

Rennäringspolitiska strategin

Undersökning bland renägare
februari-mars 2020

Innehållsförteckning

Inledning	6
Sammanfattning	7
Renskötsel och företagande	10
Försök att fördela företagets totala omsättning på följande verksamheter.	10
Genomsnittlig fördelning per verksamhet	10
Detaljerat rennärlingsverksamhet	11
Hur bedömer du företagets lönsamhet idag?	11
Hur viktigt är det ekonomiska utfallet av varje års slakt för dig? Ange det svaret som passar bäst in för dig.	12
Var finns det största investeringsbehovet i ditt renskötsel företag när det gäller renskötselns produktion?	13
Planerar du inom de kommande 12 månaderna att utveckla/investera inom någon av följande kompletterande verksamheter?	14
Om du planerar åtgärder för att förbättra lönsamheten i företaget, vilka åtgärder planerar du i första hand att vidta?	15
Vad påverkar verksamheten i ditt företag/din verksamhet på lång sikt? Ta ställning till följande påståenden.	16
Sammanfattande medelvärde skala 1-6	16
Dina egna beslut	17
Samebyns beslut	17
Politiska beslut, myndighetsbeslut, domstolsbeslut	18
Beslut av andra markanvändare	18
Rovdjursförekomst	19
Klimatförändringar, vädret	19
Tur eller otur, ödet	20
Om du skulle fortbilda dig, hur bedömer du då vikten av följande områden?	21
Sammanfattande medelvärde skala 1-6	21
Produktionsteknik, t.ex. utfodring, slakt etc.	22
Försäljning och marknadsföring	22
Juridik, förhandlingsteknik etc.	23
Redovisning, ekonomistyrning etc.	23
Datorkunskap, GIS, telekommunikation, drönarteknik	24
Skulle du rekommendera en ung människa att bli renskötare eller att arbeta inom näringen?	25
Ser du några hinder/problem för att genomföra generationsväxling/lämna över till den yngre generationen/starta nytt renskötsel företag?	27
Upplever du att det går att kombinera verksamheten i ditt renskötsel företag med att leva ett familjeliv?	31
Vilka åtgärder ser du för att öka jämställdheten i renskötseln så att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter?	32
Vilken/vilka är viktigast frågorna att prioritera när det gäller renskötsel företagets framtid?	37
Renskötsel och samebyn	44
Hur ser du på behovet av kompetensutveckling inom samebyn kopplat till följande områden?	44
Sammanfattande medelvärde skala 1-6	44
Organisationsutveckling/frågor	45
Ekonomi	45
Juridik	46
Entreprenörskap	46
Miljö-/klimatfrågor	47

Teknik (exempelvis dator, GIS, drönare)	47
Kunskap om renen (exempelvis sjukdomar, avel, beteende)	48
Hur prioriteras det administrativa arbetet i samebyn?	49
Sammanfattande medelvärde skala 1-6	49
Samråd med exploatörer (t.ex. skogs-, vind- och gruvbolag)	50
Samråd med myndigheter (t.ex. Länsstyrelse, Naturvårdsverk, Sametinget)	50
Inbjudan till övriga informationsmöten, kurser och konferenser	51
Besvara remisser	51
Arbete med rovdjursskador	52
Arbeta med renbruksplaner	52
Bokföring, redovisning och ekonomistyrning	53
Hur upplever du att den sociala gemenskapen inom samebyn fungerar?	54
Arbetar ni inom samebyn metodiskt (genom projekt, möten, kurser och liknande) med att överföra traditionell kunskap till den yngre generationen?	56
Hur upplever du samebyn arbetar med/fokuserar på jämställdhetsfrågor?	58
Vilka anser du ska ha möjlighet att bedriva andra näringsverksamheter än renskötsel inom samebyn?	60
Ta ställning till följande påstående kopplade till frågan om sk. "öppen sameby" och ange i vilken grad du instämmer.	62
Sammanfattande medelvärde skala 1-6	62
Alla som anser sig tillhöra en sameby ska kunna bli medlem	63
Alla som kan påvisa släktskap ska kunna bli medlem	63
Alla som på eget initiativ engagerar sig i renskötseln och får acceptans av övriga ska kunna bli medlem.	64
Alla barn till nuvarande medlemmar ska kunna bli medlem	64
Nuvarande lag och ordning för hur man blir medlem i samebyn är bra	65
Om er sameby får rätt att upplåta småviltjakt och fiske inom samebyns område, hur bör rätten då förvaltas och organiseras?	67
Om er sameby får rätt att upplåta småviltjakt och fiske inom samebyns område. Vilka ska förutom samebyns medlemmar ha möjlighet att jaga där (oavsett avgift och dyl.)?	68
Vilka ytterligare hinder eller möjligheter ser du för en ekonomisk, kulturell, social och ekologisk hållbar utveckling inom samebyn?	69
Rovdjur	74
Har du använt dig av förvaltningsverktyget (samråd angående rovdjur med Länsstyrelsen, samt att ta fram skadenivån på renhjorden genom toleransnivåverktyget)?	74
Tror du att du kommer att använda det i större eller mindre omfattning framåt i tiden?	75
Anser du att förvaltningsverktyget är enkelt eller svårt att använda?	76
Har förvaltningsverktyget bidragit till att minska rovdjursproblematiken, t.ex. genom skyddsjaktsbeslut?	77
Vem bör utföra arbetet med jakt på rovdjur i syfte att minska skadorna på renhjorden (exempelvis skyddsjakt eller områdesinriktad jakt)?	78
Vilken/vilka är de viktigaste frågorna att prioritera framåt i tiden när det gäller rovdjurssituationen?	80
Samhällets påverkan	85
Hur bedömer du att ditt företag och/eller samebyn kommer att påverkas av störningar från andra markanvändare under den närmaste 5-årsperioden?	85
Sammanfattande medelvärde skala 1-5	85
Jakt	86
Fiske	86
Turism och rekreation (förutom jakt- och fisketurism)	87
Samiska entreprenörer inom jakt, fiske, turism	87
Skogsbruk	88
Vindkraftsutbyggnad	88

Gruvdrift	89
Naturresevat/nationalparker	89
Annan samhällsutbyggnad (vägar etc.)	90
Inom vilka områden ser du att det är störst behov av kompetens som samebyn inte har för att hantera effekter av extern påverkan?	91
Sammanfattande medelvärde skala 1-5	91
Jakt	92
Fiske	92
Turism och rekreation (förutom jakt- och fisketurism)	93
Skogsbruk	93
Vindkraftsutbyggnad	94
Gruvdrift	94
Naturresevat/nationalparker	95
Annan samhällsutbyggnad (vägar etc.)	95
Rovdjur	96
Vad ser du som de viktigaste prioriteringarna för att i framtiden komma till rätta med extern påverkan?	97
Sammanfattande medelvärde skala 1-6	97
Förändrad/skärpt lagstiftning	98
Ökad kunskap hos beslutsfattare	98
Ökad kunskap/kompetensutveckling inom samebyn	99
Ökade ekonomiska resurser till samebyn	99
Bättre ekonomiska ersättningar	100
Ökad rådgivning och konsultstöd	100
Vilken/vilka är de viktigaste frågorna att prioritera framåt i tiden när det gäller frågor kring samhällets påverkan?	101
Miljö och klimat	105
Hur orolig är du för klimatförändringarnas påverkan framåt i tiden?	105
Vilka är de största hoten utifrån klimatförändringarna?	106
I vilken grad har de senaste årens klimatförändringar/vädersvängningar påverkat förutsättningarna för att bedriva renskötelse?	111
Ser du att det skulle behövas mer rådgivnings- och/eller forskningsinsatser kring dessa frågor?	113
Vilka åtgärder ser du som viktigast när det gäller klimatanpassning för rennäringen?	114
Sammanfattande medelvärde skala 1-6	114
Skydda och tillgängliggöra betesmarker genom åtgärdsprogram kopplade till exploatering och barriärer	115
Innovationer och experiment för bättre betesmark	115
Flexibel datumzon nedanför odlings- och lappmarksgränsen	116
Ökad användning av renbruksplaner	116
Utreda ny miljöersättning för att bibehålla betesprägel i fjällområdet	117
Ökad kunskap och kompetensutveckling om förutsättningar för klimatanpassning	117
Samrådsstöd	118
Ökad krisberedskap för extrema väderhändelser	118
Vilka åtgärder i renskötselföretagen/samebyarna ser du som viktigast när det gäller att minska miljöpåverkan från renskötelsen?	120
Sammanfattande medelvärde skala 1-6	120
Elektrifiering av fordon (bilar, skoter etc.)	121
Solpaneler, vindsnurror vid anläggningar	121
Nya tekniska hjälpmedel, t.ex. drönare	122
Vilken/vilka är de viktigaste frågorna att prioritera framåt i tiden när det gäller klimatförändringarna?	123
Renskötelsens stödformer	127
Känner du till att du kan söka stöd inom Landsbygdsprogrammet för investeringar i ditt renskötselföretag samt för diversifiering av renskötselföretag?	127

Har ditt renskötsselföretag sökt stöd från Landsbygdsprogrammet under de senaste 2 åren? _____	128
Vad har hindrat dig från att söka stöd inom Landsbygdsprogrammet? _____	129
Saknar du några stödformer för rennäringen kopplat till Landsbygdsprogrammet? _____	130
För vilken typ av investeringar ser du ett behov av stöd i framtiden? _____	131
Anser du att dagens slaktprisstöd fungerar tillfredsställande? _____	132
Ser du någon annan typ av stöd (livdjursstöd, någon form av arealstöd) som skulle kunna vara effektivare? _____	133
Vilka hinder ser du för unga renskötare att söka startstöd? _____	135
Ser du några andra stöd som saknas? _____	136
Bakgrundsfrågor _____	139
Vilken utbildning har du? _____	139
Vilken utbildning har din maka/make/sambo/partner? _____	140
Kön _____	140
Ålder _____	141
Hemlän _____	141
Antal slaktade renar _____	142

Inledning

Den här undersökningen är beställd av Sametinget och syftar till att ta fram ett underlag för det arbetet som pågår med att ta fram en rennäringsspolitisk strategi. Målgruppen för undersökningen är renägare som har slaktat ren under det senaste året och uppgår till knappt 2 200 personer. Dessa har fått ett utskick med information om undersökningen och inloggningsuppgifter till undersökningen som har genomförts som en webbenkät. En riktad påminnelse har genomförts. Man kan konstatera att det register som Sametinget har tillhandahållit inte har varit helt uppdaterat. Ca 120 utskick har kommit i retur, i de allra flesta fall har adressaten flyttat. Till detta kan läggas att ett antal personer har hört av sig och meddelat att de saknar dator/tekniska hjälpmedel för att kunna svara på enkäten. Det kan nog också finnas ett antal personer som inte har kunskap/förmåga att besvara undersökningen digitalt, främst bland de allra äldsta.

Totalt har 276 inkomna svar bearbetats. Mot bakgrund av att den verkliga målgruppen utgörs av drygt 2 000 personer ger det en svarsfrekvens på knappt 14%. Detta är ett mycket lågt utfall. Eftersom det handlar om en totalundersökning så uppstår inte problematiken med statistiska felmarginaller, men däremot en betydande osäkerhet kring hur det stora bortfallet påverkar undersökningsresultatets tillförlitlighet. Om man jämför hela populationen med den grupp som har svarat, baserat på de variabler/uppgifter som finns i registret, kan man dock konstatera att svarandegruppen utifrån dessa bakgrundsvariabler representerar populationen på ett bra sätt.

- Männen är marginellt överrepresenterade i svarandegruppen
- Medelåldern är 2 år högre i svarandegruppen
- Den geografiska fördelningen mellan Z, AC och BD län är i princip identisk
- Det genomsnittliga antalet slaktade renar är 66 i hela populationen jämfört med 70 i svarandegruppen

Detta innebär att vår bedömning är att trots den låga svarsfrekvensen så ger resultatet en tämligen god och rättvisande bild av hur målgruppen i stort ser på dessa frågor. Viktigt dock att vara medveten om att de siffror som presenteras i diagrammen inte är att betrakta som en absolut sanning, utan snarare en indikation. Samtidigt ger många av frågorna ett tämligen tydligt utslag i den ena eller andra riktningen och tillsammans med alla kommentarer och fritextsvar är bedömningen att resultat bör ge viktig och användbar information för det fortsatta arbetet med framtagandet av en rennäringsspolitisk strategi.

Inledningsvis i den här rapporten finns en skriven sammanfattning av undersökningens viktigaste resultat och slutsatser. Därefter redovisas resultatet fråga för fråga med hjälp av diagram samt listning av textsvar, i många fall grupperat efter olika bakgrundsvariabler.

Undersökningen är uppdelad i 6 olika huvudavsnitt enligt följande:

- Renskötsel och företagande
- Renskötsel och samebyn
- Rovdjur
- Samhällets påverkan
- Miljö och klimat
- Renskötselns stödformer

Sammanfattning

Utgångspunkten för rennäringen är naturligtvis renägare och rennäringsföretag. Hur dessa aktörer lyckas i sin verksamhet, hur de ser på framtiden, samt vilka möjlighet och hot som man identifierar är grunden för rennäringens framtid. Även om en betydande del av företagen/verksamheterna inte står och faller med själva rennäringsverksamheten när man tittar på hela målgruppen renägare, så är det naturligtvis en central del. Av företagens omsättning i hela målgruppen står rennäringsverksamheten för ungefär hälften av omsättningen. Slaktintäkterna är viktiga (men i varierande grad) för ungefär hälften av de tillfrågade, för knappt 2 av 10 avgörande. Ungefär 2 av 10 upplever att företagets lönsamhet är tillfredsställande, en dryg tredjedel bedömer den som varken bra eller dålig, medan samma andel upplever den som dålig. Tämmligen små skillnader mellan olika undergrupper, exempelvis geografi eller beroende på hur viktig själva rennäringen är för företaget. Den angivna lönsamheten påverkar tämmligen tydligt hur man ser på framtidsfrågor (exempelvis synen på att rekommendera unga att bli renskötare), den upplevda sammanhållningen i samebyn, oro för klimatförändringar etc. Den negativa synen kring dessa frågor är mer påfallande bland företagen som upplever sämre lönsamhet.

Ungefär hälften av de svarande planerar/ser behov av att investera i kompletterande verksamheter till rennäringen, men drygt hälften av dessa anger samtidigt att man i dagsläget saknar ekonomiska möjligheter. När det gäller andra lönsamhetsförbättrande åtgärder så handlar det främst om att man utgår från befintlig verksamhet och försöker utveckla denna på olika sätt, men det finns också en relativt stor grupp som pekar på behovet av diversifiering. Samtidigt är det nästan hälften av de svarande som inte planerar några åtgärder/kan bedöma/svara på frågan.

När det gäller vad som påverkar företagens/verksamheternas utveckling på lång sikt framträder rovdjuren och klimatförändringar/vädret som de två viktigaste faktorerna (hoten). Men även beslut från politiken, myndigheter, domstol upplevs också som starkt påverkande. Först på fjärde plats anger man de beslut som man själv fattar, följt av samebyarnas beslut, samt beslut av andra markanvändare. Det här mönstret gäller extra tydligt för de svarande från Jämtlands län. Hotbilden kring såväl rovdjur som klimatförändringar förstärks med sjunkande ålder bland de svarande.

En fråga som kanske är en viktig indikator när det gäller framtidstron handlar om hur man ser på att rekommendera unga att bli renskötare samt hur man ser på möjligheten att genomföra generationsväxlingar. Hälften av de tillfrågade svarar att man kanske eller absolut skulle rekommendera unga att bli renskötare. 4 av 10 är tveksamma, medan en knapp tiondel är direkt avvisande. Nästan hälften ser hinder/problem med att genomföra generationsväxling, medan 3 av 10 inte gör det. Övriga har ingen uppfattning.

När det gäller prioriteringarna inom samebyarna kan man konstatera att rovdjursfrågan och samråd med myndigheter och exploatörer är de områden som prioriteras i störst grad.

När det gäller "livet" inom samebyn visar det sig att den sociala gemenskapen upplevs i hög grad varierande. 2 av 10 svarar i tydligt negativ riktning, en dryg tredjedel i positiv riktning, medan resterandes svar hamnar i ett mellanskikt. Resultatet är mer positivt i Norrbottens län jämfört med Jämtland och Västerbotten. Inga skillnader mellan män och kvinnor, medan gruppen under 35 år är mer negativ.

Även när det gäller fokus på jämställdheten är resultatet "spretigt". Nästan 3 av 10 drar i negativ riktning, knappt 2 av 10 i positiv riktning, medan resterande varken är tydligt positiva eller negativ eller saknar uppfattning. Utfallet är tydligt sämre i Jämtlands län, inte heller här någon egentlig skillnad mellan kvinnor och män, medan de yngre är mer negativa.

Frågorna om s.k. "öppen sameby" ger inte några helt entydiga svar. Dock finns det en tämligen hög samstämmighet/instämmelse till att alla barn till nuvarande medlemmar ska kunna bli medlem. Däremot är det tydligt blandade uppfattningar om huruvida nuvarande lag och ordning kring hur man blir medlem är bra eller dålig. Utifrån Girjasdomen har också några frågor ställts kring upplåtelse av fiske och småviltjakt. Många har svårt att i det här skedet ha en tydlig uppfattning, men det är ungefär lika stor andel som anser att samebyn helt själva ska förvalta och organisera upplåtelsen, som dem som anser att det ska göras genom/i samråd med andra aktörer. Drygt hälften av de svarande anser att även lokalbefolkningen ska ha möjlighet att jaga och fiska. Motsvarande för övriga svenska befolkningen är en fjärdedel, medan endast 7% anser att även övriga EU-medborgare ska omfattas.

Att rovdjursfrågan är ett av de största problemen och hoten för rennäringen är väl känt sedan tidigare och bekräftas också av den här undersökningen. Belastningen är olika stor på de olika samebyarna, men det är tydligt att det för många samebyar är ett stort gap mellan toleransnivån på 10% och de faktiska förlusterna/skadorna kopplat till rovdjuren. Under ett antal år har det s.k. förvaltningsverktyget använts, som bygger på samråd med länsstyrelserna i kombination med att ta fram skadenivåer genom toleransnivåverktyget. Man kan notera att förvaltningsverktyget i dag inte används i särskilt stor utsträckning. Det kan naturligtvis vara så att en förklaring är att målgruppen är samtliga renägare, medan förvaltningsverktyget när det handlar om det praktiska användandet, hanteras av ett mindre antal utvalda personer. Men det är samtidigt noterbart att nästan 3 av 10 överhuvudtaget inte känner till förvaltningsverktyget. En dryg tredjedel har inte använt det överhuvudtaget, medan 14% svarar i viss omfattning och 6% i stor omfattning. Om man tittar framåt så kan man se tendens till en ambition om att använda det i större omfattning, även om hälften av de svarande inte kan bedöma detta. Bland dem som kan bedöma huruvida användandet av förvaltningsverktyget har bidragit till att minska rovdjursproblematiken så svarar ungefär hälften att de i princip inte kan se några positiva effekter. Den andra hälften ser positiva effekter, men merparten bedömer dem som tämligen begränsade.

När det handlar om störningar från andra markanvändare så är det största upplevda problemen kopplade till vindkraft, skogsbruk, gruvsdrift och annan samhällsutbyggnad (t.ex. vägar). Turism och rekreation generellt ses som en större framtida utmaning än både jakt och fiske. Man pekar också på att behovet av kompetensutveckling inom samebyn är stort kopplat till de områden som upplevs som mest problematiska framåt i tiden. Ökad kunskap bland beslutsfattare följt av bättre ekonomiska ersättningar samt förändrad/skärpt lagstiftning ses som de viktigaste prioriteringarna/åtgärderna framåt i tiden för att komma till rätta med/begränsa problematiken som orsakas av annan markanvändning.

Klimatförändringarna är något som också uppfattas som ett stort problem och en stor utmaning framåt i tiden. Ungefär 6 av 10 ser en tydlig negativ påverkan de senaste åren och en lika stor andel är tydligt oroad över utvecklingen framåt i tiden. Problematiken och oron upplevs något större i Norrbotten och Västerbotten jämfört med Jämtlands län. En majoritet av de svarande efterfrågar mer rådgivnings- och forskningsinsatser inom området. Prioriterade åtgärder när det gäller klimatanpassning för rennäringen är främst ökad krisberedskap för extrema väderhändelser, skydda och tillgängliggöra betesmarker, samt innovationer och experiment för bättre betesmark. Men det finns även andra förslag/åtgärder som ses som viktiga.

Avslutningsvis så handlar undersökningen om olika stödformer. Det stöd inom Landsbygdsprogrammet för investeringar i renskötsel företag samt för diversifiering av renskötsel företag är inte särskilt väl känt i målgruppen och i än mindre grad använt/utnyttjat. Nästan 6 av 10 känner inte till att man kan söka det här stödet och bland dem som har kännedom är det bara 10% som har sökt stöd. De största hindren anges vara att det är svårt, följt av det krävs för stor egen insats. Noterbart är också att nästan hälften av dem som känner till stödformen svarar att de inte har haft några behov. När det gäller framtida stödbehov för investeringar så handlar det främst om fasta investeringar (byggnader, anläggningar), men också fordon och investeringar kopplat till klimatanpassningar hamnar högt på listan. Även stöd kopplat till generationsväxling/startstöd ses som ett tydligt behov framåt i tiden. Samtidigt är det en majoritet som upplever att det finns hinder kopplat till startstöd för unga renskötare. Förutom generella svårigheter

är etableringstiden på max 2 år ett tydligt sådant, tillsammans med utbildningskravet och kravet på en 3-årig affärsplan.

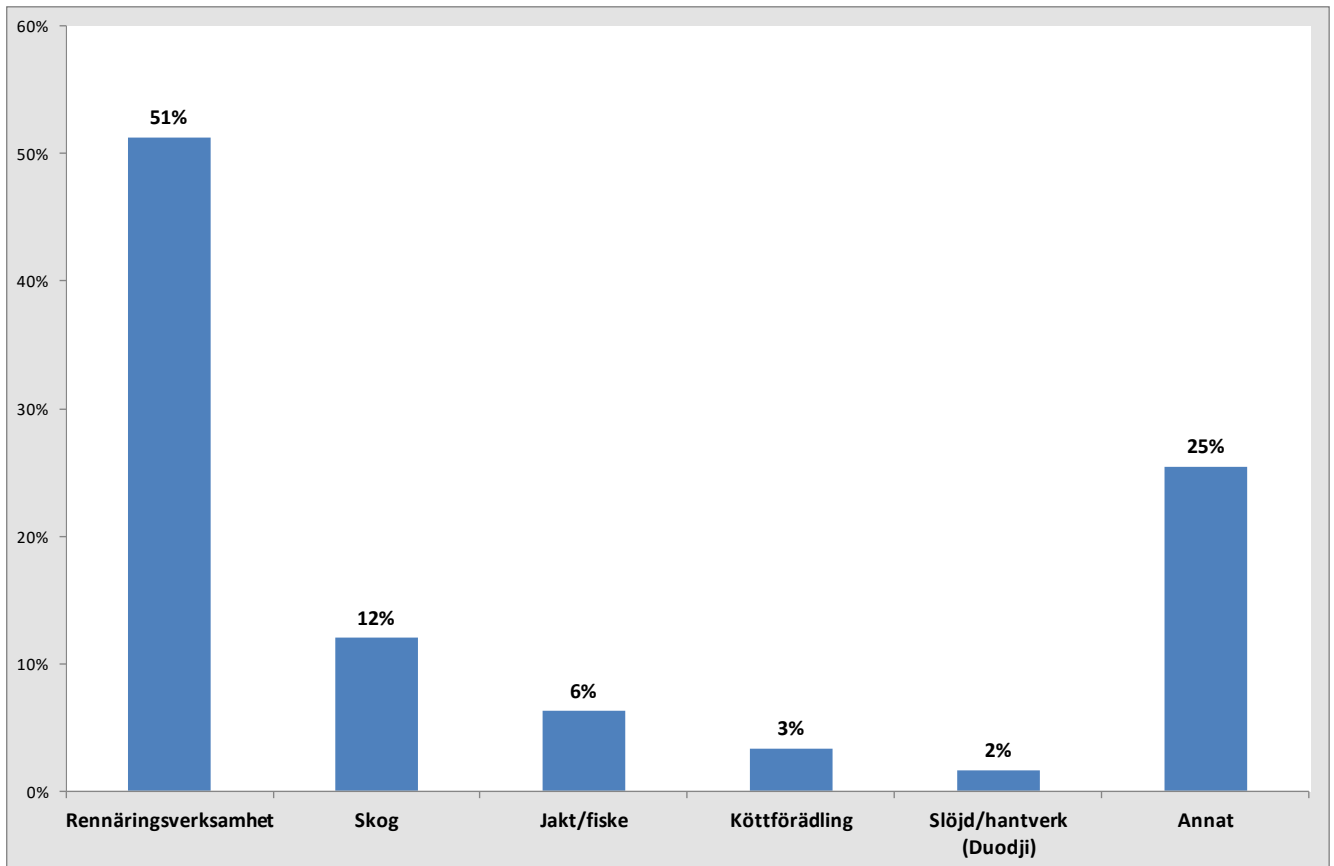
Varje enskilt huvudområde i undersökningen innehåller också en uppsamlade öppen fråga som fokuserar på utmaningar och möjligheter inom respektive område. Här finns många intressanta svar som kan studeras i detalj längre fram i rapporten. En hel del av dessa förstärker ytterligare bilden av vad som har framkommit i frågorna med fasta svarsalternativ. Men där finns naturligtvis också mer detaljer och nyanser samt framåtsyftande förslag.

Samtidigt kan man konstatera att trots att frågorna tar fasta på både problem och möjligheter, så handlar merparten av svaren om olika upplevda problem, hot eller hinder. Detta avspeglar säkert också den verklighet som gäller för en stor del av landets renägare. De strategier som nu tas fram i arbetet ska ju naturligtvis baseras på den upplevda situationen och utgå från att hitta konstruktiva och långsiktiga lösningar för att komma till rätta med de problem och utmaningar som näringen upplever. Att undersökningen på ett tydligt sätt lyfter fram dessa problem och utmaningar är uppenbart och förhoppningsvis finns det också förslag på lösningar som kan bidra till arbetet med framtagandet av en ny rennäringsspolitisk strategi.

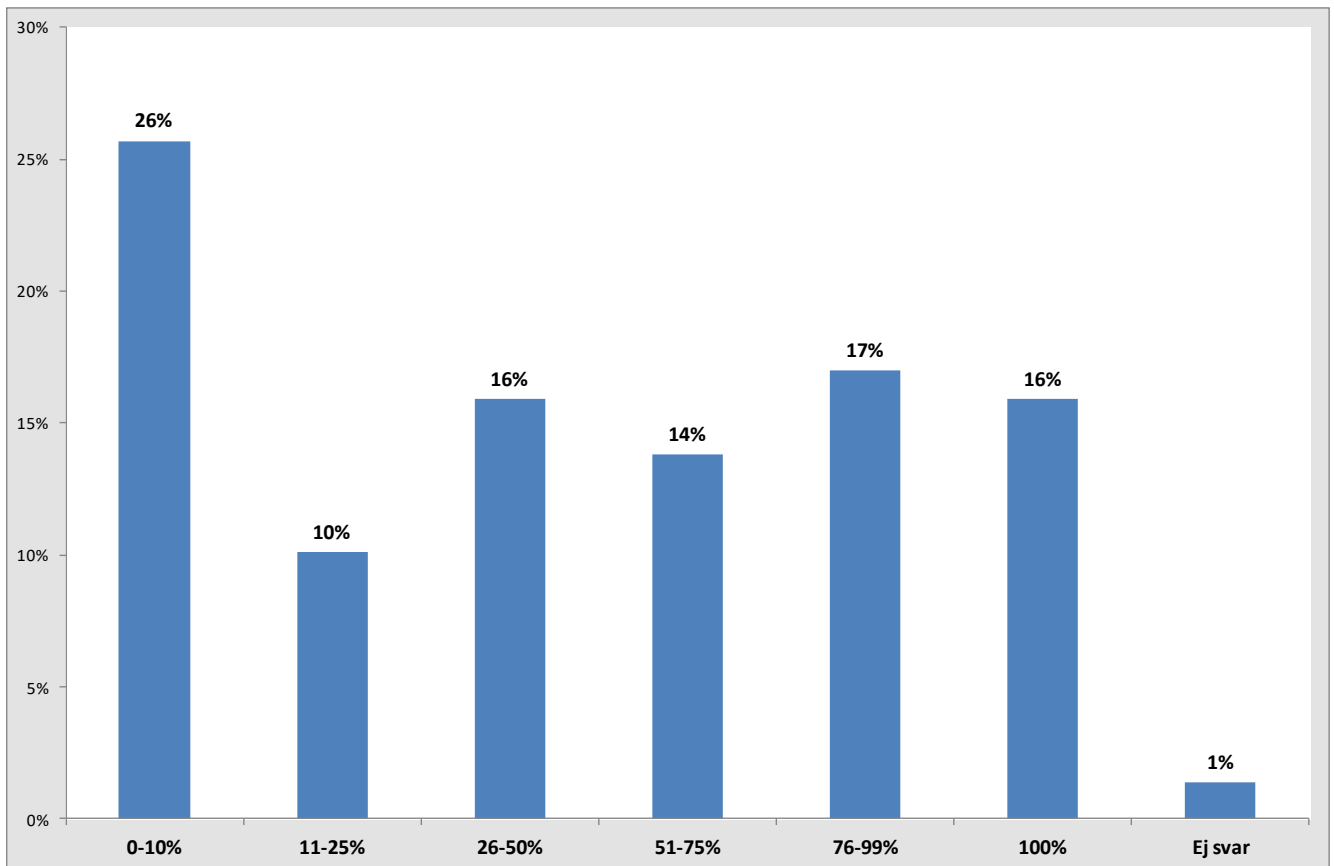
Renskötsel och företagande

Försök att fördela företagets totala omsättning på följande verksamheter.

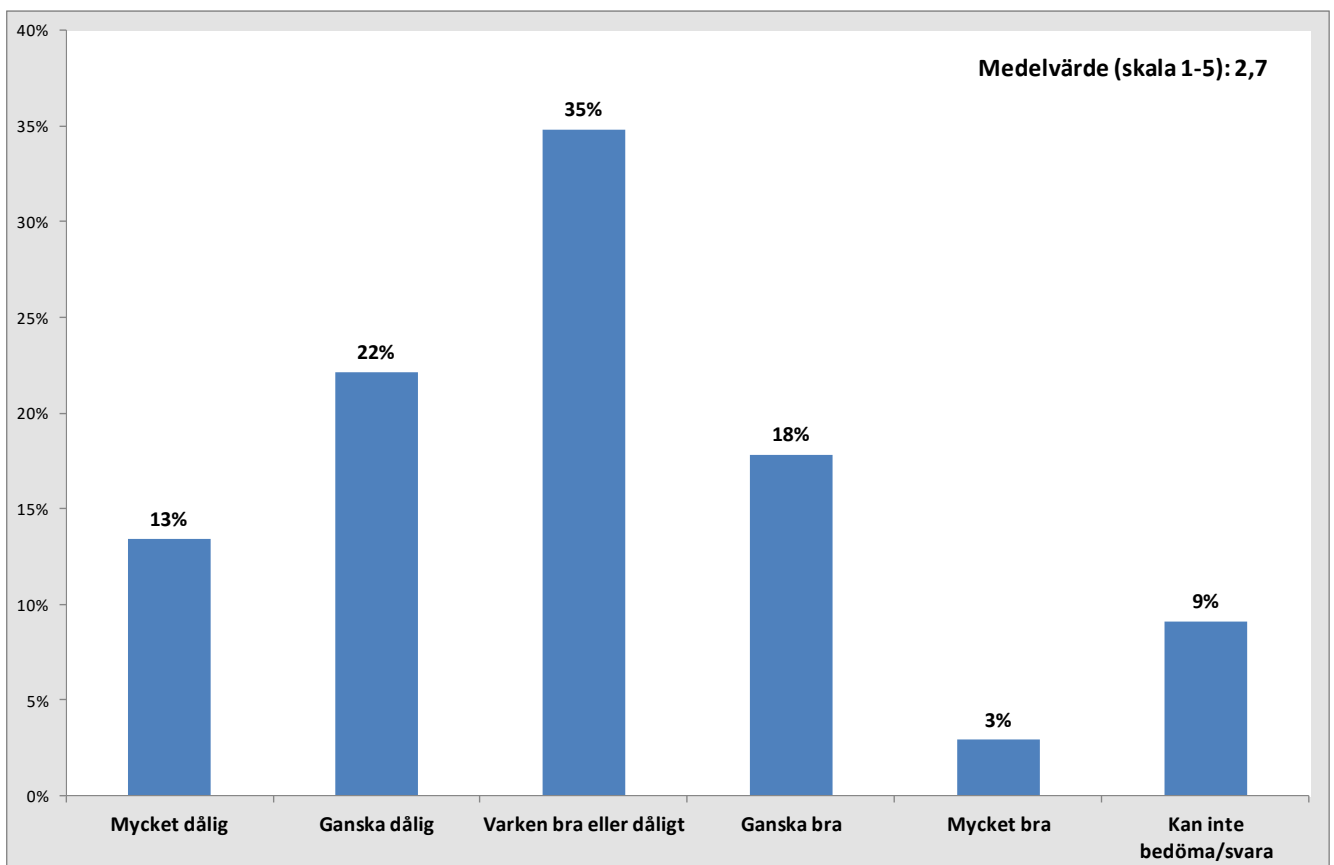
Genomsnittlig fördelning per verksamhet

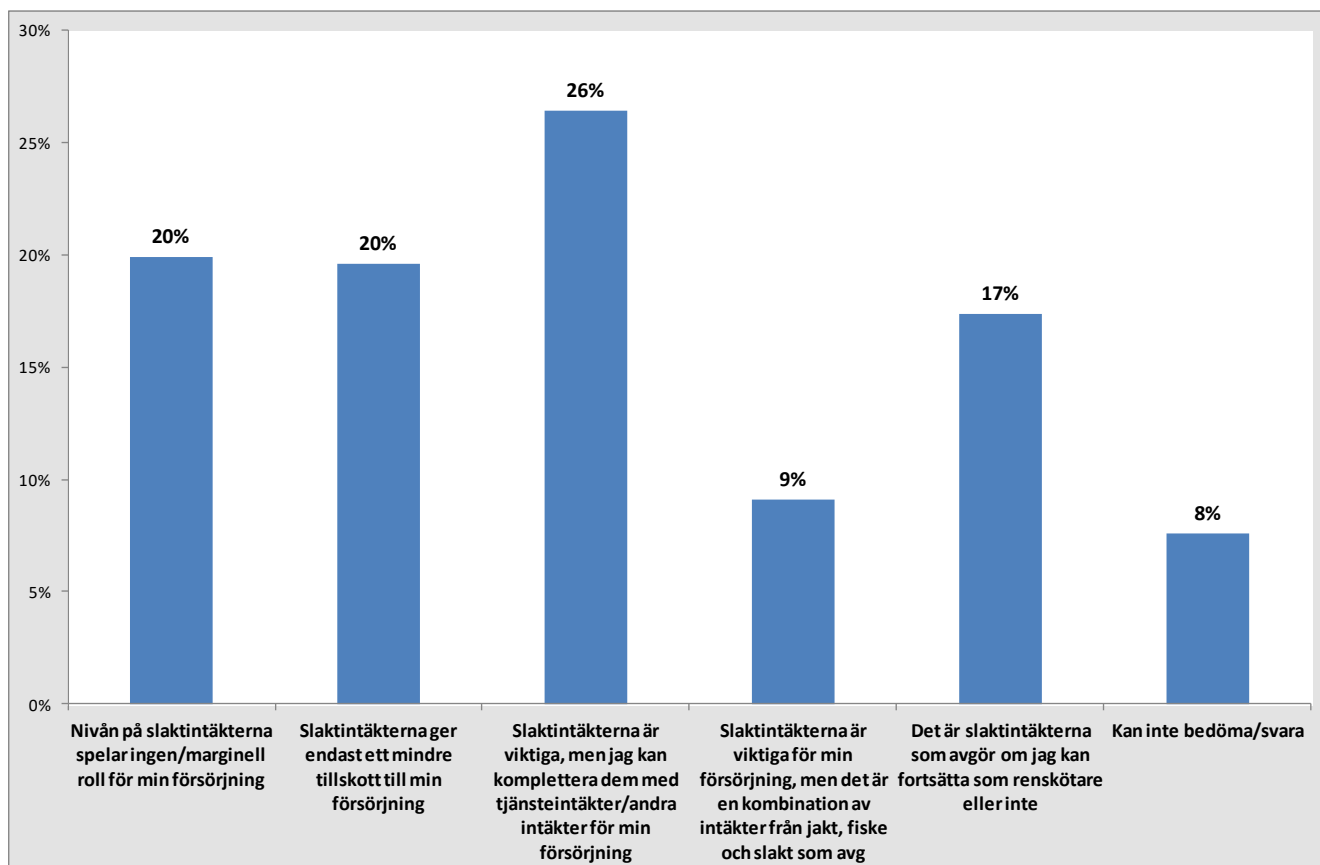
Detaljerat rennäeringsverksamhet

Hur bedömer du företagets lönsamhet idag?

Hur viktigt är det ekonomiska utfallet av varje års slakt för dig? Ange det svaret som passar bäst in för dig.

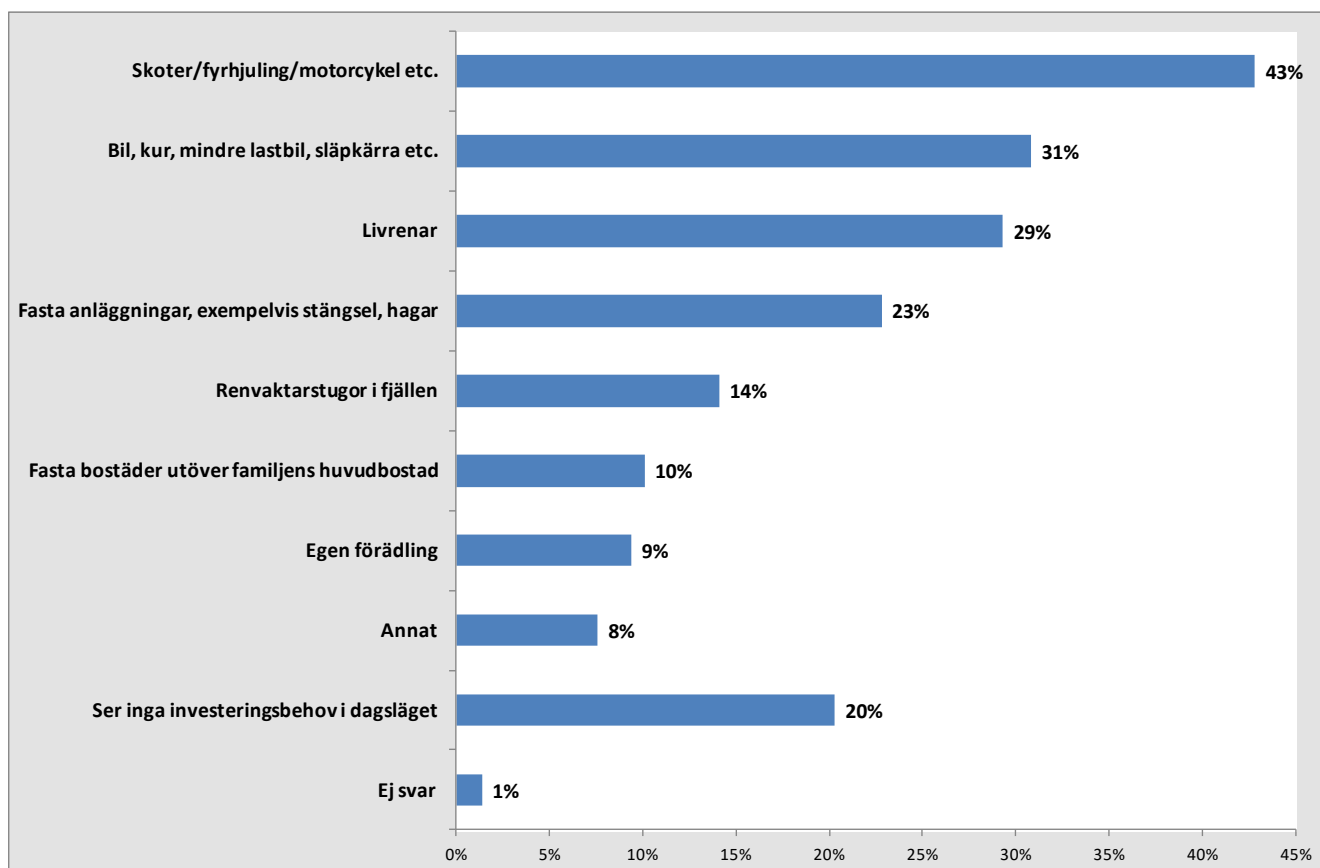

Kommentarer

- >10 år sedan slakt. (hobby renägare)
- Buorre jus oaddjulivccumet duorjaga dego lattit.
- Bygger upp hjord.
- Det är slaktuttaget som är stommen i verksamheten. Jakt och fiske är bra tillskott, så även jobb i t ex samebyn. Ett år med dåligt slaktuttag så försöker man bara att överleva. Då blir det inga investeringar. Ett bra slaktuttag gör att intäkterna från t ex jakt och fiske kan läggas på eventuella investeringar
- En annan familjemedlem sköter renarna åt mig
- Har ett fast jobb som jag lever på
- Inklusive rovdjursersättning
- Intäkter från älgjakt
- Jag har endast skötesrenar
- Jag har några så kallade skötesrenar och får ibland slaktersättning från Sametinget
- Jag är pensionär och behöver intäkterna
- Lite ren och mycket kostnader.
- Livccii galgat seamma doarja dego bondoriidda.
- Mina renar ingår i familjens försäljning.
- Nyetablerad
- Om jag inte hade sidointäkter skulle företaget inte gå runt
- Pensionär
- Pga. av det hårda rovdjurstrycket så blir slaktuttaget litet.
- Plus renbetesland självklart. Utan möjlighet till naturbete - ingen renskötsel.
- Skötesrenägare

- *Slaktat ut alla renar*
- *Återväxten försvinner pga. rovdjur inklusive örn och björn och andra intrång som bil och tåg.*
- *Är inte renskötare. Har mina renar som skötesrenar i en sameby.*

Var finns det största investeringsbehovet i ditt renskötsel företag när det gäller renskötselns produktion?

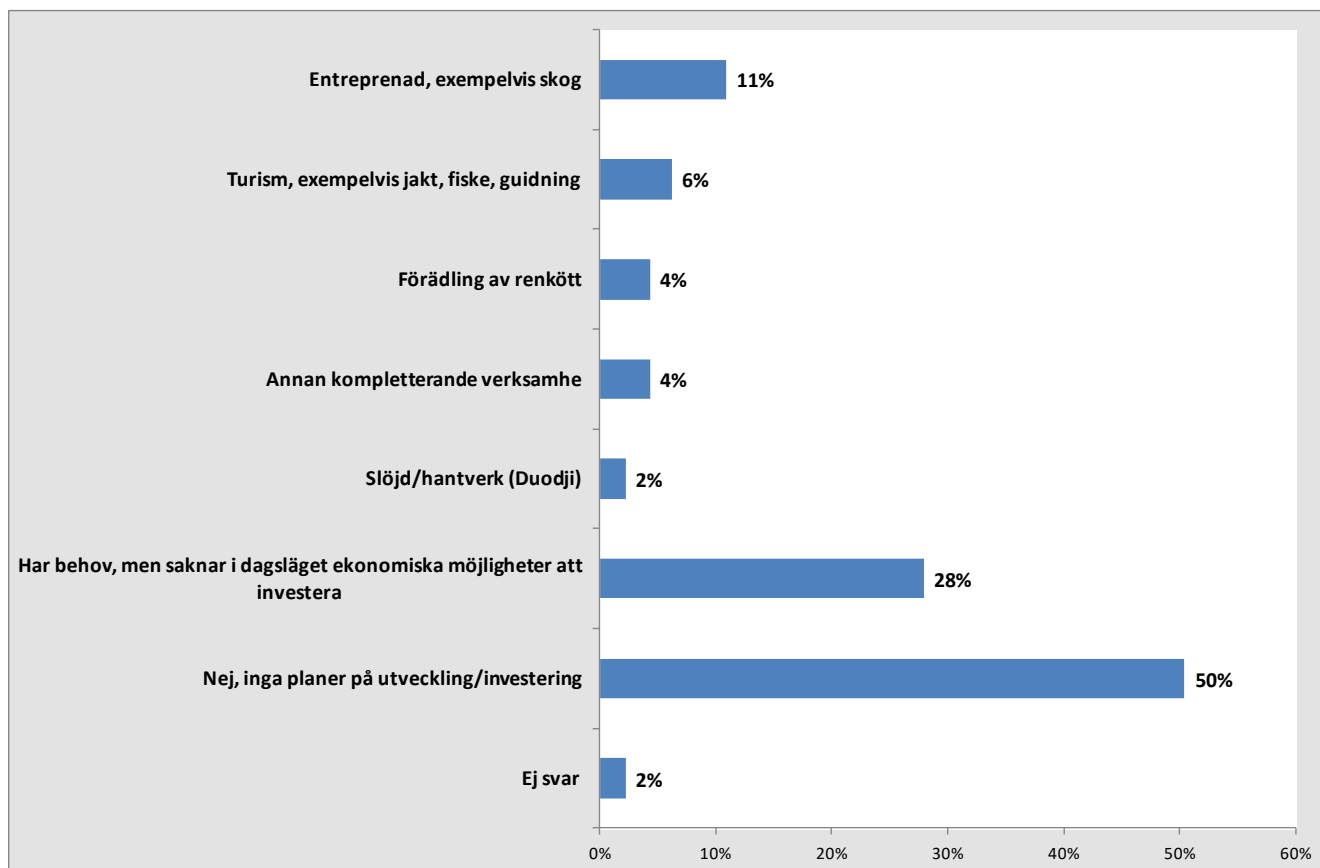

Annat

- *Anläggningar för att minska foderkostnader*
- *Behöver inte, för jag är pensionär*
- *Bränsle*
- *Bränsle, flygkostnader, betesbortfall/betesersättning vid intrång*
- *Det min pappa behöver göra för att kunna sköta mina renar*
- *Drönare*
- *Foder*
- *Foderinköp*
- *Förrådsbyggnader*
- *Helfoder*
- *Maskinhall*
- *Mindre investeringar av andra*
- *Personal*
- *Renfoder*
- *Renvaktarstugor i skogslandet*

- *Transporter*
- *Turistisk marknadsföring och infrastruktur*
- *Utbildningar*
- *Utrustning för utfodring då klimatpåverkan tvingar oss till utfodring*
- *Vet ej*
- *Vinterutfodring.*

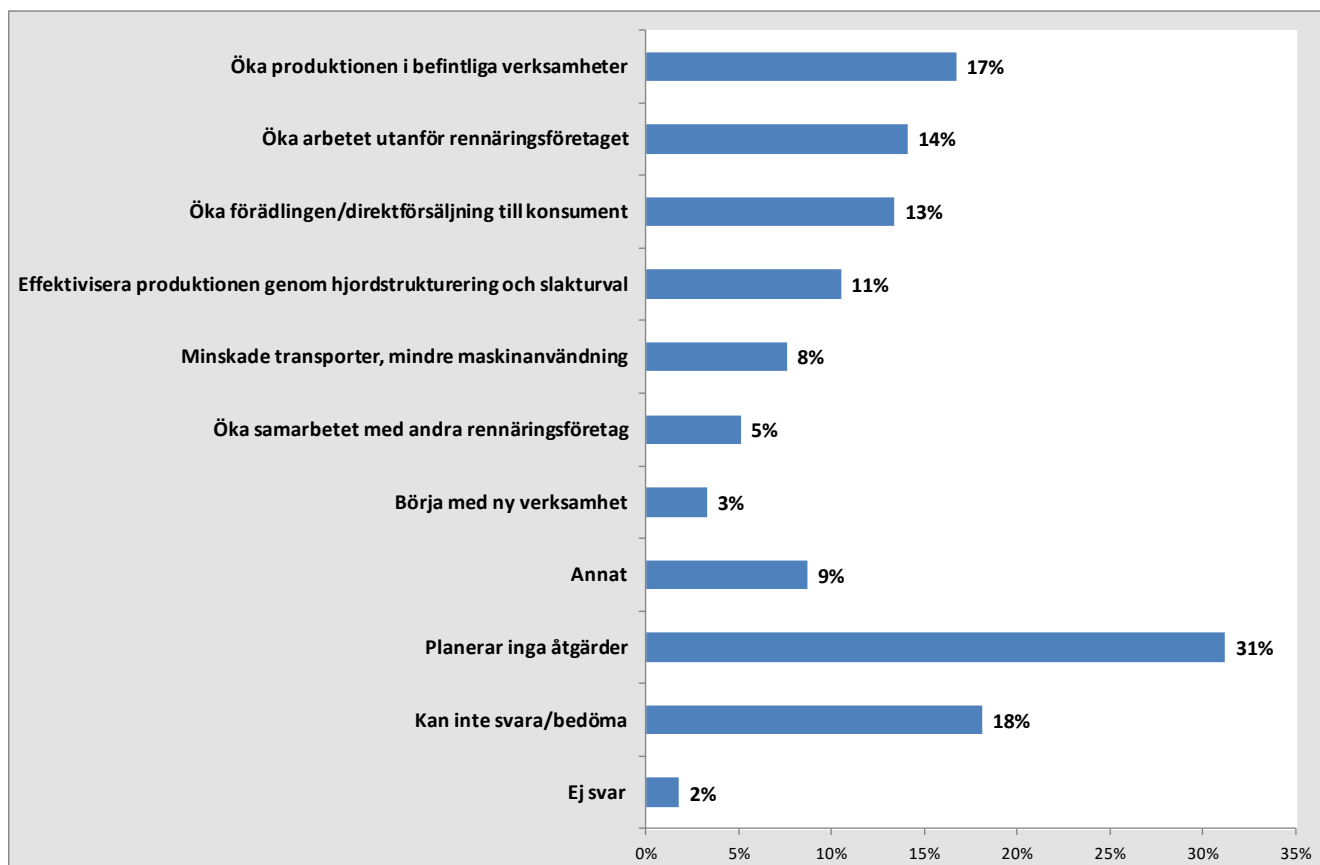
Planerar du inom de kommande 12 månaderna att utveckla/investera inom någon av följande kompletterande verksamheter?

Annan kompletterande verksamhet

- *Helikopter*
- *Häst och ridverksamhet*
- *Informera journalister, besökare, fiskare*
- *Kunskap*
- *Livren*
- *Musik*
- *Pension*
- *Rentransport, lastbil*
- *Rentransport/släpvagn*
- *Slåttermyr (jordbruksstöd)*
- *Språkarbete*
- *Åkeribranschen*

Om du planerar åtgärder för att förbättra lönsamheten i företaget, vilka åtgärder planerar du i första hand att vidta?

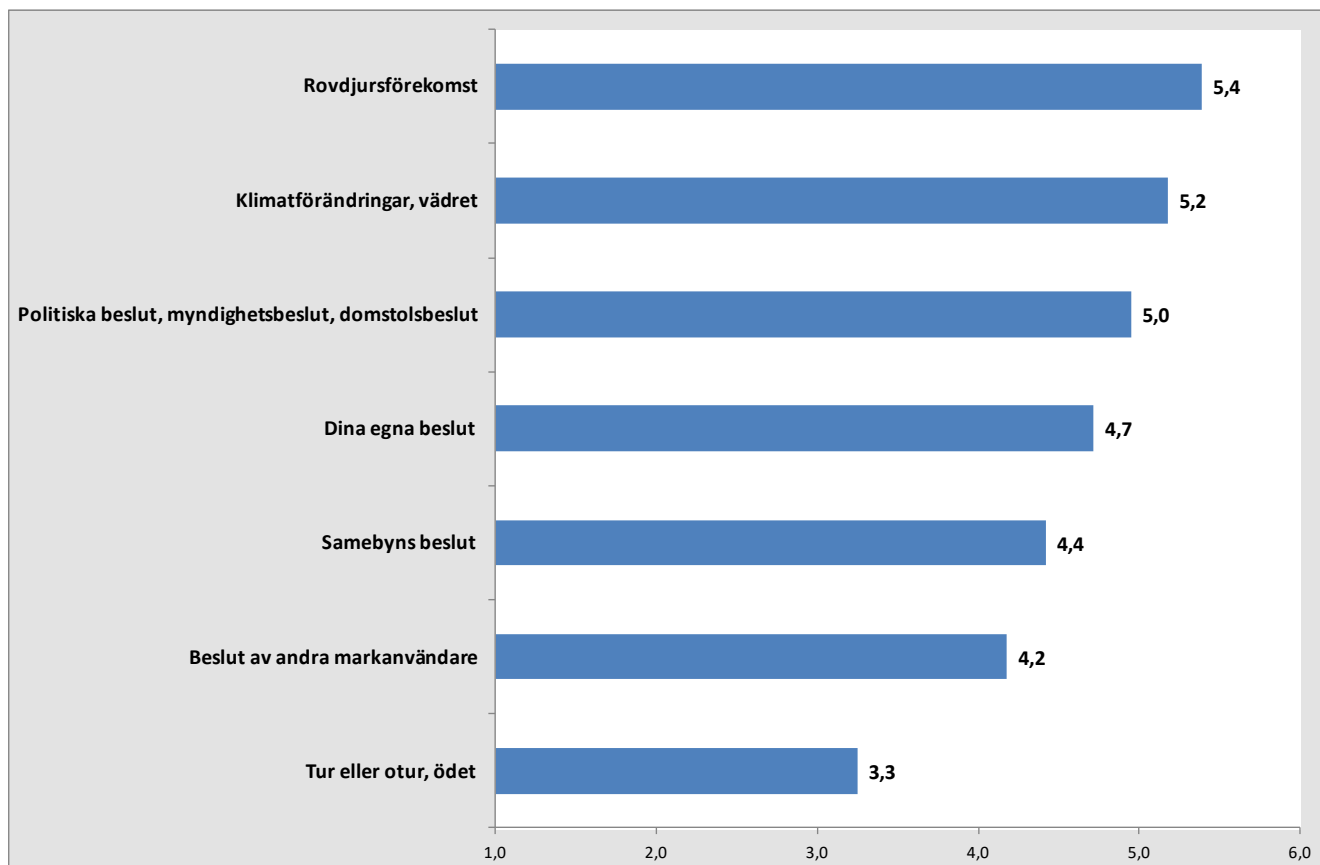
Annat

- Bättre kalvöverlevnad, stöd till utfodring på grund av skogsskövlingen som pågår nuförtiden.
- Bättre kalvöverlevnad, stöd till utfodring på grund av skogsavverkning
- Det viktigaste - få en minskning på rovdjursförluster
- Eventuellt sälja maskiner
- Hagar och struktur kring gården
- Information tex skoterförbud på våren.
- Inköp av fler sändare för att minska användning av maskiner
- Jag kämpar för att minska förlusterna till rovdjuren. Om jag nått ner till toleransnivån på 10% hade jag kunnat dubblera slaktuttaget.
- Kommersiell rentransport
- Lyfta frågan om hur betesmark nyttjas inom samebyns marker, hjordstruktur, mål med verksamheten.
- Mindre farmer av andra
- Minimera antalet renar
- Minska kostnader
- Minska rovdjuren
- Minskat rovdjurstryck är den enskilt största åtgärden för ett lönsamt renskötselföretag i Västerbotten.
- Rovdjursförluster tar stor del av lönsamheten
- Satsa hårdare på turismen
- Se till att intrången samt turismen upphör, expanderings är så ohållbart som det är i dagsläget. Det är nog nu!
- Se över maskinparken, sälja av något
- Slakta ut renarna
- Turism

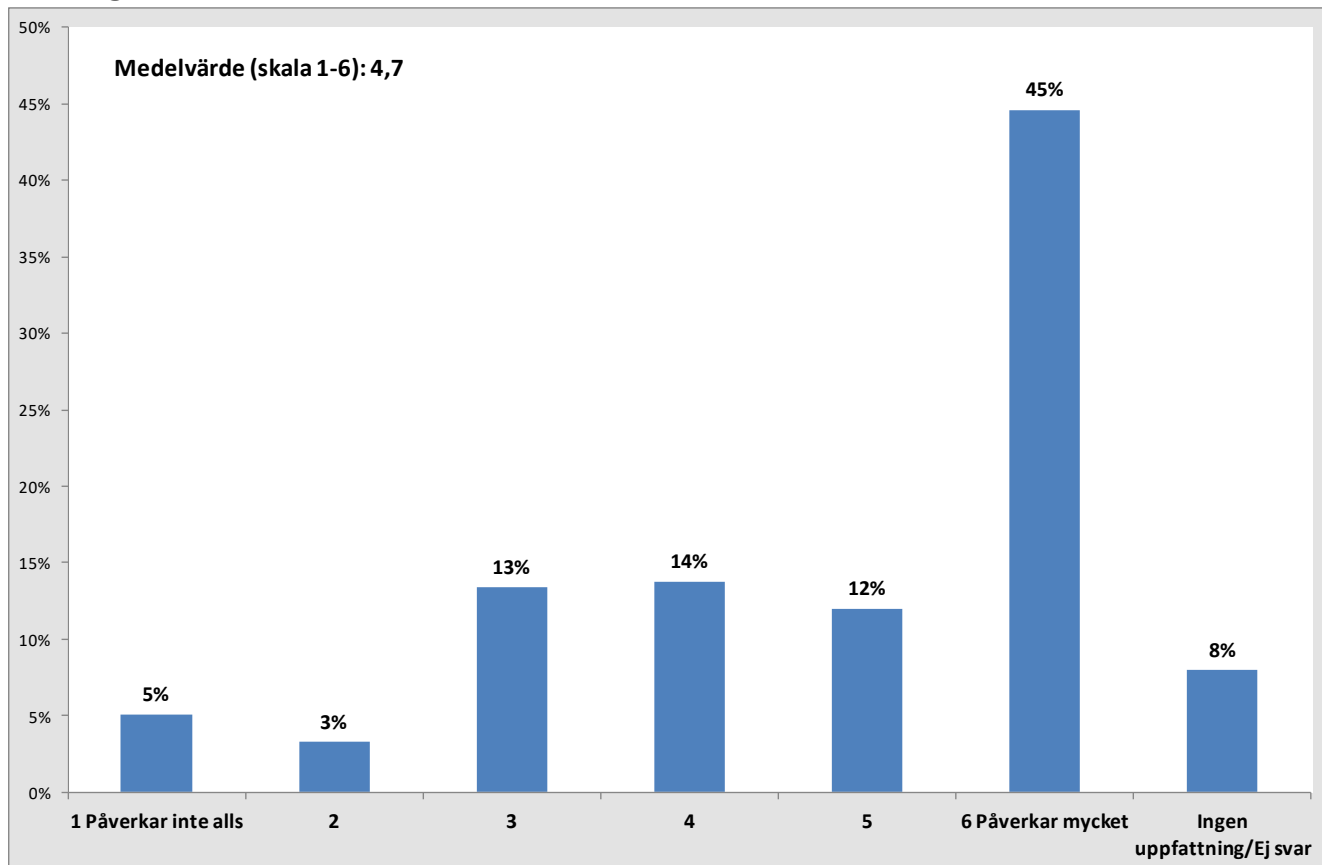
- *Turism*
- *Öka renantalet*
- *Öka överlevnad på hjorden*

Vad påverkar verksamheten i ditt företag/din verksamhet på lång sikt? Ta ställning till följande påståenden.

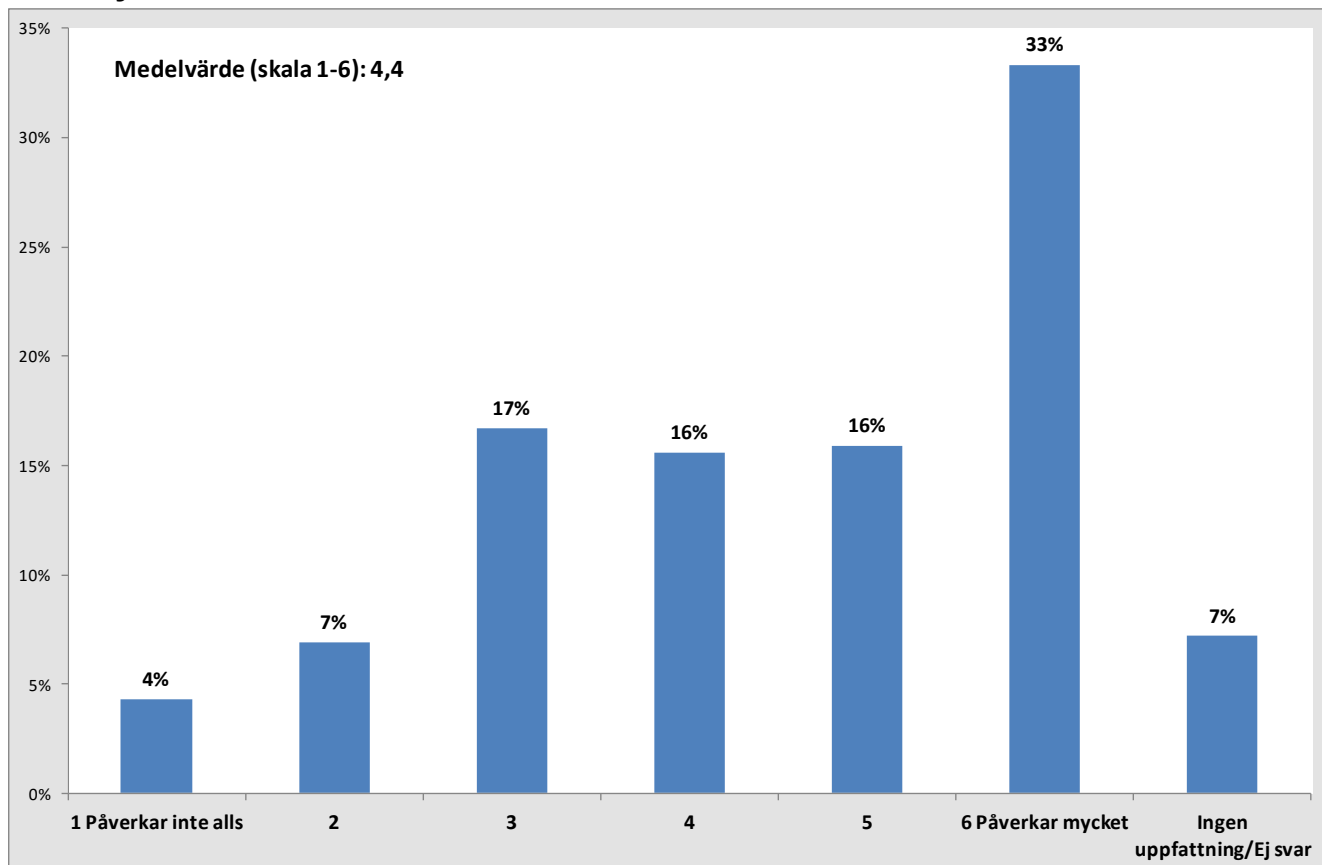
Sammanfattande medelvärde skala 1-6

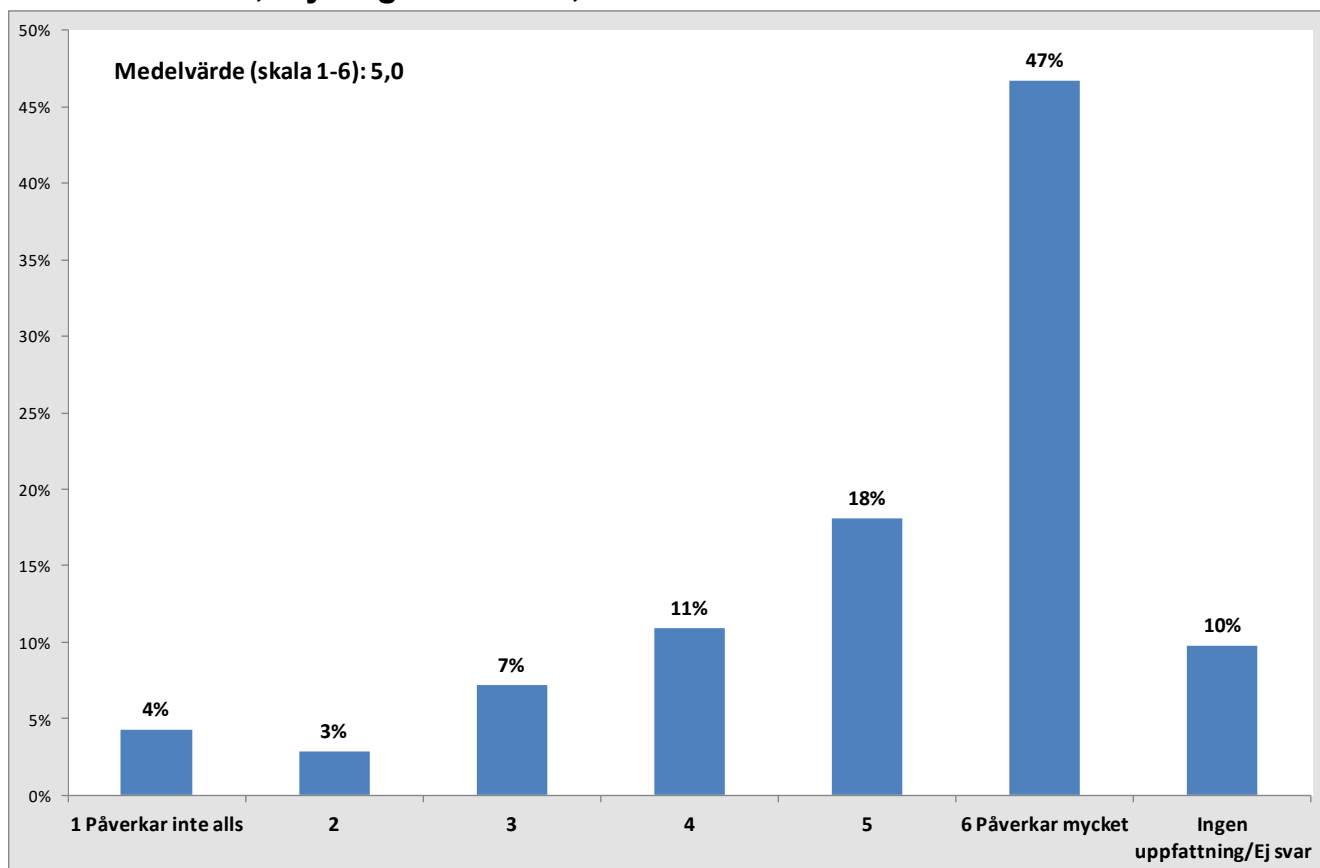
Dina egna beslut

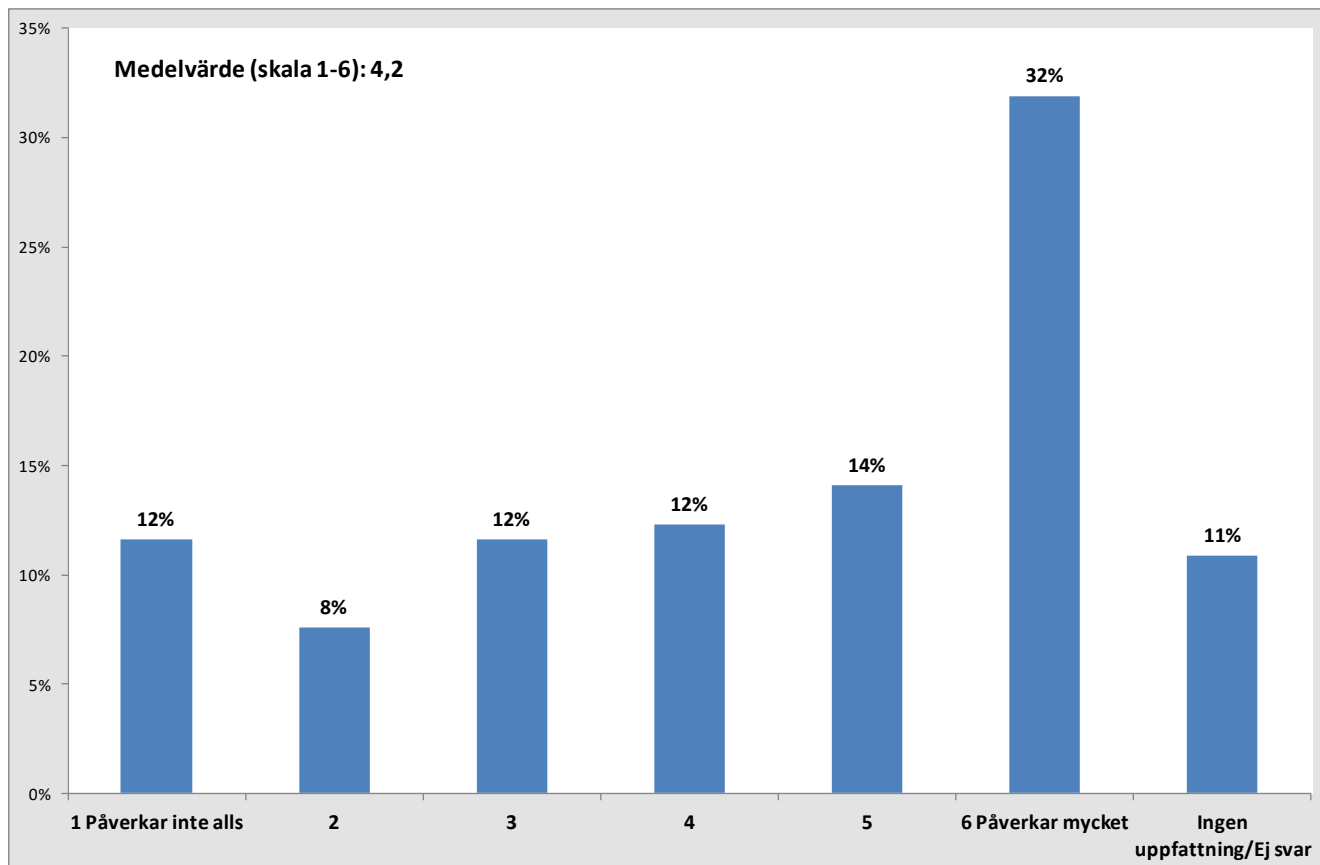
Samebyns beslut

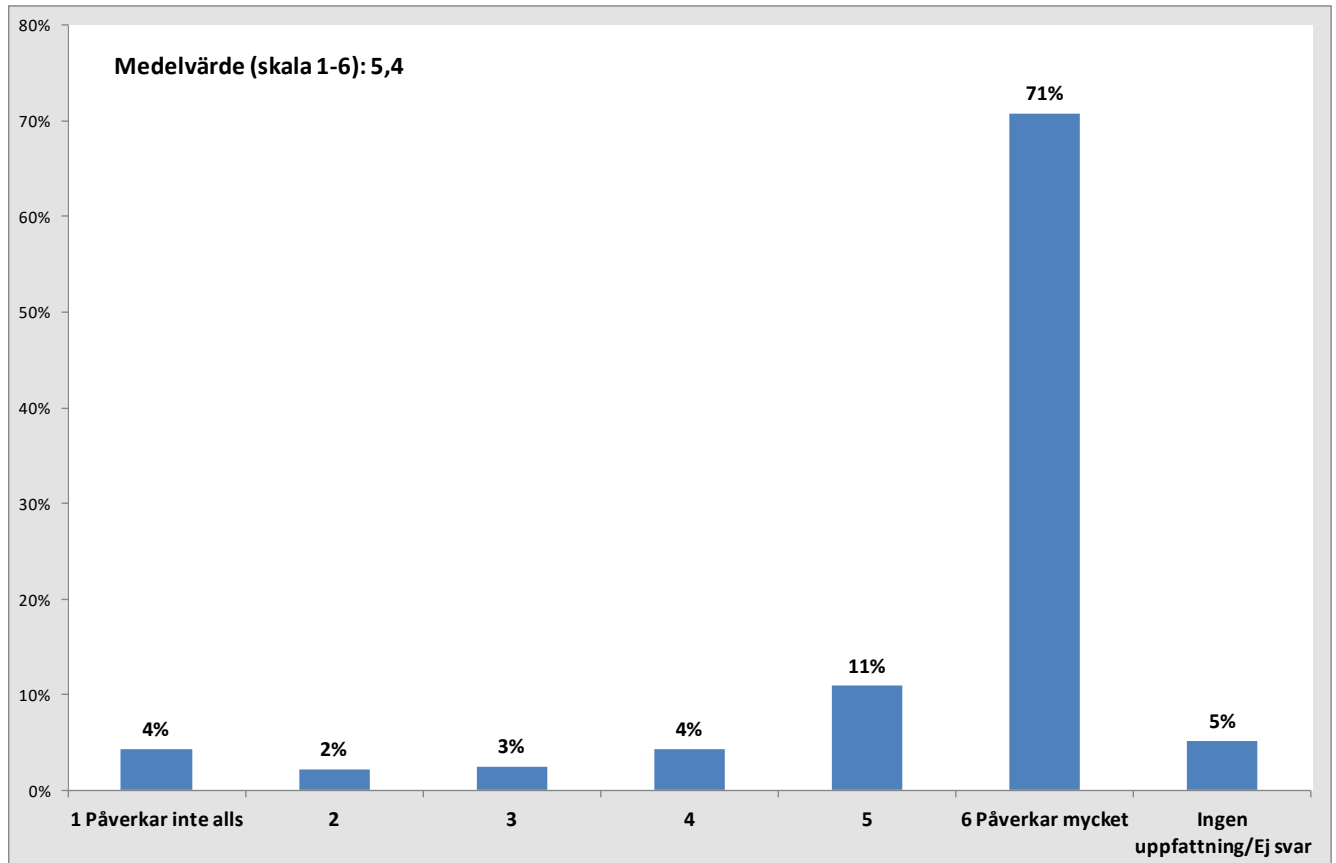
Politiska beslut, myndighetsbeslut, domstolsbeslut

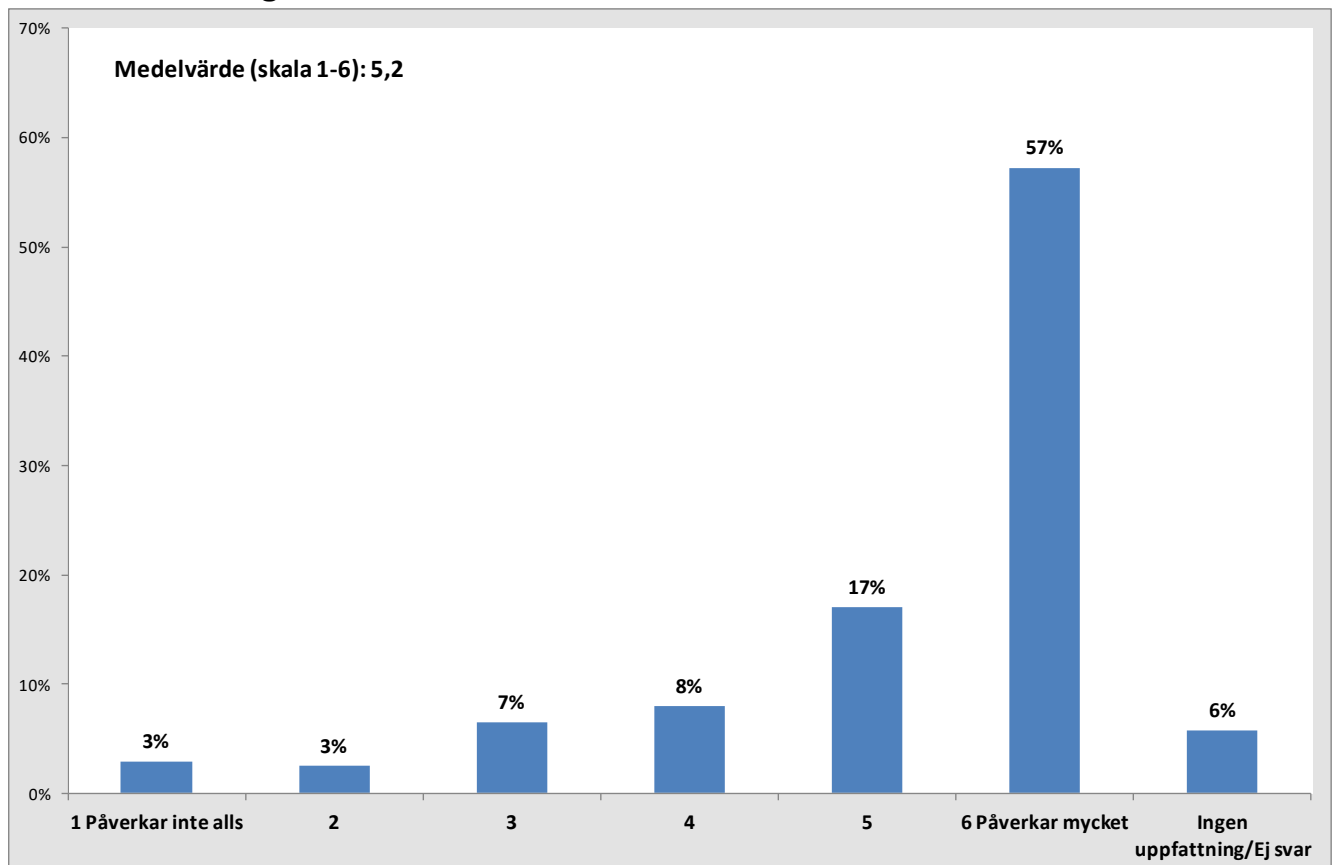
Beslut av andra markanvändare

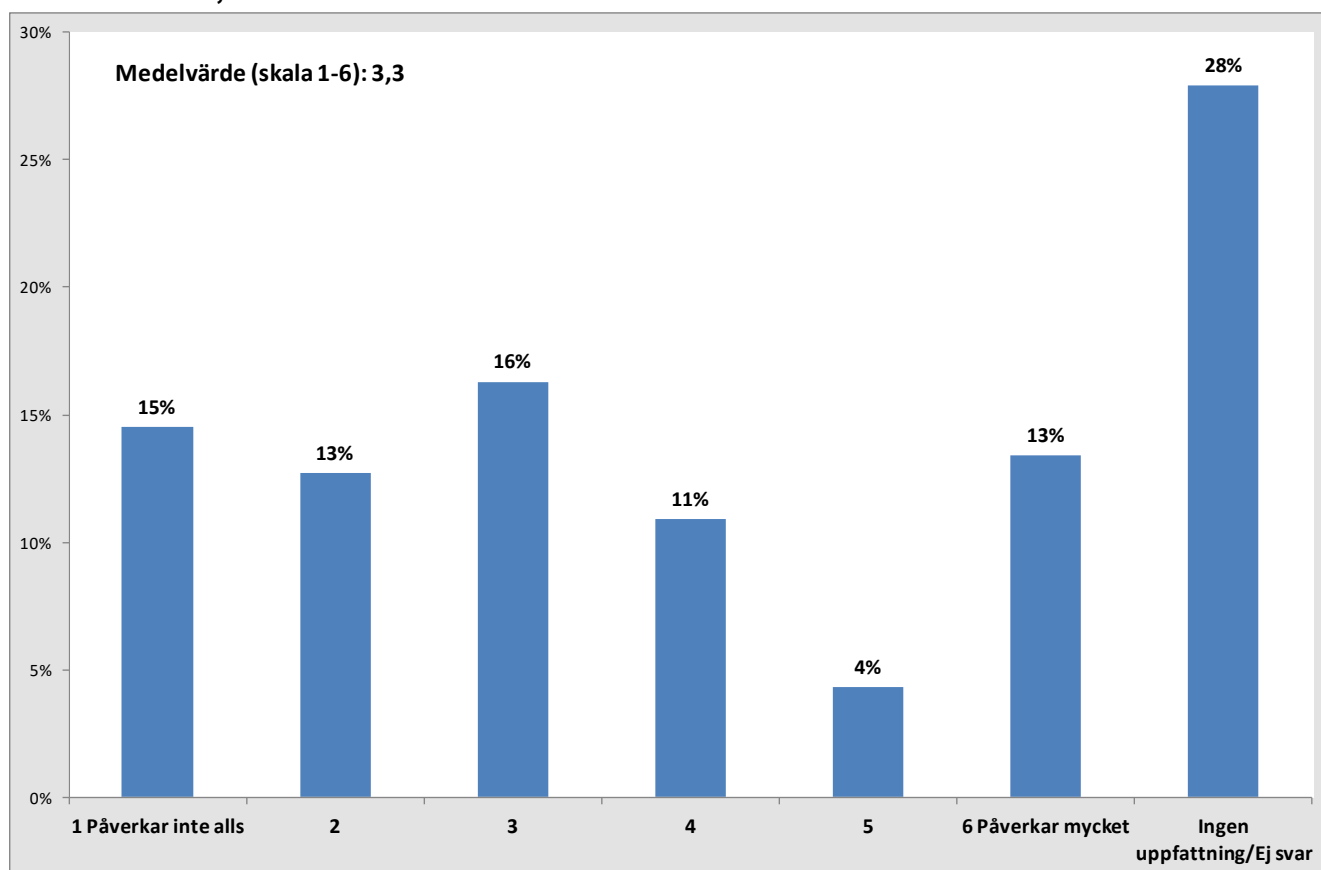
Rovdjursförekomst

Klimatförändringar, vädret

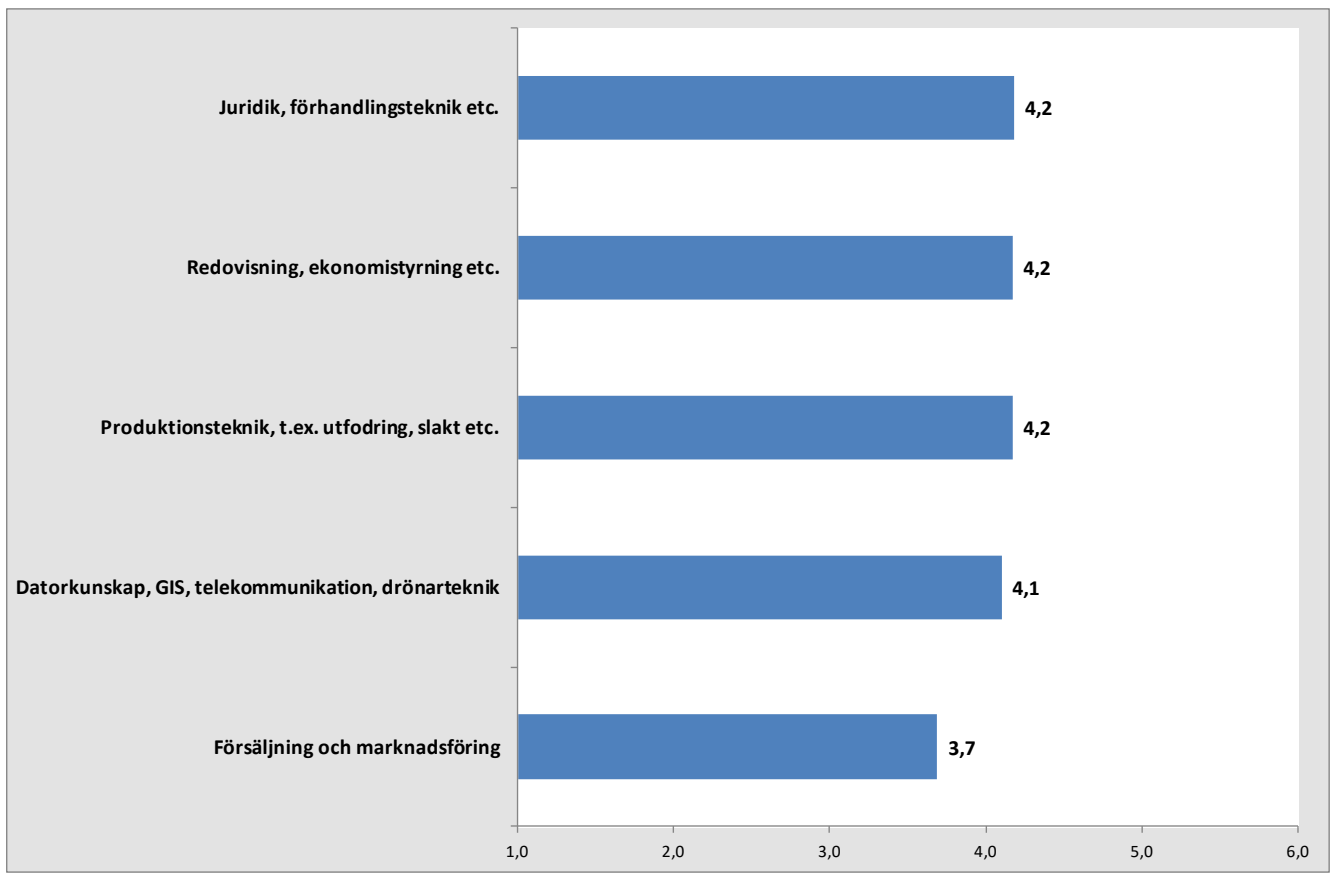

Tur eller otur, ödet

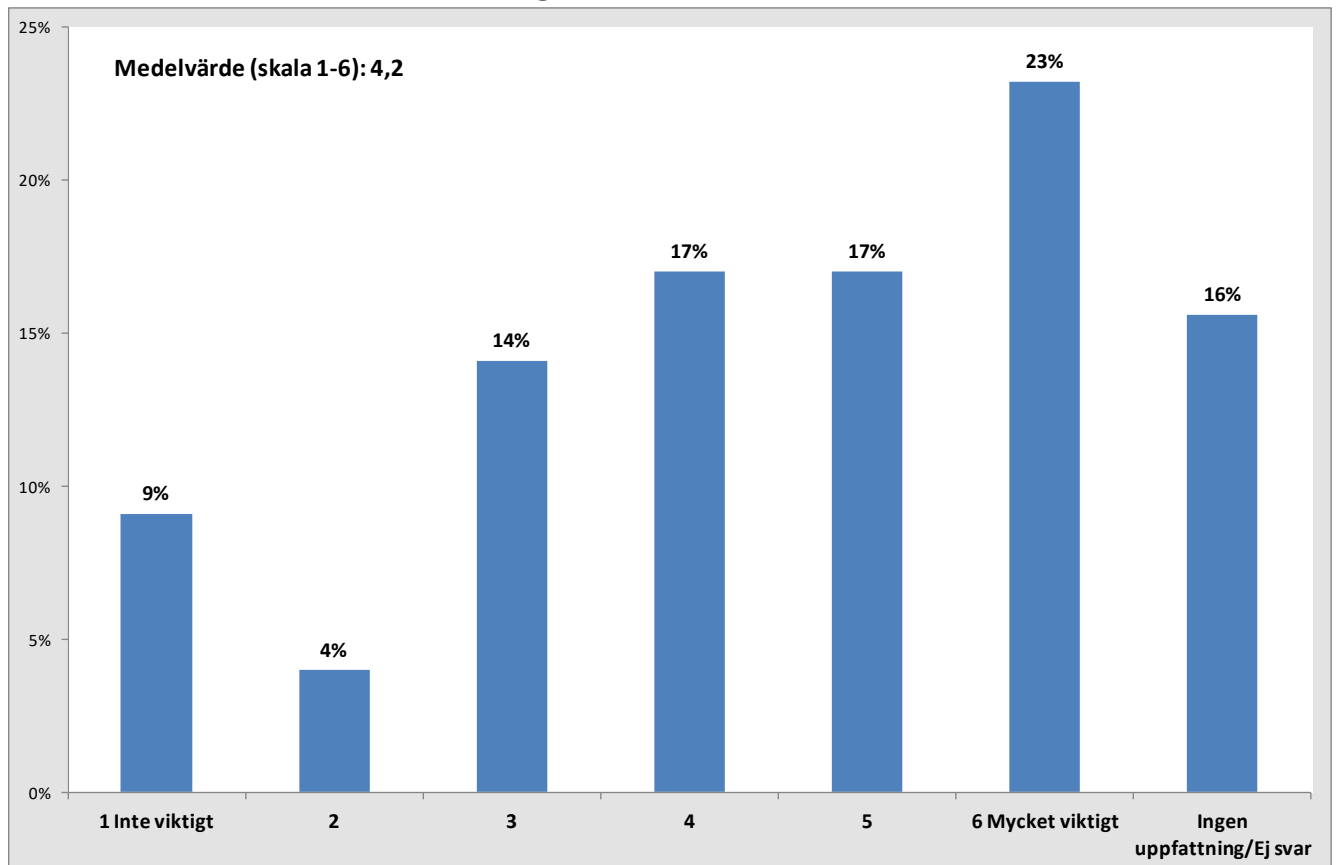

Om du skulle fortbilda dig, hur bedömer du då vikten av följande områden?

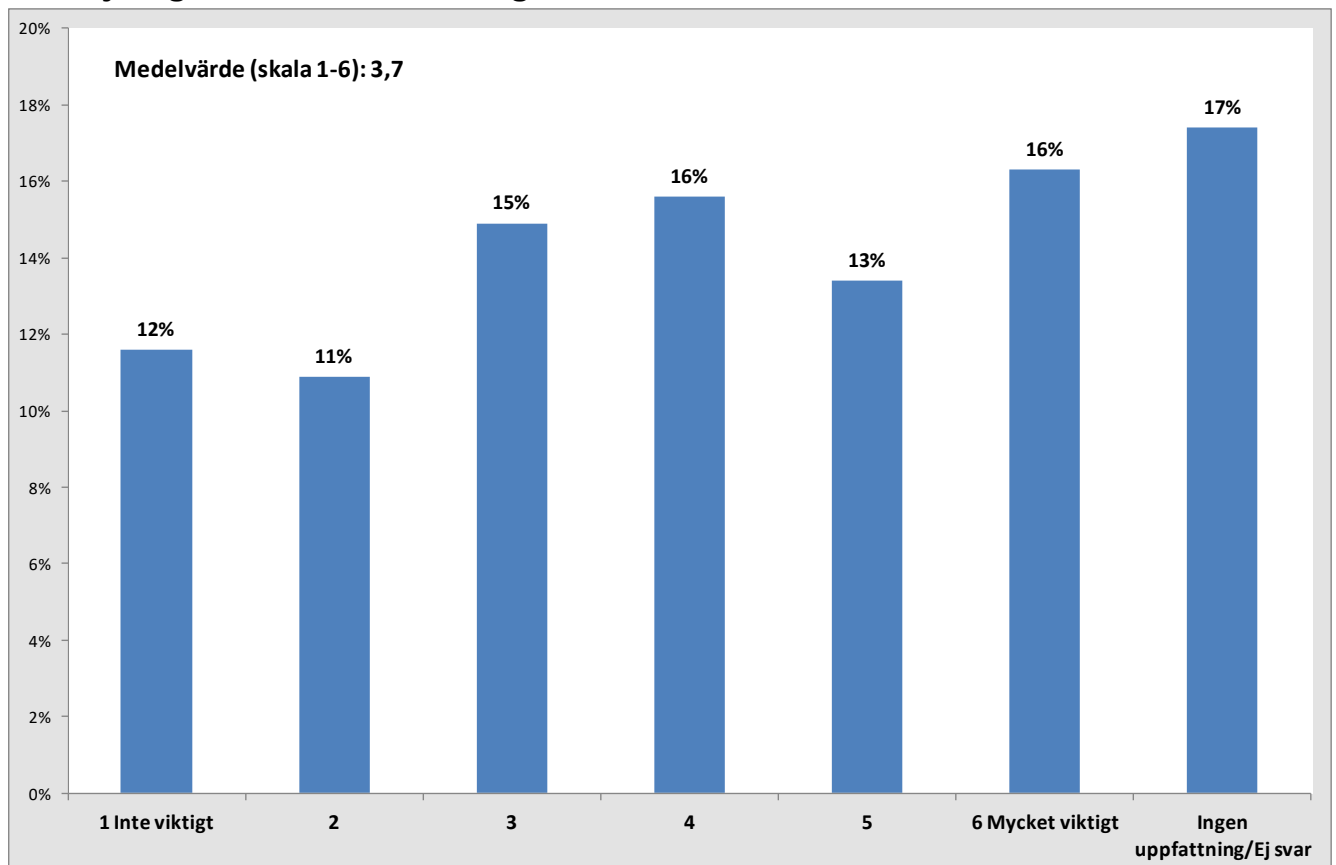
Sammanfattande medelvärde skala 1-6

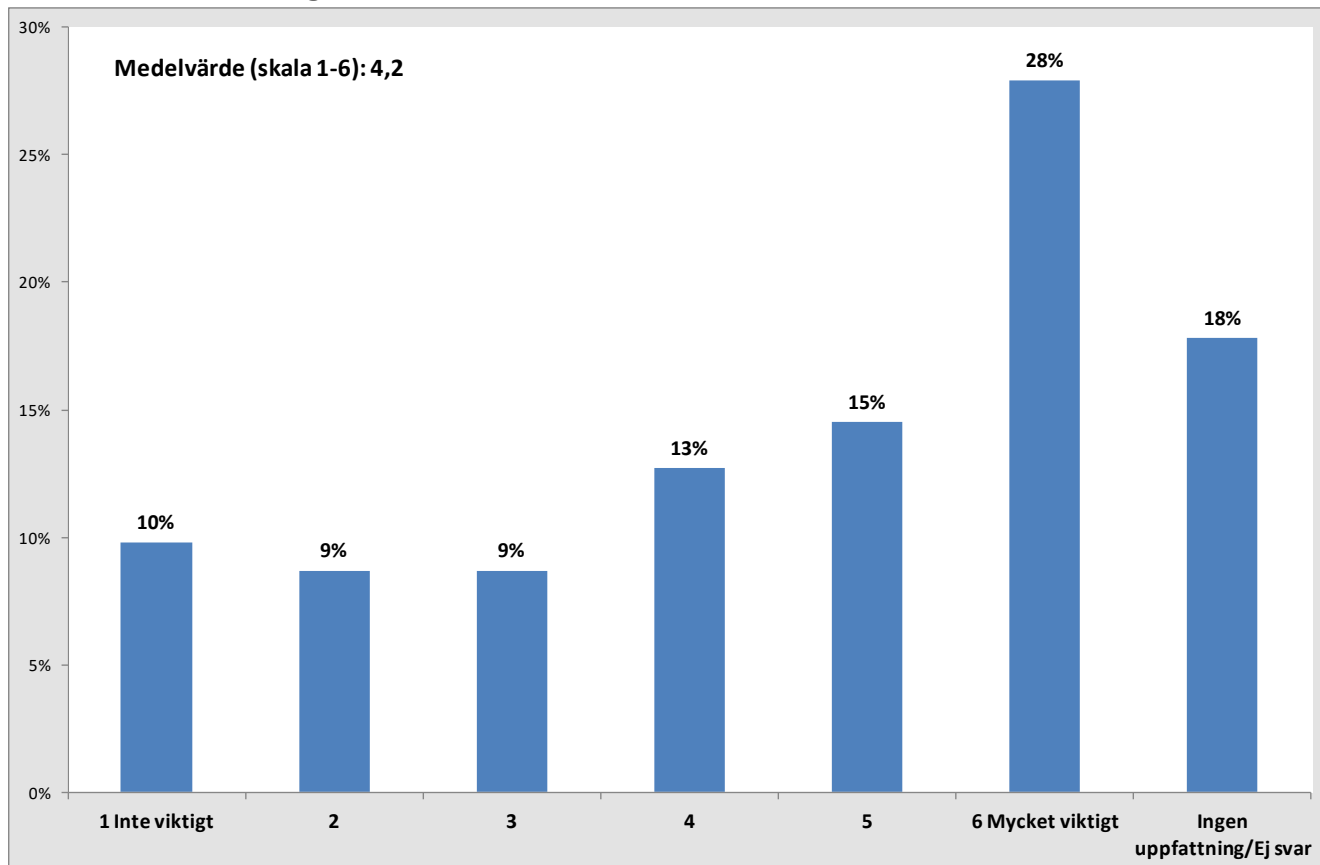
Produktionsteknik, t.ex. utfodring, slakt etc.

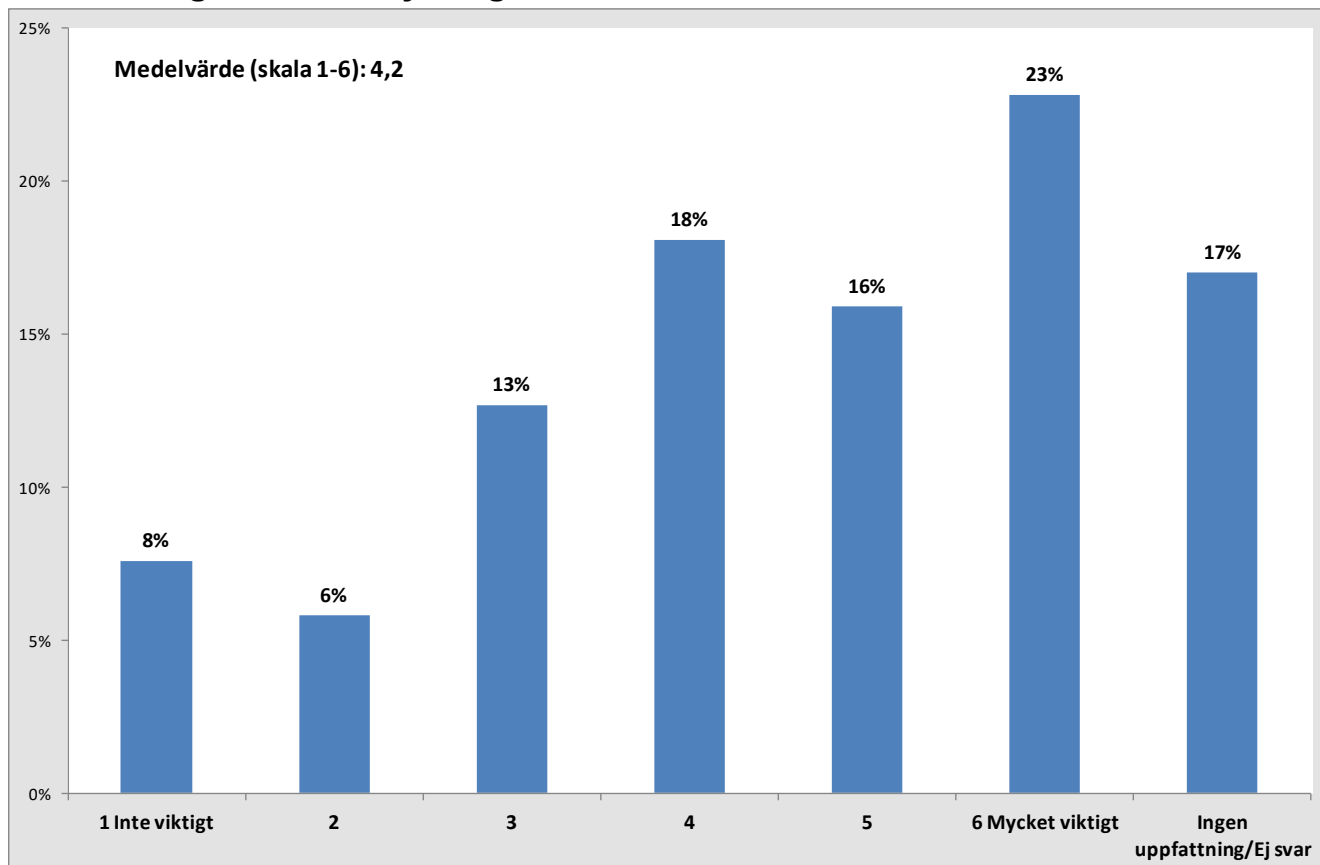
Försäljning och marknadsföring

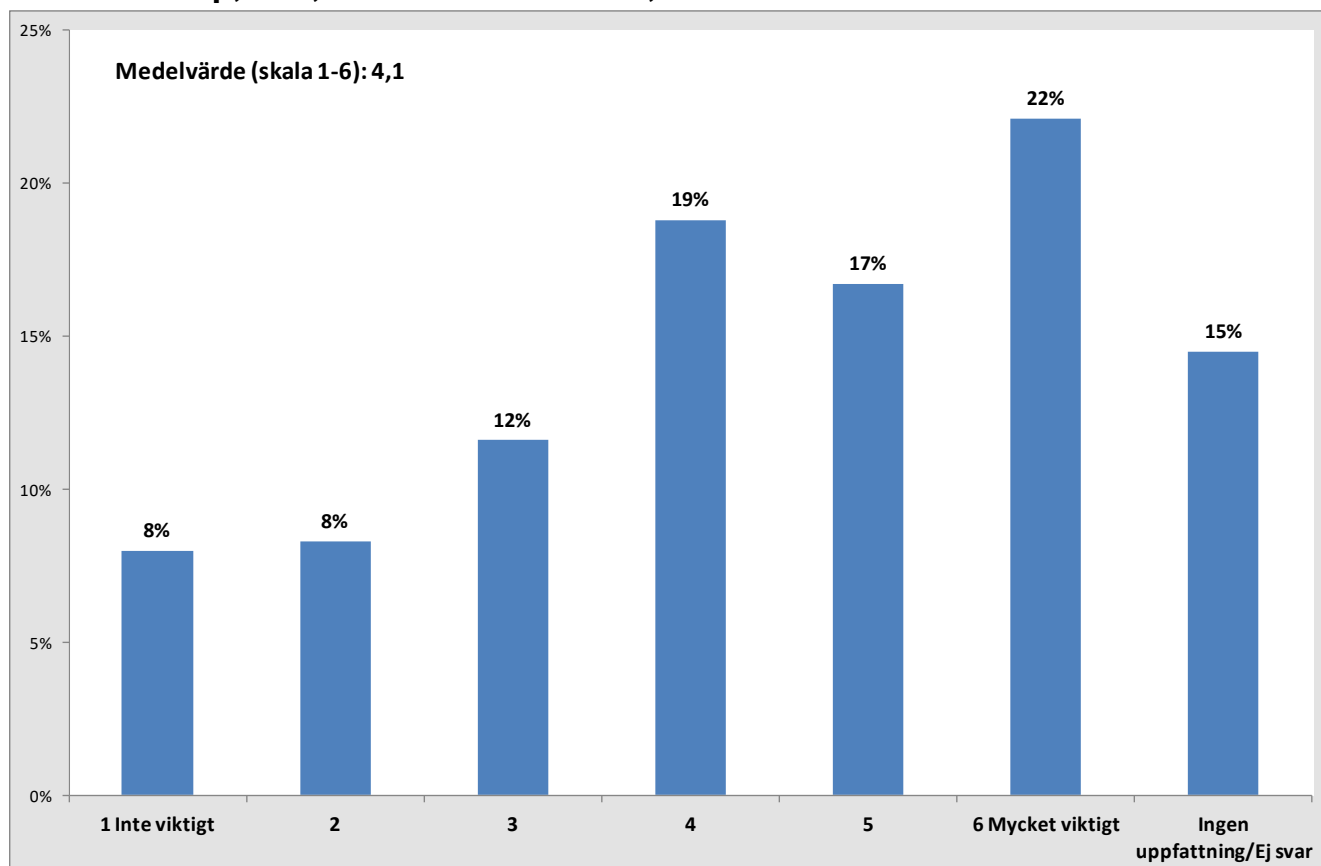
Juridik, förhandlingsteknik etc.

Redovisning, ekonomistyrning etc.

Datorkunskap, GIS, telekommunikation, drönarteknik

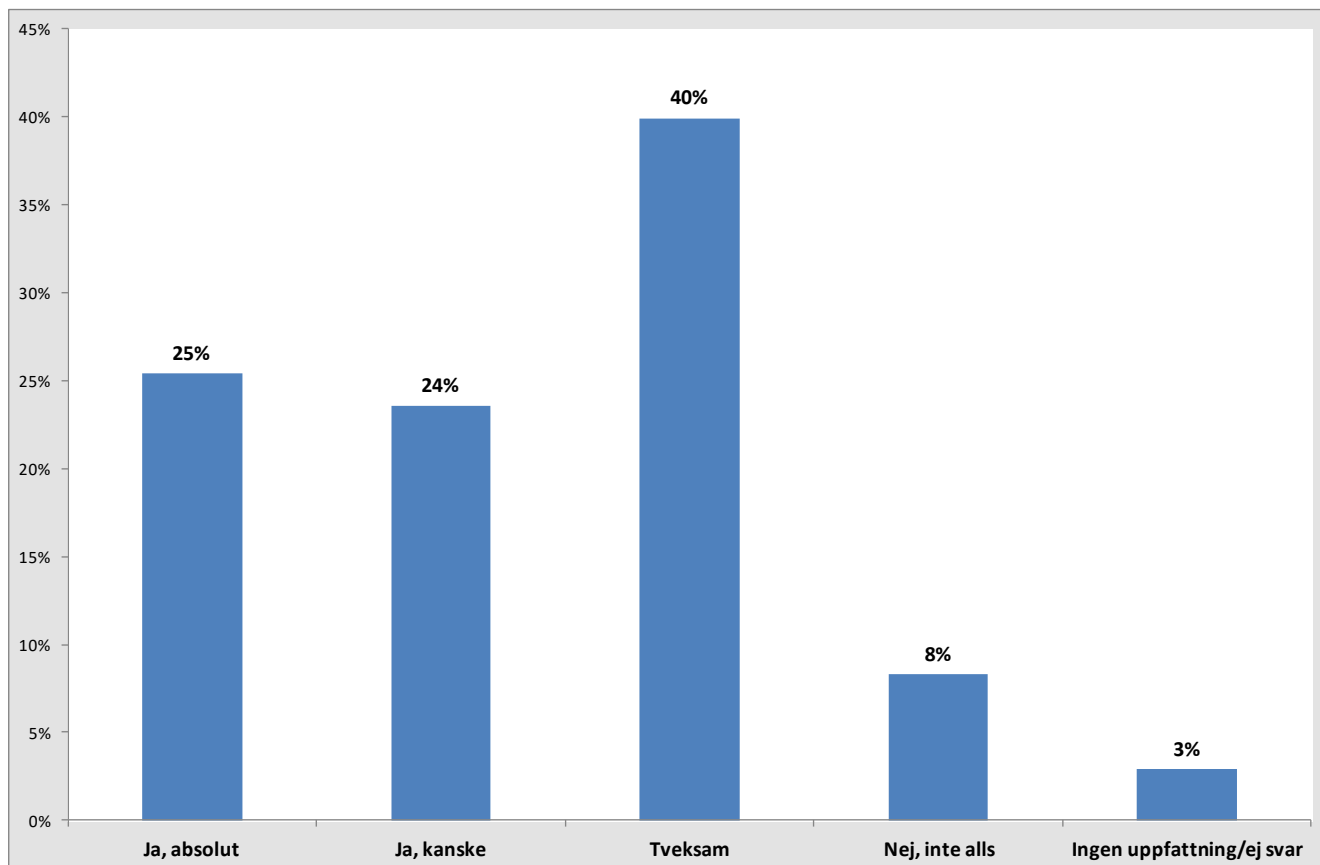

Annat som är viktigt?

- Att man får stöd när man behöver. Startstöd tex, där är det mycket konstiga krav som ger ekonomiskt stöd till de som arbetar heltid med annat och är akademiker. Jag som lägger hela mitt liv till renskötsel får inget för att jag inte har läshuvud. I renskötsel så behöver man inte det som är grund för bidraget. Krisstöd, helt värdelöst. Man ger mer till kultur än rennäringen. Finns ingen rennäring så kommer också kulturen att försvinna.
- Bara att få komma bort från renskötseln
- Eget födelseår -36
- Ersättningen för trafikdödade renar bör öka. Likvärdigt med ersättningen i Finland
- Förhandlingsteknik.
- Genusanalys av alla beslut som tas inom renskötseln, både på samebynivå och myndighetsnivå
- Hårdare straff vid tjuvjakt av ren, 1-3 år
- Jag behöver inte fortbilda mig
- Klimatet. Rovdjurspolitiken
- Kombination med samiska språket, översättningar
- Kommunikation, förhandlingsteknik
- Politik, kunna påverka kommun och myndigheter att fatta bra beslut i rovdjursfrågor, turism, vindkraft
- Psykisk hälsa/ohälsa - hur hantera alla stora påtryckningar från alla håll, lokalt/globalt, som vi i dagsläget möter. Särskilt där stora förluster, som vi i dagsläget har svårt att påverka, ligger till grund för ex. fungerande slaktuttag, hjordstruktur, nyttjande av betesmark. Syfte och mål, kulturell- eller företagsmässig, nyttjande av betesmark, hjordstruktur. Rättigheter/skyldigheter/ansvar....blicka framåt och våga lyfta fråganhur kommer det att se ut om ex 10 år vs hur vill vi att det ska se ut?
- Samisk kultur, historia och traditioner.
- Skogsavverkning, rovdjurspolitik, klimat (stöd för utfodring)
- Ta ett steg tillbaka i girighetens och kapitalismens spår
- Utveckla turismen
- Veterinär

- *Åldern*
- *Är pensionär. Har inget utbildningsbehov.*

Skulle du rekommendera en ung människa att bli renskötare eller att arbeta inom näringen?

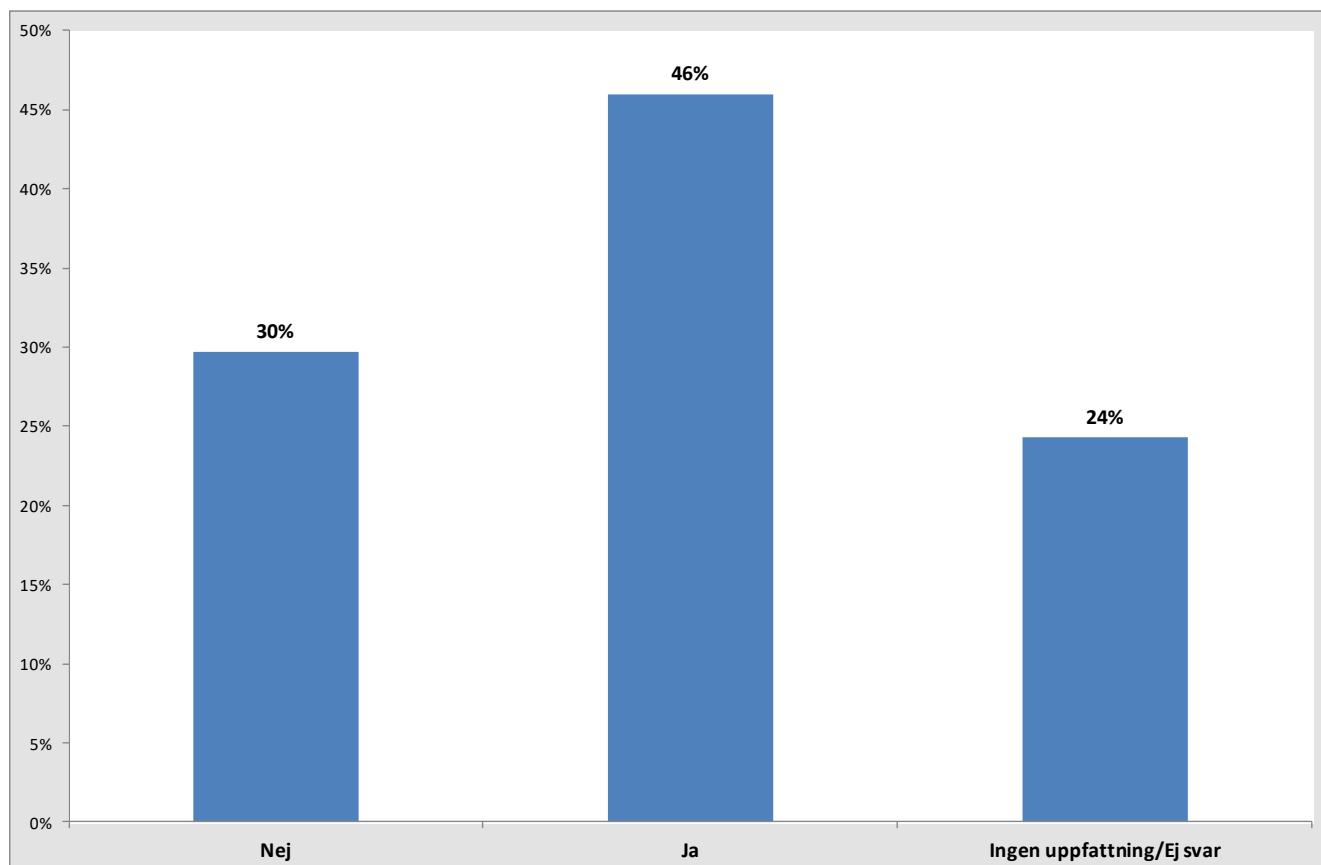

Kommentarer

- *Absolut, men det finns stora utmaningar. Både ekonomiskt och i det stora hela. Saknas stor kunskap och respekt inom hela samhället. Syftar t ex på rovdjurstryck, markintrång mm.*
- *Beror på det egna intresset. Har du bra mentorer som lär dig beteslandet, årstiden, renens behov och vanor. Renskötelsns grunder är superviktiga. Det är ett stort ansvar att leda renen rätt genom årstiderna.*
- *Både och!*
- *De ekonomiska förutsättningarna är omöjliga. Bland annat drivmedelspriserna äter upp företaget och de dyra investeringarna som krävs. Renbeteslandet räcker inte till det antalet renar man måste ha utifrån att det är så mycket små renägare som inte har sin inkomst från rennärigen. Detta medför att ingen kan ha den mängd som krävs för överlevnad.*
- *Det beror på personen i frågan och förutsättningar*
- *Det beror vem det är. Mina egna barn har jag uppmuntrat men kan inte rekommendera om det inte finns eget intresse*
- *Det ska finnas en tydlig och klar medvetenhet i vad det innebär både praktiskt och teoretisk, vilka rättigheter/skyldigheter man har, att man är egen företagare i en gemensam verksamhet. Kanske ett krav på en grundläggande utbildning innan man får starta upp.*
- *Det är fantastiskt att få arbeta utomhus och följa renarna under årstidernas växlingar. Däremot tror jag att det är bra att ha ett till ben att stå på rent ekonomiskt.*
- *Det är livets mening.*
- *Det är så pass mycket förluster av betesmark och förluster av renar till rovdjur vilket gör det svårt att få lönsamhet.*

- *Egentligen inte. Men föds en till en renskötare så passar inget annat liv.*
- *Fantastiskt liv*
- *För högt rovdjurstryck. Man mår dåligt psykiskt av att få sina renar uppätta och rivna.*
- *För mycket inre stridigheter och motsättningar av alla möjliga slag.*
- *För stora förluster, rovdjur och stöld.*
- *Hårt arbete, riskabelt med maskiner och förslitningsskador*
- *Ja, om man kombinerar med annat inom samisk kultur*
- *Jag skulle rekommendera dem att ta jobb som dräng eller försöka hitta andra inkomstkällor som komplement.*
- *Klimatförändringar, rovdjur är stora hot mot renskötseln*
- *Lönsamheten är inte stor och det är svårt att komma igång utan en "stor" släkt som kan hjälpa till*
- *Med dagens hårda rovdjurstryck och rådande klimatförändringar är det mycket svårt att få renskötselföretagen att vara vinstgenererande och ställer stora krav på både intresse och renskötare. Det som talar för att uppmuntra den kommande generationen in i renskötseln är att de besitter ett nytänkande som dom aktiva och mer "inrutade" renskötarna inte har.*
- *Men bara om riktigt intresse finns*
- *Men ha en utbildning som de kan "luta sig" emot när renskötseln inte fungerar.*
- *Men inte att enbart bygga upp sin utkomst på rennäringen, för det går inte. Däremot som en av flera ben i sin näring.*
- *Men även berätta om baksidorna*
- *Min dröm är att kunna leva helt av rennäringen*
- *Måste ha ett stort engagemang för att lyckas, det sköter inte sig självt.*
- *Om en har ett brinnande intresse*
- *Om det finns förankring till renskötseln sedan tidigare, samt kunskap i skidåkning. För att tro att en skoter visar hur renar fungerar är som att säga av den gren man själv sitter på, samt att erfarenhet av möten och språkets förmåga är bra att ha.*
- *Renskötseln är en viktig kulturbärare och nödvändig för välmåendet samt smaklökarna.*
- *Roligt, se till att rennäringen fortsätter*
- *Rovdjur, myndigheten naturvårdsenheten tar död på rennäringen*
- *Rovdjurssituationen med främst björn äter upp halva mitt företag varje år. Klimatet ger osäkert vinterbete. Hatet mot oss renskötare ökar både offentligt och i det dolda. Har barn som vill satsa men jag både vill och tvekar om jag vill ge dom det livet. Det sociala klimatet i malmfälten är hemskt.*
- *Skulle däremot uppmuntra någon yngre som väljer att bli renskötare.*
- *Som hobby eller av intresse, inte för försörjning.*
- *Svårigheter att etablera en renhjörd som man kan livnära sig på.*
- *Upplys om historia*
- *Vet inte om någon som blivit lycklig av att hålla på med renskötsel*
- *Vi har en skyldighet att sprida det positiva kring renskötseln.*
- *Vi lever och förvaltar renskötseln till våra barn*
- *Viktigt med föryngring inom koncessionsrenskötseln*
- *Vill man tjäna pengar skulle jag inte rekommendera det. Men om man vill anamma livsstilen så kör på! Det gäller dock att man är hängiven. Man måste ge 130 %*
- *Vår egen näring som vi har rätt att leva av*
- *Hur mycket man än försöker, hur mycket renar man än har - finner jag ingen lönsamhet i detta yrke.*
- *Är i dagsläget för höga kostnader samt för mycket förluster pga. rovdjur*

Ser du några hinder/problem för att genomföra generationsväxling/lämna över till den yngre generationen/starta nytt renskötsselföretag?

Vilka hinder?

Under 35 år

- De har dålig kunskap
- Folk blir tjuvaktiga när den äldre generationen försvinner. Finns ingen respekt för andras djur, inte ens inom samebyn.
- Förlust av betesmarker på grund av bland annat gruvor, vindkraft, skogsbruk, vägar, järnvägar osv. Även mycket förluster av renar på grund av otroligt många rovdjur, därmed minskar lönsamheten då vi ska mata statens rovdjur med vårt levebröd.
- Gamla renskötare vill inte minska renhjorden. Kanske dålig pension kan vara en anledning?
- Ja, dålig ekonomi
- Klimatförändringar, rovdjurspolitik, utgifter, betesområden, sjukdomar mm
- Kostnaderna. Bara en sån enkel sak som att startstödet inte har indexreglerats ställer till det när det kommer till inköp av livrenar och liknande.
- Kunskapen saknas, urbanisering
- Lönsamhet, klimat
- Markintrång och klimatförändringar. Mindre naturbete, låsta beten vilket medför foderkostnader, rensjukdomar, mer slitage på fordon pga. ökad körning, bränslekostnader mm
- Minskade betesland och stort rovdjurstryck
- Många renskötare håller på för länge, har för mycket renar så det är svårt för yngre att kunna växa.
- Rovdjursproblematiken, klimatförändringar, exploateringar
- Skogsbruket, rovdjurstrycket, övriga samhällets intrång och markanvändning
- Stort rovdjurstryck
- Tillåta ökat renantal, i enheter och i byar. Skötesrenar är ett problem
- Vi får ej samråda om markanvändning. Får ej intrångsersättning. Stor markexploator hos oss är skogsbolagen
- Yttre påverkan, väder, ekonomi, kunna livnära sig

35-50 år

- *Alldeles för mycket rovdjur*
- *Avslag på husbondeansökan*
- *Det man byggt upp vill man ha till pensionen, eller lämna över till anhöriga*
- *Det sprids mycket negativa uppfattningar om renskötseln.*
- *Det är inte vad det en gång var.*
- *Dålig lönsamhet, stora rovdjursförluster, markfrågor bl.a.*
- *Ekonomi*
- *Ekonomi*
- *Finns inget bra sätt lämna över. Skattemässigt.*
- *För stora rovdjursförluster och för dålig ersättning för förlusterna.*
- *Helt oekonomiskt*
- *Intrång från andra bolag*
- *Jag vet att jag lämnar över ett värdefullt kulturarv, ett yrke som kan vara helt underbart men jag vet inte om det är värt den psykiska ohälsa som det för med. Totalt havererad rovdjurspolitik, höga renantal, förlorade betesmarker mm*
- *Klimathotet med ostabil väderlek*
- *Klimat. Drivmedel. Foderpriser*
- *Klimatförändringar*
- *Lönsamhet*
- *Lönsamhet*
- *Markexploatering*
- *Pensionärerna hänger kvar länge*
- *Rennäringslagen/stängda samebyar*
- *Rovdjur och Klimat*
- *Rovdjur, gruvor vindkraft mm*
- *Rovdjur, politiska beslut etc.*
- *Rovdjuren och klimatet*
- *Rovdjurstryck*
- *Se fråga 9*
- *Startstöd, rovdjur, diverse intrång, dålig lönsamhet, klimatet*
- *Stort rovdjurstryck*
- *Svårt att bygga upp en ny hjord med dagens rovdjurstryck och samhällskostnader (läs investeringar)*
- *Överetablering, helikopterbolagen får rovdjursersättningen*

51-65 år

- *Den enorma maskinparken där kostnaderna är enorma*
- *Den yngre generationen ställer helt andra krav på lönsamhet än vad vi, och ännu mer än vad våra föregångare ställde.*
- *De höga rovdjursförlusterna och flertalet i Sametingets inställning till rennäringen.*
- *Det är för stora driftskostnader i dagsläget*
- *Dålig lönsamhet*
- *Dålig lönsamhet som renskötare och mycket motstånd mot turismnäring*
- *Dålig pension. Livdjuren är pensionen, så man måste ha dem kvar om man vill eller inte*
- *Ekonomi*
- *Ekonomi*
- *Ekonomi*
- *Ekonomiska förutsättningar*
- *Ekonomiska förutsättningar*
- *Ekonomiska*

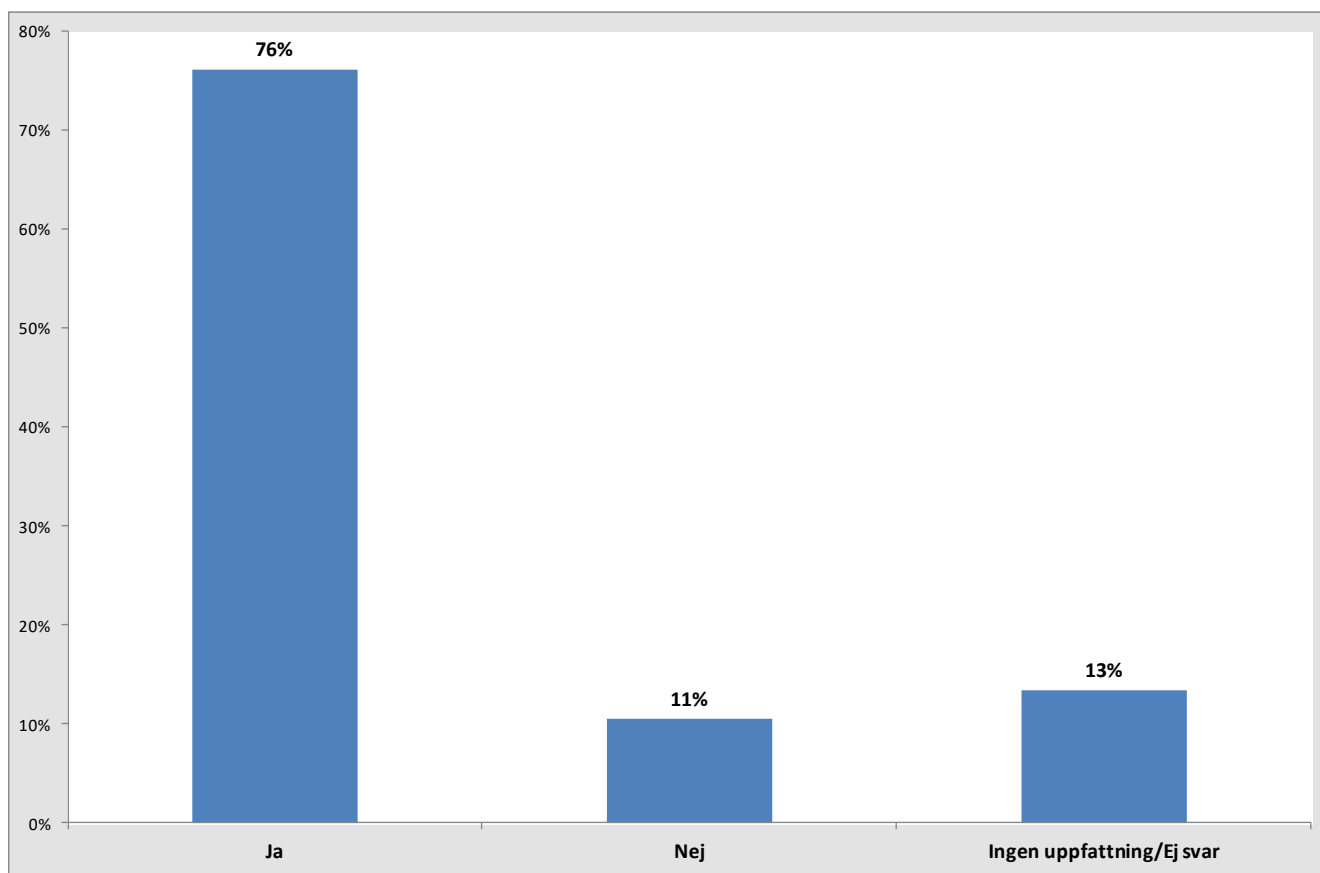
- *Finns för mycket ren*
- *Finns ingen avvecklingsfond*
- *Framtidstro*
- *Förankringen till naturen och renen är utsuddad, det är gruvan som styr hur renen ska leva och inte tvärtom - det är döden för renskötseln. Det är ett glapp i generationsskiftet och 60-70talisterna har glömt kommande generation. Och därför är det gruvan, facebook, Instagram och annat som styr renskötseln och inte renen....sorgligt nog*
- *Förlusterna är för stora, hjordstrukturen är trasig, återväxten för långsam, kostnaderna för höga, arbetsinsatsen är hög, hur ska de då klara att finansiera verksamheten???*
- *Intrång, rovdjur*
- *Kapitalbehov*
- *Klimat och markåverkan*
- *Klimatet och regeringsbeslut*
- *Klimatet, exploatörer, lönsamhet etc.*
- *Klimatförändringarna*
- *Låg lönsamhet inom renskötseln*
- *Lönsamhet.*
- *Lönsamheten samt för lite vinterbetesområden*
- *Lönsamhetsproblem*
- *Normbrytande livsstil sett ur majoritetssynvinkel, hot och hat mot särskilt renskötande samer.*
- *Om intresse finns, men dålig ekonomi, dåliga mentorer.*
- *Rennäringspolitik. Rovdjur.*
- *Rovdjur, andra markanvändare som skogsbolag, vind- och vattenkraft, gruvor och annan jakt.*
- *Rovdjursmängd, skogsbruket.*
- *Rovdjurspolitiken.*
- *Rovdjursproblematiken som aldrig får en lösning och andra intrång bedömer jag som stora svårigheter för de som ska ta efter. Svårt att se hur det skall fungera när turismen dessutom ökar i så stor grad.*
- *Rovdjurstrycket*
- *Rovdjursutvecklingen*
- *Rovdjurspolitiken måste på bordet! Något måste göras. Sedan bör inte bränslekostnaderna öka mer*
- *Samebyars medlemmar som inte vill kliva åt sidan för yngre.*
- *Skogsbruket, markexploatering*
- *Startkapital*
- *Stora investeringar som få yngre klarar av*
- *Svagt intresse*
- *Svårt att i dag bygga upp ett renskötselföretag från början. Det krävs stora investeringar och förlust av renar pga. rovdjur, intrång och klimatförändringar förvärrar.*
- *Traditioner, ekonomi*
- *Ungdomar har inte råd att köpa mitt företag*
- *Vi har inte råd att gå i pension utan måste ha renarna kvar*
- *Önskar avgångsvederlag*

Över 65 år

- *Barnen bor inte på orten*
- *Behov av att lyssna på den äldre generationen*
- *Bättre villkor när de inte jobbar inom renskötseln*
- *De flesta unga idag har inte grundkunskapen som vi äldre fått*
- *Det är nästan omöjligt att starta nytt renskötselföretag främst pga. kapitalkostnaden men även det interna motståndet. Alla värnar om sitt utrymme fast man är 70+ och då motarbetas de unga.*
- *Dyrt att skatta för lagret under uppbyggnad.*
- *Ej boende på orten*

- *Ekonomi*
- *Jag behöver intäkter för att jag har dålig pension*
- *Kostar för mycket, ger för lite.*
- *Lönsamhet, svårt bygga upp en renstam, ekonomi för livdjursinköp och problem med rovdjur*
- *Lönsamheten*
- *Markfrågor, skoterkörning, lönsamhet*
- *Motsättningar i samebyn*
- *Ofta saknas handledning av äldre*
- *Olönsamt*
- *Politik*
- *Renskötsel bör fortsätta*
- *Rovdjur*
- *ROVDJUR, klimat*
- *Rovdjur, myndigheter som vill ha bort rennäringen, vindkraft, avverkning av skogen, turism. Och fortsätter det så här tror jag inte det finns renskötsel i framtiden*
- *Rovdjur, andra markanvändare som skogsbolag, vind- och vattenkraft, gruvor och annan jakt.*
- *Saknar renskötselrätt*
- *Svårt att försörja sig*
- *Urbanisering rovdjur*
- *Viljan att överta*

Upplever du att det går att kombinera verksamheten i ditt renskötsel företag med att leva ett familjeliv?

Kommentarer

Man

- Beroende på den begränsade omfattningen.
- Det bygger på att den andra parten tar ett större ansvar på den biten.
- Det besvärliga är att sambon behöver arbeta och inte är hemma
- Det kan vara svårt under såna här vintrar
- Det kräver att hela familjen är delaktig
- Det är ingen familjenäring nu mer, vilket det egentligen borde vara. Målet måste vara att det ska vara det.
- Det är många som avvecklar och arbetsbördan blir mer på oss som fortsätter.
- Det är väldigt tufft, men jag har en fantastisk fru och underbara barn som stöttar och ger glädje och energi
- Ekonomiskt går det inte utan att ha en sysselsättning på sidan om.
- En anledning till detta kan vara att jag tillhör en skogssameby. Närheten till hemmet året runt tex.
- Familjen lever inne i renskötseln
- Förstående närstående.
- Går inte att planera något i förväg som man vill göra med familjen, det blir alltid fel
- Har ingen familj. Jag är mest i skogen och kan tänka mig att om jag haft en familj skulle jag söka mig till nåt annat
- Inget 0700-1700 jobb
- Ja med tvekan. Psykologiskt svårt
- Men i perioder är det knappt jag ser familjen, i vinter har rovdjuren härjat och familjen fått lida
- Men viktigt idag med en sidoinkomst, svårt leva på endast renskötseln
- Nja
- Om den andra parten förstår hur renskötseln fungerar

- Om man är pensionär, går det väl an
- Rensköttsel som pappersprodukt är en enskild verksamhet, men har historiskt sett bedrivits som en familjeverksamhet. Och det är också en av renskötselns stora styrkor.
- Rensköttseln är en livsstil, ett levnadssätt och det är viktigt att man har en familj med insyn och förståelse för rennäringen.
- Singel
- Ställer krav på partner
- Svårare idag än för en generation sedan.
- Svårt att försörja en familj på ett för litet renantal. Man måste bli kring 40 år innan man kan bilda familj så att man hunnit etablera och bygga sin hjord så att det bättre går att försörja sig. Dessutom måste sambo/fru ha ett arbete för att hjälpa till med ekonomin.

Kvinna

- Beror på hur man definierar vad ett familjeliv är.
- Delvis, men en renskötarfamilj utgår från renens välmående. Därav ser det lite annorlunda ut
- Det går om man har en ENORMT förstående partner som tar hand om det mesta inom det privata.
- Det är svårt att vara tjej med små barn. Det krävs att familjen ställer upp väldigt mycket!
- Du måste ha en förstående fru
- Familjen får finna sig i att vara med i renskötseln, så familjelivet blir i renskogen när de kommer dit.
- Ibland, flyttning till vinterlandet innebär splittring av familjelivet, veckopendling och man behöver vara ömsesidigt stark som klarar ett sådant familjeliv i fem månader.
- Inom vanliga svenska familjer idag, arbetar oftast mannen borta på veckorna. Kvinnorna får ta det viktiga ansvaret att fostra barnen när renskötaren är borta länge. Kvinnor får som i gamla dagar hjälpas åt med barnpassning, etc.
- Inga problem om man jämför då det inte fanns IT och mobiltelefon
- Ja, det måste ju gå!!
- Ja, om familjen är i samma näring. Annars kan det nog vara svårt.
- Jag har ofta med mina barn till renarna vid utfodring och skiljningar tex. Det som är tungt är att jag måste sova borta några nätter varje vecka eftersom det inte finns skola/barnomsorg där vi har renarna. Det känns som jag missar en del av barnens uppväxt.
- Men stora problem under småbarns- och skolåren pga. av långa flyttningar
- Mycket svårt.
- Många resor
- Så har renskötarbefolkningen levt alltid och fått barn. Frågan är formulerad utifrån kolonisering.
- Vi nöter inte direkt på varann
- Vi är båda uppväxta i renskötseln så vi vet hur det är.

Vilka åtgärder ser du för att öka jämställdheten i renskötseln så att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter?

Man

- I Effektivisera själva hanteringen, detta främst genom att bygga anläggningar där det inte krävs så mycket närkontakt med renen, på det viset kan den som inte är så stark eller smidig/ung ändå göra mycket själv. 2 Att försöka modernisera där det går och sträva efter att få en mer ergonomiskt anpassad verksamhet i allmänhet. Detta ger även den äldre större möjligheter att vara med på fler tillställningar. 3 Ett, på ett rent personligt plan, nytänkande där själva idén om att ett kön ska göra en viss syssla och vice versa lämnas bakom, och där man istället försöker inkludera båda könen baserat på om dem vill det själva istället.
- Alla, både män och kvinnor, måste förstå renskötselns skyldigheter, de flesta ser bara rättigheter och möjligheter.
- Alla har samma rättigheter, skyldigheter, möjligheter- man som kvinna

- *Alla inom renskötseln ska ha samma förutsättningar, sen kan man ju ge kvinnor som inte har lika fysiska förutsättningar som männen andra uppgifter i samebyn, kvinnorna behövs mer än någonsin i verksamheten eljest tror jag att renskötselns framtid är hotad.*
- *Alla verktyg finns, problemet är avundsjuka och missunnsamhet, männen måste acceptera att det är kvinnor som föder nya renskötare och därför måste det finnas utrymme för frånvaro för barnafödande och skötsel av små barn utan att platsen försvinner till män istället.*
- *Anser att det idag finns i stort lika förutsättningar för såväl män som kvinnor*
- *Arbeta med att förändra normer och värderingar i samhället i första hand.*
- *Att kvinnor i större omfattning kan ta del av styrelsearbete och bli hörsammade i viktiga beslut.*
- *Att kvinnor ska göra samma hårda jobb som karlarna*
- *Att kvinnorna blir invalda i styrelserna i samebyarna. Idag är det flest män*
- *Att kvinnorna blir mer delaktiga, i den dagliga renskötseln, och att dom tillåts ta mer plats.*
- *Attityder*
- *Attitydförändring bland utövare och andra*
- *Begränsa renantalet för varje och ge en statlig genomsnittslön till alla som är kvalificerade.*
- *Bl.a. mer kvinnor i samebyarnas styrelser*
- *Bra som det är där jag är verksam*
- *Börja med att byta ut alla i samebyns styrelse till kvinnor*
- *De behövs en "stark" kvinna i varje familj. I vår familj finns det, annars skulle de inte fungera. Var och en gör det de är bra på. Och då fungerar "teamet"*
- *De är att ha samma värde på kvinnorna och se de som samma resurs som män. Att förädlarna ger samma möjligheter till flickorna.*
- *Dela lika*
- *Dela på arbetsuppgifterna så att det fungerar för alla.*
- *Det finns inga problem med kvinnors rättigheter, fungerar bra.*
- *Det måste komma från individen*
- *Det är bra*
- *Det är fler kvinnor som börjar, det kommer att bli mera jämställt.*
- *Det är väl samma rättigheter redan nu*
- *Differentierade arbetsuppgifter som passar så att kvinnor känner och ger kollektivet i samebyn och vintergrupparbetet en god mening och tillfredsställelse*
- *En självklarhet att alla har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter.*
- *Finns enligt min mening inget hinder för kvinnor att vara med i renskötseln*
- *Finns inga möjligheter så länge som det inte finns konsekvenser. Det som händer i skogen vet ingen sametingspolitiker.*
- *Flera kvinnor i beslutande positioner. Ökade tillfällen för utbildning inom olika befattningar i styrelser och dylikt*
- *Fortsätta med det arbetet som pågår.*
- *Friare skolgång så barnen kan följa med när man behöver fara till skogs.*
- *Få in yngre i större omfattning*
- *Få kvinnor att följa med i skogen*
- *För mig har aldrig kön spelat någon roll inom renskötseln.*
- *Förbättra männens beteende i samhället.*
- *Förtroendet*
- *Förändra rennäringslagen, för ett jämställt medlemskap.*
- *Förändring i dagens rennäringslag, öppnare samebyar.*
- *Ge unga kvinnor och män möjlighet att höra och synas i beslutsarbetet, ge dem förtroende*
- *Ge unga möjlighet att delta i samebyns beslut. Minska konkurrensen om betesmark*
- *Idag har kvinnor och män samma rättigheter och skyldigheter. Det är inte där bekymret finns*
- *Inflytande i samebyn (styrseln)*
- *Information, överlag fungerar rätt så bra idag för dem som vill satsa på renskötseln på riktigt.*
- *Inga*

- *Inga åtgärder alls*
- *Ingen aning*
- *Ingen kommentar*
- *Ingen uppfattning*
- *Ingen uppfattning annat än vad hindrar dem?*
- *Ingen uppfattning.*
- *Ingen åsikt*
- *Ingen åsikt*
- *Ingen åsikt*
- *Ingen åsikt. Tycker att det får väl var och en besluta om själv,*
- *Jag har aldrig skiljt på män och kvinnor. Man gör det man kan göra och bidrar med sitt bästa.*
- *Jag ser ingen ojämlikhet inom renskötseln.*
- *Jag ser inte att det är någon skillnad mellan kvinnor och män.*
- *Jobba med det man klarar av med utbildning och kompetensnivå*
- *Kompetens och resultat är riktiga faktorer som är avgörande för renskötseln och könet har ringa betydelse.*
- *Kvinnor måste våga ta mer ansvar*
- *Kvinnor och män har olika tank när det gäller den praktiska biten inom renskötseln. Det är nånting positivt som borde uppmuntras och lyftas snarare än att förtryckas. Ett sätt vore kanske att skapa mentorsprogram för kvinnliga skötare?*
- *Kvinnor och män kan jobba lika mycket men kanske inte alltid med samma saker. Alla måste få komma till tals och få plats*
- *Kvinnor och yngre har ingen insyn i hur rovdjursersättningarna förvaltas, dvs 50 % av de privata företagens årliga inkomst. Staten utbetalar årligen 50-70 miljoner som rovdjursersättning. Enligt skattelagstiftningen skall intäkter inkomstföras det räkenskapsår de uppkommer. De flesta samebyar bokför rovdjursersättningen som en långfristig skuld till medlemmar. Samebyn redovisar inte rovdjursersättning som inkomst. Samebymedlemmen vet inte hur stor andel av rovdjursersättningen som tillhör renskötsel-företaget, och redovisar inte heller denna intäkt. Rättigheter, skyldigheter och möjligheter förutsätter att det är det enskilda företaget som fattar beslut om sin egen ekonomi*
- *Kvinnor är bra i renskötsel*
- *Känns som att jämställdheten i vår sameby är rätt bra.*
- *Lagar och regler som måste moderniseras så att de är förenliga med dagens behov och förutsättningar*
- *Lika arbete. Båda könen måste klara av att göra samtliga moment i renskötseln.*
- *Lika värde för alla.*
- *Låta alla delta i all verksamhet på lika villkor.*
- *Låta kvinnorna komma till tals*
- *Lösningar i hemmet och familjen*
- *Mer kvinnor i styrelsen, mer kvinnliga husbönder, mer kvinnor som får sitta i helikoptern vid samling inte bara gubbarna, samebyn hade mått bra av en mer jämställd renskötsel, att kvinnorna slutar packa mannens ryggsäck, bryta machokulturen som blir allt värre.*
- *Mindre krav på styrka*
- *Möjlighet att verka som i olika positioner i styrelser.*
- *No comment*
- *Om allt arbete värdesätts lika högt så fungerar det bra*
- *Om de blir mer ekonomiskt blir de lättare att hjälpa andra och lyfta fram kvinnor*
- *Politik så att båda parter har samma möjligheter*
- *Rättigheter och skyldigheter är samma för alla. Möjligheter kan förbättras med framtagande av nya verktyg för att effektivisera renskötseln.*
- *Sameby måste börja diskutera jämställdheten,*
- *Samma som i dag*
- *Släppa in den yngre generationen och ge dom mer inflytande i arbetet inom rennärigen. För den yngre generationen har ett annat synsätt på saker och ting.*
- *Specifikt nätverk för kvinnorna inom samebyarna samt ordna träffar/information för att få in kvinnorna i verksamheten.*
- *Styrelseansvar*

- Stötta kvinnor som är intresserade.
- Tycker det gått framåt mycket på senare år. Nu ser man många fler unga tjejer i renskötseln
- Tycker det är ytterst viktig att man uppmuntrar kvinnorna att vara delaktig i allt inom renskötseln.
- Upplever att det är jämställt nog.
- Vem är husbonde...
- Verkar finnas kvinnor i min sameby
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet Ej
- Vet ej, i vår sameby har vi inga problem med jämställdhet som jag ser det, kvinnliga renägare görs ingen skillnad på
- Vet ej, tycker inte att detta är ett problem i vår sameby.
- Vet inte riktigt.
- Vi har bra jämställdhet inom samebyn
- Vi har olika kvalitéer som man och kvinna. Som kvinna är man fysiskt lite svagare men oftast strategiskt starkare. Alla behövs inom rennäringen och tillsammans både man och kvinna är vi starka.
- Vi har samma rättigheter och skyldigheter.
- Visa kvinnor i samebyn att man kan vara med i arbetet. De kvinnor som är med tycker det fungerar bra. Försöka få dem att arbeta som ambassadörer.
- Är det rätt att utöka fler konkurrenter i näringen? Kanske om man ändrar lagstiftningen.
- Är du duktig i skogen spelar det ingen roll om du är man eller kvinna
- Är man av samisk börd så borde alla få samma rättighet oavsett kön.
- Öka den ekonomiska tryggheten i näringen. Så den respektive som idag är tvungen jobba med annat kan vara delaktig.

Kvinna

- Alla behövs inom renskötsel oavsett kön, ett ömsesidigt arbete med att ge och ta. De senaste årens klimatpåverkan med utfodring innebär att alla måste bidra till insatsen både ekonomiskt och arbetsmässigt.
- Alla ska arbeta med det den är bra på, det är jämställt
- Anser inte de finns några problem här alla har samma rätt
- Att bli av med machokulturen som förekommer inom samekulturen.
- Att samebystyrelse väljer in kvinnor och lyssnar på kvinnor, att skotrar är utformade för kvinnor. Att SSR och Sametinget jobbar mer med att stötta kvinnor inom renskötseln
- Barnomsorgsfrågan
- Behålla samebyarna så att renskötare har möjlighet att leva på sin näring, hela familjen.
- Dela lika
- Det kommer an på föräldrarna att ge sina barn lika förutsättningar, märke, renar etc. Samebyarna måste släppa in både kvinnor och yngre i alla arbetsmoment från administration till praktiskt renskötselarbete. Det finns olika traditioner i olika områden och familjer vilket också måste respekteras.
- Det krävs en attitydförändring från nuvarande generationer renskötare (män) för att släppa in kvinnor i arbetet. I min sameby ser jag en stor andel intresserade flickor och unga kvinnor, men de, liksom jag saknar förebilder. Plus att vi måste arbeta dubbelt så hårt för att visa att vi duger.
- Det är ganska jämställt, det är så att vi är bra på olika saker. Det gör att vi kompletterar varandra
- Det är jämlikt samiskt sett, frågan är ställd utifrån ett västerländskt tankesätt där männen har förtryckt kvinnan. Vi har bara ett ord för han och hon = son det visar att det samiska samhället är jämställt.

- *Det är svårt att vara renskötare som ensam tjej, det är väldigt fysiskt och tungt arbete. Har varit svårt att vara gravid osv. Har svårt att se hur man skulle kunna förändra detta. Men det är tråkigt att höra unga tjejer och även killar som inte ser någon framtid i detta yrke trots att de är uppväxta med det.*
- *Det är svårt, kvinnor är de som föder barn, sämre muskelstyrka men kan vara de som är psykisk starka. Det bygger helt på att samebyn accepterar att kvinnor kanske inte bidrar lika mycket i skogen men kan vara aktiva på andra ställen.*
- *Enklare i fjällsamebyarna än skogssamebyarna. Storleken påverkar*
- *Finns redan i den sameby jag är i*
- *Fler kvinnor i samebyns styrelse. Fler kvinnor i teknikanvändandet*
- *Ganska jämlikt redan idag om man är driven*
- *Gemensamma värderingar*
- *Generationsskifte*
- *Handlar om vår egen inställning att lyfta kvinnors insatser som likvärdiga männens. Det handlar inte om att kvinnors måste utföra männens sysslor för att bli respekterade*
- *Hitta stöd så att kvinnor kan bygga om skotrar och fordon till oss som är kortare och lätta.*
- *I vår by är det redan jämställt!!*
- *I vår sameby är det inga problem, alla är lika värda.*
- *Information om internationell jämställdhetsförordning som Sverige skrivit under 1994, att leva upp till.*
- *Inget speciellt*
- *Inte göra skillnad på flickor och pojkar när de är små, även låta alla arbeta efter förmåga inom samebyn och familjen för att få kollektivet att fungera. Alla behövs, stora som små.*
- *Jag är kvinna och jag är väldigt less på detta eviga jämställdhetstjat. Att vara renskötare i dag, 2020, kräver ett stort engagemang och en sådan beslutsamhet som få besitter, oavsett kön. Jag har aldrig upplevt att jag behandlats annorlunda för att jag en kvinnlig renskötare!*
- *Kvinnliga förebilder är viktiga. Eftersom vi kvinnor är i minoritet i skogen är det viktigt att se att det finns andra kvinnor. Kanske kurser för unga kvinnor tex mekarkurser eller slakt kurser. Mest handlar det ju om att få vara med. Och som ungdom också att ha råd med en skoter. Unga kvinnor i renskötseln som har tillgång till en skoter som passar ens kroppsbyggnad är A och O för att få självförtroende och mängdträning i skoterkörningen.*
- *Kvinnor har idag samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter som männen inom renskötseln.*
- *Kvinnor och män har blivit mycket mer jämställda hos oss de senaste 3 åren. Har hänt väldigt mycket*
- *Kvinnor är lika duktiga som män, men det är ett hårt fysiskt arbete på ett rengärde. Ny teknik kanske behövs*
- *Likabehandling*
- *Lyfta frågan - hur ser man på kvinnor i renskötseln....vilka arbetsuppgifter är det som egentligen ingår i renskötseln och dess verksamhet, värderar man arbetsuppgifterna, i så fall på vilket sätt? Vad är det som ligger till grund för värdering, fungerar det i dagsläget oavsett kön? Aktivt jobba för att alla medlemmar i verksamheten ska inkluderas oavsett kön eller ålder, alla har rättigheter men även skyldigheter. Lyfta och se över det så kallade husbondesystemet som tillämpas i många samebyar och inte fungerar. Oavsett kön måste alla de olika uppgifter som ingår i verksamheten och samebyn utföras, och alla har skyldigheter att ta sitt ansvar att se till att de blir utförda, så visst finns det möjligheter.*
- *Mental träning. Att vara trygg med den egna rollen i renskötseln. Jag gör mitt, du gör ditt, så är vi en trygg stark jämställd enhet.*
- *Minska motorer i arbetet.*
- *Mod för kvinnor att ta för sig och inte vara bekväma. Det finns möjligheter för både kvinnor och män inom samebyarna om man bara ids arbeta. Gör man inte det så finns det inga möjligheter, det gäller båda könen. Tänka utanför boxen. Uppfostra barnen på ett jämställt vis. Vara föredömen och inte döma före.*
- *Männen slutar med kränkande behandling. Kvinnor och män har samma rättigheter och möjligheter.*
- *Samebyn måste utarbeta delmål och måldokument med sin verksamhet. I vår sameby råder ingen demokrati*
- *Ser inte att det INTE är så redan idag. Har aldrig uppfattat det så som det beskrivs ovan, trots att jag är kvinna. Starka och kloka män i omgivningen som insett att vi båda tillför det som behövs och lite till för att det ska fungera. Det kan ju bero på kloka äldre män med enorm kunskap.*
- *Skolgång som förutsätter att barnen befinner sig inom skolans väggar ser jag som det största hindret att kvinnor och barn deltar i renskötseln fullt ut idag. Genom att använda teknikens möjligheter till flexibla undervisningsformer skulle det kunna åtgärdas. Men det finns mycket att säga inom detta område.*
- *Släpp in nya medlemmar i samebyn! Motstånd mot att släppa in kvinnor*
- *Släppa in alla som är intresserade, alla kan bidra*
- *Släppa in tjejer i ledande befattningar*

- Startbidrag för kvinnor
- Svår fråga
- Utbilda männen, både i renskötselkunskap, ekonomi och lite juridik. Så de får samma möjligheter som kvinnor att tjäna andra pengar. Få kvinnorna att förstå att man måste jobba i skogen om de vill ha kvar sina renar.
- Utbildning av hur Patriarkala strukturer påverkar arbete och jämlikhet.
- Utbildning.
- Var och en må göra det en bäst på. Renen alltid först.
- Vem ska ansvara för barnens uppfostran? Vem ska ansvara för att renen flyttas mellan olika betesland? Vem ska ansvara för hushållets ekonomi? Vem ska ansvara för samebyns beslut och ekonomi?
- Vet ej
- Vet ej, har alltid tagit förgivet att det är lika oavsett kön.....
- Ändra attityder hos samebyarnas medlemmar
- Ändra männens syn på kvinnan
- Ändra rennäringslagen

Vilken/vilka är viktigast frågorna att prioritera när det gäller renskötsel företagens framtid?

Under 35 år

- Markexploatering av staten i Sápmi - Gruvetablering - Rovdjurspolitiken - Småviltsjakten - Klimat & miljö
- 1 Mindre rovdjurstryck. 2 Mer acceptans för att rovdjuren jagas, i syftet att minimera skador och förluster i renantal. 3 Ett fortsatt arbete att motverka rasism i alla dess former, även inom samebyarna. 4 Mer samarbete, samebyar emellan.
- Att bilda en stabil organisation som faktiskt har renskötseln i fokus, känner att det saknas här i Sverige idag. Det finns så enormt många problem som konstant orsakas av myndigheter dagligen, och enskilda företag eller samebyar har ingen möjlighet att påverka situationen när våra "organ" inte har den funktion jag anser dem skall ha...
- Att kunna leva på renskötsel
- Att rovdjurspolitiken förbättras i stort, men även att klimatfrågor lyfts upp
- Att vi måste minska rovdjursantalet
- Bidrag, välmående, köttpriser mm
- Ekonomin!
- För rennärings framtid så är det att få stärka samrådplikten mellan samebyar och stora och små markexploatörer och att det ska utgå intrångsersättningar vid exploatering av samebyns mark
- Heder. I så länge vi är eniga och kan lita på varandra inom samebyn kan vi motsätta andra intrång.
- Klimatet, men klimatet är svårt att påverka. En annan stor och viktig fråga är rovdjurspolitiken. Finns en "toleransnivå" men tycker inte den följs upp ordentligt.
- Markanvändning och rovdjurspolitik
- Minska rovdjur och intrång på betesmarker genom gruvor, vägar, skogsbruk, järnvägar, vindkraft, vattenkraftsdämningar, turistvandringsleder, skotertrafik etc.
- Minskat rovdjurstryck och skydda betet från skogsbruket.
- Rovdjur
- Rovdjur
- Rovdjur och exploatering av betesmark
- Rovdjur, markintrång, klimatförändringar/klimatanpassning (t ex katastrofersättning för förlorat renbete)
- Rovdjur och merarbetet och mentala nedbrytningen det medför. Skogsbruket, hade vi haft kvar hänglavsskogarna hade vi inte behövt helutfodra i vinter.
- Rovdjuren måste bort. Alla rovdjur måste bort

- *Rovdjursfrågan - dagens toleransnivå ligger långt över den fastslagna. Ändra ersättningsbeloppen. Klimatförändringarna. Det borde ligga som prio ett att konsekvensanalysera och prova jobba fram ett sätt att möta det nya klimatet utan stöd- och helutfodring!*
- *Rovdjursfrågan, rimliga toleransnivåer, kapital till investeringar typ slakteri- och förädlingsanläggningar som kan vara samägda eller möjlighet till egna småskaliga gårdsslakterier och förädling. Klimatfrågor, inte bara vad som händer utan också vad konkret man ska göra. Funderar också kring renfoder och dess nuvarande sammansättning, där behöver också göras något, analyser och slutsatser. Många är dåliga på utfodring. Sametinget pratar och pratar men det händer lite som faktiskt hjälper oss som är unga och som vill fortsätta med renskötseln. Kanske man behöver utöka investeringsstödet till att omfatta fler insatser som unga har behov av. Man behöver kanske ha särskilda insatser för unga, ex. borde det - då klimatförändringar och andra påverkansfaktorer gör att renbetet krymper (skogsskövling, vattenkraft, gruvor etc.) - finnas möjlighet att söka stöd för krubbor och annat som behövs för att utfodra. Idag finns inte sådana möjligheter. En annan viktig fråga är att få stopp på skogsskövlingen*
- *Rovdjursfrågan, skogsbruket*
- *Rovdjursfrågan.*
- *Rovdjursproblematiken! Skog och gruvexploatering! Klimatförändringar!*
- *Rätten att bestämma över land och vatten. ILO169. Rovdjursproblematiken.*
- *Skogsbruket, rovdjurstrycket*
- *Toleransnivå 10% då kan man göra ett ännu större slaktuttag*
- *Vet ej*

35-50 år

- *Markfrågor, tillgång till renbete - Rovdjur*
- *Att ge en positiv bild av den.*
- *Att staten går in med subventionering till foder eftersom alla vinterbetesmarker är skövlade och förstörda för all framtid*
- *Begränsa skogsbrukets höga stamantal vid återplantering samt lagstadga så att det blir höga böter för den som inte röjer sin ungskog (sköter om sin skog). Inför skottpengar på rovdjuren som svämmas över på alla bredder. Begränsa renantalet för varje renägare och ge hellre en lön från staten då markerna blir mer och mer utbetade pga. det höga renantalet som skall vara för att det ska gå att leva på enbart ren.*
- *Ett vägval. Ska vi fortsätta i samma anda våra fäder gjort i århundraden med förnuftiga strategier som gynnar människan, miljön, klimatet och framför allt den samiska kulturen eller ska vi välja den andra vägen? Den väg som alla andra uppfödare av djur tagit med antibiotika (läs ivomec), renfarmeri (där stora områden förstörs till nackdel för de som håller på vad man lärt sig av de äldre) och utrotning av i stort sett allt annat levande (läs rovdjur och insekter). Mitt hjärta blöder*
- *Genomgång av samebystrukturen, så att en rättssäker förvaltning av småviltsjakten och fisket skapas. Renärlagslagen, i likhet med aktiebolagslagen, måste innehålla straffbestämmelser. Konkurrerande företag skall inte kunna skapa majoritetsbildningar för att gynna sig själva ekonomiskt. Minoritetsskydd måste förbättras, i dag är minoritetsskyddet begränsat till hur många röster vid årsstämman en medlem har rätt till att bruka.*
- *Hur kommer klimatet att påverka framtida vinterbete. Storskogsbolagens avverkningar av lavrik skog. Inte så mycket kvar av den skogen åtminstone här.*
- *Intrång av andra aktörer. För hårt rovdjurstryck och att de skogssamiska rättigheterna också ska ses som en viktig del i den fortsatta politiken.*
- *Klimatet. Rovdjuren*
- *Klimatet, rätten till samebyttillhörighet, rätt till sidoverksamhet, större rätt att påverka markintrång, rovdjursförvaltningen.*
- *Klimatomställningen. Möjlighet att ställa om, konkurrensen om markerna vid denna omställning, mineraler, skog osv*
- *Lönsamhet, rovdjurspolitik, trygghet, psykisk ohälsa, bekämpa hatet mot renägare!*
- *Markanvändning ex. intrång på betesmarker. Miljöfrågor, användning av fordon som ger förslitnings skador. Den psykosociala miljön.*
- *Marken*
- *Markexploatering, rovdjursförvaltning, bevara samebyarna*
- *Marktillgång. Rovdjur. Klimatet*
- *Minska rovdjursstammarna*
- *Minska rovdjurstrycket!*
- *Okunskapen om oss samer, den är skrämmande. Rovdjur. Markintrång av allt. Klimatet.*
- *Politik, samebyns existens, rätt att bruka marken vi lever på.*

- *Prioriteringen måste vara att minska på rovdjursstammen och dess skador innan renskötseln försvinner. Henskt att 60 procent av kalvarna försvinner från dagen dom märks tills november/December*
- *Renskötseln måste få hjälp med att möta klimatförändringar. Fungerar dåligt idag*
- *ROVDJUR. EKONOMI. Klimat. Acceptans från övriga samhället*
- *Rovdjur och betesmarkerna.*
- *Rovdjur och klimatpåverkan samt samsyn och dela kunskaper om renskötsel med ortsbefolkningen/skoteråkarna.*
- *Rovdjur, intrången*
- *Rovdjuren*
- *Rovdjuren och det ekonomiska runt det*
- *Rovdjuren och klimatet*
- *Rovdjuren, turismen och markexploatering*
- *Rovdjursförekomsten måste bli mindre, markfrågor - vi måste säkerställa renbete, mota alla intrång*
- *Rovdjurspolitiken är inte fungerande i dag. Som renskötare matar vi statens djur med en hänfull ersättning = oacceptabel*
- *Rovdjursfrågan. Exploateringsfrågor*
- *Rovdjursfrågan. Betesmarker. Renantal inom samebyarna. Medlemsfrågor*
- *Rovdjursfrågan ner på toleransnivån och verklig hänsyn av skogsbruken och andra markanvändare. I skogsfrågan verkar Sametinget vara helt frånvarande. Skogsvårdslagen har skrivningar om hänsyn men ingen bevakar skogsbolagen och Skogsstyrelsen så att det faktiskt omsätts i praktiken. Här behövs lobbying och ett idogt arbete!*
- *Rovdjursfrågan och vinterbete/utfodring*
- *Rovdjursfrågan, klimatet*
- *Rovdjursfrågor, skattereduktion som hos bönder och fiskare, direktförsäljning och enklare köttförädling "mindre krav på slakthantering"*
- *Rovdjursförekomst. Intrång som gruvor, vindkraft, turism osv. Det som faktiskt skulle kunna vara direkt påverkbart. Klimat och väder är ju svårare att styra över.*
- *Rovdjursinventeringarna och samarbetet inom samebyarna*
- *Rovdjurspolitik*
- *Rovdjursituationen allmänt samt klimatfrågorna som påverkar vinterbetet. Exploateringarna som tar våra betesmarker, vindkraft, skogsbruk och skoterturism*
- *Rovdjurstryck.*
- *Skogsavverkning. Renarnas betesmarker skövlas.*
- *Stoppa skövlingen av skogen (Sveaskog)*
- *Stödutfodring av renar ute på vinterbetesområde bör begränsas då naturbetet tar skada av det. Lavmarker förvandlas till grästäpper. Skapa någon sorts trygghet även får dom som inte stödutfodrar under katastrofvintrar. Hjälp till att göra renskötseln mer klimatsmart. Få bukt med okynneskörning med skoter inom vinterbetesområden. Som det är nu går det knappt av få ro för renarna runt vissa byar. Fyrhjulingar skapar nya vägar varje barmarkperiod. Över allt körs det, det måste minskas rejält både inom rennäringen och bland privatpersoner. Nu är det ju rena leksaken för gemene man. Samarbetet bland samebymedlemmar och mellan samebyar är på vissa håll obefintlig. Där man mer eller mindre förstör för varandra. Samebyar måste få mer hjälp att mota bort andra samebyar när det gäller intrång på betesmarker. Vinterbetesmarker kan vara helt uppbetade innan man själv hinner nyttja dom. Det stjäls för mycket ren. Renskötare själva står för mesta delen av det. Det måste stävjas och komma upp.*
- *Tillgång till betesmarker*
- *Ärlighet och lojalitet*

51-65 år

- *1 Rovdjursförekomst och klimatfrågan. 2 Skogsbolagens markförstörelse. 3 Övriga exploaterers markanvändning + önskan av markanvändning*
- *Att avveckling sker snabbt av varje renföretag*
- *Att inte samebyarna dräneras på framtida kompetenta renskötselföretagare som väljer att satsa på andra yrken. Att sammansättningen av renskötare i samebyarna är någorlunda jämt fördelad vad gäller både ålder och kön.*
- *Att minska och åtgärda de stora förlusterna som vi har mycket svårt att påverka pga. myndighetsbeslut och politik, som rovdjursförluster, stora förluster av björn och framförallt örn. De krympande betesmarkerna i sin helhet och i alla dess former, pga. av övriga intressenter. Det ökade fritidsintressets tryck och utbredning i betesmarkerna. Den fria skoterkörningen, den ökade användningen av 4-hjulingar, vilket leder till att man måste ändra nyttjandet av redan*

krympta betesmarker, kanske delar inte alls går att nyttja, omöjliggör betesro, skapar spår och vägar vilket leder till ökad arbetsbelastning och ökade kostnader för att hålla hjorden samlad. Löshundar som jagar, renar som jagas och plågas av fordon och maskiner, tjuvslaktas och skadas. Därmed ökar rasismen och dess följder.

- *Att utfodring sker i hägn*
- *Attityderna inom samebyn hårdnar och det är konkurrens inom samebyn om marker*
- *Bete, speciellt vintertid.*
- *Decimera rovdjuren. Få ha kvar våra betesmarker, turism, gruvor, vindkraft stort problem. Förenkla försäljning av renkött*
- *Decimering och åtgärder så att örnar och andra rovdjur inte årligen dödar ca 50 % av kalvbeståndet, rovdjuren dödar årligen också alltför många vuxna renar. Tragiskt att det får fortgå! Vad gäller dagens rovdjursersättning som bör ses över och höjas med minst 500% från dagens nivå. Grunden till dagens rovdjurspolitik måste nog ha att göra med en dold diskriminering och rasism mot samer. Det finns nog inga andra företagare i Sverige som ens är i närheten av det "svinn" och förluster som renskötsel företagen får genomgå årligen pga. dagens rovdjurspolitik. Jag menar att förutom vanlig skatt tar staten årligen stort antal renar från renskötsel företagen för en litet symbolisk summa i s.k. ersättning. Man kan påstå att vi idag tvingas betala olika sorters skatter (och extra skatter) till staten som andra inte behöver göra. Den årliga extra skatten borde få en kolumn i deklarationen, så att alla ser det, lämplig namn är "rovdjursuppfödning, gäller bara för renskötsel företag". Extra skatten är på ca 50*
- *Ekonomi. Balans mellan betestillgång och hjordstorlek. Att konkurrerande markanvändare ersätter betesförluster*
- *Ekonomiska förutsättningar, skattetrycket för småföretagare, Sametingets prioriteringar, möjligheten att ha det renantalet som behövs för överlevnad. Möjligheten för starta-eget-stöd för den som ska hålla på med näringen som sin huvudinkomst.*
- *Förutsättningarna för ungdomarna*
- *Gränsdragningar mellan olika samebyar, fjällbyar tar stor plats från skogsbyar.*
- *Göra om rennäringslagen för renskötare /medlemmar. Idag är alla ansvarig som renskötare för ekonomin i byn men ambitionen kan skilja totalt mellan de olika "företagen".*
- *Högre slaktpriser, de borde ligga runt 120-130kr kilot.*
- *I och med klimatförändringarna så är det väl betesmarkerna, vi måste hitta ett sätt för att minska kostnaderna vid stödutfodring, som det är idag så blir foderkostnaderna övermäktiga för renägarna. Det verkar ju som att utfodring av renarna i hägn och till viss del i lösdrift blir framtidens renskötsel.*
- *Inflytande i skogsavverkning och klimatfrågor.*
- *Intrång av andra näringar. Rovdjursproblematik.*
- *Klimat*
- *Klimatet*
- *Klimatet, renbetet*
- *Klimatfrågan*
- *Klimatförändringar och rovdjur och generationsväxling*
- *Klimatförändringen. Rovdjur. Gruvor. Vindsnurror*
- *Landen*
- *Lämna inte renarna vind för våg veckovis*
- *Lönsamheten*
- *Markanvändning, för stora hjordar inom samebyn.*
- *Markanvändning*
- *Markanvändning och rovdjurspolitiken kanske största frågan*
- *Markanvändning, exempelvis minska vintergruppskonflikter, klargöra alla samers rätt till markanvändning så att aktiva renskötsel företag kan arbeta i lugn och ro utan att slitningar med samer utan renar och ortsbefolkning,*
- *Markfrågorna, rovdjursfrågorna, klimatfrågorna,*
- *Markkonflikter. Rovdjursproblematik*
- *Miljö- och rovdjursfrågorna.*
- *Miljöaspekten, att förberedas inför den omställning det är/betyder*
- *Måste få till den " 10%iga " toleransnivån för rovdjuren. Rovdjuren måste minskas till den nivån de var på slutet av 80 talet. Lagg ner Sametinget och låt SSR ta över rennäringsfrågor. Går inte det så låt Länsstyrelsen ta över rennäringsfrågor igen. Rovdjuren och Sametinget kommer att bli rennäringens undergång om det inte blir en förändring.*
- *Marker och rovdjur.*

- *Möjlighet att växla betesområden pga. klimatförändring...billigare stödutfodring. Minska rovdjursstammarna*
- *Möjligheten att kunna låta en ren vara just ren, beta fritt och ha fri tillgång till bete. Bära sig själv bärkraftigt, långsiktigt och hållbart vilket i sin tur betyder att renen kan bära sin ägare på samma sätt, då kan även ekonomin bli bärkraftig men det krävs mycket arbete.*
- *NR 1: Rovdjursfrågan. Vilken företagare tar lån och ser sitt lager tömmas utan ersättning? Vilken företagare satsar mer än 100 % på sitt yrke och utsätter sig för utslitning, psykiska påfrestningar, ekonomiska förluster och lite familjeliv? Naturvårdsverket ska ta sitt ansvar och följa de avtal som Sametinget kommit överens med. Jag anser det är ett uttryck för rasism att nonchalera avtalen. Nr2: Rovdjursersättningen är på tok för låg. Räkna upp med index varje år. Nr 3: Inventeringen av rovdjur ska inte samebyarna betala! Det är ju statens djur, eller hur? Vem äger rovdjuren? Krångla inte till reglerna så att det är omöjligt att inventera. Renskötelsen är så misstänkliggjord redan i förordet. Nr4: Intrång, intrång, intrång. När ska dessa olika intrång ta slut? Nr5: Utbilda veterinärer inom renslakt, rensjukdomar. Nr 6: Arbedietthu, Eallinbirras. Nr 7: Samarbete familjer, samebyar, myndigheter.*
- *Ny generation*
- *POLITIK, vill svenska staten ha renskötelse eller ej?*
- *Priser på kött, mer småföretag och produkter man kan sälja, utveckla bärkraftig som extrainkomst och slöjdprodukter*
- *Rasismen från stor samhället måste bort. Utbildning i skolan.*
- *Reglera rovdjursstammarna. Reglera skoter och hundspannstrafiken. Öka samebyns status gällande skog, gruvor och vindkraft, turismexploatering.*
- *Renskötelse är en näring som kräver många generationer som arbetar tillsammans för utförande av alla arbetsuppgifter kring näringen. Idag lever vi i ett samhälle som är stark individualistiskt vilket föranleder uppfattningen, ensam är stark. Rennäringen måste samarbeta i kollektivet med även inom sijda och familjer.*
- *Rovdjur*
- *Rovdjur*
- *Rovdjur och intrång från andra exploaterare på markerna.*
- *Rovdjur och skydda renen mot trafiken kring större vägar.*
- *Rovdjur samt skogsskötelse*
- *Rovdjur, andra markanvändare*
- *Rovdjur, annan markanvändning, anpassa näringen till klimatförändringen.*
- *Rovdjur, samebyns ekonomi, egen ekonomi,*
- *Rovdjur, växthuseffekten*
- *Rovdjur!! Exploatering av betesmarker*
- *Rovdjur. Skogsbrukets skövlingar. Vindkraften.*
- *Rovdjuren, klimatet,*
- *Rovdjuren, vi blir uppätta*
- *Rovdjurförlust, lån till livrenar*
- *Rovdjursersättning och toleransnivå, skogsbruket och inställning och stötning från myndigheter.*
- *Rovdjursfrågan*
- *Rovdjursfrågan och klimatåtgärder*
- *Rovdjurspolitik, markfrågor*
- *Rovdjurspolitiken*
- *Rovdjurspolitiken.*
- *Rätt till renbetesland.*
- *Skogsbruket måste renskötseplaneras, klimatfrågan måste upp till regeringen och full täckning på katastrofersättning, samt rovdjuren måste minska och ersättningen måste höjas till det verkliga värdet*
- *Småföretagens möjligheter att klara sig ekonomiskt i glesbygd. Säkra marktillgången för en hållbar renskötelse i ett längre perspektiv, skogsbruket måste ta större ansvar, bl.a. ersätta samebyarna för deras arbete i samråden. Klimatfrågorna Minska rovdjurstrycket*
- *Styrningen av land och vatten, samt rovdjuren*
- *Stärka samebyarna så att renskötelse förblir i fokus - inte splittra byarna med fler viljor, särskilt viljor som inte har renarna för ögonen. Enda sättet för rennäringen att leva vidare är kunskapen som finns hos dem som kan vara i skogen året runt och deras familjer. Kunskapsförlusterna är redan enorma.*
- *Säkerställa betesmarker så att samebyarna/renägarna kan bedriva en naturbetesbaserad renskötelse.*

- Tillgång till mark och rovdjur
- Trygghet! Politiskt säkerställande av rättigheter. Direkta ersättningar vid exploateringar. Det ska kosta att exploatera. En part kan inte alltid vara förloraren och den andra vinnaren. Renskötare förhandlar om skademinimering och motparten om vinstmaximering. Den obalansen behöver rättas till! Ställa krav på polisen att faktiskt ingripa när renskötare blir utsatta. Komma åt tjuvjakten. Sänka rovdjursnivåerna. Modernisera rennäringslagen. Se till att samer som folk börjar prata med varandra och lär sig om varandra så vi kan stå mer enade mot staten och inte motarbete varann.
- Ungdomarnas förutsättningar för renskötsel med rovdjur, markexploateringar och klimat som inte har varit normalt de senaste åren medför ett hårt tryck på ungdomarnas välbefinnande. Att dessutom alltid få höra att renen är i vägen innebär psykiska påfrestningar för ungdomar och då kunna och hitta en balans att alltid behöva vara smidig och standby och att kunna vila för återhämtning för att fokusera på nästa dags renskötselarbete.
- Utarmningen av renbeteslandet, rovdjuren
- Vet ej
- Vet inte riktigt
- Vi måste ha större bestämmanderätt om markintrång, rovdjuren och alla slags störningar
- Vindkraft, gruvor, ökande antal rovdjur
- Vinterbetet, rovdjursfrågorna och acceptans från allmänheten om Renen som djur, tex sommartid i trädgårdar mm då mycket jobb går till att vakta villaträdgård mm
- Öka effektiviteten, våga testa otraditionella metoder och idéer. Lönsamheten måste öka. Krävs även marknadsföring och än mer vidareförädling. Välkomnande attityd mot nya som vill etablera sig i rennäringen.

Över 65 år

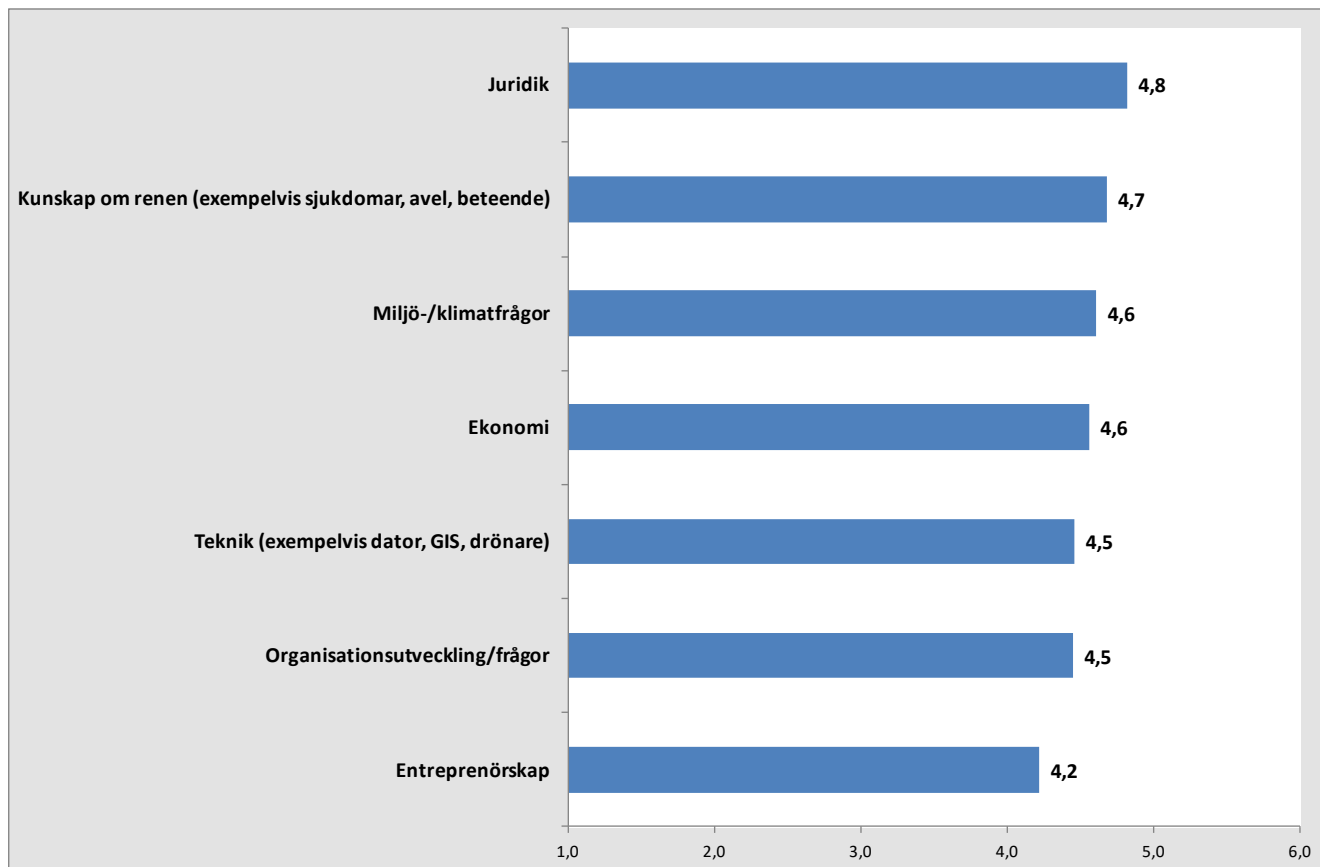
- Acceptera klimatförändringen. Stödutfodring behövs nästan överallt
- Arbete med renarna
- Att de renbetesmarker som finns kvar idag bevaras och att man försöker återställa de marker som gått förlorade pga. skogsexploatering. Att rovdjursstammen minskas till en nivå som inte påverkar renskötseln.
- Att få bestämma i större grad om intrång på renskötseln områden.
- Betesmarken och vem som brukar den.
- Bibehålla samt utöka markerna för renskötseln samtidigt man bör begränsa antalet renar inom vissa områden. Stödutfodra när vintrarna är svåra för renarna. Öka rovdjursbevakningarna.
- Bättre lönsamhet
- Dialog, dialog och dialog mellan renskötselföretag och staten/skogsbolag/gruvbolag/elbolag/markägare/och andra exploatörer. Satsning på utbildning av samisk kultur i alla led med början i förskolan.
- Egentligen den mentala biten, det är enkelt att få gruvjobb istället för att utveckla sin näring. Rovdjurens påverkan motsvarar i mitt företag kostnaden för en anställd så det är också en viktig fråga. Angående den mentala biten handlar det om att tro på vad man gör och inte söka annat arbete så fort det blir tungt.
- Ekonomin, renarnas välbefinnande
- Framförallt rovdjurspolitiken, därefter intrång av gruvor och skogsavverkning och vindkraftverk samt etablering av turistverksamhet med stugbyar och dyl.
- Hjälp med förädling av råvaran, för att få ekonomi i företaget (man tar hand om hela renen)
- Hur man på bästa sätt får kunskap att bemöta klimatförändringar. Hur renskötselföretagen kan bli klimatsmarta. Hämta kunskap från äldre med kunskap av renskötsel som kan användas i dagens samhälle. Ta vara på vad naturen har och ger utan att förbruka och missköta.
- Intrång, rovdjur, ekonomi
- Klimatanpassning
- Klimatet är största hotet, rovdjurspolitiken
- Klimatet.
- Klimatförändringar. Rovdjursersättning
- Land och vatten
- Likställighet mellan koncessionsrenskötseln och övrig renskötsel, lika villkor.
- Lyfta fram en positiv syn på verksamheten samt miljöfrågor
- Lönsamhet. Produktutveckling
- Markanvändning och klimatförändring

- Markanvändningen.
- Markfrågan och rovdjuren. Veto för samebyarna och rovdjursförvaltningen till Sametinget
- Markfrågor, markanvändning, rovdjurspolitik
- Marknadsföring och förädling av renkött
- Markrättigheterna, renens betesmarker måste säkras från intrång. Rovdjursförvaltningen måste anpassas till renskötsel
- Mindre rovdjur. Betestillgång
- Mindre rovdjur, renantalet sjunker varje år????
- Minska på rovdjuren.
- Minska rovdjurstrycket, förändra skogsbruket som ödelägger våra vinterbetesmarker, självstyre likt Girjasdomen vad gäller jakt, fiske och skotertrafiken.
- Minska rovdjurstrycket, förändra skogsbruket, självstyre likt Girjasdomen mm.
- Minska skogsavverkningar, vindkraftparker, gruvbrytning.
- Minska älgjakt inom renbetesområden. Förbjuda hundar som konstant driver renar
- Minskade rovdjursstammar Bättre hänsynsregler inom skogsbruket. Inga vindkraftverk i renbetesland. Förbud markberedning på lavhedar
- Renen är inte bara en köttprodukt. Renen går att använda mer inom turismen i Sverige, tex dragdjur för turister
- Rennäring måste vara mer kreativ och offensiv i sitt sätt. Ex restaurera vinterbetesmarker, lära sig grundläggande naturlära för att ej låta renhjordarna växa så att markerna blir utbetade, engagera sig i klimatförändringsproblematiken. De unika med renskötsel är köttproduktion baserat på naturbete året runt.
- Renskötare måste bli bättre företagare vilketdera är.
- Rovdjur
- Rovdjur. Bevarande av skogen, förhindra contortaplanteringar
- Rovdjur, skövling av skogen, vindkraft, turism, regering och naturvårdsverket
- Rovdjur är det värsta i renskötsel, under min tid hade vi lite rovdjur, vi dödade alla som vi kom åt. Det var skottpengar på allt. Nu är det mer rovdjur än renar. Det största problemet idag är att det inte finns skog kvar, allt är kalhugget, när det var mycket snö flyttade vi renar roavvi, gammal tallskog, där är det lite snö.
- Rovdjur, markfrågor, intrång
- Rovdjur, vindkraft
- Rovdjuren för oss, att värna koncessionsamebyarna
- Rovdjursfrågan, återigen urbaniseringen
- Rovdjursantal/tolerans och ersättningar för dödade renar. Ersättning för trafikdödade renar. Miljön
- Rovdjursbekämpning, klimatet
- Rovdjursbekämpningen. Hemskt att förlora 70% kalvar varje år. Hos oss är det främst björnen som är det stora problemet
- Rovdjursfrågan
- Rovdjursfrågan måste lösas för att ge arbetsro. Ge renskötseln positiv framtidstro. Peka på vad som är bra med renskötseln. Klimatutvecklingen går inte att göra nåt åt. Vi måste nog inse att renar måste stödutfodras vintertid. (Fast vi påstår inte det än).
- Rovdjurspolitiken. Möjlighet till nödutfodring med hänsyn till klimatförändringarna.
- Samebyarnas rättigheter till mark och vatten
- Samförstånd mellan skogsbolagen och markanvändandet. Förr kunde man ha/hade man dialog men nu skövlas all skog och betesmarkerna försvinner
- Se över lagstiftning, rennäringslagen.
- Skogsbruket, rovdjursfrågan. Löses inte dessa frågor så blir det intill omöjligt att driva renskötsel.
- Sveriges förda politik måste ändras
- Svårt att få någon att ställa upp som konsessionsinnehavare.
- Tillgång till betesmarker, rovdjurspolitiken, begränsa skoterkörningen
- Tillgång till slakterier i närområde
- Utfodring och ekonomi
- Vet ej
- Viktigt att höja rovdjursersättningen samt föra en ansvarsfull rovdjurspolitik kopplat till rennäringen.

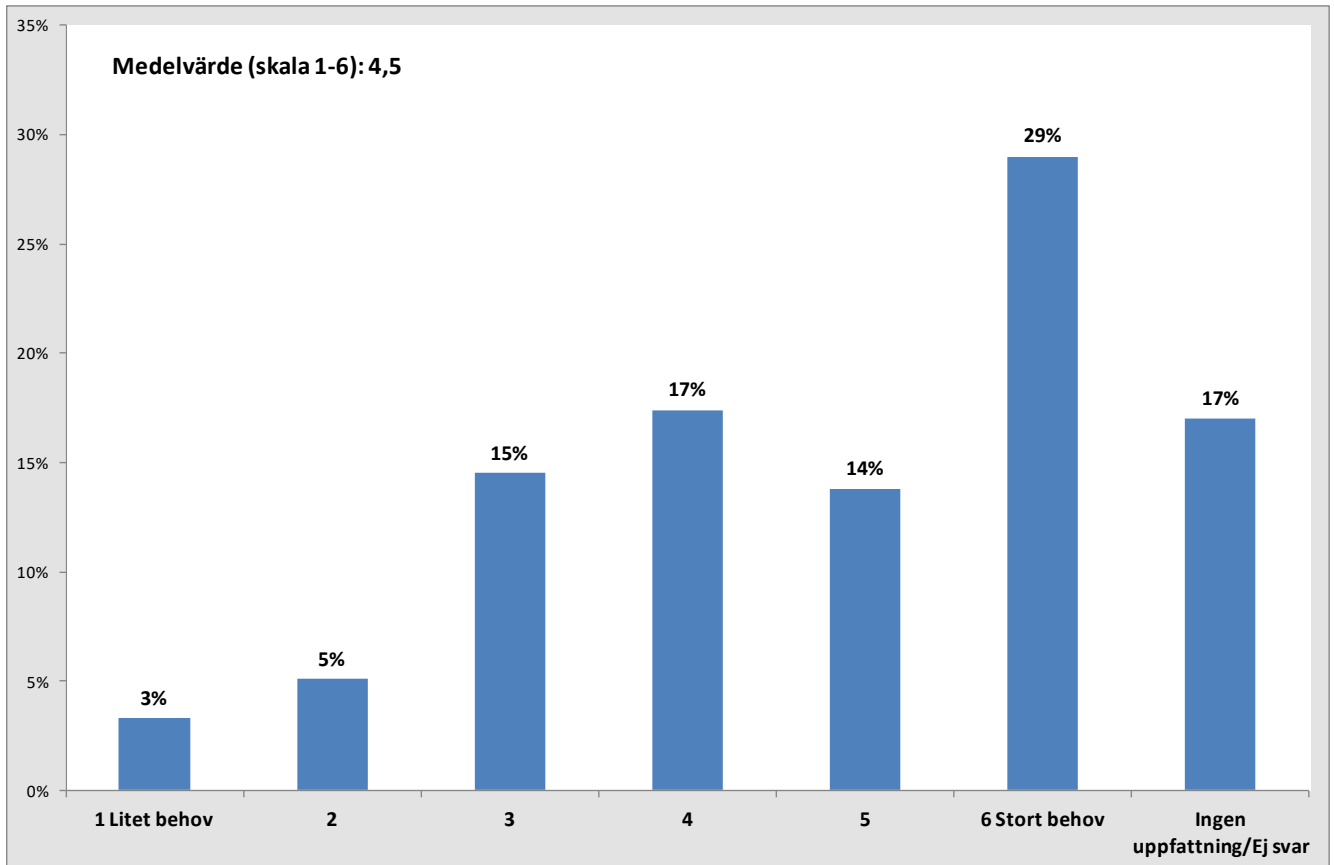
Renskötsel och samebyn

Hur ser du på behovet av kompetensutveckling inom samebyn kopplat till följande områden?

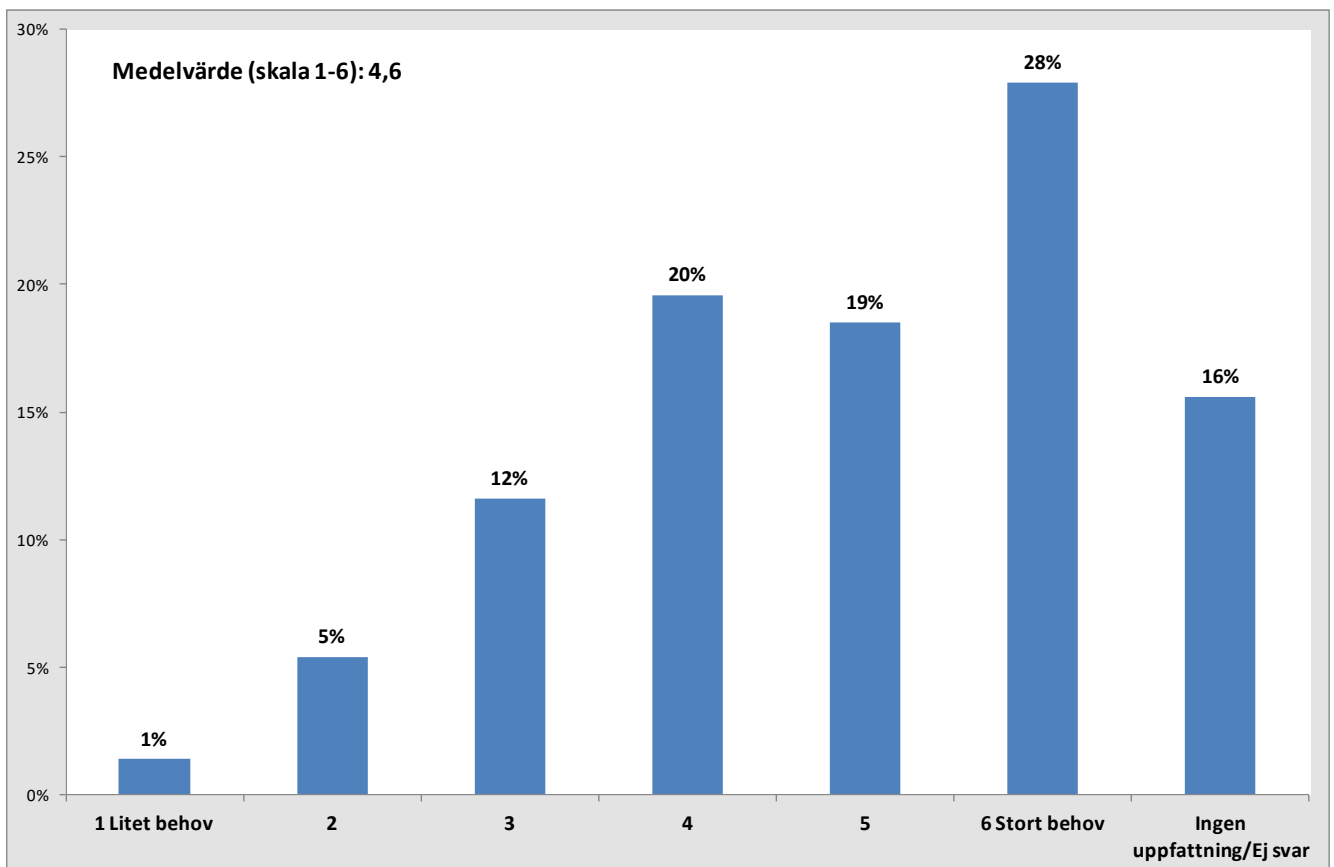
Sammanfattande medelvärde skala 1-6

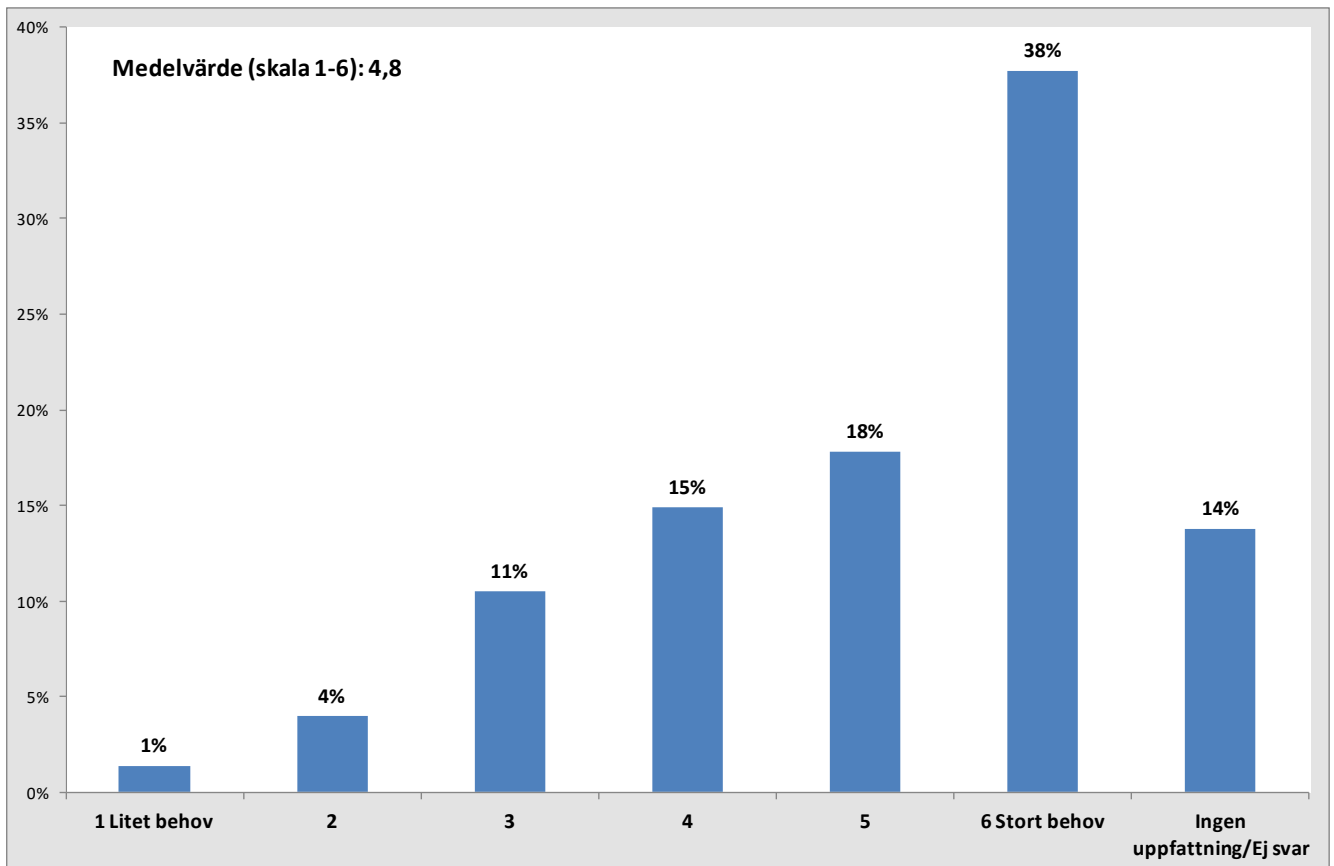
Organisationsutveckling/frågor

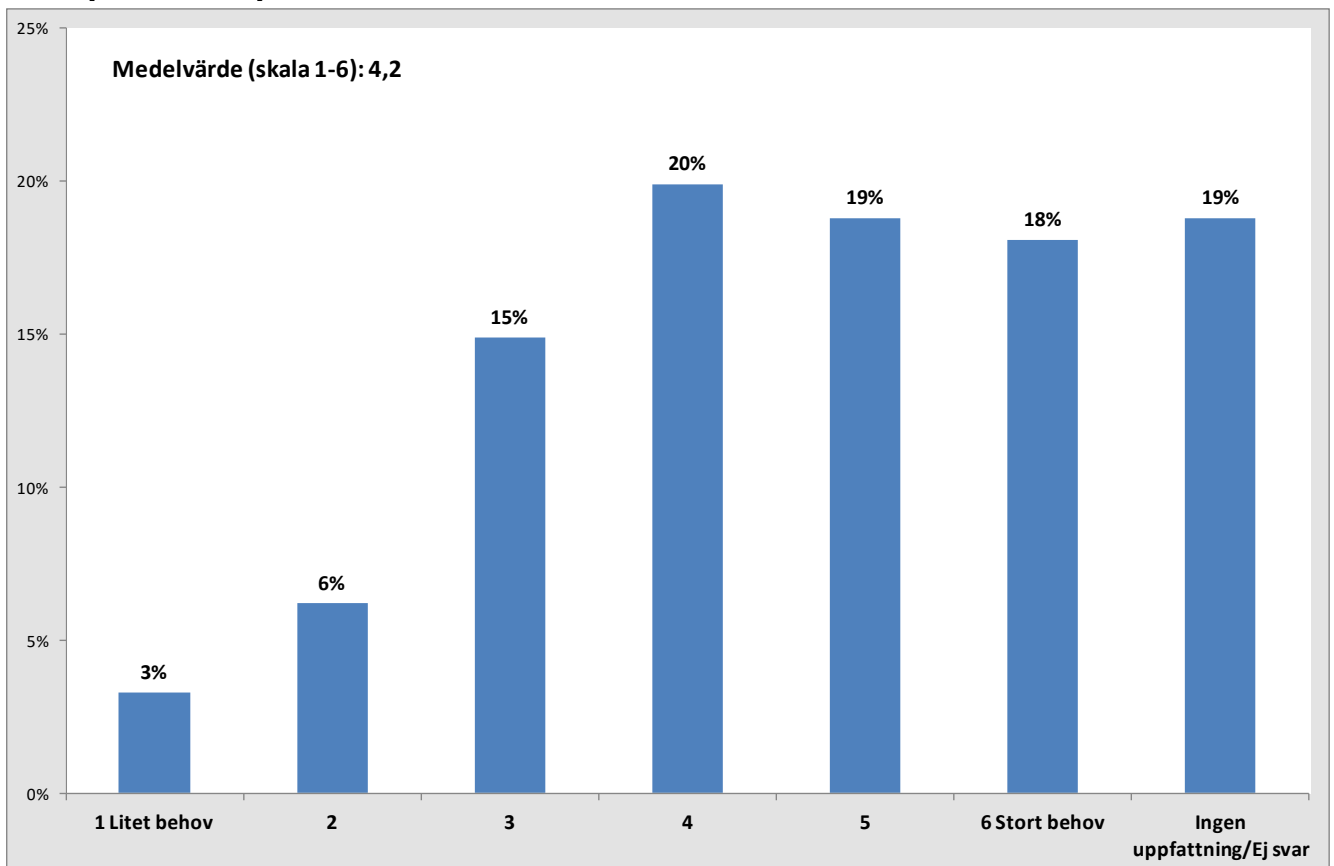
Ekonomi

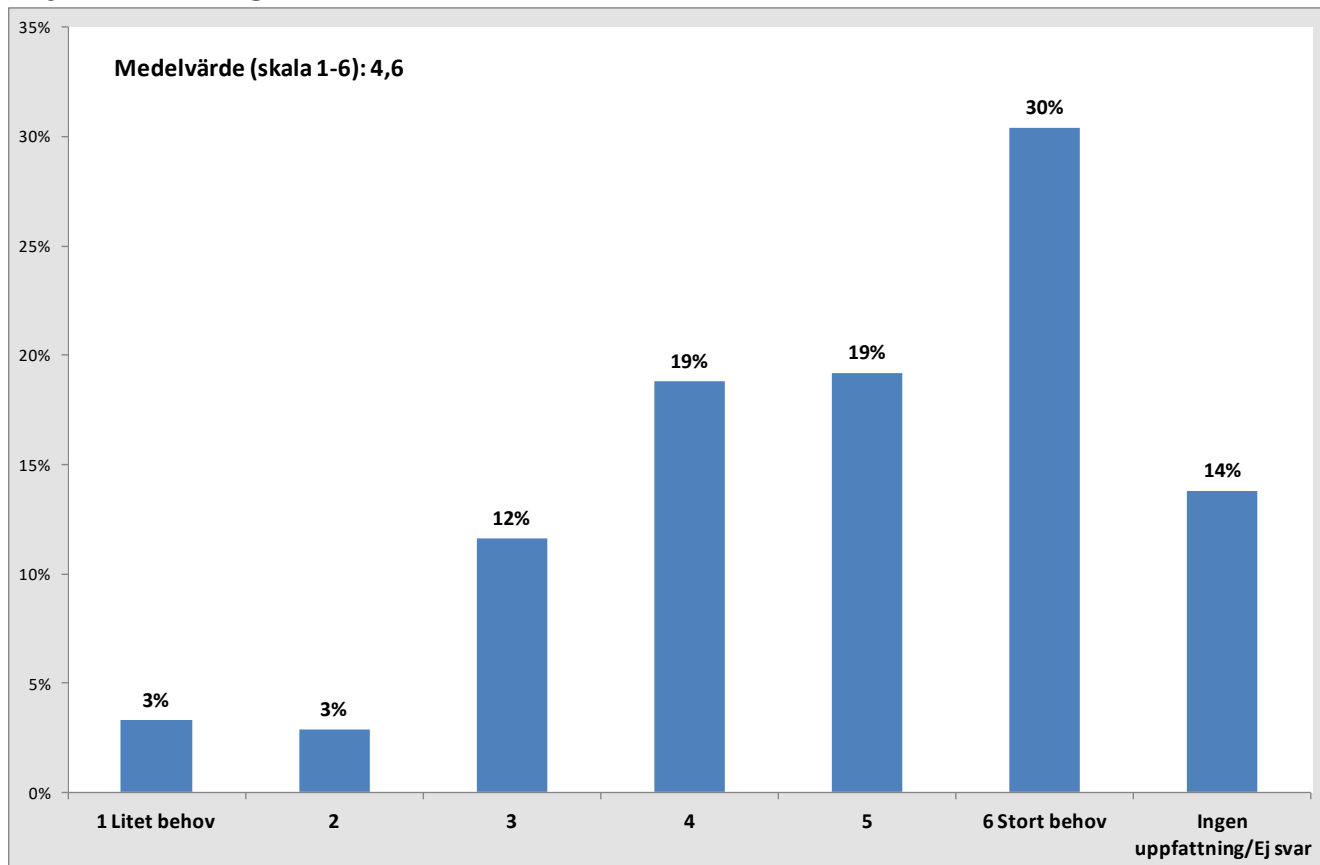
Juridik

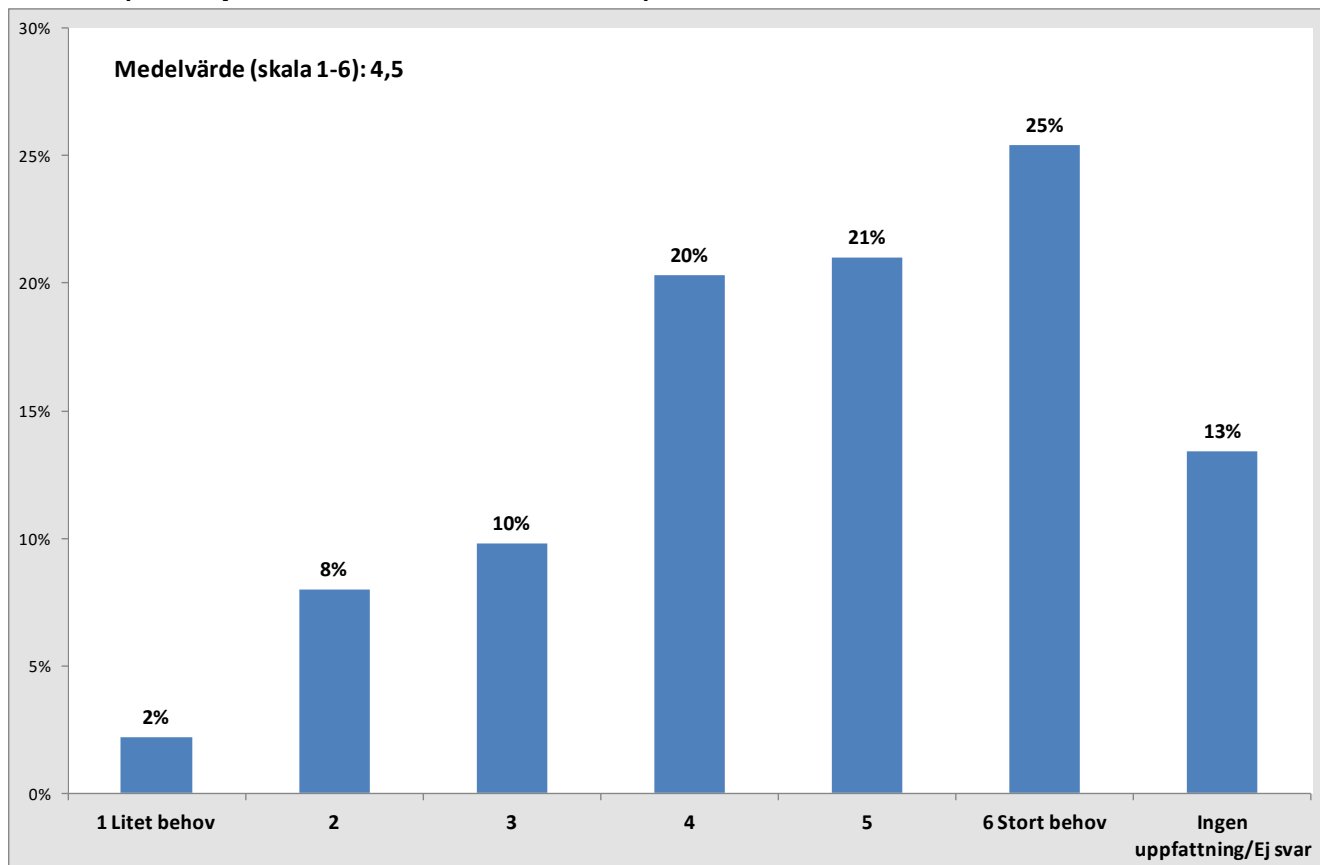
Entreprenörskap

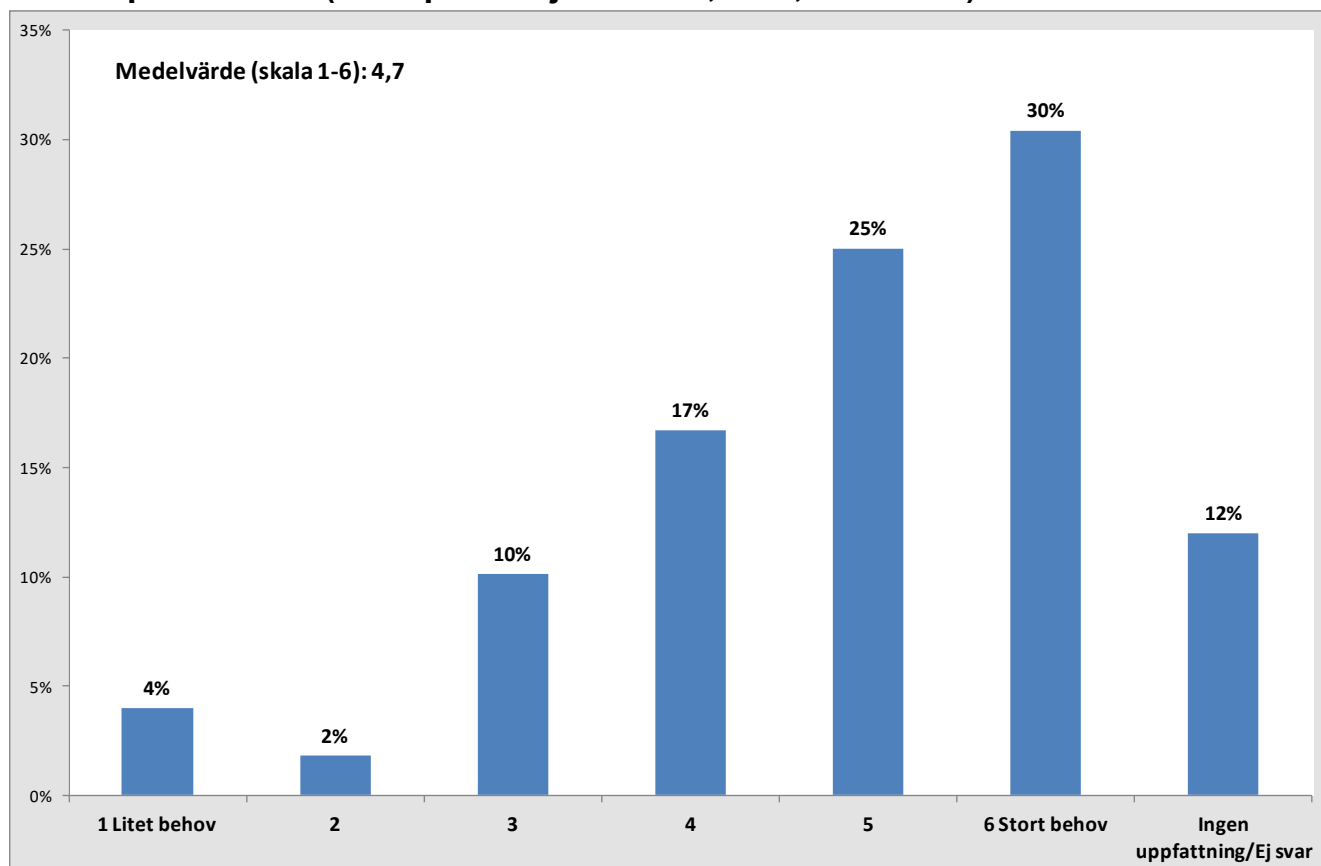
Miljö-/klimatfrågor

Teknik (exempelvis dator, GIS, drönare)

Kunskap om renen (exempelvis sjukdomar, avel, beteende)

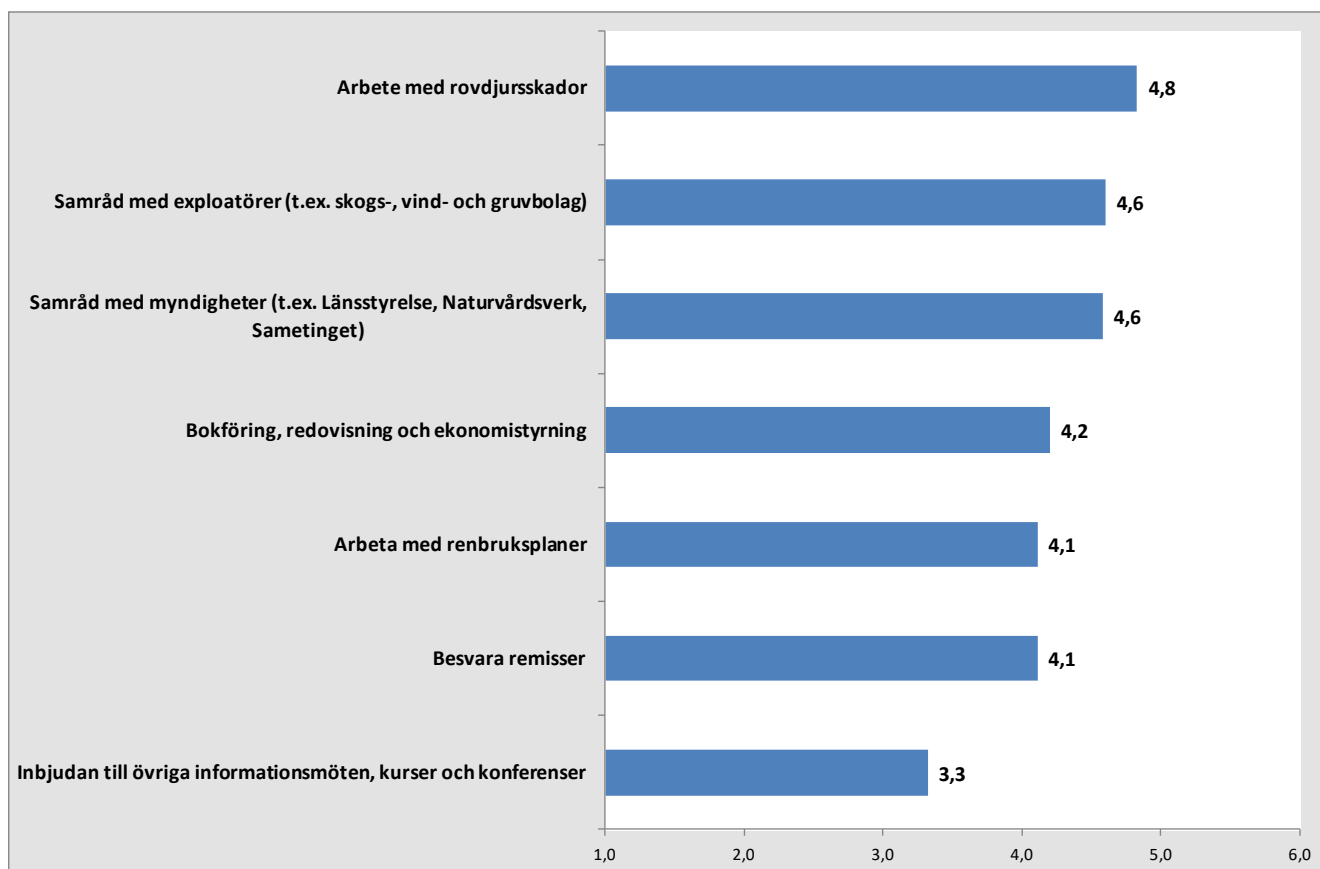
Annat där behovet är stort

- Ökad traditionell kunskap inom rennäringen.
- Arbetsmiljö och hälsa. Alkohol- och drogpolicy.
- Arbetsmiljö och säkerhet. Första hjälpen. Ledarskap. Arenor för traditionell kunskapsöverföring. Förstärkta språkinsatser
- Avsaknad av visioner
- Charmkurs
- Förebyggande arbetsskador, förslitningar, välbefinnande. Gärna kompetensutveckling som kompenserar inkomstbortfall under kursdagar.
- Förhandlingsstrategier mot exploatörer och myndigheter
- Förhandlingsteknik
- Hur man samarbetar mellan samebyar, renskötare, lokalbefolkning
- Jag anser att kompetensen i vår sameby är mycket hög och ser inga större behov.
- Jämställdhet inom renskötseln
- Kompetensutveckling för reglerna för inre organisation tex röstningsregler enligt rennäringslagen.
- Kunskap om fällfångst/jakt på rovdjur
- Mer kunskap om rennäringslagen
- Mötesteknik
- Problem med sjukdomar vid hemmahagar i samebyn. Tex. Blötbuk
- Psykisk ohälsa, relationsproblem
- Samiska språk, samisk historia och kultur
- Satsa på att prioritera naturbete för ren året runt
- Sjukdomar på ren.
- Skogsbrukskunskap
- Styrelsearbete

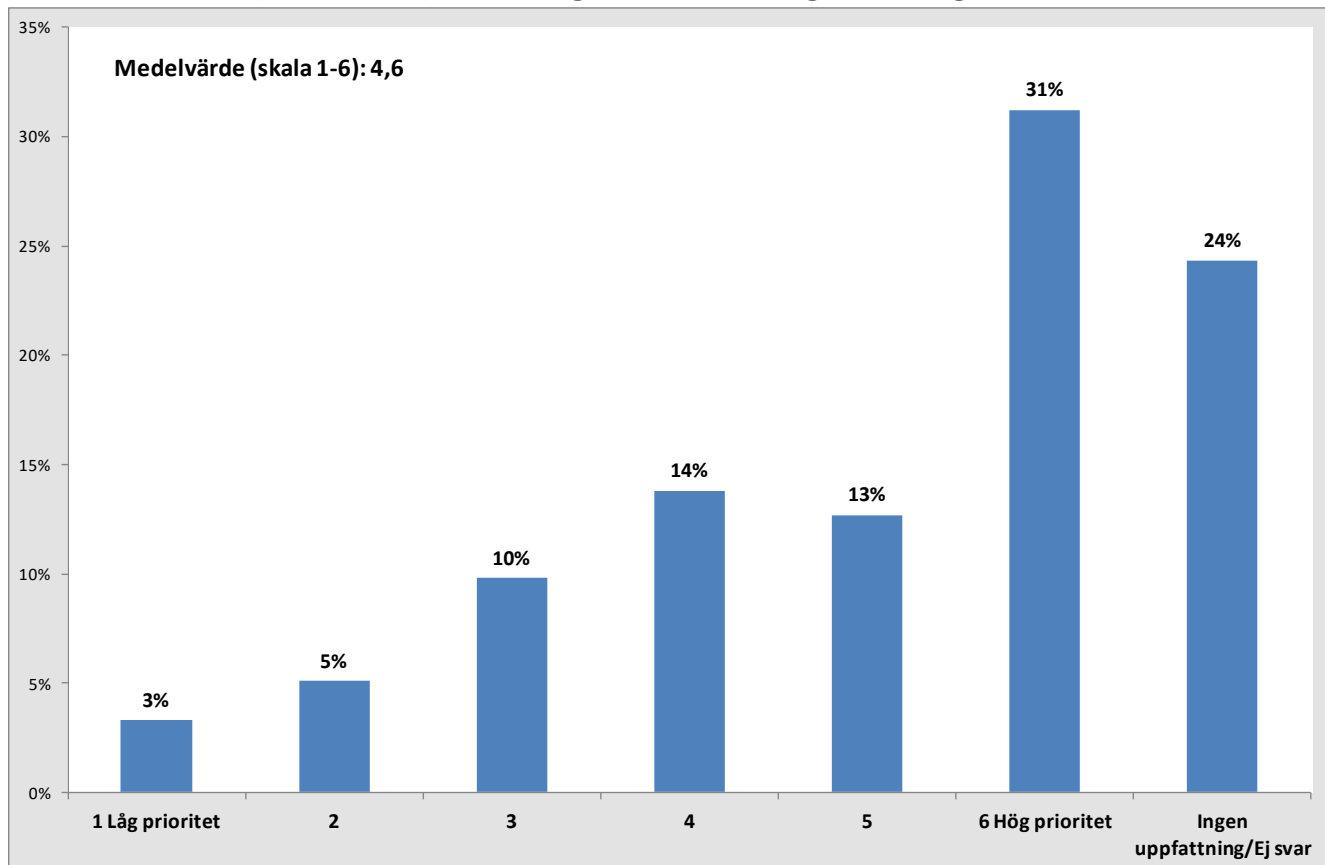
- Syfte och mål med verksamheten, kulturell vs företagande, hur inkludera alla oavsett ålder och kön, rättigheter/skyldigheter, ledarskap och ansvar.
- Traditionell kunskap
- Traditionell kunskap, hur man sköter renhjorden. Avkolonialisering.
- Vi behöver mer kunskap om hur vi arbetar strategiskt i viktiga frågor. Just nu behöver vi mer kunskap om hur vi ska hantera Girjasdomens konsekvenser.

Hur prioriteras det administrativa arbetet i samebyn?

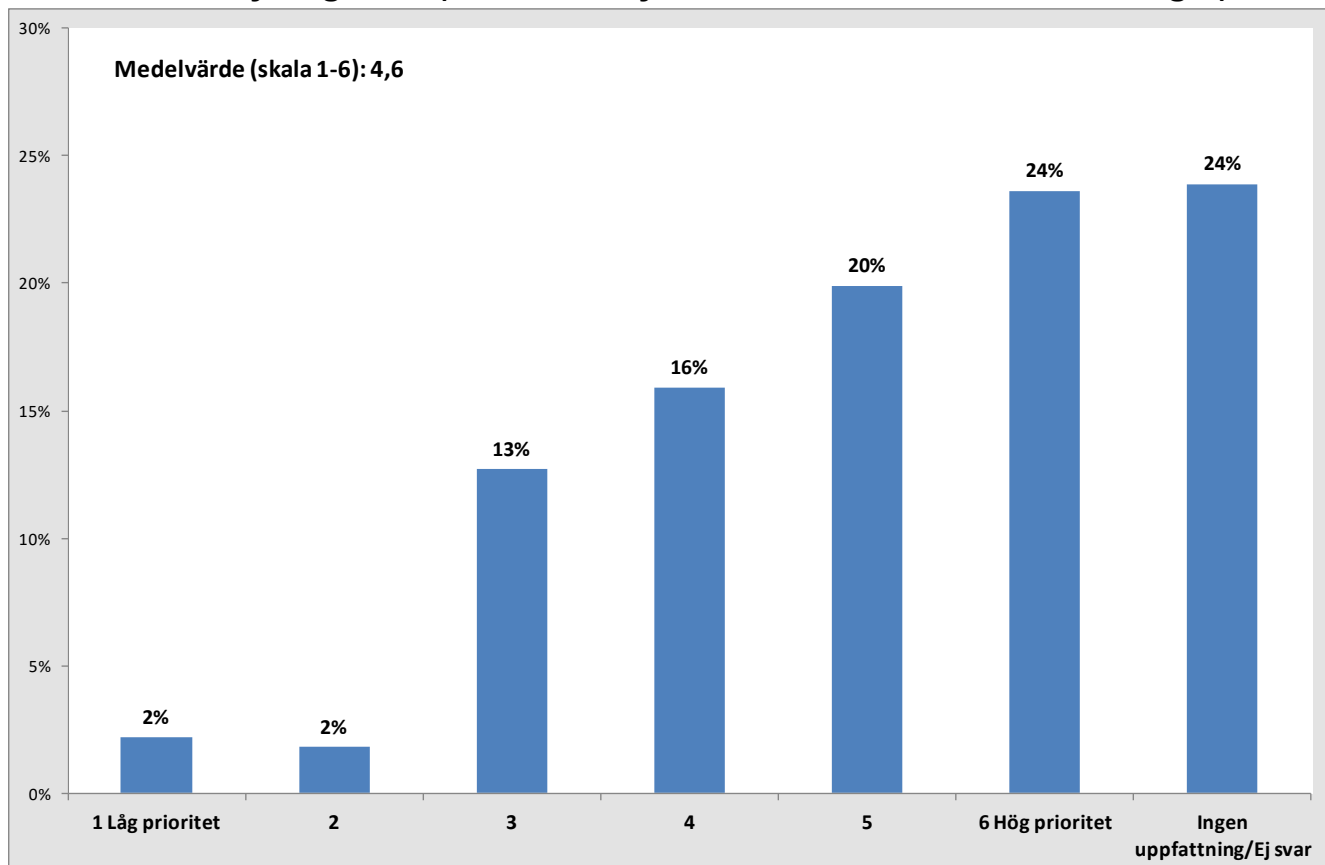
Sammanfattande medelvärde skala 1-6

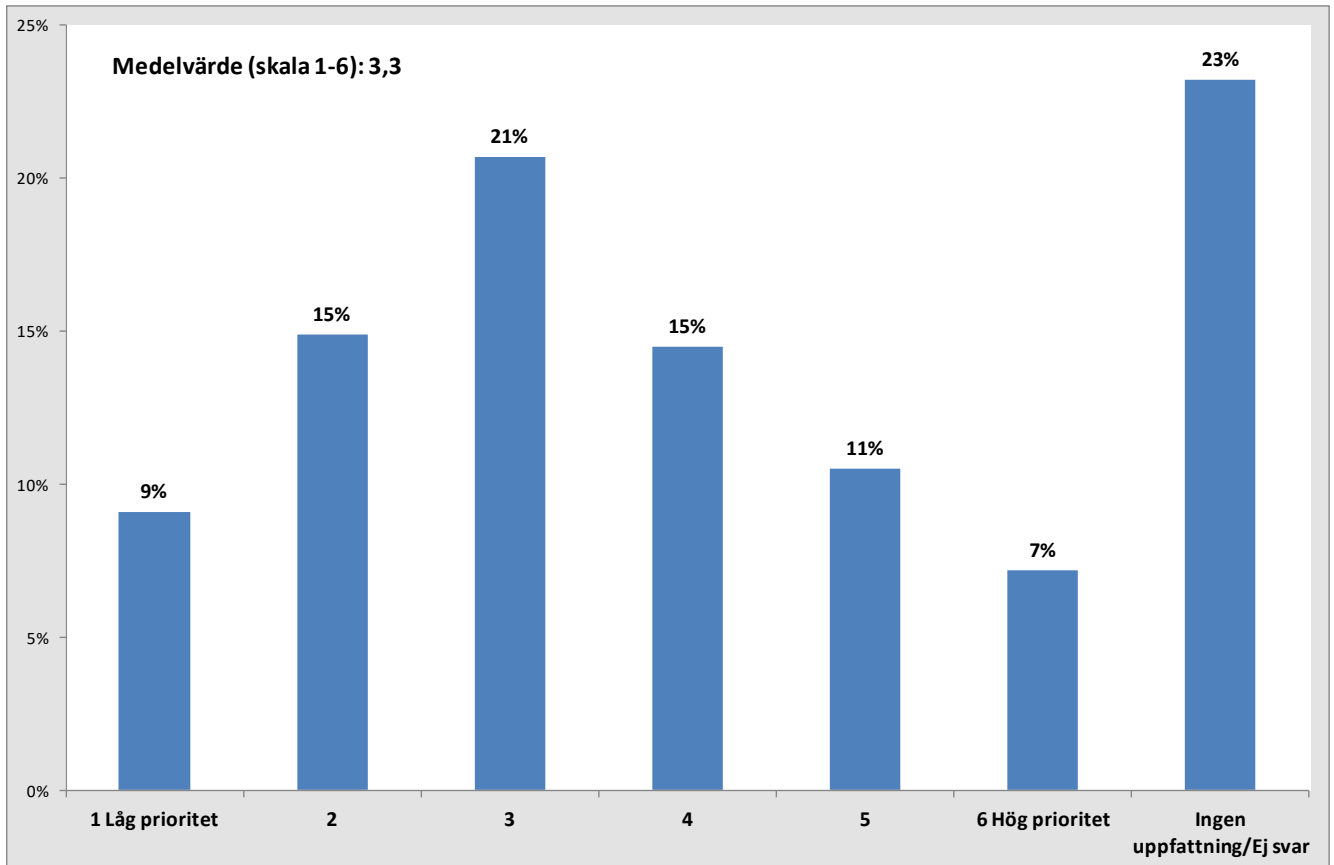
Samråd med exploatörer (t.ex. skogs-, vind- och gruvbolag)

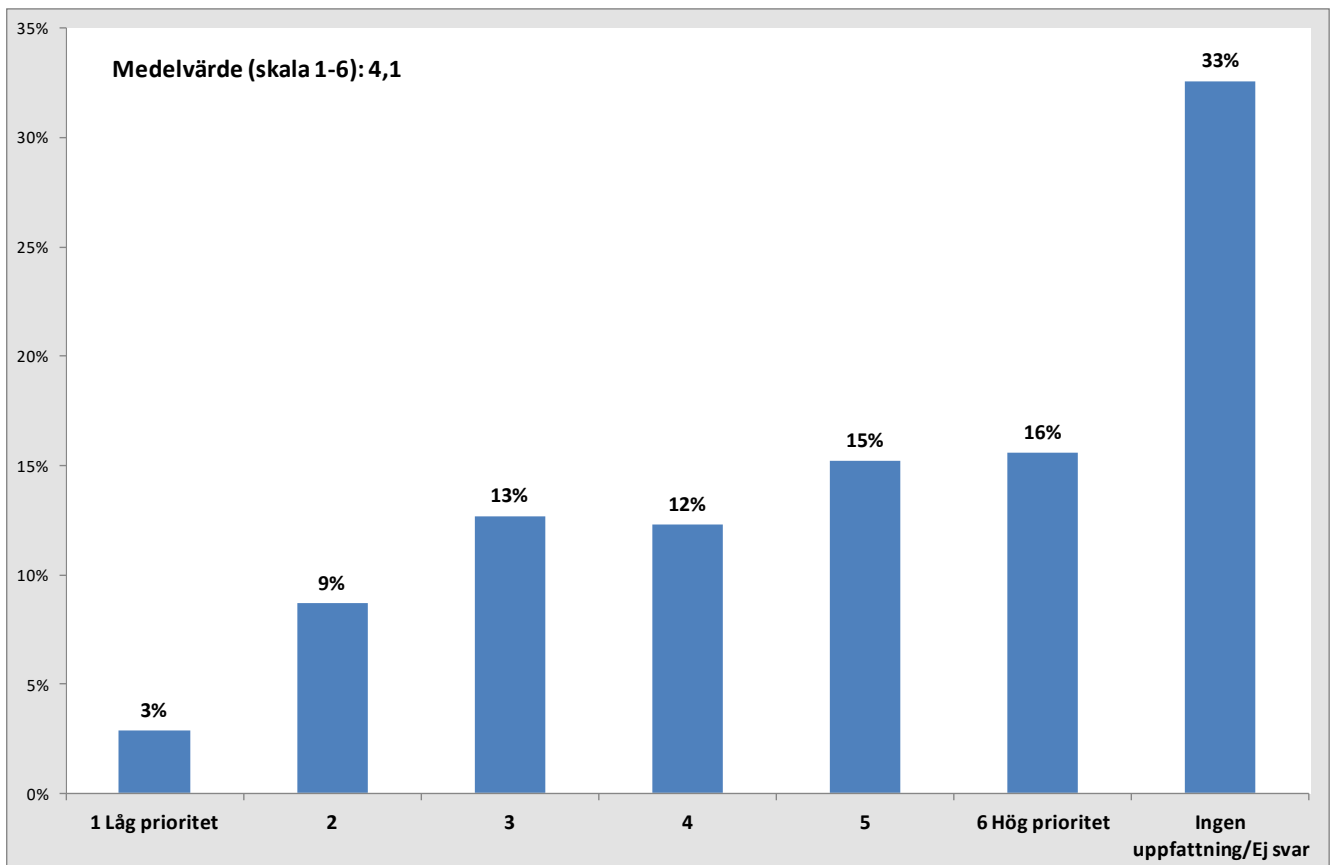
Samråd med myndigheter (t.ex. Länsstyrelse, Naturvårdsverk, Sametinget)

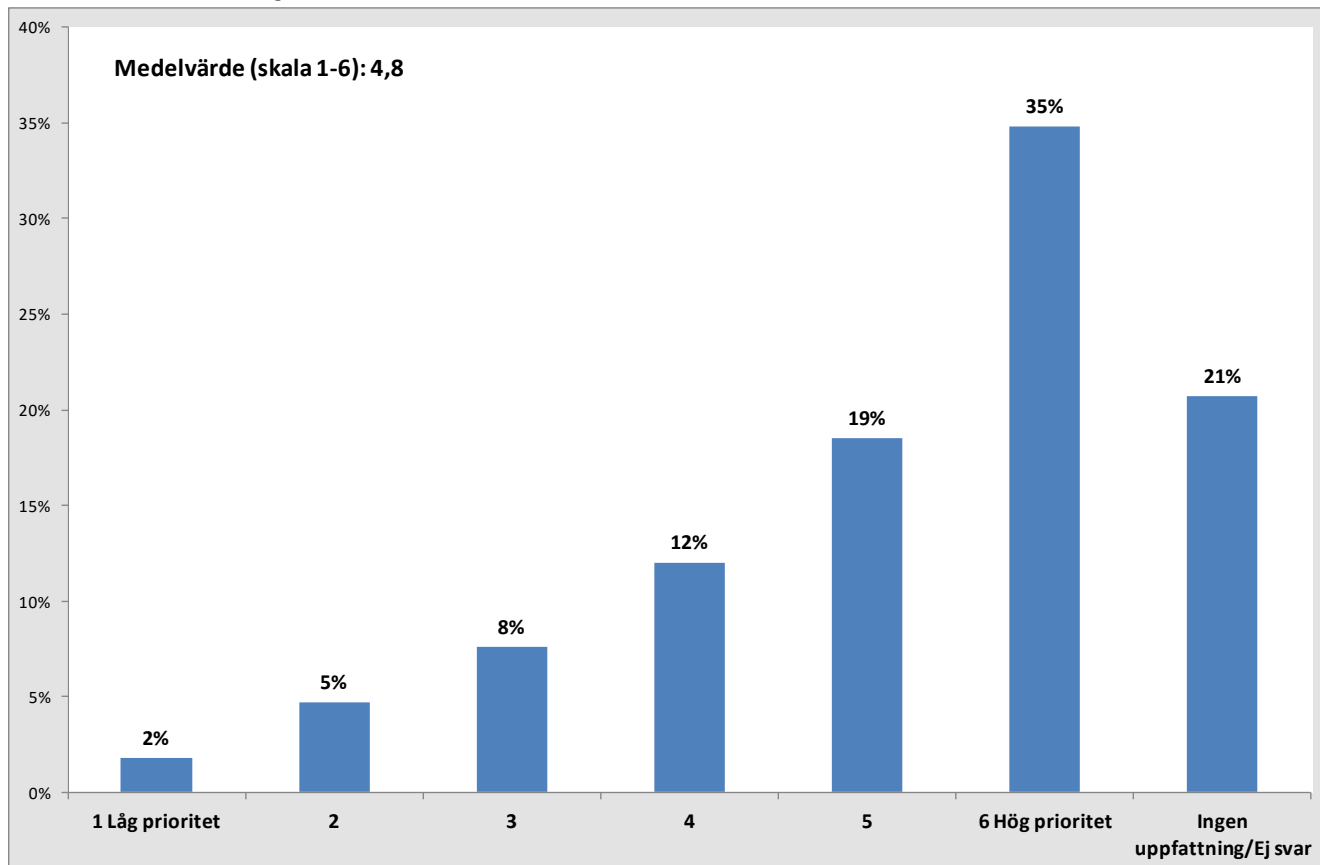
Inbjudan till övriga informationsmöten, kurser och konferenser

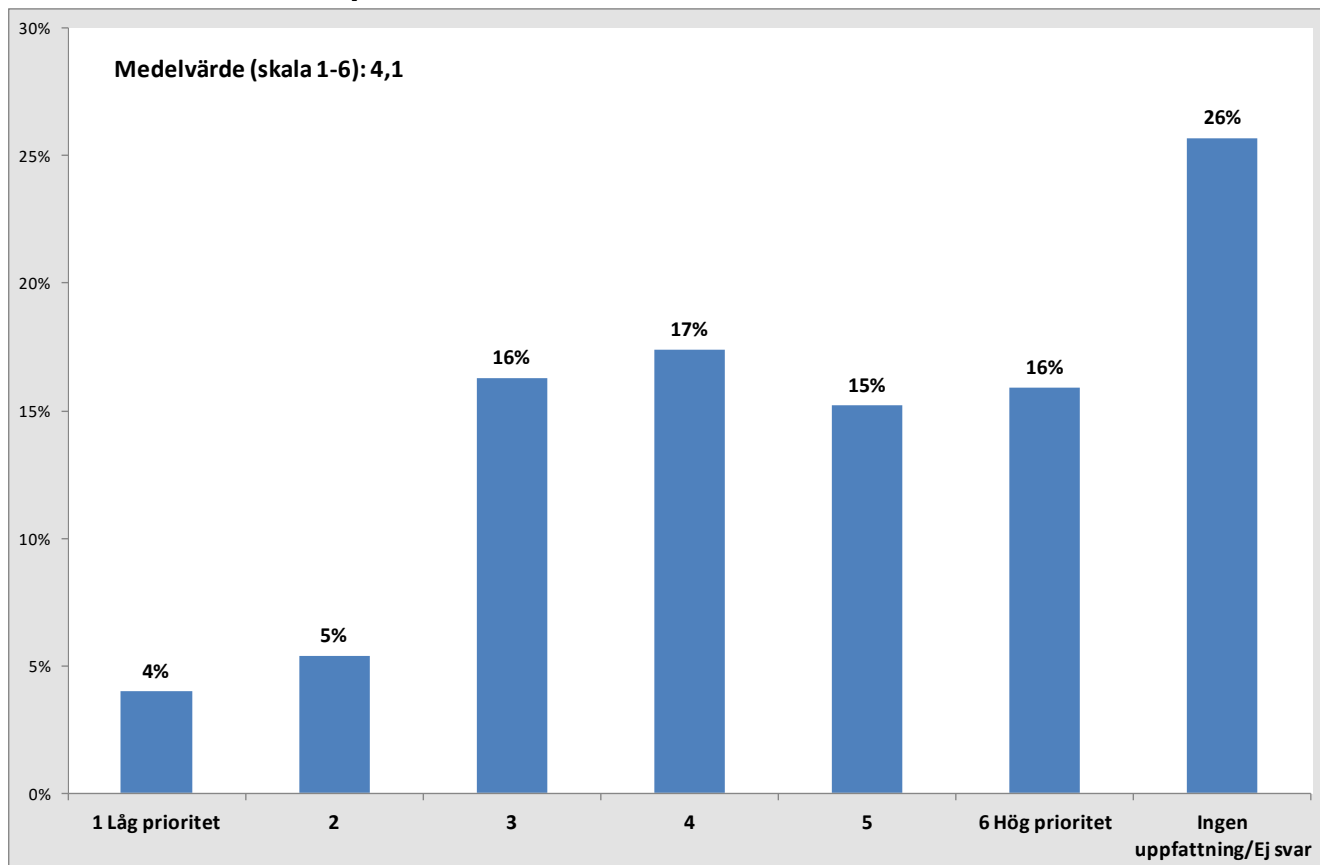
Besvara remisser

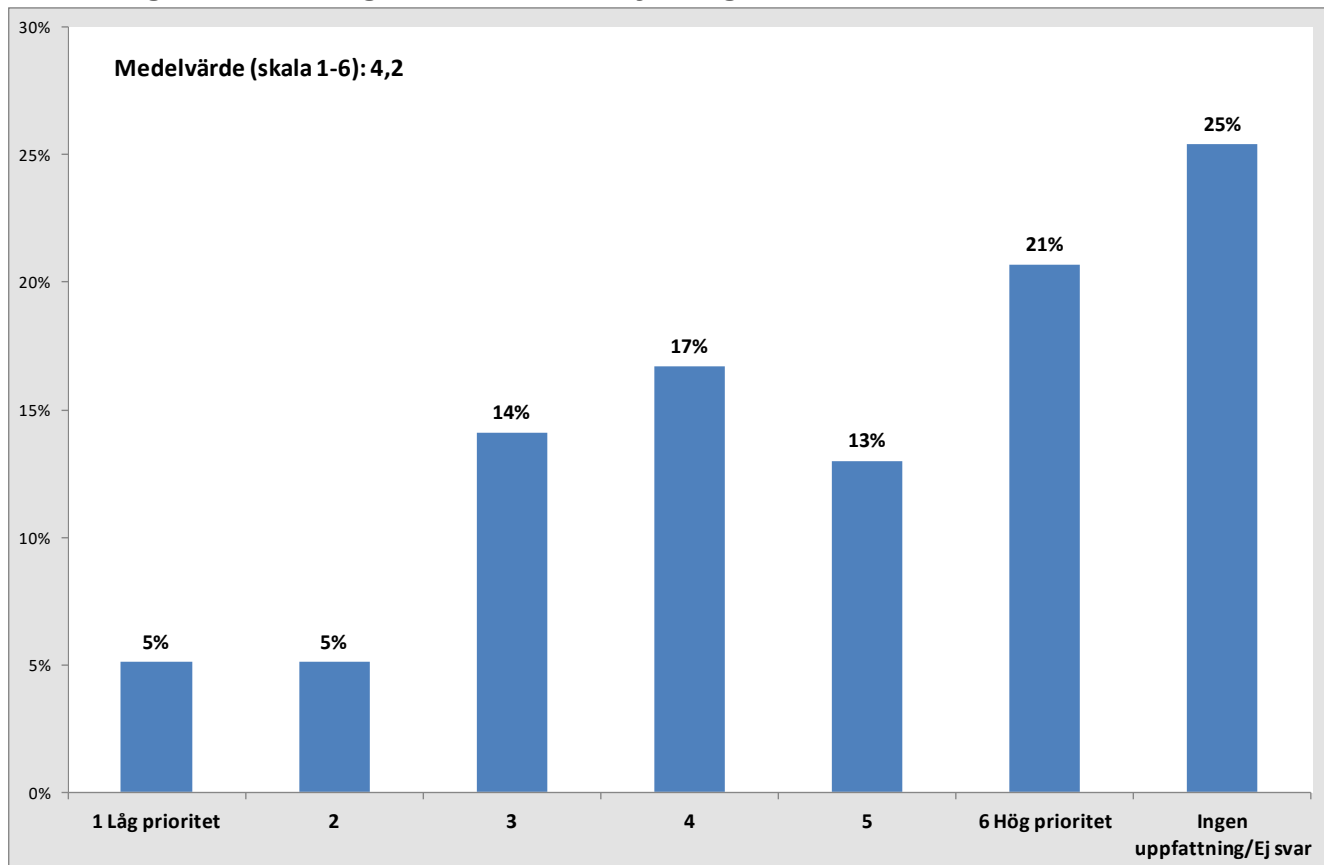
Arbete med rovdjursskador

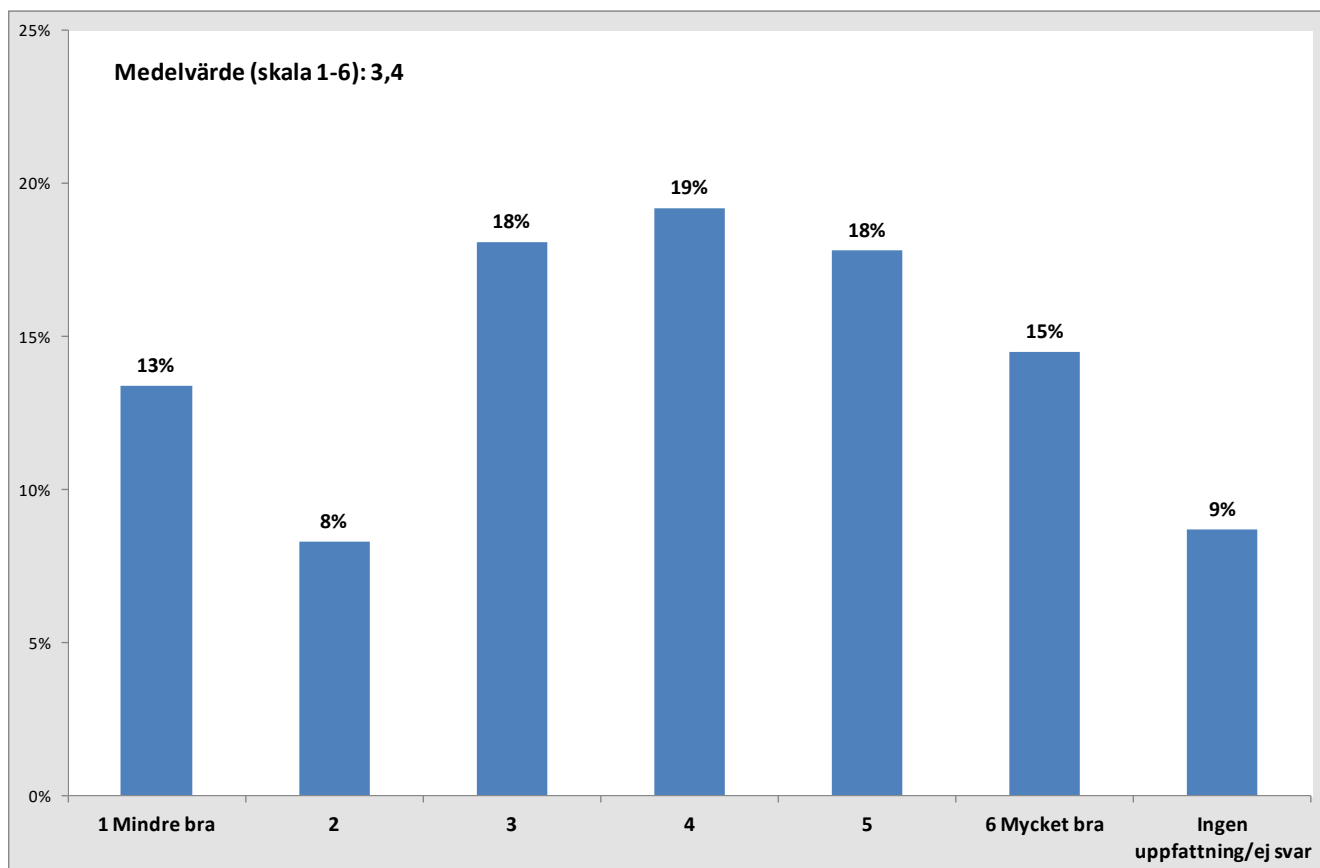
Arbeta med renbruksplaner

Bokföring, redovisning och ekonomistyrning

Hur upplever du att den sociala gemenskapen inom samebyn fungerar?

Ser du några speciella hinder och/eller möjligheter?

Under 35 år

- De som idag sitter i ledningen har svårt att lyssna på yngre. Unga har inte så mycket att säga till om. I styrelsen sitter bara män.
- Finns i stort sett ingen social gemenskap inom samebyn. Splittrat beskriver det bäst.
- Tjuverier. Hur kan man leva på detta om man ska vara orolig hela tiden. Mest orolig för att egna samebymedlemmar stjälar, inte andra.
- Upplever att det bara är ett fåtal personer som får driva samebyns frågor om renbrukplaner, intrång, remisser osv. Jag upplever att man inte tar tillvara all kunskap som finns inom byn, det är bara att fåtal personer som får jobba med viktiga frågor inom byn trots att många fler är intresserade, kan tänka mig att machokulturen är en bidragande orsak till att bara de som syns och hörs mest får viktiga uppgifter inom byn och man på det sättet går miste om den kompetens som finns hos övriga medlemmar. Oftast är det män som får arbeta med renbruksplaner etc. Upplever även att om man inte uppfyller renskötarnormen blir man ifrågasatt, man ska göra som alla andra och bete sig som alla andra. Upplever en hård attityd generellt sett.
- Vi är konkurrenser och kollegor samtidigt.

35-50 år

- Bara möjligheter. Allt kan bli mycket bättre
- Det finns utmaningar att hitta förtroendevalda. Finns även utmaningar att få fler kvinnor engagerade.
- Inre stridigheter som tyvärr eskalerar
- Konkurrenser och samarbetspartner samtidigt
- Stora släkten=många röster på byastämman via fullmakter (även av husbönder som aldrig deltar/är aktiva i renskötseln)= dominerar beslut och medlemsinsläpp som är till släktens fördel. Mindre släkten/enskilda har ingen makt/talan och röstas ner. Röstning borde endast ske personligt ej via fullmakter.
- Vi hinner inte vara sociala, knappt ett julbord! Renskötselarbetet, möten, samråd tar all tid.

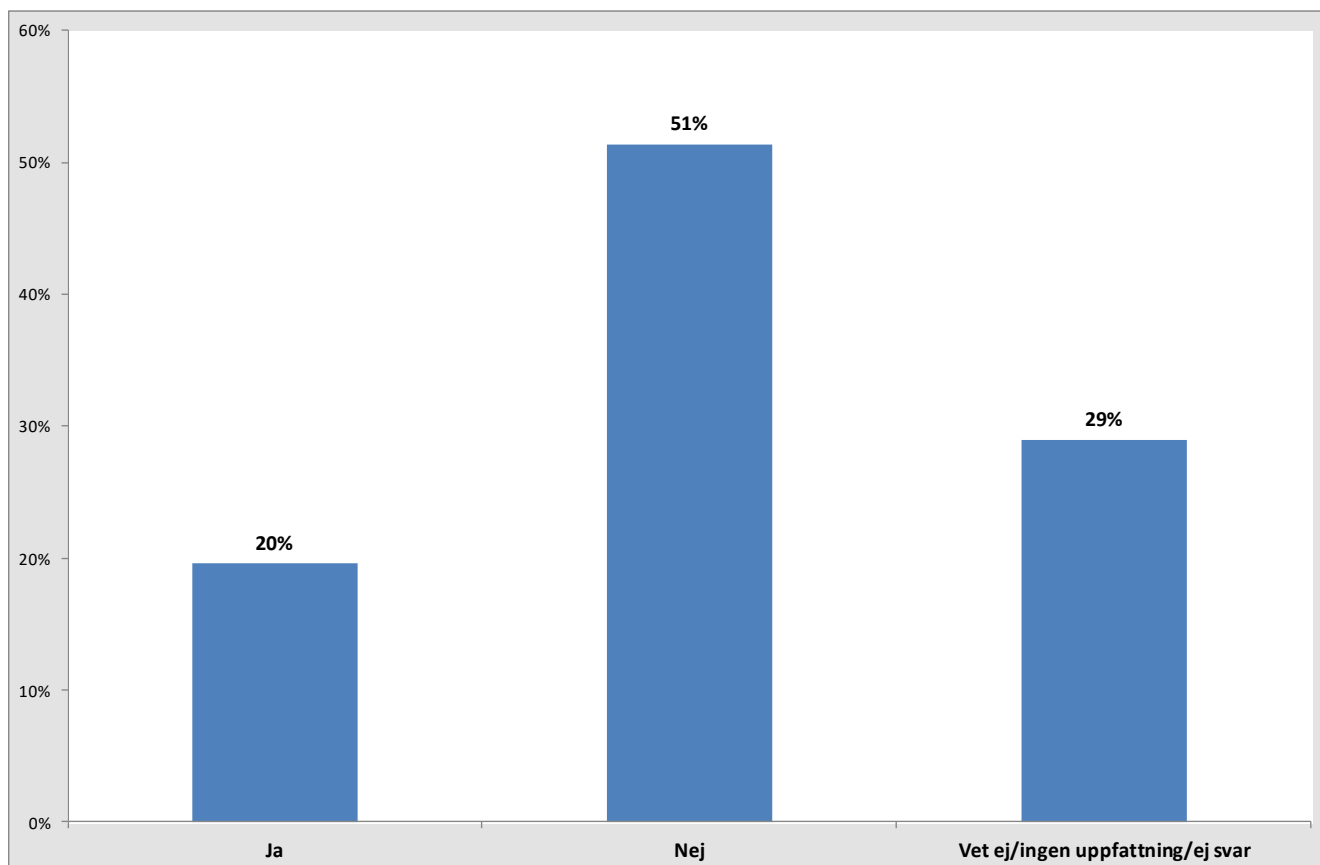
51-65 år

- *Att den svenska avundsjukan planterat sig fast inom det samiska samhället vilket i sin tur leder till segregation plus att individ mot individ ställs att jämföras med varandra och det gör ingen människa stark.*
- *Bättre samarbete med grannbyar*
- *Den inre sociala gemenskapen existerar knappt pga. konflikter att konkurrera ut varandra.*
- *Diktatorisk ordförande*
- *Dold konkurrens om utrymme inom samebyn*
- *Gammal osämja, konkurrens*
- *Intressen som skiljer sig åt.*
- *Jobbar mot olika mål. Olika synsätt med verksamheten och dess mål. Avsaknad av kompetens vad gäller ledarskap, faktorer och arbetssätt för hur man arbetar, för att skapa sammanhållning av grupp, mötesteknik, inkludering av alla medlemmar, arbetssätt och tydlighet i rättigheter men framförallt skyldigheter ligger till stor grund att den sociala gemenskapen blir en icke fungerande faktor inom samebyn och dess verksamhet.*
- *Konkurrens om betesmark gör att slitningar uppstår. Stress och brist på tid samt att medlemmarna bor längre ifrån varann. Behovet av att ta tillfälliga arbeten i stället för att underhålla de sociala relationerna vid lättare perioder gör att vi inte känner varann på samma sätt som tidigare.*
- *Konkurrens om marker*
- *Mycket handlar om att släppa gammalt agg från äldre generationer.*
- *Vi måste marknadsföra koncessionssamebyn och vårt arbete ute i samhället och få nya, som har förutsättningar, att skaffa renar så att vi kan hålla uppe renantalet och ekonomin i samebyn. Här kommer just gemenskapsrelaterade frågor in i bilden.*
- *Pressade ekonomier och alltmer individtänkande istället för kollektivt*
- *På grund av dålig lönsamhet så blir det slitningar i gruppen*
- *Strider mellan samebymedlemmar påverkar negativt, likaså olika bosättningsorter försvårar det dagliga arbetet*

Över 65 år

- *Antalet renar och renägare minskar.*
- *De går trögt att samarbeta med konkurrenter*
- *Jag är som en ensamvarg men ungdomarna är sociala och träffas*
- *Periodvis gott, periodvis sämre. Beror mycket på tillståndet i övrigt. Som betet, gränskonflikter, gemensamma mot- och medgångar.*
- *Vi är kolleger och samtidigt konkurrenter*
- *Viljan att samarbeta saknas*

Arbetar ni inom samebyn metodiskt (genom projekt, möten, kurser och liknande) med att överföra traditionell kunskap till den yngre generationen?

Kommentarer

Under 35 år

- Det hade varit värdefullt om vi gjorde det däremot.
- Det sker i det dagliga arbetet
- På senare år har ett sådant projekt varit i gång men då finns inte möjlighet för oss som jobbar aktivt i renskötseln att närvara. Kanske man borde videofilma sådana möten så att fler kan ta del av resultatet i efterhand och då tid finns.
- Traditionell kunskap kommer från hemmet och inte från ett kollektiv, ex. samebyn.

35-50 år

- Allt handlar om pengar
- Språkprojekt
- Svag styrelse i samebyn. Dåligt informationsflöde till medlemmarna
- Vi har haft projekt där vi dokumenterat och gjort en bok om samebyns markanvändning.

51-65 år

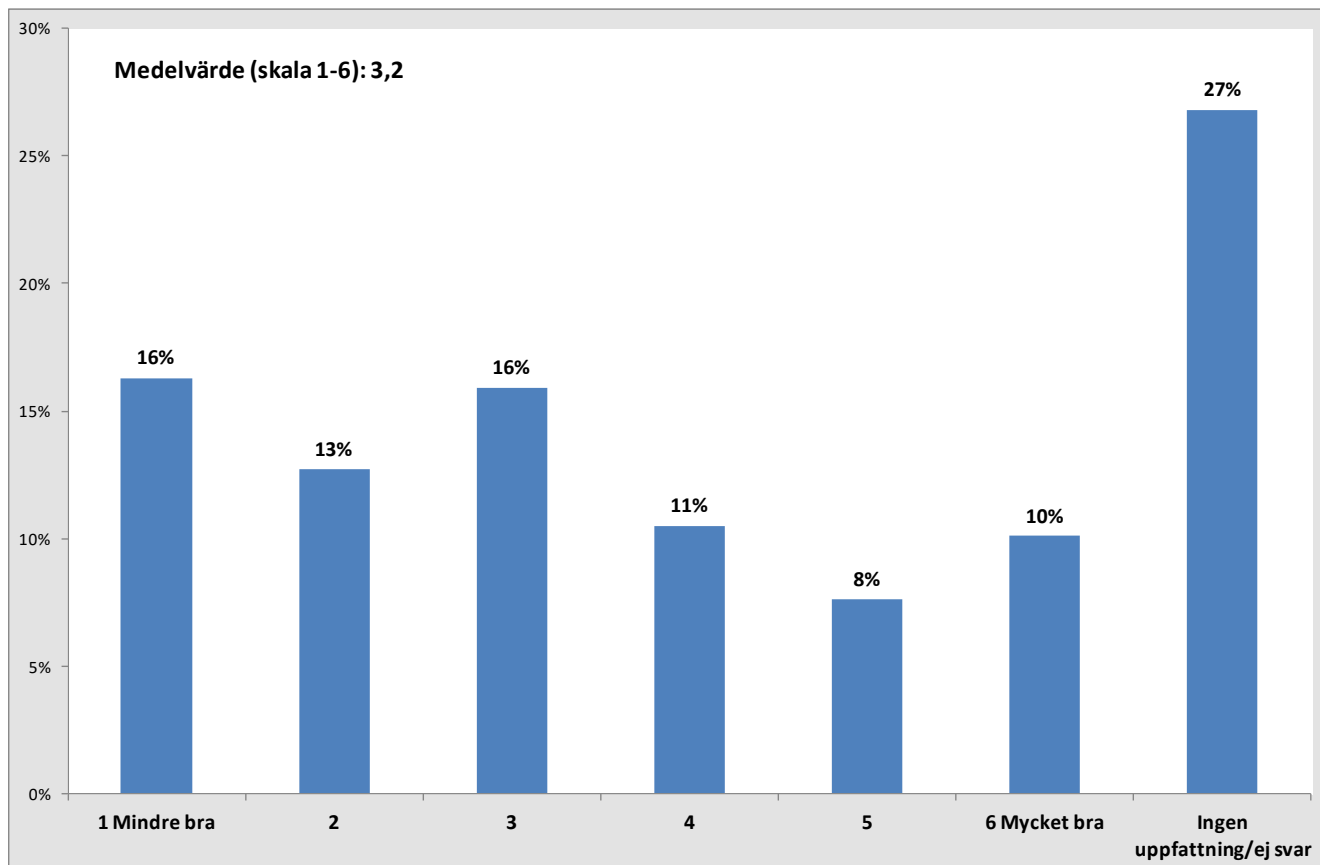
- Alla är med inom varje familj i den omfattning som var och en bedömer möjligt/viktigt.
- Delvis gör vi det. Vi försöker få barnfamiljer, m.fl. att besöka våra gårdar, främst kalvmärkningen, och låta dessa delta i verksamheten för att sprida kunskap, skapa gemenskap och värva presumtiva nya renägare.
- Det borde vara högprioriterat
- Det sker inom familjerna och i det dagliga arbetet med renarna.
- Det är familjeöverhuvudets uppgift. När renskötaren är på samling resoneras det hela tiden om hur gör vi nu? Varför? Vem? Ska man lära sig något måste man vara med i rensamlingar.
- Det är inga yngre för närvarande i passade ålder.
- Inom min grupp och familj gör vi detta via muntlig överföring och "learning by doing"

- *Intern överföring*
- *Kunskapsöverföring till de yngre sker familjevis.*
- *Men inte i huvudsak genom möten och liknande utan i det dagliga arbetet vi har dock arkeologiska projekt som stimulerar kunskapsöverföring*
- *Traditionell kunskap överförs från föräldrar till barn i första hand men även i det samiska nätverket som finns i samebyn*
- *Traditionell kunskapsöverföring inom familjen*
- *Varje familj överför kunskap mellan generationer*
- *Vill de ens ha traditionell kunskap. Det tycks att de tycker att de vet bäst och allt.*

Över 65 år

- *Dåligt intresse för traditionell kunskap. Man tror att den ej fungerar i dagens renskötsel*
- *Enbart inom familjen*
- *Inte vad jag vet i alla fall*
- *Jag är 78 år och blir sällan tillfrågad*
- *Naturlig kunskapsöverföring*
- *Naturlig kunskapsöverföring till ungdomarna*
- *Periodvis. Beror på personintresse framförallt hos de i styrelsen.*
- *Vi blir inbjudna till kurser*

Hur upplever du samebyn arbetar med/fokuserar på jämställdhetsfrågor?

Kommentarer

Man

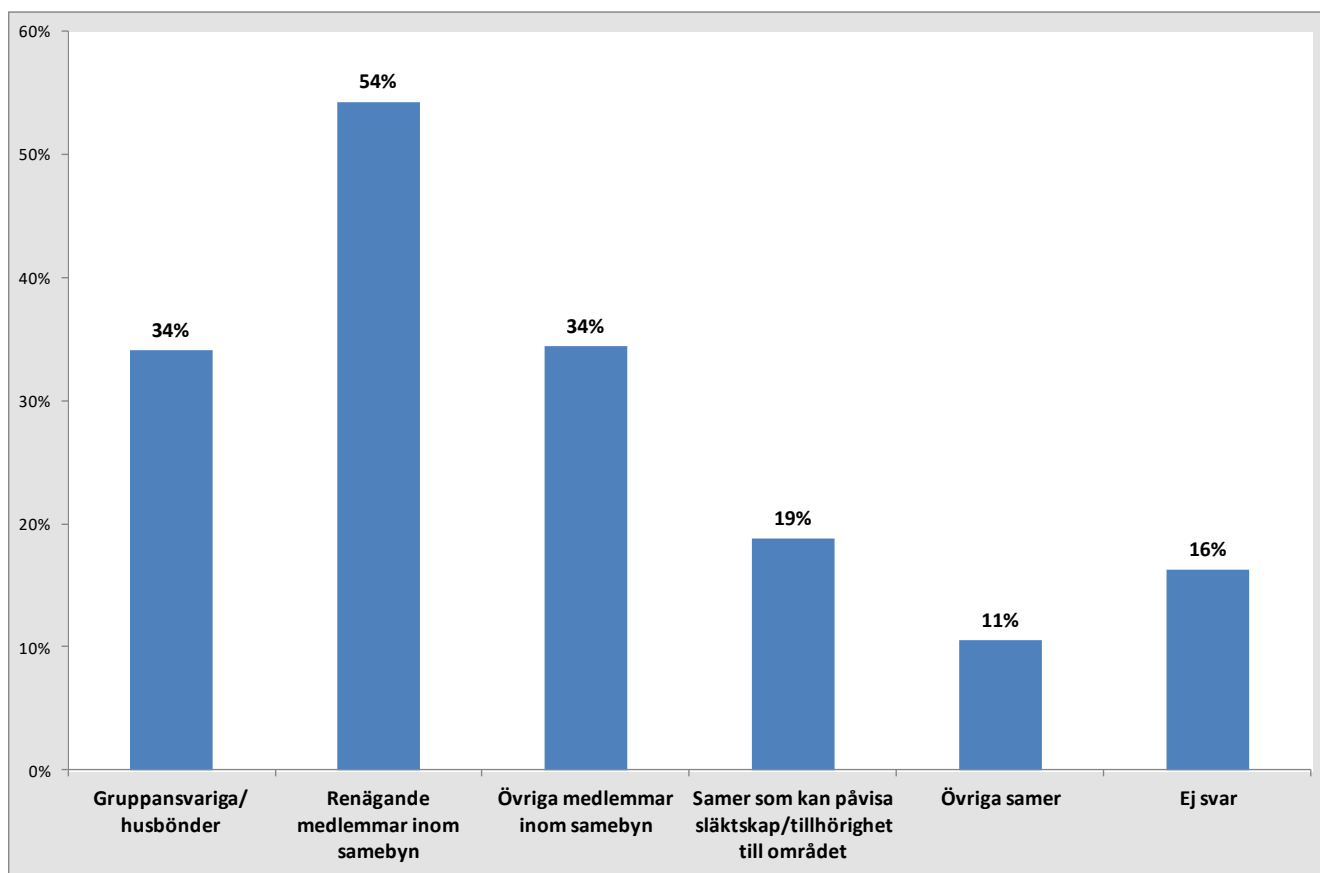
- Har få kvinnor som är engagerade i renskötseln
- Ingen stor fråga hos oss. Vi har både kvinnor och män, och även nya medlemmar av båda könen.
- Jag har ingen skillnad på män och kvinnor, jag ser alla som kollegor
- Jämställdhet behöver inte vara att båda könen ska göra exakt samma saker. Det kan vara att man har en fungerande och respekterande balans inom familjeföretaget
- Om inte styrelsearbetet fungerar så lyfts endast akuta frågor, styrelsen måste ta fram handlingsplaner och följa dessa.
- Sametinget är en myndighet som ska uppfylla den statliga värdegrunden, dock ställer Sametinget inga som helst krav på samebyarna vid olika projekt, att samebyarna ska representeras av lika delar män och kvinnor, äldre och yngre. Sametinget ställer inga som helst krav på att samebyarnas representanter gällande renbrukplaner och andra projekt också ska bestå av kvinnor. Det är hela tiden samma personer som får möjlighet att representera samebyn och därigenom blir bilden av samebyn bara sedd ur ett perspektiv. Sametinget som är en statlig myndighet brister i sin förmåga att låta alla byamedlemmar vara med i arbetet. På det sättet bidrar en statlig myndighet till patriarkala machokulturer. Man måste jobba mer nyanserat och ta med alla medlemmars åsikter och kunskaper. Jag anser att både samebyn och Sametinget brister i detta. Sametinget uppfyller inte den statliga värdegrunden vilket är anmärkningsvärt.

Kvinna

- Blivit mer kvinnor i styrelsen och renskogen men ändå är killar prioriterade.
- Den som är bra på något gör det
- Det är ett kroppsligt tungt arbete
- Det är hyfsat jämställt som det är nu
- Inget fokus
- Jag bojkottar jämställdhetsfrågan då jag kommer från ett område där det aldrig varit ett problem.

- *Jämställdhet i en samisk värdegrundssyn och en västerländsk syn är inte detsamma. Idag uppfostras vi från födsel in i ett västerländskt synsätt som styr hela samhället och kommer i kollision i rennäringssamhället där det finns områden som än idag är starkt drivande av ett samiskt värderingssystem.*
- *Kommunikation om jämställdhet i samebyarna*
- *Kvinnor o män, flickor o pojkar har samma förutsättningar*
- *Lyfta frågan - hur ser man på kvinnor i renskötseln, vilka arbetsuppgifter är det som egentligen ingår i renskötseln och dess verksamhet, värderar men arbetsuppgifterna, i så fall på vilket sätt? Vad är det som ligger till grund för värdering, fungerar det i dagsläget oavsett kön? Aktivt jobba för att alla medlemmar i verksamheten ska inkluderas oavsett kön eller ålder, alla har rättigheter men även skyldigheter. Lyfta och se över det s.k. husbondesystemet som tillämpas i många samebyar och inte fungerar. Oavsett kön måste alla de olika uppgifter som ingår i verksamheten och samebyn utföras, och alla har skyldigheter att ta sitt ansvar att se till att de blir utfört, så visst finns det möjligheter.*
- *Samebymedlemmar upplever jämställdhetsfrågor som ett hot*
- *Tycker att det verkar fungera utan specifik fokusering.*
- *Upplever det att en del kvinnor inte vill göra något i kollektivet. Bara synas. Tråkigt. Och där stannar frågorna av.*
- *Var och en gör det den är mest lämpad. Man kan ju inte sätta starkaste dragaren till att vara skrivare.*
- *Vi jobbar inte alls med det. Den som har rätt kompetens tar det, därför är det bra med jämställdheten inom byn.*

Vilka anser du ska ha möjlighet att bedriva andra näringsverksamheter än renskötsel inom samebyn?

Kommentarer

Under 35 år

- Alla inom samebyn ska få bedriva andra näringar om dessa vill, så länge samebyns arbete och intressen inte åsidosätts
- Förstår inte frågan.
- Har igen uppfattning
- Inga alls
- Jag förstår inte riktigt frågan.
- Tyvärr har samhället gjort så att försörjning av renskötsel är nästintill omöjlig. Familjer som har mycket renar behöver likafullt hitta ytterligare inkomstkällor p.g.a. den stadiga konkurrensen om marken i våra områden, det förskräckligt höga rovdjurstrycket och de enorma kostnader som uppstått med 20-talets renskötsel. Förra månaden skickade jag renar till slakt för att ha råd med en skoter. Tänk er hur många djur jag måste slakta för att ha råd med bil, släpvagnar, fyrhjulingar, motorcyklar, sexhjulingar, sommar- och vinterbetesboenden, anläggningar, drivmedel, etc. Etc. Jag har snart inte råd med att köpa nya handskar pga. de stadigt ökade kostnaderna som uppstår med att driva ett renskötsel företag.

35-50 år

- För att andra har en förmåga att inte ta hänsyn till renen och dess betesro.
- I samråd med rennäringen
- Områden där renarna vistas ska respekteras, vilken verksamhet man än håller på med. Annars blir framtiden på renskötseln liten.
- Svår fråga
- Vad menas med andra näringsverksamheter? Jakt- och fiskeguidningen eller vad? Husbönder är ett väldigt förlegat ord, varför ens använda det?

51-65 år

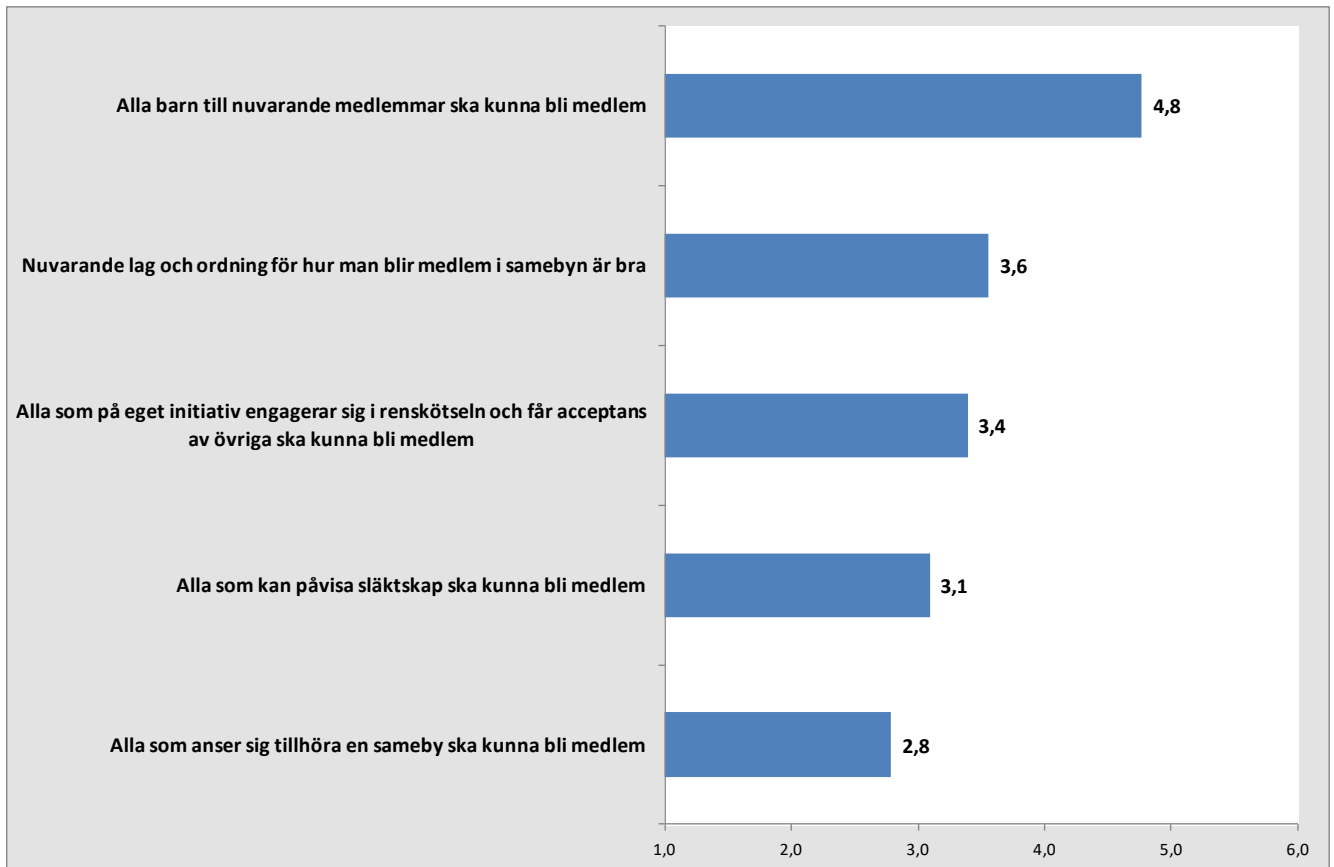
- *De som är markägare måste kunna bedriva verksamhet annars ohållbart.*
- *Detta också ur ett koncessionssamebyperspektiv.*
- *Då menar jag dem som är med i arbetet med renarna, bidrar till det gemensamma. Inte att man kan köpa 10 renar som alibi. Det gränsar till "övriga medlemmar" på så vis.*
- *Förstår inte frågan!*
- *Förutsätter nära samarbete med renskötseln i området, om näringsverksamheten är konkurrerande om arealer. Tyvärr så trångt redan med expanderande turism och friluftsliv*
- *Helst inga*
- *Konstig fråga*
- *Menar ni inom samebyns renbetesområde? Samebyn består bara av renägande samer.*
- *Ordning och samsyn ska råda*
- *Samebyn bör undvika att främja enskilda verksamheter. Helst bedriva sådana i en gemenskap då det är de gemensamma tillgångarna som är grunden till verksamheten*
- *Ska renskötseln kunna fortleva så är det renskötseln man ska bedriva.*
- *Så länge det finns regler och system, samt att renskötselns behov går först ser jag inget hinder att alla samer ska kunna bedriva verksamhet inom byns område. Renskötseln inom byn behöver tjäna reda pengar på sådan verksamhet, vilket är svårt att åstadkomma. Men går det att hitta system som gör att alla tjänar på övrig verksamhet inom byn ställer jag mig positiv till att alla samer kan göra det. Om däremot gruppansvariga och renägande medlemmar ser problem som tydligt kan påvisas ska det gå först. Renskötare ska inte alltid behöva ge vika för andras behov.*
- *Tveksam om det ska förekomma*
- *Tycker först och främst att dem som fullt och helt lever enbart på renskötsel ska ha företräde att bedriva annan näringsverksamhet inom samebyn.*
- *Vet ej*
- *Vi har mest renägande samer. Men kan tycka att om vi hade medlemmar utan renar så kunde de bedriva typ turism på renens villkor.*
- *Övriga kan hursomhelst arbeta med andra näringsverksamheter. Knepig fråga. Vad menar ni med "inom samebyn"?*
- *Övriga medlemmar i samebyn där tydliga regler och ramar har upprättats och gäller. Det ska ske i gott samråd med gruppansvariga/husbönder där renens behov och perspektiv är rådande. Rätten att neka, stoppa, förhindra ägs av gruppansvariga/husbönder och ska ske utifrån renens behov och perspektiv.*

Över 65 år

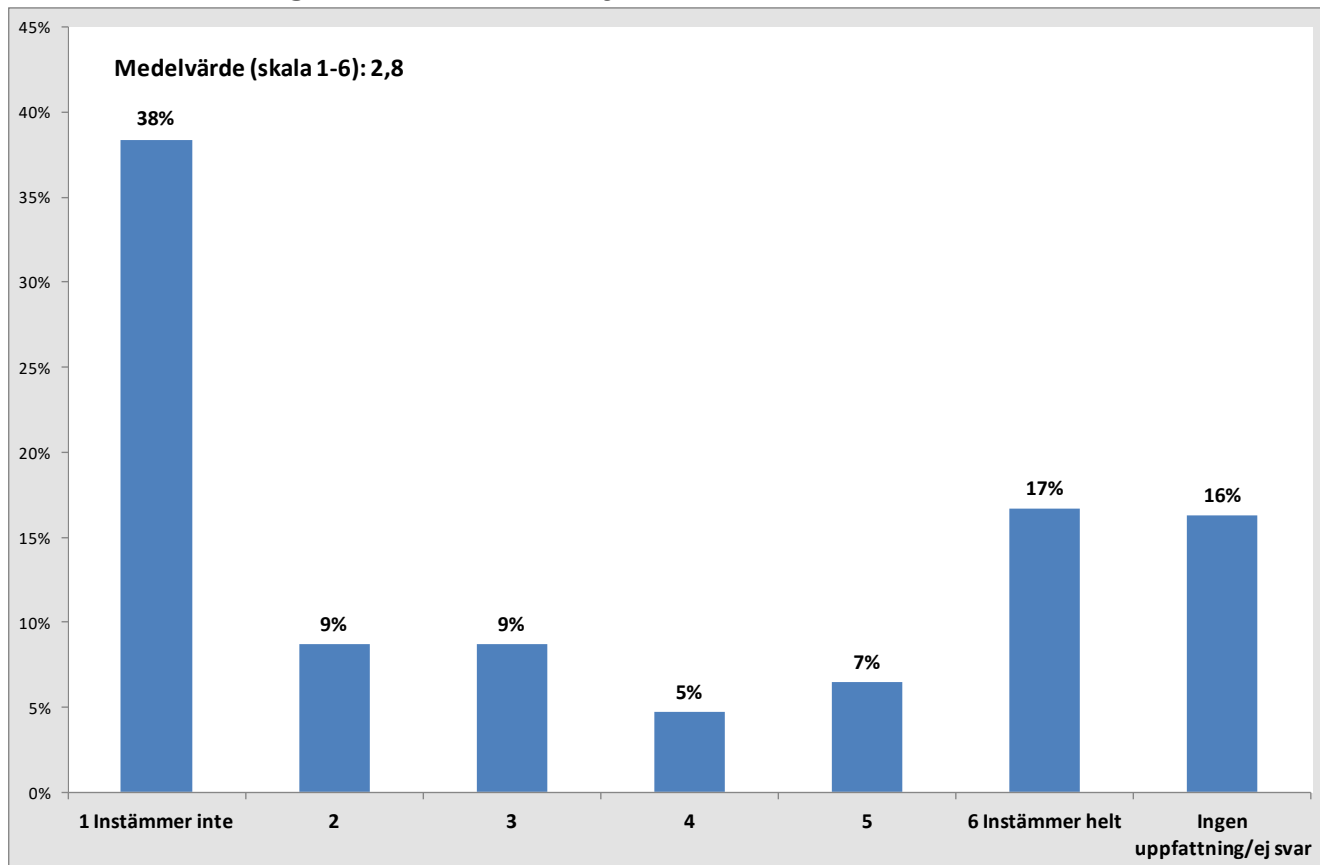
- *Den som vill jobba med det får gärna göra det*
- *Det finns redan i dag renskötande medlemmar som bedriver andra näringsverksamheter i våran sameby*
- *Dock inte utan samebyns godkännande inom samebyns område.*
- *Frågan irrelevant för koncessionsrenskötsel*
- *Förstår inte frågan*
- *Ingen åsikt*
- *Ingen åsikt*
- *Inom koncessionsrenskötseln bör konsessionshavarna ha rätt att komplettera med annan verksamhet. T.ex. turism.*
- *Kan inte relatera till frågan.*
- *Medlemmar i samebyn är endast renskötande/renägande medlemmar, skötesrenägare är inte medlemmar utan har renar i vård hos samebyn. Det går därför inte att neka någon medlem att bedriva annan näringsverksamhet i vart fall så länge det inte innebär att renskötsel inte kan bedrivas inom delar av samebyn.*
- *Renskötsel är mera hobbyverksamhet just här*
- *Som det är idag så tror jag inte någon klarar sig enbart på renskötsel.*
- *Svårt att kombinera renskötsel med annat arbete*

Ta ställning till följande påståenden kopplade till frågan om sk. "öppen sameby" och ange i vilken grad du instämmer.

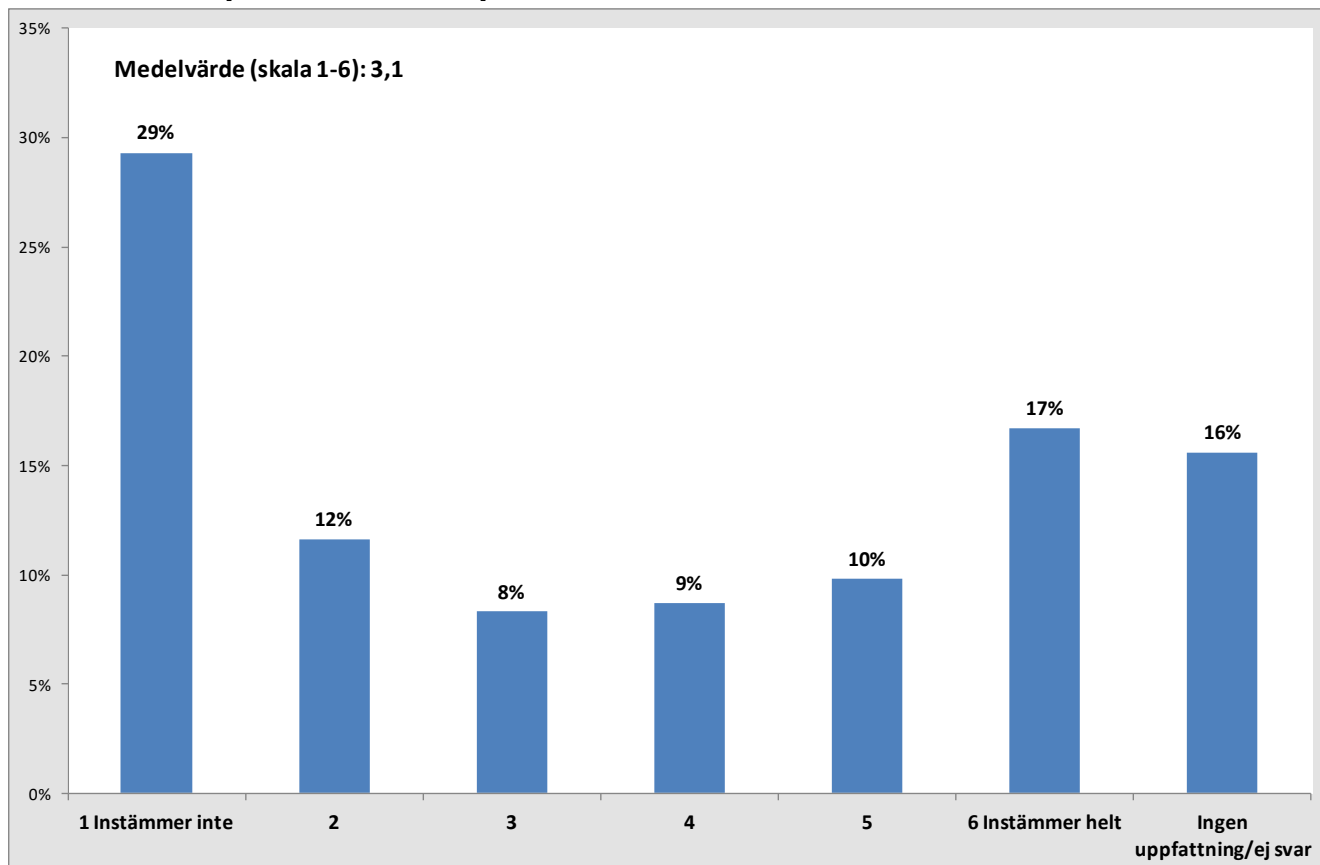
Sammanfattande medelvärde skala 1-6

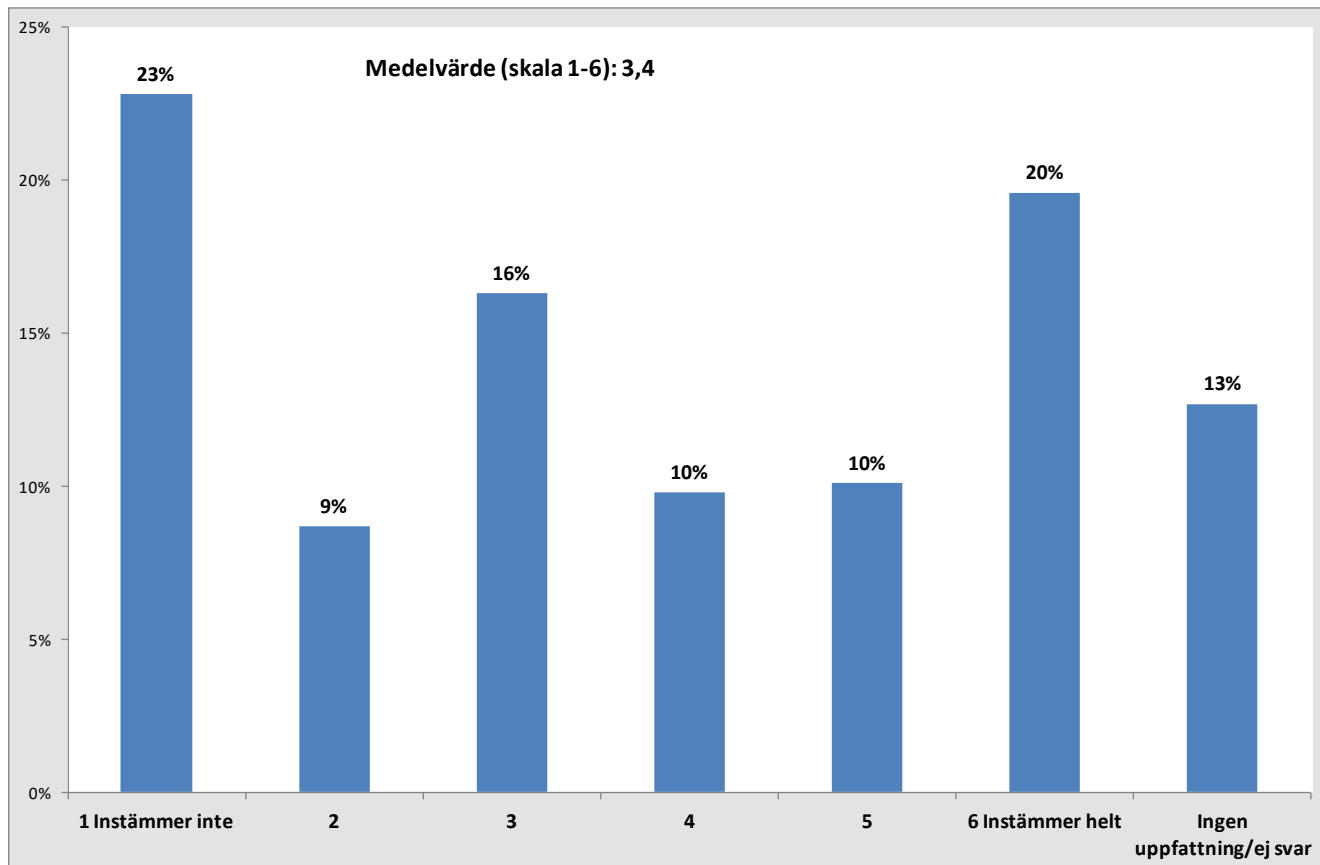
Alla som anser sig tillhöra en sameby ska kunna bli medlem

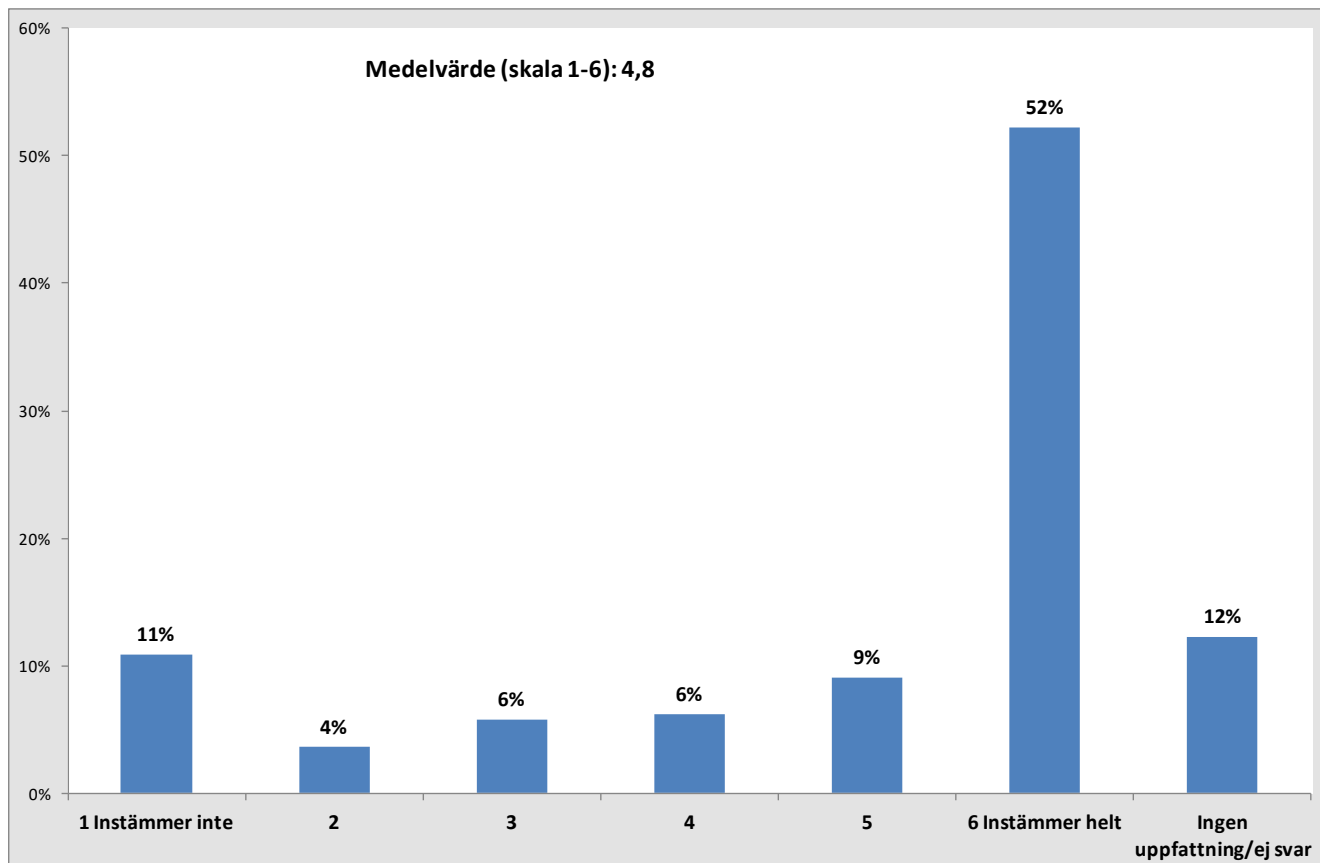
Alla som kan påvisa släktskap ska kunna bli medlem

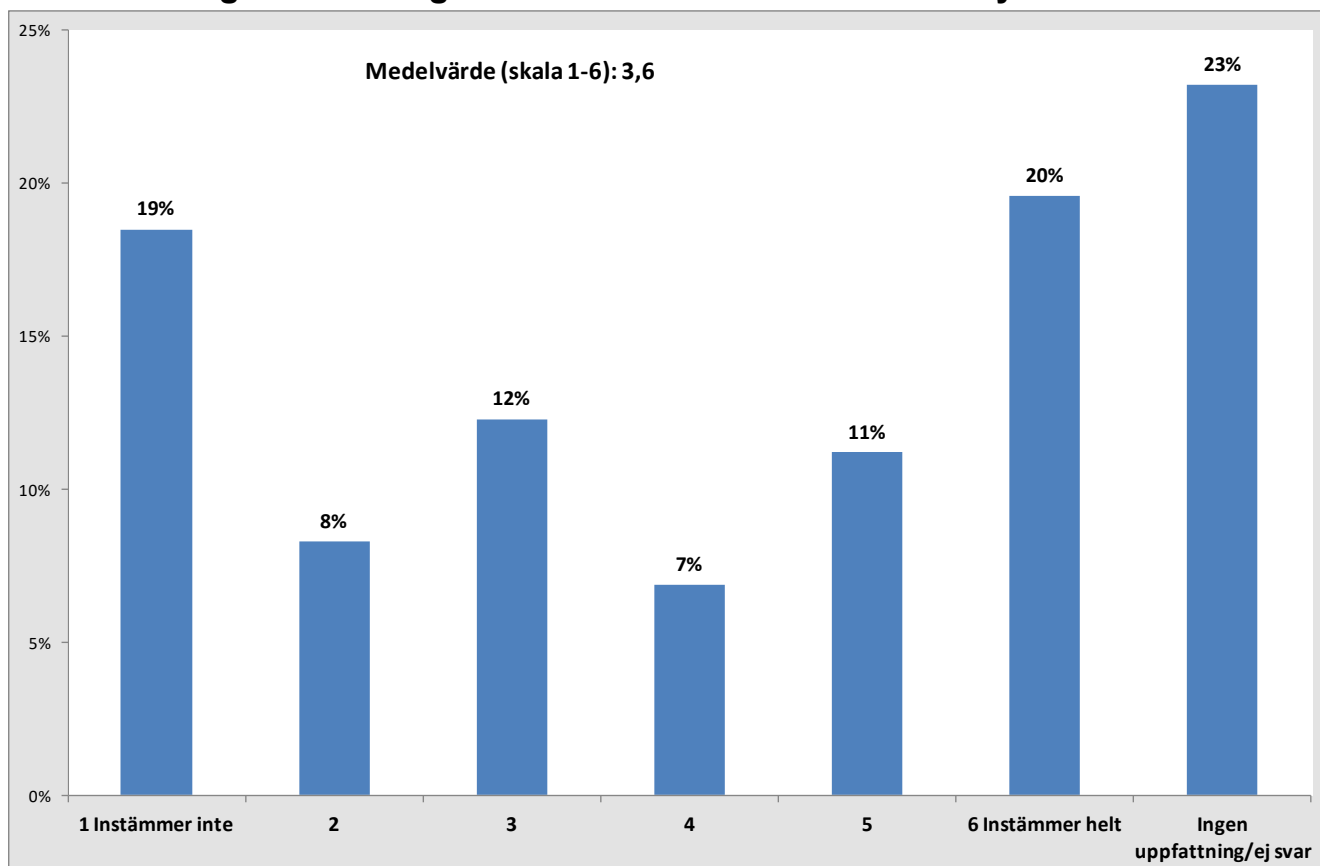
Alla som på eget initiativ engagerar sig i renskötseln och får acceptans av övriga ska kunna bli medlem.

Alla barn till nuvarande medlemmar ska kunna bli medlem

Nuvarande lag och ordning för hur man blir medlem i samebyn är bra

Ser du några andra alternativ till "öppen sameby"?

Under 35 år

- Först av allt. Jag är helt emot "öppna samebyar" eller liknande koncept för det kommer att omöjliggöra renskötelsns fortlevnad. För det andra upplever jag att majoriteten av de samer utanför samebyar, som önskar sig medlemskap, enbart vill ha detta för att anskaffa sig rättigheter. Aldrig har det pratats om skyldigheter gentemot samebyn, redan befintliga medlemmar eller renskötelsen i området. Samebyarna är och måste också förbli ämnade för renskötelsen annars kollapsar näringen. Renskötelsen och renskötselrätten attackeras dagligen från myndigheter, svenskar och nu för tiden även från andra samer. Det som måste förstås är att yrket jag bedriver är nära en kollektiv kollaps och utrymmet för fler aktiva renskötsel företag är nästintill obefintligt. Jag är en renskötande medlem i min sameby, jag har dedikerat hela mitt liv till renskötelsen.
- Nej, det är så otroligt konservativt.
- Problem med öppen sameby är att det blir alldeles för många människor som inte har kunskap om renskötsel och rennäring och de på många sätt stör rennäringen under mest känsliga perioder ex kalvningen etc.
- Sameförening, utvidga engagemang i sameföreningarna
- Släpp in svenskar så får de se hur tufft det är. Då är det inte bara vi som protesterar.
- Svår fråga då det inte finns "areal" till att alla ska få plats. Grunden i en sameby är att det måste finnas renskötare som enbart sköter om renar och kan leva på det men med för mycket folk blir det svårt. Men på något vis bör man kunna involvera fler i samebyn men med nära härstamning ifrån sameby i fråga.
- Syftet med "öppen sameby" måste väl beskrivas innan man ska svara på hur man ska bli medlem? Högst ska samebyns stadgar hållas.
- Ändrad lagstiftning

35-50 år

- Kostnadsfri upplåtelse av jakt och fiske
- Nej
- Nej, för har du blivit medlem så kan du skaffa dig renmärke samt köpa på dig ett högt renantal och ingen kan stoppa det. Inga myndigheter kommer att förhindra att detta sker vilket gör att man inte kan släppa in flera medlemmar än vad som finns.

- Renskötelsen måste ha en särställning i denna fråga. Det är renskötelsen som upprätthållit markerna vi brukar.
- Samebyn är konstruerad för att bedriva renskötsel.
- Tror absolut inte på öppna samebyar
- Vet inte riktigt vad en öppen sameby är men alla kan inte hålla på med renskötsel, för vi kan inte ha hur mycket ren som helst. Och ska man ha ren så ska man sköta om dem också.

51-65 år

- Den som har rennäringen som sitt arbete bör kunna bli medlem i en sameby.
- Det diktatoriska förfarandet att de med flest renar kan hålla borta vissa personer = familjer måste tas bort! Annars är framtiden för samebyarna hotad.
- Du gifter dig in och skiljer dig ut
- Enda möjligheten till det är att renbetesmarken blir obegränsad samt att inget exploateras. Samt att man ser till att man har utbildning i hur renen ska hanteras för att fortsatt vara frisk och bärkraftig. Är man inte från renskötarfamilj kan man omöjligt ha den kunskapen, frågan är om man ens kan läsa sig till den. Dessutom bör man ha respekt för de som ständigt och stadigvarande bedriver renskötsel extensivt.
- Frågan är fel ställd, gäller det ändring av rennäringslagen eller är det en annan form av medlemskap som inte är kopplad till rennärning? En "öppen sameby" ska kanske vara fristående från renskötseldelen i samebyn som bör ha eget organisationsnummer och verksamhet.
- Har inte koll på nuvarande lag och ordning.
- Jag ser frågan om öppen sameby ur perspektivet att det finns både en folkrätt och en individuell rätt. Så länge den individuella rätten inte inskränks hos nuvarande medlemmar kan en öppen by fungera. Men samebyarnas arealer har minskat så mycket att jag inte förstår varför andra samers rättigheter till jakt, fiske, slöjdmaterial etc. inte ska kunna tillgodoses inom andra områden än just samebyns. Att sitta och svara kortfattat i en enkät på ett oerhört svårlöst samhällsproblem skapat genom århundraden av förtryck låter sig inte göras. De samer som tillhör släkter som övergick till småbruk, där marken ännu finns kvar har ju möjligheten att utöva sin rätt där. Frågan är för svartvitt belyst, som om det är samebyarnas ansvar att rätta till statliga övergrepp och historiska familjetragedier. Så ser det inte ut någon annanstans i samhället. Om en öppen sameby ska kunna bli aktuell måste ett helhetsgrepp tas och exploateringarna från externa stoppas.
- Kommentar till påstående 3: det samiska folket bör kunna bli medlemmar. Kommentar till påstående 5: alla samer bör kunna bli medlemmar i sameby.
- Konstiga frågor. Vilka är "alla som på eget initiativ" Menar ni också svenskar? Jag kan då inte svara på så otydliga frågor.
- Samebyarna bör vara mån om många medlemmar. Kanske med gruppering med utgångspunkt i ansvar mot samebyn
- Samebyarna ska, i enlighet med ILO169, vara autonoma i sina beslut angående medlemskap. Det finns inga alternativ. Alla är så pressade redan att allt annat kan stjälpas hela lasset och i förlängningen såga av den gren rättigheterna sitter på. Extremt viktigt. Vi kan skapa goda gemenskaper ändå!
- Samiska politiker måste sträva mot att skapa samiska institutioner för att utveckla ett samiskt samhälle där alla samer får plats, samebyn är en institution i det samiska samhället för en grupp som bedriver rennärning.
- Tror inte alla kan vara medlemmar på samma villkor. De renskötande måste få bestämma om markresurserna
- Vad är en öppen sameby? Mitt förslag: alla kan inte/har inte intresse av att vara delaktig i renskötseln. Äger du renar ska du hjälpa till i kollektivet med reparationer av stängsel, byggnader, vägar, delta i möten, sätta dig in i olika rättsfrågor, ska ha en möjlighet till medlemskap. Samebyn utser ett till flera områden som inte rör renens behov av bete, ex. ett fritidshusbebyggelse å max 60 m², rätt att näta i närbelägen sjö, inte turistverksamhet, inte bygga väg. Ja, listan kan göras lång. Rösträtt i renskötselfrågor - Nej. Överlåtelse av hus till icke samer – Nej m.m.
- Varför ska alla in i samebyn? Skapa en annan organisation

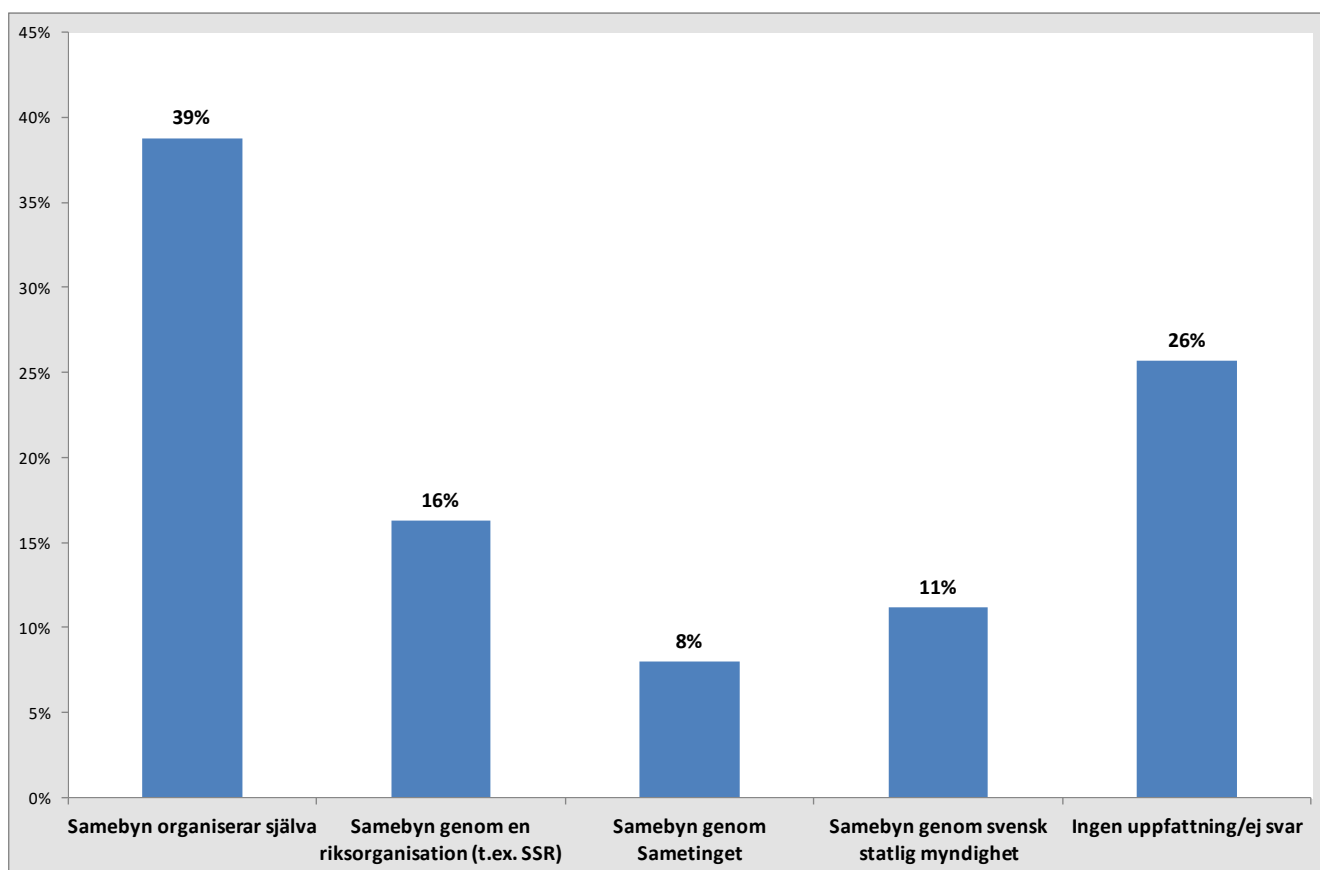
Över 65 år

- Barn ska kunna ansöka om medlemskap
- En tydlig uppdelning i renägande och icke renägande. Det som är gemensamt är ekonomi och styrning, jakt, fiske och projekthantering.
- Följ Girjasmålet!
- För att underlätta överlevnad för konsessionssamebyarna bör bostadsbandet förändras så att den som äger och brukar jordbruksfastighet inom området, men som av arbetsmarknadsskäl bor utanför koncessionsområdet, ändras till länet ej kommunen där fastigheten bedrivs. Villkor dock att jordbruksfastigheten hålls i skick

- För att öppen sameby ska vara nåt positivt så måste vi få äganderätt till marker. Som det är nu så får vi stå med mössan i hand och tigga. Om vi ägde markerna skulle vi ej behöva tigga om rovdjursersättning, tigga om katastrofskadeskydd. Vi hade fixat det själva genom att sälja lite skog ex.
- Ingen öppen sameby
- Inser att detta är en stor fråga för det samiska samhället. I koncessionsrenskötseln inget problem. Ingen som uppfyller kraven enligt rennäringslagen nekas tillträde
- Inte enligt den nuvarande lagen.
- Ska man ha tillgång till samebyns resurser, jakt, fiske, slöjdmaterial, etc., så bör boende i Sápmi ha företräde framför de som bor i södra Sverige. Markresurserna bör användas i första hand av de som bor nära och har rötter där.
- Är man same så har man det i blodet inte bara för att man har ett renmärke med en ren. Inte stänga ute samer från sin hembygd

Mot bakgrund av Girjasdomen.

Om er sameby får rätt att upplåta småviltjakt och fiske inom samebyns område, hur bör rätten då förvaltas och organiseras?

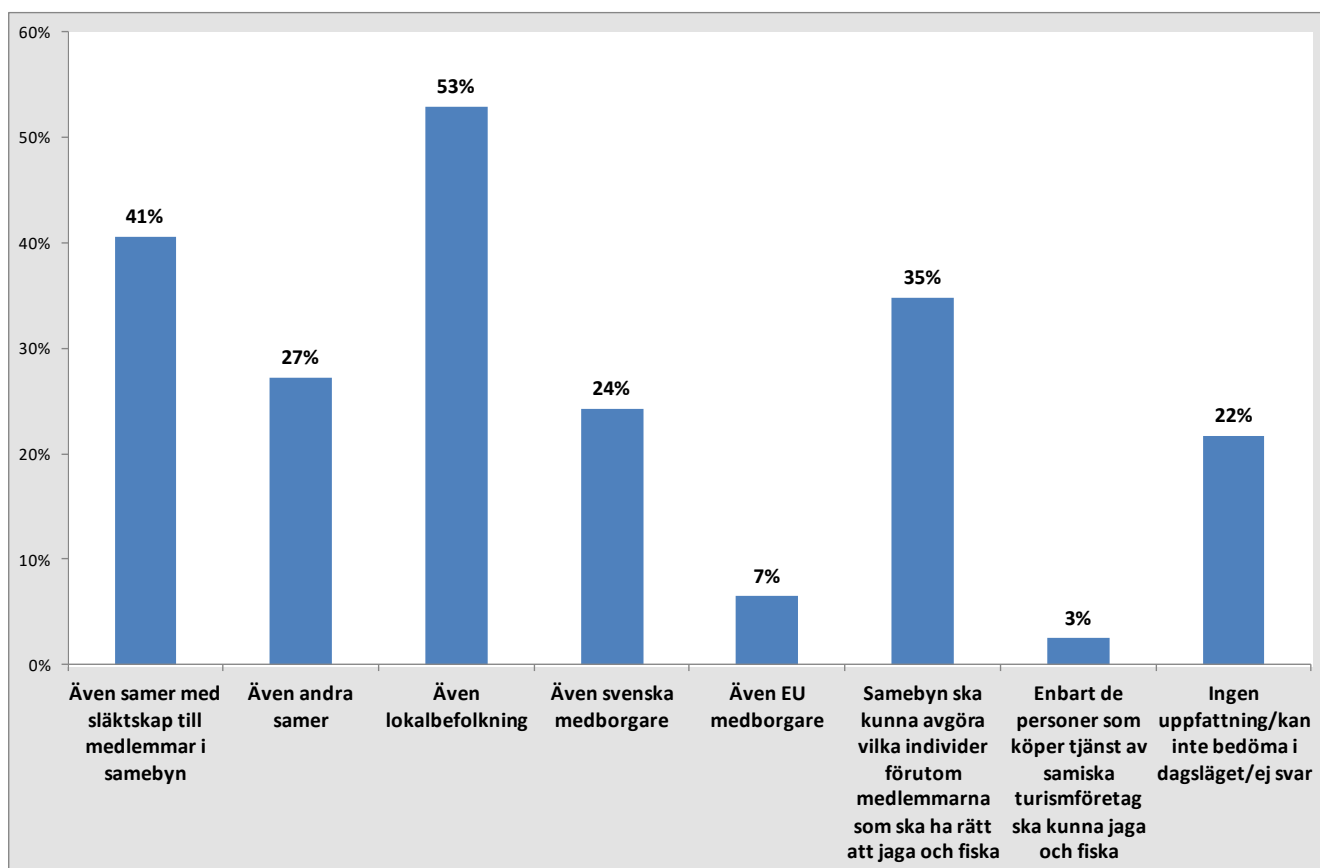

Kommentarer

- Bör bedömas från sameby till sameby då villkoren är olika.
- De som är boende i regionen/länet. Och kanske att de får ta med sig en jaktkompis, som de då går i god för.
- Det måste införas ett naturvårdsperspektiv på småviltjakten. Rennäringen har idag stora renkalvförluster. Varför? Mycket rovdjur? Fel, rätt svar är att vi har för lite småvilt. Nästa småvilt som står på tur att ätas är renkalvar när det ej finns småvilt. Sverige måste inse att småviltet är en viktig resurs och som ej är menad att användas av ripjägare. De måste också inse att naturen ej är en oändlig resurs utan man måste spara på den
- Felställd fråga. Det handlar inte om vem som ska få det utan om i vilken omfattning det ska ske. Tider, områden och så vidare.

- *Frågan borde ställas hur jakten och fisket ska få gå till, inte vem. Kycklingjakt av ripor exempelvis borde inte vara tillåtet alls då det heller inte är en del av samisk tradition (på goda grunder). Om ett samiskt perspektiv på jakt och fiske ligger till grund för upplåtelseerna och om de bryts får den individen eller gruppen inte lov att jaga mer, så kan alla få lov att jaga. Kurser i vad som gäller kan utgöra krav, en licensiering av upplåtelsen, exempelvis. På så vis kanske vi hittar tillbaka till oss själva, för idag är vi ganska hårt kapitalistiskt styrda och de djupare filosofiska grundvalarna blir svagare och svagare anser jag.*
- *Har inte tillräckligt med kunskaper för att uttala mig i frågan.*
- *Inaktuell fråga inom koncessionssamebyarna*
- *Lokalbefolkning om utrymme finns, samt att de ej stör vid insamlingar av renar med hundar.*
- *Markerna räcker inte till hur många som helst, bättre då att prioritera människor som bor i området*
- *Samebyn KAN i så fall bestämma helt själv, det är ju vad hela saken går ut på. Vår by skulle ta ett helhetsgrepp för att förmedla en samisk syn på naturen och fördela efter det.*
- *Samebyn som rättighetsinnehavare upprättar och följer sina stadgar*
- *Självbestämmande*
- *Sker det under ordnade former, så är detta inget problem!*
- *Som jag nämnde i ovan fråga, det måste finnas rimliga avsikter till att inte tillåta någon eller att något område avlyses.*
- *Styra jakt/fiske för att minimera störningar av renskötseln.*
- *Tänker som Girjas, man ska kunna styra jakten och prioritera lokalt*
- *Vi kan inte stoppa EU-medborgare. Lag?*
- *Viktigaste är nog att knyta frågan lokalt till lokalbefolkning.*

Om er sameby får rätt att upplåta småviltjakt och fiske inom samebyns område. Vilka ska förutom samebyns medlemmar ha möjlighet att jaga där (oavsett avgift och dyl.)?

Kommentarer

- *Bör bedömas från sameby till sameby då villkoren är olika.*
- *De som är boende i regionen/län. Och kanske att de får ta med sig en jaktkompis - som de då går i god för.*
- *Det måste införas ett naturvårdsperspektiv på småviltjakten. Rennäringen har idag stora renkalvförluster. Varför? Mycket rovdjur? Fel, rätt svar är att vi har för lite småvilt. Nästa småvilt som står på tur att ätas är renkalvar när det ej finns småvilt. Sverige måste inse att småviltet är en viktig resurs och som ej är menad att användas av ripjägare. De måste också inse att naturen ej är en oändlig resurs utan man måste spara på den*
- *Felställd fråga. Det handlar inte om vem som ska få det utan om i vilken omfattning det ska ske. Tider, områden, och så vidare.*
- *Frågan borde ställas: Hur ska jakten och fisket få gå till, inte vem. Kycklingjakt av ripor exempelvis borde inte vara tillåtet alls då det heller inte är en del av samisk tradition (på goda grunder). Om ett samiskt perspektiv på jakt och fiske ligger till grund för upplåtelseerna och om de bryts får den individen eller gruppen inte lov att jaga mer, så kan alla få lov att jaga. Kurser i vad som gäller kan utgöra krav, en licensiering av upplåtelsen, exempelvis. På så vis kanske vi hittar tillbaka till oss själva, för idag är vi ganska hårt kapitalistiskt styrda och de djupare filosofiska grundvalarna blir svagare och svagare anser jag.*
- *Har inte tillräckligt med kunskaper för att uttala mig i frågan.*
- *Inaktuell fråga inom koncessionssamebyarna*
- *Lokalbefolkning om utrymme finns, samt att de ej stör vid insamlingar av renar med hundar.*
- *Markerna räcker inte till hur många som helst bättre då att prioritera människor som bor i området*
- *Samebyn KAN i så fall bestämma helt själv, det är ju vad hela saken går ut på. Vår by skulle ta ett helhetsgrepp för att förmedla en samisk syn på naturen och fördela efter det.*
- *Samebyn som rättighetsinnehavare upprättar och följer sina stadgar*
- *Självbestämmande*
- *Sker det under ordnade former, så är detta inget problem!*
- *Som jag nämnde i ovan fråga, det måste finnas rimliga avsikter till att inte tillåta någon eller att något område avlyses.*
- *Styra jakt/fiske för att minimera störningar av renskötseln.*
- *Tänker som Girjas, man ska kunna styra jakten och prioritera lokalt*
- *Vi kan inte stoppa EU-medborgare. Lag?*
- *Viktigaste är nog att knyta frågan lokalt till lokalbefolkning.*

Vilka ytterligare hinder eller möjligheter ser du för en ekonomisk, kulturell, social och ekologisk hållbar utveckling inom samebyn?

Under 35 år

- *Den svenska staten. Kulturella assimileringen, språket som inte förs vidare.*
- *Ett hinder är att hängslavsskogarna snart är slut.*
- *Gränsdragningar som Sametinget genomfört som inte såg till alla byars behov.*
- *Hinder: mycket intrång på betesmarker och alldeles för mycket rovdjur.*
- *Lagstiftning, ovilja hos regering och riksdag att ta ansvar för samiska frågor och ändra lagstiftning som är anpassad till denna tid och övriga världen.*
- *Låg kompetens inom samebyns styrelse att driva utvecklingsfrågor och finansiera sådant arbete.*
- *Machokulturen där det bara är vissa personer inom samebyn som har något att säga till om, vilket påverkar samebyn negativt på alla plan. Dessutom befäster Sametinget denna norm genom att inte ställa krav på samebyarna att alla ska få vara delaktiga i projekt inte bara enstaka personer ur samebyarna. Här måste Sametinget agera. Det kan tex vara så att den som vill engagera sig i ett projekt som Sametinget initierar inte törs det på grund av tryck inifrån samebyn att det bara är vissa som anses ha kvalifikation för uppdraget. Så även om man vill, så kanske man aldrig får chansen eftersom den hårda kulturen inom byn gör att man inte vågar ställa upp. Detta måste förändras. Detta är även Sametinget bundna till att förändra då det finns en statlig värdegrund, tex om allas lika värde. Dessutom är alla statliga myndigheter bundna av principer om allas lika värde.*

- *Man satsar inte på riktigt företagande i nuläget, verkar som bara olönsamma idéer får stöd.*
- *Möjligheten ser jag att vi kan få ekonomisk ersättning för förlorat renbete. För oss är det det hårda skogsbruket som har orsakat det problemet. Hinder är det hårda rovdjurstrycket och det förlorade renbetet*
- *Resurser. Klimatförändringarna som sker, det är orimligt att renskötarna själva ska bära kostnaderna för att utfodra. När beten blir helt låsta, och all hängav är borta*
- *Rovdjur och vindkraft*
- *Sjukdomar, politiskt översitteri och sabotage är hinder. Nykomna medlemmar, tim-/säsongsanställda och annat som kan vara till hjälp är möjligheter.*
- *Skogsavverkningar är ett bekymmer för samebyarna i förlorade renbeten. Det är nånting som borde ersättas på samma sätt som övriga exploateringar och ställas högre krav på. De flesta avverkningar jag sett senaste åren har varit katastrofala. Högarna med kvistar och ris som lämnas kvar omöjliggör återväxten av renlav. Om skogsbolagen tvingades betala en intrångsersättning och förpliktades "städa" ihop riset skulle inte återväxten av renlaven påverkas i lika stor omfattning.*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*

35-50 år

- *1. Samebyn skall endast äga fasta anläggningar. Kassa och bank skall vara 0 då ett nytt räkenskapsår uppstartas. 2. Kapitalflödet ut från samebyn måste upphöra. 3. Utbildningsåtgärder för att reducera det enskilda företagets kostnader.*
- *Dåligt samarbete med Länsstyrelsen*
- *Hinder - byggen av vindkraftverk, gruvor m.m.*
- *Hälla ut renfoder och hö ute i betesmarkerna förstör lavmarker. Detta konkurrerar ut dem som lever av naturen.*
- *I dagsläget är det ytterst få som kan försörja sig på renskötseln inom koncessionssamebyn pga. begränsningen av antalet renar/hushåll. Jag håller mig med renar i första hand för att bevara en betydelsefull kultur. Men det är en dyr hobby.*
- *Intrång och skövling av skogen = dålig förutsättning för traditionell renskötsel med bra resultat/ekonomi. Dålig lönsamhet med mycket arbete = dåligt intresse från en yngre generation att fortsätta med näringen*
- *Jag ser inga hinder, bara möjligheter*
- *Klimatet. Rovdjurspolitik. Drivmedelspriser*
- *Konsumtionssamhället*
- *Markintrång och exploateringar på samebyns marker*
- *Medlemmarna strävar åt samma håll och i möjligaste mån kan enas och diskutera de problem och uppgifter som måste beslutas i de ärenden som kommer i fråga. En enad sameby.*
- *Möjligheterna finns ju men så länge man inte får lyckas, går det inte att utveckla nåt. Man sätter emot allt och förstör för andra så de inte får det bättre än en själv.*
- *Rasism är ett mycket stort problem*
- *Rennäringslagen och rovdjursförvaltningen.*
- *Rensköttande personer inom samebyn*
- *Riksdagspartiernas ovilja att bedriva samepolitik*
- *Rovdjur och dålig samverkan med ortsbefolkningen*
- *Rovdjursfrågorna, skogsbolagens skövlingar*
- *Rovdjurspolitiken*
- *Samebyn är uppbyggd så det är svårt att bedriva annan verksamhet än rennäring*
- *Största hindret är för höga förluster till rovdjur samt intrång av andra aktörer.*
- *Tid, pengar, kraft, engagemang, stöd från SSR, Sametinget etc.*
- *Turismen som ökar både sommar och vinter.*
- *Vet ej.*

51-65 år

- *Allt blir bara dyrare. Hur ska man överleva? Får mindre betalt för renköttet vid slakt*

- *Alltför få unga människor med intresse för verksamheten, för mycket gubbar*
- *Att de ekonomiska aspekterna tagit över. Att så många samer utanför byarna 'hoppas på' renägare och samebymedlemmar. Att vi tappar vilka vi är. Det är de kulturella aspekterna av renskötseln som rättfärdigar våra anspråk på mark och vatten, inte de ekonomiska. Hoppas pendeln vänder tillbaka mycket snart.*
- *Att den urbana samhällsnormen blir den styrande normen, mer än vad den är idag.*
- *Att utfodringen inte sker ut i det fria ,utan i hägn*
- *Att vi aldrig blir lyssnade till och att vår kunskap inte respekteras. Ökande rovdjursstammar. Rasism.*
- *Dålig reglering av rovdjursstammar är ett problem.*
- *Engagemang, lyhördhet, objektivitet, som utmynnar i ledarskap där man utgår från samarbete, lika värde så att medlemmarna har och får arbetsglädje, framtidstro*
- *Framför allt en politik som vågar ställa upp för sitt urfolk. Få folket att förstå vad det samiska livet innebär. Få våra ungdomar att intressera sig för den renskötsel som varit tidigare, så att de kan bära sin kultur vidare*
- *Få fler unga att visa intresse, både män och kvinnor.*
- *För att få samarbete och en framtidstro så måste andra än rensköterna få större del av rättigheter inom samebyn. Rensköterna har fullt upp med renskötsel och har ingen tid/intresse för att få fram den övriga samiska kulturen med språk, utbildning, bevarande av gamla kulturplatser etc.*
- *För en hållbar utveckling måste kalvöverlevnad öka otroligt mycket. De renägande samerna måste även de få kompetensutveckla i sin kultur och värderingssystem. Den psykosociala miljön är hårt pressat och kränkningar är vardag.*
- *Hinder i form av bland annat rovdjursförekomst etc. har jag redan nämnt och där tror jag att de flesta renskötande samerna är överens, men övriga hinder generellt är svenska statens politik och ovilja att ta tag i samiska frågor. Ovilja att tillkänna oss de rättigheter vi faktiskt är berättigade till, okunskapen i hela samhället som tillåts finnas och bidrar till polarisering, rasism och förtryck obehindrat. Allt detta är strukturella problem som inte bara begränsar renskötselns fortsatta utveckling utan också hela den samiska kulturens utveckling och överlevnad på lång sikt.*
- *Hinder, miljöpåverkan, intrång i markerna, rasism och hat riktat framförallt mot renskötande samer, okunskap och ovilja hos politiker (både kommunala och riksdagspolitiker) att förstå vikten av en fungerande renskötsel*
- *Hinder: Gruvor och övrig mark exploatering. Möjligheter: Större inflytande i samhället.*
- *Hinder: rättsprocesser och politik som håller oss upptagna med att försvara oss mot intrång hela tiden, både från bolag, myndigheter och vissa samiska falanger. Möjligheter: översvallande möjligheter att samarbeta med forskare från hela världen, med lokala organisationer och individer för att söka nya möjligheter drivna av den klimatförändring faktiskt alla pressas av.*
- *Hinder: Skogsbrukets gödsling av marker. Contortatall. Vindkraft. Gruvor. Möjligheter: Bra bete. Lite rovdjur*
- *Infrastruktursatsningar, gruvetableringar och satsningar på energiomställning tenderar att göra renskötseln svårare på grund av den mängd mark som behövs för dessa satsningar. För att rennäringen ska kunna överleva på lång sikt måste andra näringsutövare förstå de mekanismer som renen förhåller sig till, de måste förstå att det finns olika betesområden beroende på årstid och att dessa inte får försvinna.*
- *Inga*
- *Klimatförändringar är väl ett hinder, sedan är det väl mycket upp till oss själva hur vi vill att framtiden ska bli eftersom det finns mycket att göra i samebyarna förutom renskötseln som visserligen är navet i samebyn. Jag tror att många renskötare skulle kunna vara guider inom jakt/fisketuristverksamhet och dyl. och att innehavet på renarna skulle kunna minska för dem som håller på med andra verksamheter men ha samma status i samebyn.*
- *Klimatförändringarna är den helt avgörande frågan*
- *Konkurrerande markanvändning, rovdjur,*
- *Lite kompetens i frågorna, ointresse*
- *Massturism, hundspann utanför leder, skotermarodörer.*
- *Måste finnas en framtidstro, och de som företräder bl.a. rennäringen (SSR och Sametinget) måste nu agera så att inte näringen omöjliggörs.*
- *Möjligheter - Breddad kunskap, utbildning, fortbildning, Tydliggöra, lyfta och arbeta mot tydliga mål utifrån vidgade perspektiv. Hinder - Stora förluster pga. statliga och politiska beslut. Rovdjur, örn och björn. Trasig hjordstruktur, vilket leder till ekonomiska förluster under lång tid, långsam återväxt, minskade betesmarker, ökat tryck från övriga exploatörer.*
- *Möjligheter: Samisk förvaltning av jakt och fiske. Utarbetade system, renbruksplaner som grund. Digitalisera försäljning. Länsstyrelsen har medvetet gett våra resurser till turism genom att hålla låga avgifter för jakt och fiske. Höj avgifterna till marknadsnivå. Med högre avgifter avlöna fiskebevakare, skotervärdar, jaktbevakare. Samebyarna anordnar/utbildar årligen jakt och fiskebevakare: dessa personer behöver inte komma från samebyn nödvändigtvis. Och*

den rasism som frodas idag ska myndigheterna och regering stävja. De är de som i grunden orsakat dessa påhopp på samebyarna.

- Nuvarande lagstiftning, rennäringslagen
- Renbetesmarker exploateras för hårt.
- Rennäringslagen
- Rennäringslagen
- Rennäringslagen har vi nu att rätta sig efter
- Rovdjur
- Rovdjur
- Rovdjur, intrång från allt. Gruvor, vindkraft, vattenkraft, turism, fria skoterkörningen
- Rovdjur, klimatförändringarna, all exploatering av samebyns marker
- Rovdjur.
- Rovdjurspolitiken
- Samråd inom byns åretruntmarker
- Som köttproducent vill man få till en bättre renskötsel för att på sikt öka slaktvikterna. Vill kunna bygga nya slaktanläggningar så att man slipper driva renen onödigt långt.
- Spärren för renantalet. Samebyn borde själva få avgöra hur mycket renar de kan hålla, det måste få fluktuera över tid mer. Klimatet och så förstås rovdjuren, rovdjuren, rovdjuren
- Stora markkonflikter - svårt att se en framtid med renskötsel utan att detta kan lösas, här är det staten som skall ta sitt ansvar. Helt klart, eftersom det är de som ställt till det. Kommunen måste också ta ståndpunkt FÖR rennäringen. Renar finns alltid i kommunens reklam, men på vilket sätt stöder kommunen oss? Näringslivets representanter reser ut och träffar företagare i kommunen, men vi har aldrig blivit kontaktade under de senaste 35 åren . I varje kommun där rennäring finns, med alla dess företag, ger ju ringar på vattnet till andra företag i kommunen (affärer, bensinmackar, turism). Hur kan man på ett bra sätt mäta detta och sedan använda det?
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej.
- Vi är troligen för få personer för att kunna skapa en riktig dynamik
- Ytterligare hinder? Finns det inte betesland för renen finns det ingen sameby. Finns inte möjligheten att renen kan fortleva så att den kan bära sig själv och således sin ägare, såväl ekonomiskt, ekologiskt, fritt strövande, hållbart, långsiktigt, så finns det ingen sameby. Renens betesland krymper och dess skötare tenderar att vilja leva som övriga medborgare i landet som utövar andra yrken, där i ligger problematiken plus då att renens betesland försvinner i en rasande takt.
- Ålderdomlig rennäringslag. Samebyn får i princip inte gå med vinst

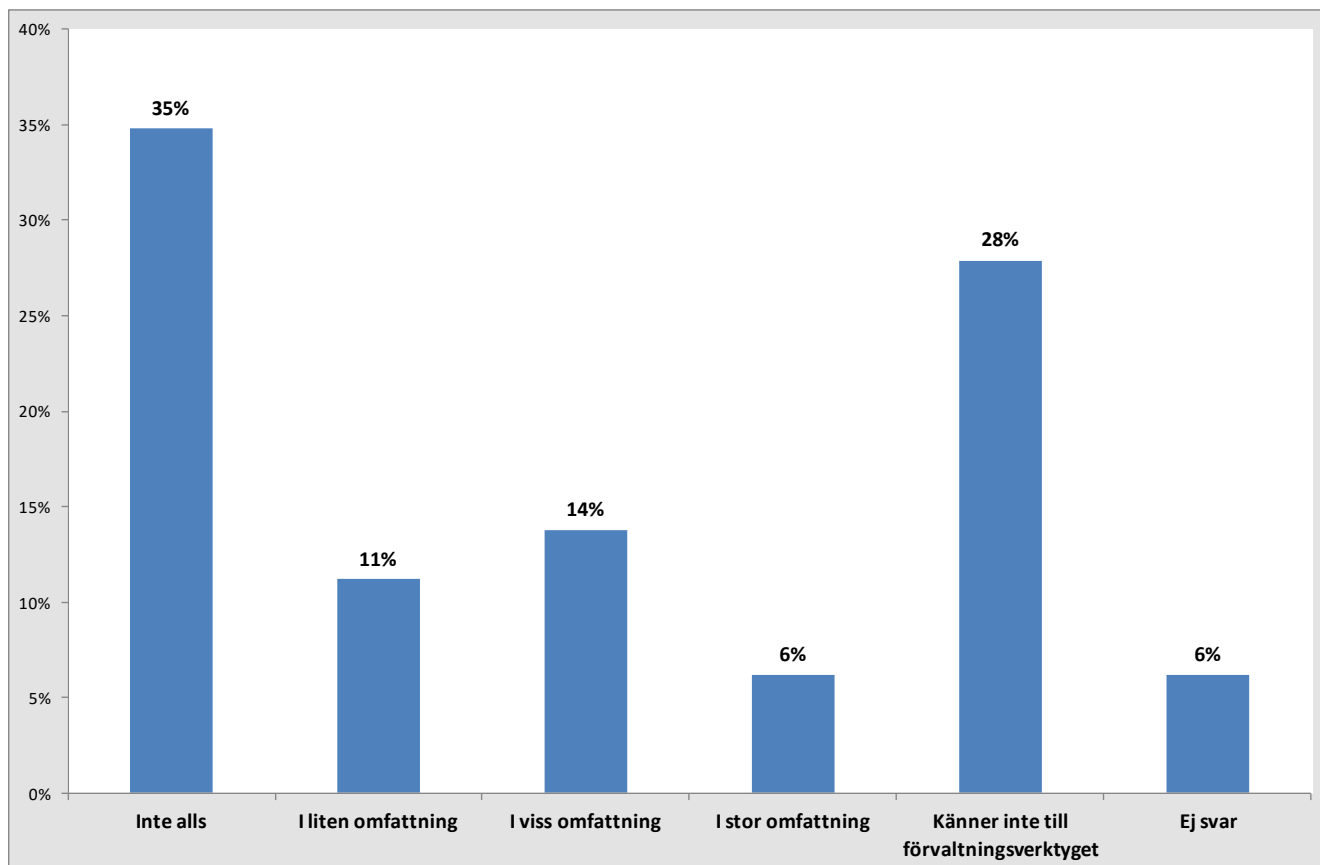
Över 65 år

- Att ekonomin inom rennäringen blir hållbar för renägarna som är aktiva, man ska kunna leva på sin näring.
- Att lagar och regler förbättras, att koncessionssamebyarnas rättigheter och möjligheter förbättras, att övriga samebyar erkänner vår rätt m.m.
- Att vi får behålla konsessionsbyarna och att vi får bättre samarbete med Sametinget
- Att vinterbetesmarkerna krymper
- Att värna om lokalbefolkningen och deras nuvarande företag ex.
- Bättre information till renägare, öka utbildningen om renens biologi, öka det statliga bidraget för renens överlevnad vintertid
- Den frågan tar alldeles för lång tid att besvara så det blir att jag passar i den frågan.
- Detta är frågor för samebyn att hantera.
- Diktatorskap
- En medveten utbildning bland samer om dessa uppräknade frågor. Ett krav till svenska staten att de samer som berövades sitt språk åter kan en grundutbildning och på så sätt få lära sig/studera språket utan kostnader
- Ett stort hinder är rennäringslagen. Ett jämställt samhälle har bättre förutsättningar för en positiv utveckling.

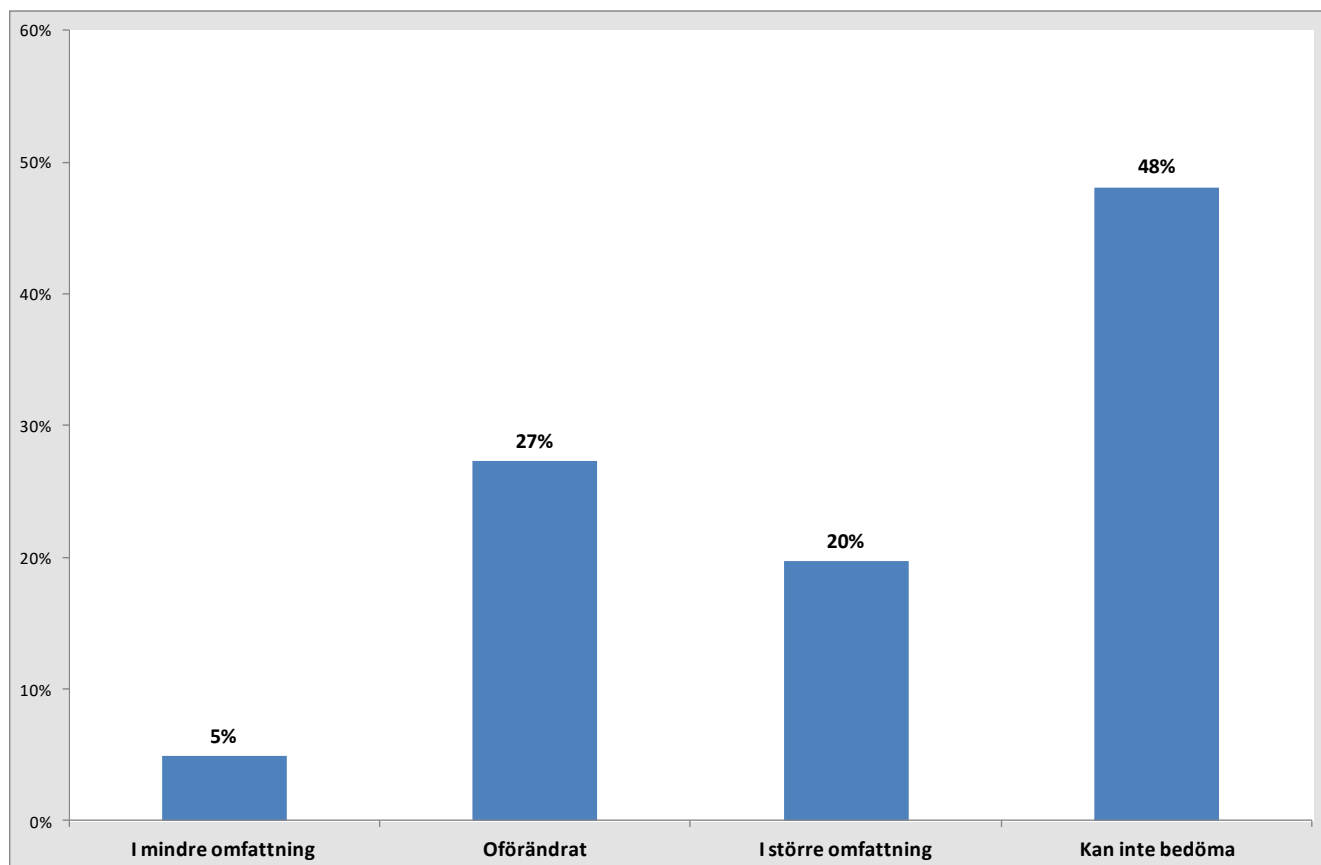
- Gruvetableringar är ett stort hinder samt klimatförändringar.
- Hinder? Vi måste komma ifrån tiggarsituationen som vi är fast i idag. Möjligheter? Vi måste bli mer offensiva och kreativa i vår verksamhet. Idag försöker vi efterlikna bönder om det blir sämre bete, köpa foder eller höbalar. Varför inte börja restaurera vinterbetesmarker? De viktigaste för renskötseln är att inse att året-runt-naturbete är bäst. Och sen agera efter det. Och sen att inte skylla allt på rovdjur. De har funnits i alla tider men ej utrotat renskötseln. Vad som riskerar att utrota renskötsel är bl.a. klimatförändringar, vi har förlorat kunskapen om hur naturen fungerar.
- Hinder är medlemmarnas vilja att stötta andra än de själva, det finns goda möjligheter inom de flesta samebyarna men oviljan att ge till någon utanför sin egen familj hindrar all utveckling. Möjligheterna ligger i att det blir fler unga och kvinnor i samebyarnas administration som inte är lika låsta i ett gammalt system.
- Hinder, rovdjur, skogsnäring, vindkraft och gruvnäring samt klimatet. Möjligheter om bl.a. rovdjursstammen minskas.
- Hinder: klimatutvecklingen, rovdjursfrågan, samhällsutvecklingen med alla intrång. Möjligheter: egen tilltro, egen vilja att leva renskötselliv, verksamhetsutveckling, teknikutveckling.
- Hindren är den nu gällande lagstiftningen och motvilja från Staten att ändra någonting.
- Infrastrukturella problem med vägar, järnväg med stängsel och rovdjur.
- Ingen uppfattning
- Ingen uppfattning
- Klimatet med konstiga vintrar
- Klimatet medför nedisning av betet allt mer år efter år
- Klimatet. Tillgång till bete.
- Markerna exploateras hårt nu. Brytningar efter ex. mineraler, gruvdrift och starkt trafikerad väg försvårar arbetet
- Möjlighet finns med hjälp av medlemmarnas kompetens som inte arbetar dagligen med praktiskt renskötselarbete.
- Möjligheterna = 0 (noll) eftersom vinterbetesmarker saknas
- Osämja, vara rädd om naturen
- Rovdjur, markintrång
- Samhällshjälp till att organisera och visa en kursändring för renskötseln på en längre period med främst ekonomi/planering mm.
- Samverkan och information
- Självbestämmande inom samebyn. Rovdjur, skogsbruk, gruvor, vindkraft är ett hinder för oss inom samebyn.
- Skogsbruket, gruvor, rovdjuren, klimatförändring
- Statens förmynderi måste bort. Samebyn måste ha samma rättigheter som en privat markägare när det gäller förvaltningen. Samebyn måste ha regelverk gentemot sina egna medlemmar, för att upprätthålla att egna beslut efterlevs.
- Svårt och peka på nåt särskilt
- Tror att klimatförändringen permanentar stödutfodring i stor beteshage. I övrigt ser jag positivt på koncessionsrenskötseln om inte Sametinget/SSR sätter käppar i hjulet
- Utveckla ekonomin. Det ska gå att leva ett drägligt liv som renskötare
- Utvecklingen måste ske i samverkan med övriga samhället i annat fall kommer det att uppstå stora motsättningar vilket vi redan kan se vad gäller jakt och fiske. När det gäller ekonomi måste samebyarna själva utveckla turism, jakt, fiske, slöjd, kultur, och inte andra aktörer.
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet inte.
- Viktigt att försöka få alla medlemmar i en sameby aktiva och involverade i verksamheten inte bara husbönderna.
- Åldrande befolkning

Rovdjur

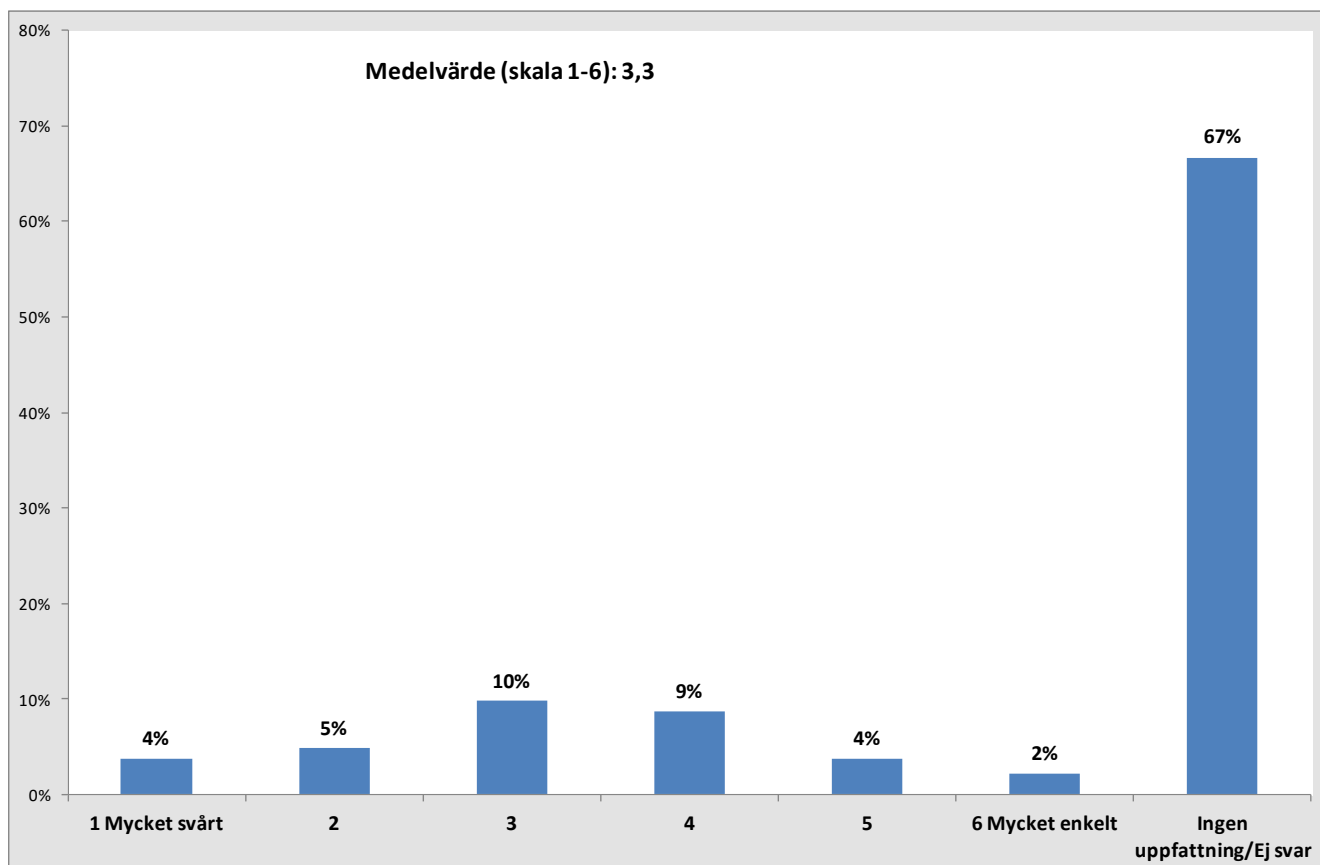
Har du använt dig av förvaltningsverktyget (samråd angående rovdjur med Länsstyrelsen, samt att ta fram skadenivån på renhjorden genom toleransnivåverktyget)?

Tror du att du kommer att använda det i större eller mindre omfattning framåt i tiden?

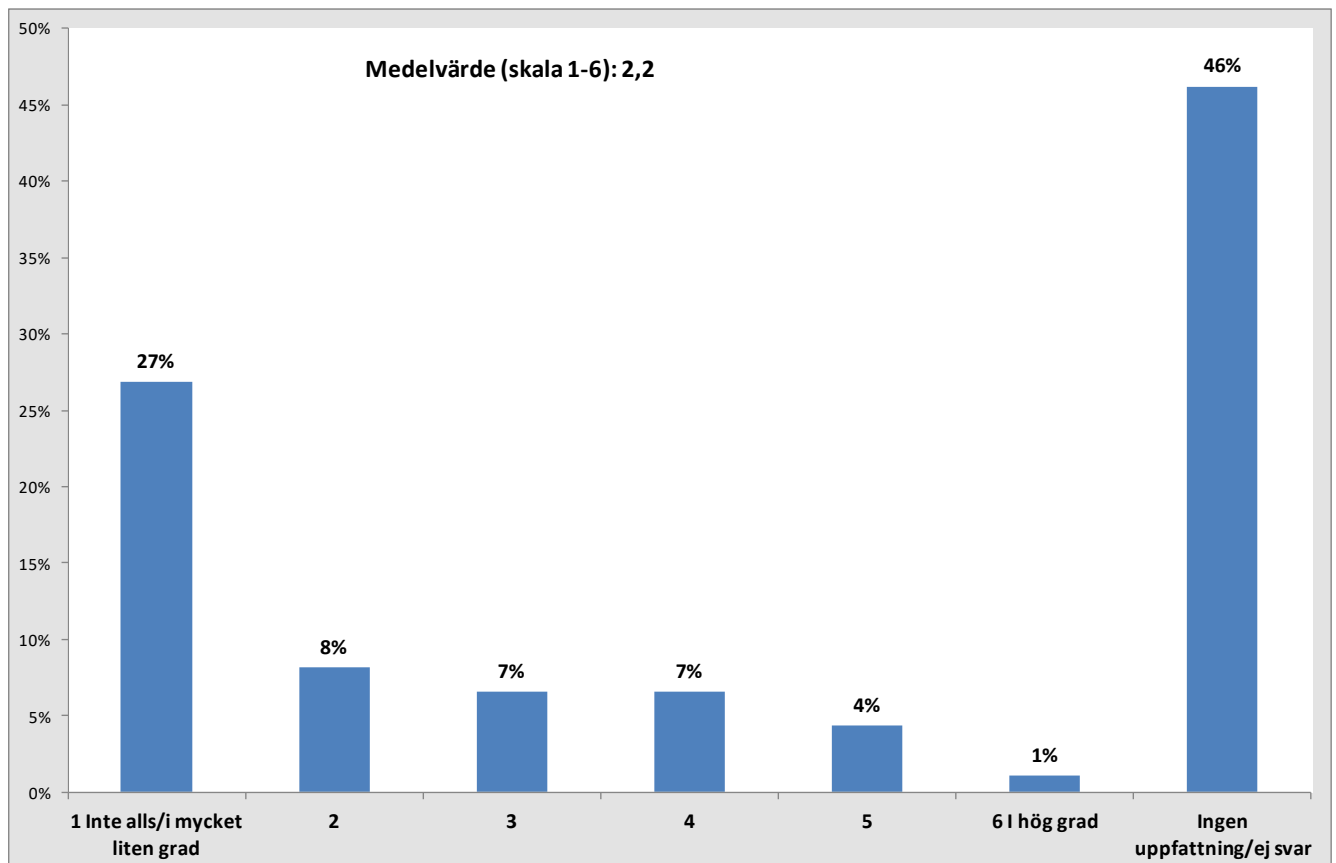
Anser du att förvaltningsverktyget är enkelt eller svårt att använda?

Kommentarer

- Beror mycket på hur lojala samebyns medlemmar är på att hålla samebyns beslut om högsta renantal.
- Frågan är för personligt ställd. Samebyns administration arbetar med frågan.
- För egen del är det mycket enkelt men på samebynivå är det inte lika enkelt. Beror på att alla inte är noga med statistik.
- Ja
- Jag har inte använt men vet att det används
- Jag personligen närvarar inte på dessa möten med länsstyrelsen, men representanter från samebyn.
- Jag själv har inte hanterat detta utan det görs av vice ordförande/kassör
- Utan regeringens beslut är det dessvärre verkningslöst. Det går att bestämma nivåer men då måste dessa också användas.
- Känner inte till förvaltningsverktyget.
- Känner inte till det så bra, vet att det finns men annan person i samebyn sköter det
- Länsstyrelse/ Naturvårdsverk mycket svåra att få gehör hos i rovdjursfrågor.
- Lätt när man lärt sig
- När 10%-rovdjursmålet inte uppfyllt, är det svårt att gå vidare.
- Rovdjuren ser jag mer som en skatt. De tar sin del och är mycket mer berättigade att göra så än Svenska staten
- Vår sameby har inte startat upp det arbetet
- Även där krävs en utbildning

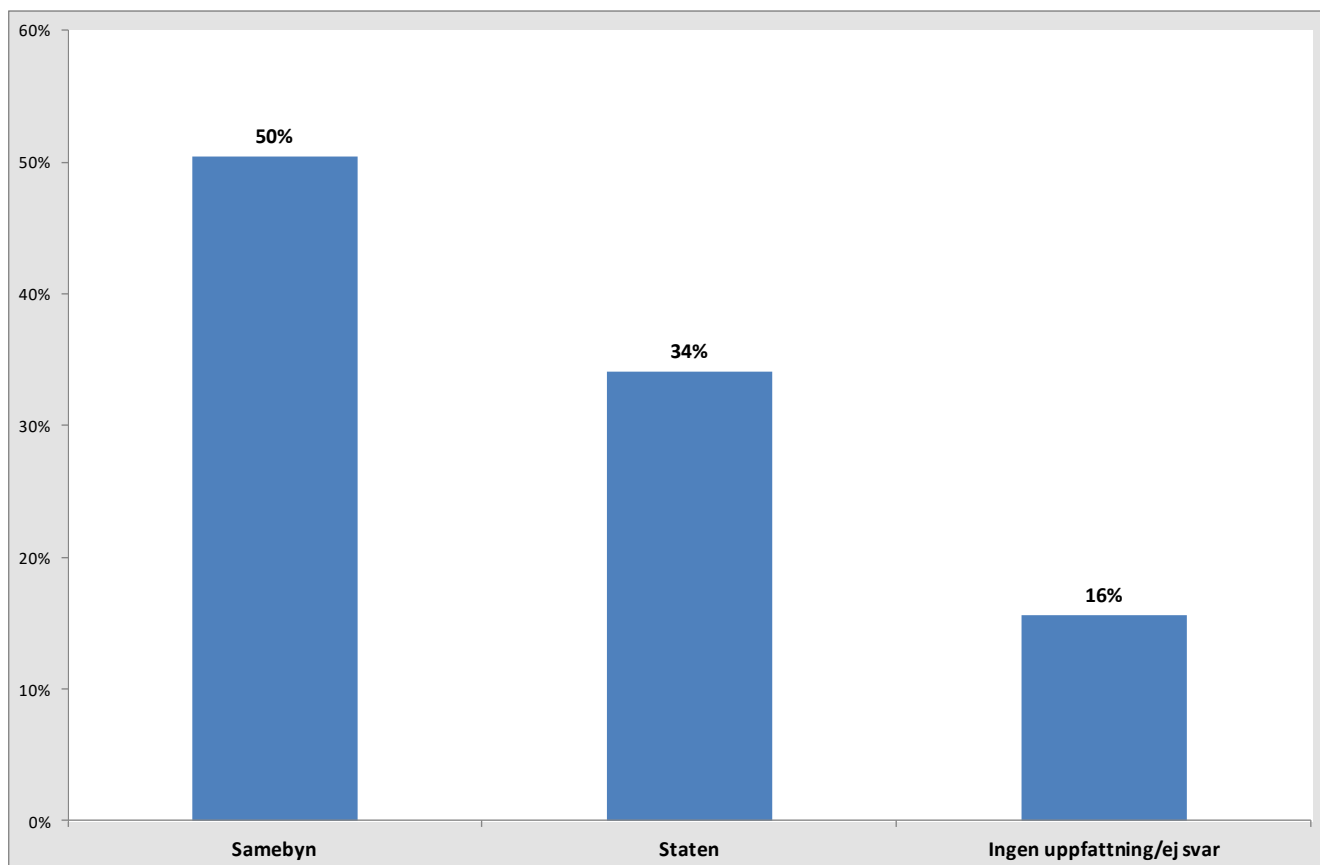
Har förvaltningsverktyget bidragit till att minska rovdjursproblematiken, t.ex. genom skyddsjaksbeslut?

Kommentarer

- Inte hos oss.
- Inte ännu, men kan komma att bidra i framtiden.
- Länsstyrelsen kräver mer och mer för att få skyddsjakt
- Långa handläggningar i skyddsjaktfrågor.
- Se föregående kommentar
- Tanken är god, men trots att man kan påvisa stora förluster så minskar inte rovdjursstammarna. Jag ser ingen mening med toleransverktyget om det av andra myndigheter anammats
- Tror inte det
- Varför ska rovdjursföreningar och liknande ha så stort inflytande på beslut? De bor ju inte ens i närheten av rovdjuren.
- Vet ej vad förvaltningsverktyget är
- Vi har fått fler skyddsjakter men rovdjursförlusten minskar inte.
- Vår by har ej använt nåt verktyg

Vem bör utföra arbetet med jakt på rovdjur i syfte att minska skadorna på renhjorden (exempelvis skyddsjakt eller områdesinriktad jakt)?

Kommentarer

Jämtlands län

- Att detta skall ske i samråd med samebyn, MEN det kostar tid, kraft och pengar för redan trängda (ekonomiskt, stress över rovdjur och markkonflikter) renskötare, hur ska de orka? Och hur skall de ha råd? Renskötarna som deltar skall ha betalt för det arbete de utför för staten
- Det är statens djur. Vi ska bara behöva sköta om renar
- Gemensamt. Staten har ett ansvar över sina djur, och vi har ett att skydda våra.
- Måste även till en beståndsreglerande jakt för att minska det totala antalet rovdjur. En form av licensjakt där alla med jakträtt får jaga på sin egen jaktmark. Plus att vargstammen måste minskas rejält i Sverige och det måste till en skyddszon så vi inte behöver ha vargrevir i och i närheten av renskötselområdet
- Sameby och lokal befolkning
- Samebyn måste få den primära rättigheten för att slippa vara beroende av olika individer på myndighetsnivå. Då dessa individer har olika syn på rovdjur så kan ett beslut bli som ett lotteri.
- Samebyn och staten
- Staten står för kostnaderna
- Staten, skall utföra uppdraget i samarbete med sameby. Huvudansvaret skall ligga på staten, annars får samerna ännu mera påhopp!
- Vi som är ute på fältet och ser skadorna och vet vart rovdjuren är bör få större möjlighet att själva bedriva jakt. Det måste även bli enklare att få tex skyddsjakt, man ska inte behöva skriva en avhandling och ej heller behöva hitta x antal kadaver innan det beviljas skyddsjakt.

Norrbottnens län

- Byn och staten
- De bör stå för kostnaden och tiden, dagens renskötare har inte möjlighet
- Det är bara staten som har erforderliga resurser och överblick

- *Det är deras rovdjur*
- *Det är ju deras djur så då bör dom hålla reda på dem också.*
- *Då staten sköter rovdjursförvaltningen så blir de dom som får ta "smällen" då skydds jakt behövs. Annars blir samerna rovdjurshatarna och mördarna.*
- *Däremot så borde staten som ägare av rovdjuren betala kostnaderna för sådant.*
- *Enstaka utsedda, duktiga jägare*
- *I nära samarbete med samebyn givetvis.*
- *I samråd med stat och jakträttsinnehavare*
- *Kanske ett samarbete mellan stat-sameby*
- *Lokalkännedom*
- *Man ska kunna sälja den jakten för att få pengar till samebyn.*
- *Med stöd av staten tex hand hålla med helikopter.*
- *Pga. de vet hur marker ser ut och hur djuren brukar röra sig.*
- *Renägaren ansvarar för sina renar. Staten ansvarar för rovdjuren. Renskötaren ska gå skadeslös.*
- *Sameby & staten*
- *Samebyn bör vara den enhet som styr och råder över jakten. Om andra än samer jagar är oviktigt att byn styr över när, var det skall jagas och hur många som skall avskjutas. Bäst är att det inte förekommer rovdjur i renskötselområdet.*
- *Samebyn har inte ekonomiska möjligheter och tid till detta*
- *Samebyn har inte ekonomiska resurser, det är statens djur*
- *Samebyn vet mest om problemet men det måste ske i samverkan med staten.*
- *Samebyarna och staten samlas genom förhandlingar vad som är en lagom nivå för respektive sameby. Samebyn får i steg två uppdraget att hålla den nivån. Om samebyn håller det gemensamma beslutet ska en ersättning för skyddsjakten betalas ut till samebyarna. Är nivån för låg betalas det ut mindre belopp för den sameby som inte når målen. Efter ex 2-3år tas nya förhandlingar med staten för att uppgradera målen, efter det sedan går till steg två, skydds jakt.*
- *Samt övriga jägare med kompetens. Svårt att hinna med jakt under skötseltiden av vintergruppen.*
- *Spelar ingen roll*
- *Staten ansvarar för rovdjuren och ska stå för omkostnader för skydds jakt som kan utföras av samebyn eller den de utser*
- *Staten ska bära kostnaderna för detta. Staten ska utföra jakterna. Tyvärr så är det idag samebyarna som har kompetensen och utför och betalar för det.*
- *Staten vill ha rovdjur så de borde bekosta utlägg vid skydds jakt.*
- *Tillsammans med staten som bör stå för dess kostnad.*

Västerbottens län

- *All skydds jakt bör utföras av staten.*
- *Både samebyn och staten. Samebyn har inte alltid tid, renar skall skötas.*
- *I samarbete med byn*
- *Lättast för dom som är nära. Men ibland kan det vara bra med ett samarbete*
- *Samebyns jaktintresserade medlemmar, samt de utomstående som får frågan om att hjälpa till med en sådan jakt.*
- *Se på Norge där SNO utför skydds jakt tillsammans med distrikten där.*
- *Själva eller med jägare utvalda av oss. Själva utförandet, alltså. Staten kan avlöna.*
- *Staten ska se till att samebyar behöver leva med stora rovdjursförluster. Skydds jakter inom "kantspåret" klarar samebyarna av men rovdjursstammarna måste minska och de är statens ansvar.*
- *Staten skall i ALLA lägen betala för alla utgifter som uppstår med dessa j*vla rovdjur! Även inventering, skydds jakt, förluster etc.! Allt. Dags att ni på Sametinget börjar jobba!!*

Vilken/vilka är de viktigaste frågorna att prioritera framåt i tiden när det gäller rovdjurssituationen?

Jämtlands län

- *Acceptabla nivåer* Se till så att skapa gemensamma utbildningsbibliotek där även läran från naturen räknas lika som den akademiska skolläran, dvs. få kartan att spegla verkligheten. Sen är det en utmaning att då dagens myndighetsindivider gått vidare i nästa steg i yrkeslivet, slippa börja lära om nyanställda myndighetsindivider på nytt om det som varit.
- *Acceptans för decimering av rovdjursstammarna.* Enklare beslut om skyddsjakt
- *Att antalet rovdjur måste minska drastiskt.* Licens jakt på järv
- *Decimering av samtliga arter*
- *Då situationen är som den är, kan ni komma med ett tips hur man löser detta. För ingen lyssnar på vi renskötare hur illa ställt det är.*
- *En minskning av rovdjuren för att renhjordar ska överleva*
- *Ersättningssystemet*
- *Få bort rovdjurstrycket till toleransnivån*
- *Få ner rovdjursstammarna*
- *Ingen acceptans av varg i renskötseområdet. Övriga rovdjur skall vara enligt regeringsbeslut, som redan är fattat men inte verkställt. Varför? Arbeta fram ett verktyg för örn! Få till ett bättre samarbete med länsstyrelsen och naturvårdsverket, det funkar ju inte alls idag. Samebyar kontra länsstyrelsen och naturvårdsverket är ju som plus och minus, hur skall man då få till en fungerande rovdjurssituation. Roddjursersättningen, när är den reglerad sist. Arealbaserad - björntätaste området Norra Jämtland får en bråkdel av ersättningen. Hur rättvist är det? Stora medel går till byar som har lite björntäthet pga. deras stora areal. Tänk om och gör RÄTT!*
- *Intresseföreningar bör inte kunna påverka skyddsjakt. Staten måste hålla sitt avtal om 10% förluster. Ingen varg i renskötseområdet.*
- *Licensjakt - man måste alltid få använda tex skoter för att ringa rovdjuret och även åtel. Skyddsjakter - den byråkratiska delen tar för lång tid och är för mycket jobb! Varg - en fråga för sig. Vid förekomst av varg måste man få skyddsjakt på en gång. Det måste även finnas ett ekonomiskt skydd.*
- *Man måste förvalta rovdjuren regionalt inte nationellt, Jämtland bär tyngsta biten av rovdjur*
- *Max 10 % blir lag. Rättvisa mellan samebyarna i rovdjurstryck. Högre ersättning. Högre inventeringsersättning. EU-direktiv till skydd för renen*
- *Minska alla predatorer*
- *Minska rovdjursstammarna inom alla ställen där renskötsel bedrivs.*
- *Minska rovdjurstrycket genom inventering som är rättvis och heltäckande*
- *Minska skadenivåerna*
- *Minskade stammar av alla rovdjur och en rättvis ersättning för förluster.*
- *Nolltolerans för revirhävande vargar/vargföryngringar i renskötseområdet. Renskötare som deltar vid rovdjursinventeringar utför arbete åt staten och skall ha ersättning i nivå som de som är anställda av länsstyrelserna vilka deltar i samma arbete. Roddjursersättningarna är helt ur led. Vem annars i samhället är beredd att betala så stor andel till rovdjuren såsom renägarna blir tvingade att göra. Vi renägare har inget val för det vi skulle leva på är redan uppätet av rovdjuren. Vi vill inte vara rovdjursuppfödare. Vi vill producera mat för människor.*
- *Toleransnivån*
- *Toleransnivån som är beslutad av riksdagen*
- *Utökad bevakning av rovdjursförekomst*
- *Vargen och det totala rovdjurstrycket en sameby ska behöva utstå. Det är en helt orimlig situation som vi har med ett vargrevir plus att det vandrar in mer och mer ensamma vargar. Detta när vi dessutom har oerhört mycket järv. Dessutom tillkommer skador orsakade av lo, björn och örn. Fortsätter det så här så kommer det inte att gå att bedriva renskötsel här.*
- *Vargen. Toleransnivåerna*
- *Vet ej*

Norrbottnens län

- *Att samerna själva ska kunna förvalta rovdjurssituationen.*
- *Aktiv förvaltning.*

- *Antalet rovdjur och ersättning för de skador dessa förorsakar.*
- *Att den 10 % toleransen av förluster följs*
- *Att det beslutas om tolerans nivå, vilken följs.*
- *Att få ersättning för den faktiska kostnaden*
- *Att få staten att förstå att Samebyarna är den viktigaste instansen som har erfarenhet samt uppdaterad info om situation och kan ge alla parter rätt info om beståndet. När staten Sverige ger förtroendet till Samebyarna kommer rovdjurssituationen stabiliseras och blir hållbar.*
- *Att hålla 10% målet*
- *Att lättare släppa till skydds jakt på lo och järv och inte bara björn.*
- *Att man blir lika behandlade*
- *Att minska antalet rovdjur så att toleransnivån uppnås (10%).*
- *Att minska rovdjuren genom skydds jakt.*
- *Att minska rovdjuren inom renskötselområden.*
- *Att skydds jakt beviljas snabbt*
- *Att staten har förståelse för problematiken gällande rovdjuren.*
- *Att staten lyssnar på forskning ang. Rovdjurssituationen och håller det som lovar.*
- *Att staten ser till så att man håller sig till 10% målet vad gäller toleransen av rovdjur vilket också är för högt*
- *Att toleransnivå beslutet lagstiftas*
- *Avskjutning av björn i renbetesmark.*
- *Begränsa mängden rovdjur*
- *Bort med rovdjuren*
- *Bättre uppföljning på antalet rovdjur som tar ren i förebyggande syfte.*
- *Decimera rovdjursstammarna*
- *Decimering av rovdjur och glöm inte bort kalvdödar-fågeln örnen. Höjning av ersättningen för rovdjursskador med minst 500%. Extra ersättning till samebyar och rensköterna för all merarbete som garanterat uppstår pga. rovdjursproblematiken. Synliggörande av renens liv och lidande.*
- *Decimering av rovdjursstammen.*
- *Det måste minska på rovdjuren*
- *Det ska väl få finnas, vill inte utrota men kontrollera och avliva besvärliga rovdjur.*
- *Det tar för lång tid mellan skadeupptäckt och åtgärd. Ett av de största problemen inom vårt område är den fria invandringen av rovdjur som staten skyddar och leder till att enskilda renägare gör stora förluster.*
- *Det totala rovdjurstrycket, det verkar som att staten inte tar hänsyn till de problem örnen och björnen orsakar samebyarna. Förluster till rovdjur måste minskas för att kunna bedriva en effektiv rennäring.*
- *Egen förvaltning*
- *Ekonomi runt allt med rovdjur.*
- *Ekonomisk ersättning för rovdjursskador är i dag för låg. Måste höjas avsevärt*
- *En hållbar nivå avseende rovdjuren*
- *Ersättningsnivån, tolerans nivån*
- *Ersättning för rovdjursföryngring inom området*
- *Ersättningen för dödade djur*
- *Ersättningen för förluster ska vara relevant. Antalet rovdjur ska vara rimligt*
- *Flytta rovdjuren till skogarna söderut, gärna kring storstäderna. "Vi vill producera livsmedel inte rovdjursmat"*
- *Få licensjakt och skydds jakt i större omfattning än nu.*
- *Få ner rovdjursstammen till en acceptabel nivå.*
- *Få ner stammen på en acceptabel nivå*
- *Få till en avsevärd avskjutning inom samebyarna. Örnstammarna MÅSTE regleras*
- *För att minska rovdjur påverkan är att minska antal rovdjur som tar renkalvar under våren och sommaren. Omedelbar avskjutning av rovdjur som skingrar och river renar.*
- *För mycket rovdjur även örnen, rävar. Ändra rovdjursinventeringens former. Använd traditionell samisk kunskap kring rovdjur. Ekonomisk kompensation*
- *Förbättra inventeringsmetoderna*

- Förståelse från länsstyrelsen och deras hantering av frågorna, som de är nu är deras kunnighet och hantering lika med noll.
- Försöka få EU att anpassa rovdjursmålen bättre avseende renskötselområdet
- Förvaltningen till Sametinget.
- Hitta rätt toleransnivå, i nuläget få ner rovdjursstammen
- Hur mycket rovdjur ska vi mata gratis åt staten
- Hur mycket rovdjur ska vi ha
- Hur mycket skada de gör och i vilka områden
- Hur skyddsjakten styrs och prioriteras
- Hur stort antal av rovdjur det skall tillåtas.
- Håll koll på antalet björnar och skjut ner stammen. Dito med lodjur
- Hålla rovdjuren lågt i antal
- Hålla rovdjursstammen i rimlig nivå
- Högst 10% förluster
- Högst 10% förluster
- Höj rovdjursersättningen samt en rovdjurspolitik som passar rennäringen.
- I nära samråd med jägare, deras organisationer och Länsstyrelsen genom jakt hålla rovdjursstammarna på lämplig nivå.
- Indexreglera ersättningarna till samebyarna. Tillsammans med länsstyrelsen jobba för att förenkla inventeringarna. Påvisa skadorna från mindre predatorer tex rävar och korp gentemot nyfödda renkalvar.
- Informera om antalet rovdjur inom rennäringen
- Ingen uppfattning
- Ingen uppfattning
- Inventeringsmetodiken och ersättningssystemet
- Kalvöverlevnaden måste ökas. Vad beror det på att så stor procent av kalvar dör innan november? Rovdjur? Sjukdomar? Annat?
- Korta av tiden för tillstånd för skyddsjakt innan dom hinner göra för stor skada. Ta efter reglerna i Finland. Där kan lokalpolisen utfärda tillstånd på en gång.
- Lagom förekomst av lo och järv. Öka björnjakten och förlänga jakttiden
- Lagom nivå
- Lyssna på renskötarna och ha en bra kommunikation med myndigheten i fråga.
- Lyssna på renskötarna. Förenkla möjlighet till skyddsjakt
- Lägre rovdjurstryck i enskilda samebyar
- Max 10% skador
- Mer skyddsjakt
- Mindre björn genom licensjakt på våren. Bättre inventering av järv. Lättare att få skyddsjakt
- Minimera rovdjursstammarna
- Minska antalet rovdjur
- Minska antalet rovdjur
- Minska nivåerna och även räkna in rödrev, korp osv som även tar kalvar.
- Minska områdena för bedömning om antalet rovdjur i området.
- Minska på rovdjursstammen så att vi får en bärkraftig renskötsel.
- Minska rovdjuren
- Minska rovdjuren så att maximalt bortfall av renhjorden blir 10%.
- Minska rovdjuren till en rimlig nivå
- Minska rovdjursstammen
- Minska rovdjursstammen Höja ersättning för befintliga rovdjur
- Minska rovdjursstammarna drastiskt i renskötselområdet
- Minska rovdjurstrycket
- Minska rovdjurstrycket

- *Minska rovdjurstrycket och öka kalvöverlevnad. Öka överlevnad av vajor.*
- *Minska rovdjurstrycket och öka kalvöverlevnaden, viktigt för framtiden.*
- *Minska rovdjurstrycket, 50% av årskalvarna försvinner från kalvmärkning till skiljning.*
- *Minska rovdjurstrycket, ingen varg inom renskötselområdet*
- *Minska rovdjurstrycket. För stora förluster, som det ser ut nu.*
- *Minska stammen av lo och järv*
- *Minska ytterligare på rovdjursstammen*
- *Minskat antal rovdjur*
- *Minskat antal rovdjur på alla fyra stora. Vargförekomst skall uteslutas, de skall inte få förekomma i renskötselområdena. Höjd ekonomisk ersättning för rovdjursrivna djur.*
- *Minskning av rovdjursstammen.*
- *Minskning av rovdjurstrycket rent generellt, men även inom kalvningsområdena. I skogssamebyn - främst björn och örn. Ge samebyarna större möjlighet att påverka rovdjursantalet. Dagens samråd räcker inte till, handläggningstiderna hos länsstyrelsen för skyddsjakt är för långa och byråkratin förhindrar detta. Låt inte Stockholm bestämma över detta överhuvud taget.*
- *Naturvårdsverket!!!! Sätt in er i verkligheten. Inom EU finns det järv, varg, lo, örn, björn, kråkor, fjällrävar. Det är inte rennäringen som ska bära landets rovdjurspolitik!!!! Sluta trampa ned på rennäringen!!*
- *Nivåerna på antalet rovdjur och ersättningarna tex. björnskadorna som är bevisade genom stora forskningsprojekt men inget händer med ersättningarna*
- *Om rovdjuren ska finnas i renbeteslandet måste samebyn ha rätt verktyg för att deras hjordar slipper bli mat åt rovdjuren.*
- *Renbetesområdet ska hållas vargfritt. Stammarna av järv, björn och lo ska regleras så att de inte överskrider fastställda nivåer.*
- *Riktiga inventeringar och rätt reglering av rovdjursstammar.*
- *Rovdjuren får absolut inte öka.*
- *Rovdjuren måste bort*
- *Rovdjursersättning som är oförändrad sedan 1996 och en rovdjursstam som är acceptabel.*
- *Rovdjurspolitiken är bra som den är, den är på intet sätt det största hotet mot rennäringens framtid som det påstås av många ledande och offentliga personer inom den samiska kulturen och politiken.*
- *Rovdjursstammarna måste kraftigt reduceras om vi ska komma ner i max 10% förluster till rovdjur som staten tagit beslut om i enighet med samebyarna*
- *Rovdjurstrycket*
- *Rovdjurstrycket*
- *Samebyns angelägenhet*
- *Samråd med länsstyrelsen samebyarna, lokalbefolkningen*
- *Sápmi är stort, det är inte samma problem överallt*
- *Se till att regeringsbeslutet om max 10%-iga rovdjursförluster följs och efterlevs.*
- *Se över rovdjursbestånden, minska rovdjuren så att en balans skapas. Öka rovdjurskvoten under den lovliga jakten. Adekvata ersättningar för rovdjursrivna renar, utan byråkratiskt krångel, som bara skapar frustration. Jfr t ex Massajerna i Masaimara/Kenya, som när deras tamboskap blir rivna av rovdjur ersätts utan större byråkrati. Kanske åter inplantera ex vargen i Skåne och de andra sydliga landskapen, varifrån de en gång blev utrotade. (Om samerna skulle vilja utrota ex vargen, hade den för länge sedan varit utrotad här uppe i norr!!)*
- *Ser inga problem med rovdjur*
- *Skadebilden bör minska markant. Finns inte längre någon fristad för renen att återhämta sig. Börjar finnas rovdjur både till fjälls och kust.*
- *Skyddsjakten*
- *Snabb handläggning av skyddsjaktsärenden.*
- *Snabbare beslut i skyddsjaktsansökningar, minskat antal av de stora rovdjuren inom betesområdet*
- *Snabbare hantering vid ansökan om skyddsjakt. Varg ska absolut inte finnas inom renskötselområdet. Även kungsörn måste vi få skyddsjakt på då det i vissa områden i skogslandet är alldeles för många häckande par. Ensamma lodjur tar oerhört många renar och är svår att få ersättning för då de ska vara föryngringar för att få ersättning. Det är svårt att jaga björn i skogslandet och efter björnprojekt borde det finnas goda dokumentationer om hur många renar en ensam björn verkligen tar.*

- *Stammarnas storlek och rörlighet mellan länder*
- *Staten måste förstå omfattningen av skadorna med för många tex järvar inom en sameby*
- *Större avskjutning*
- *Sunt förnuft på antal rovdjur*
- *Sänka rovdjursstammarna främst björn men även alla andra.*
- *Toleransnivå, skyddsjakt etc.*
- *Toleransnivå.*
- *Toleransnivån*
- *Toleransnivån ska uppfyllas. Nu är det ju ett skämt.*
- *Uppfylla toleransnivåerna och använda skyddsjakt som verktygen. INTE att hägna in renarna som nötboskap. Är inte rensköttsel då*
- *Vara tillgänglig året runt kring den egna hjorden.*
- *Varens vara eller inte*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Viktigt att metoden för rovdjursinventeringar görs så att berörda samebyar har möjlighet att få ett rättvist ersättningssystem. Gäller även inventeringskostnaderna*
- *Öka förekomsten av småvilt så att rovdjuren har mat. Nu finns väldigt lite mat för rovdjuren så trycket på renarna ökar*
- *Öka rovdjursersättningarna till samebyarna*
- *Ökad skyddsjakt*
- *Örnbeståndet är skrämmande högt i dagsläget, svårt att få skyddsjakt på dem.*

Västerbottens län

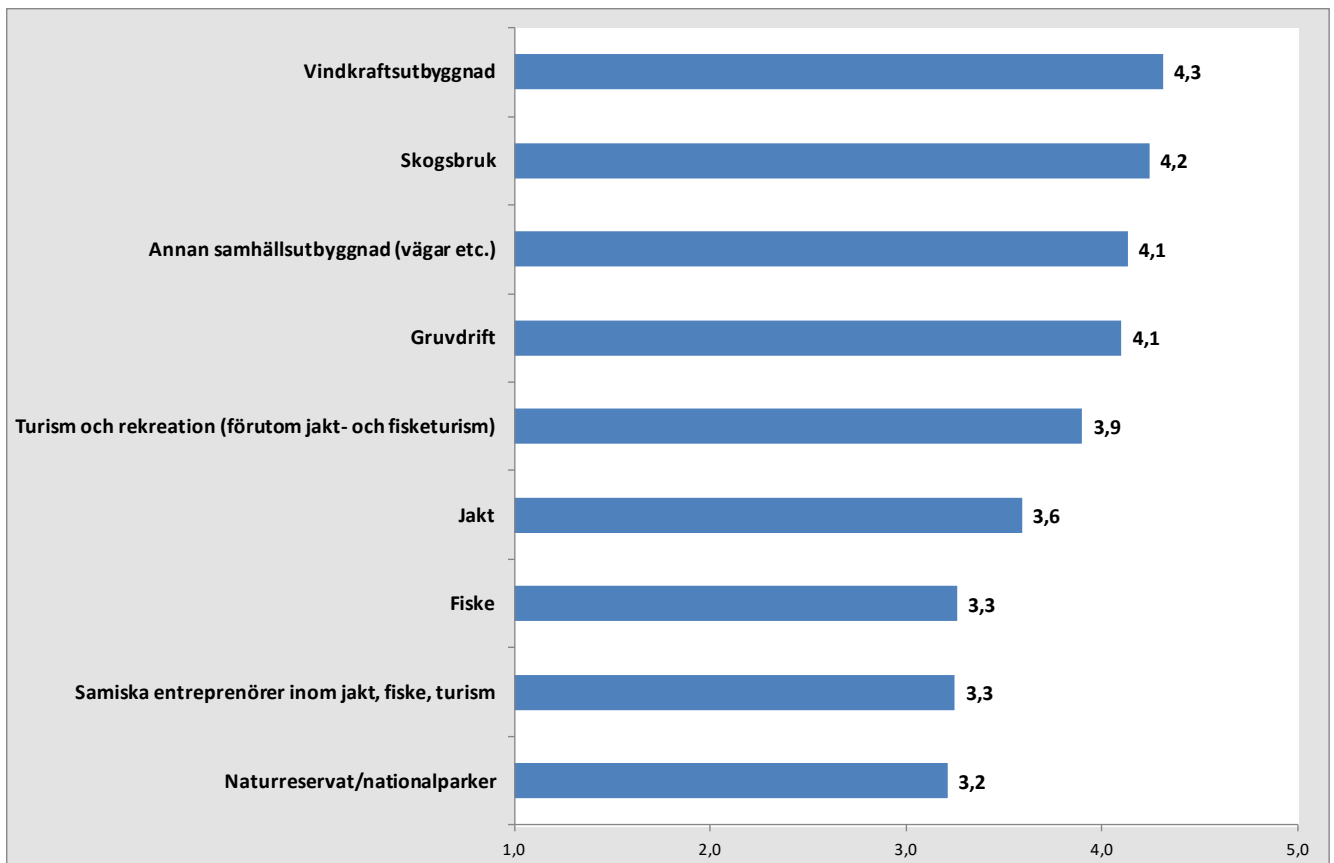
- *EU:s art och habitatdirektiv om rovdjur måste utgå från samernas och övriga medborgares situation. 2. Staten måste genom statsbudgeten ersätta alla skador och då genom att ersätta faktiska kostnader. 3. Sametinget måste bli förvaltande myndighet inom renskötseområdet.*
- *10 procent*
- *Att få ner antalet rovdjur i renbetesområdena*
- *Att inventeringskostnaderna täcks av staten. Att rovdjursstammarna minskar och att renskötarna skall ha större möjlighet att påverka.*
- *Att miljöpartiet får mindre makt i rikspolitiken*
- *Att uppställda toleransnivåer skall uppnås.*
- *En ökad acceptans från allmänhet och länsstyrelse att jakt på rovdjur överhuvudtaget bedrivs.*
- *Ersättningsnivåerna och ersättningsnivåerna på inventering.*
- *Först av allt: inventeringen, den är helt undermålig från statens sida. När det verkliga antalet rovdjur kommer fram kan vi börja på ny kula med hur situationen måste hanteras.*
- *Kunskapen.*
- *Minska det totala rovdjurstrycket i enlighet med SSR:s rovdjurspolicy, dvs maxförlust till rovdjur ska vara högst 5%*
- *Minska rovdjursersättning*
- *Minska rovdjuren, rovdjursersättning*
- *Minska rovdjuren till nivå och rovdjursarter som det var i slutet på 80-talet.*
- *Minska rovdjuren, höja ersättningen*
- *Minska rovdjursnivån till en acceptabel nivå för mindre förluster av renar.*
- *Minska rovdjursstammarna, snabba skyddsjaktsbeslut. Renhjorden måste garanteras betesro, det finns inte idag!*
- *Minska rovdjursstammarna*
- *Renskötarna anses inte trovärdiga oavsett vilka bevis, förnygringar de presenterar. De upplevs inte trovärdiga att ex. flera rovdjur finns inom samma område. De har praktisk kompetens men det är fortfarande tjänstemännen som bedömer.*
- *Stammarna MÅSTE minska!!*
- *Toleransnivån och ersättningen*
- *Utökad jakt i problemområden, samt inventering.*

- *Vargen ska bort inom renskötselområdena. Ersättning för björnars skador måste ökas rejält. Ersättning för örnars skador måste ökas rejält. Minska förekomsten av lo och järv. Staten måste till fullo betala för de skador som rovdjuren åsamkar renskötseln*
- *Vet ej*

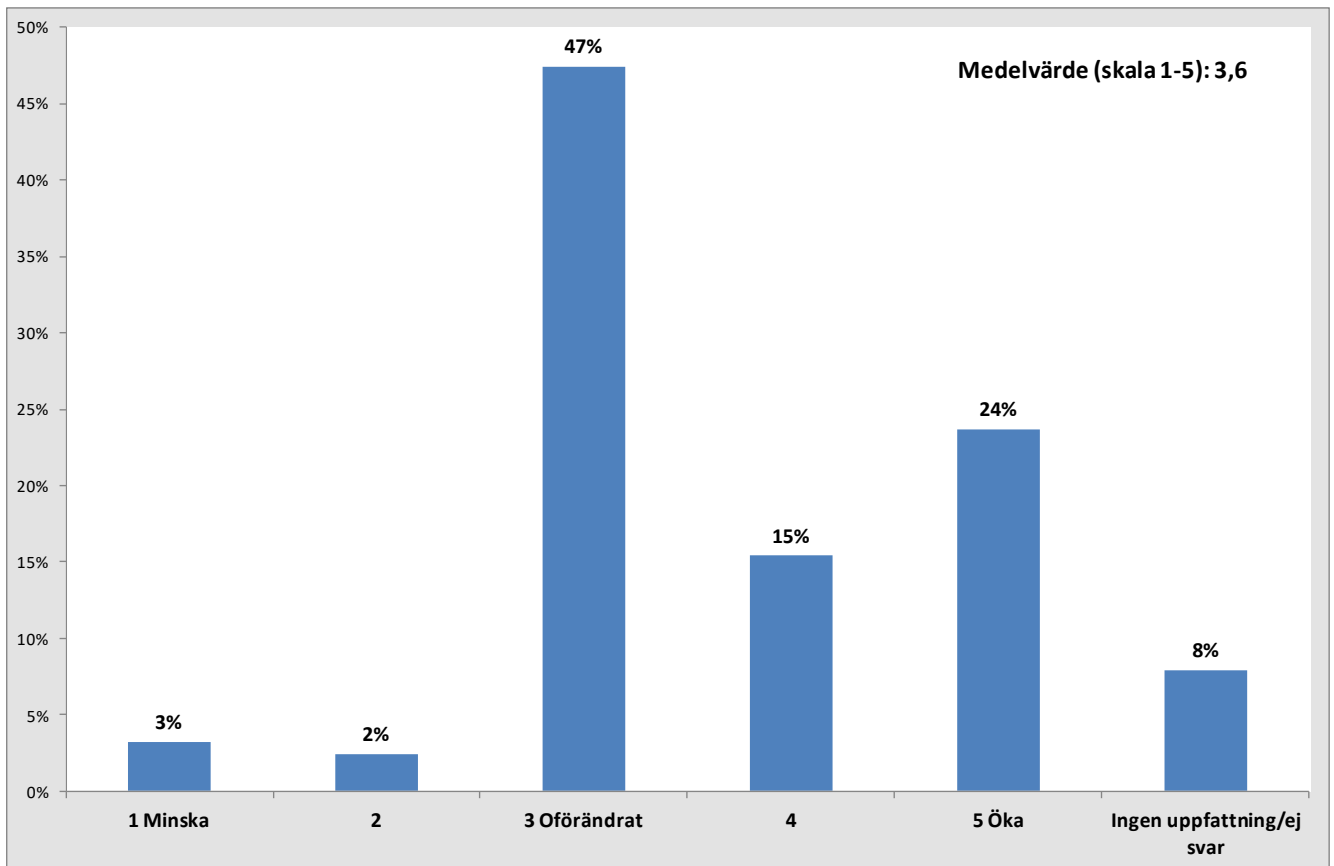
Samhällets påverkan

Hur bedömer du att ditt företag och/eller samebyn kommer att påverkas av störningar från andra markanvändare under den närmaste 5-årsperioden?

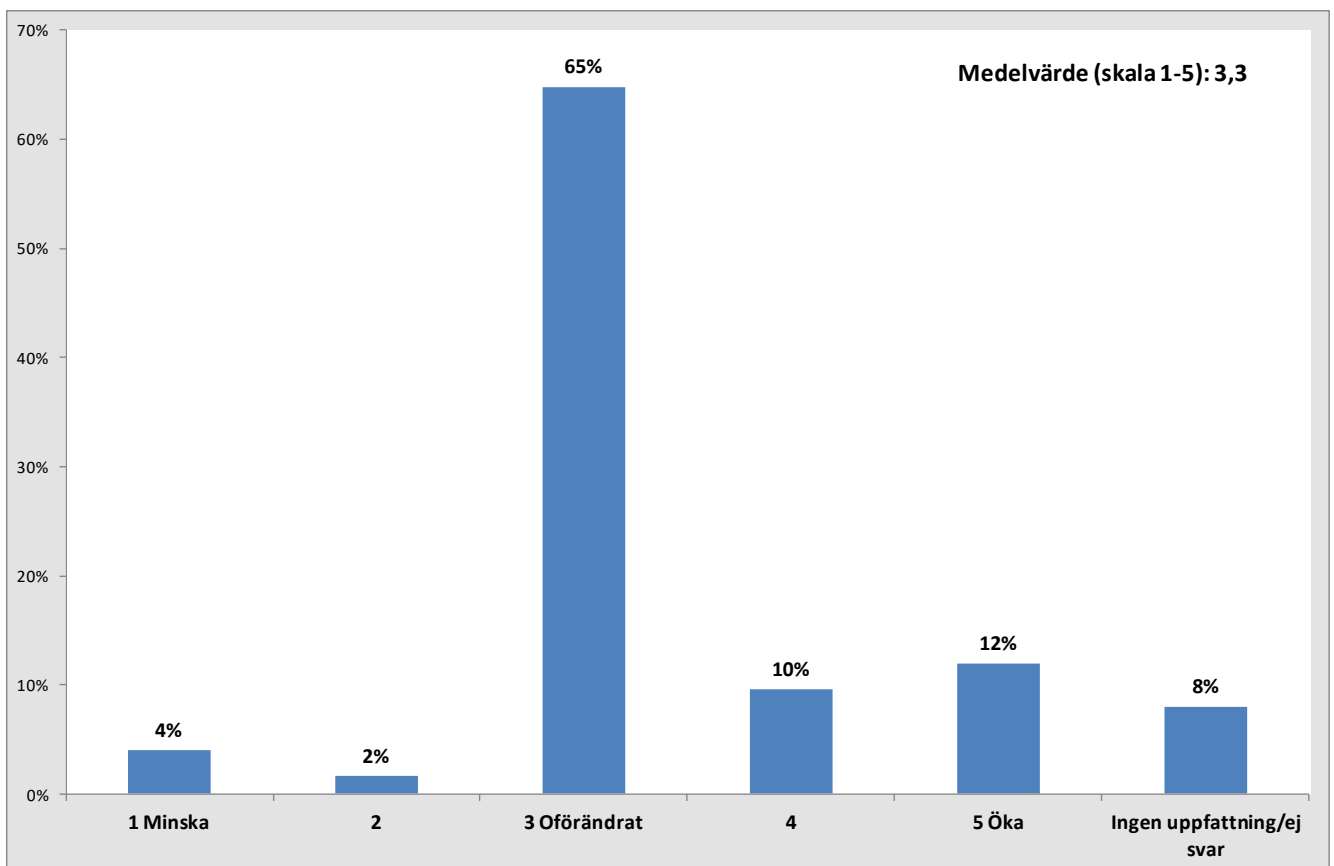
Sammanfattande medelvärde skala 1-5

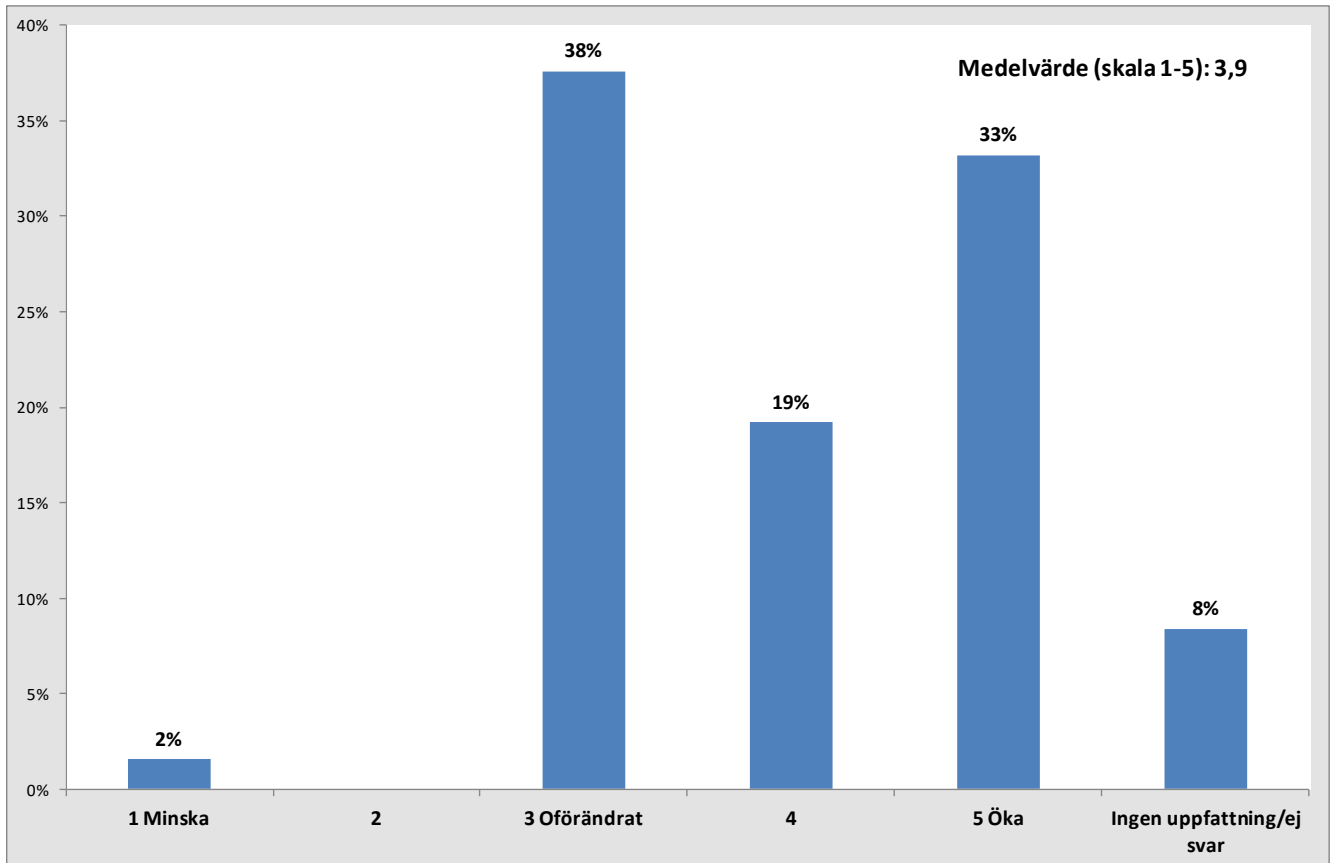
Jakt

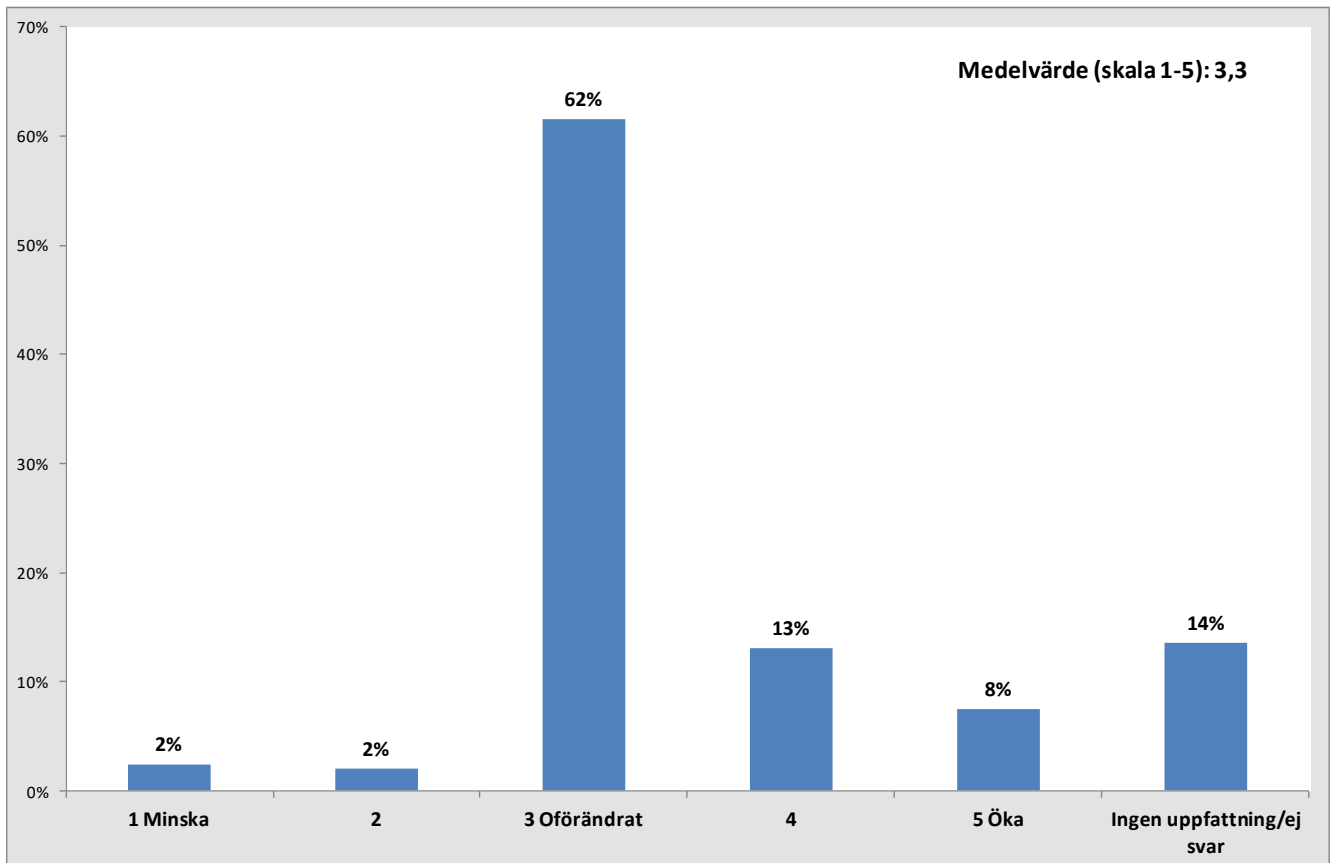
Fiske

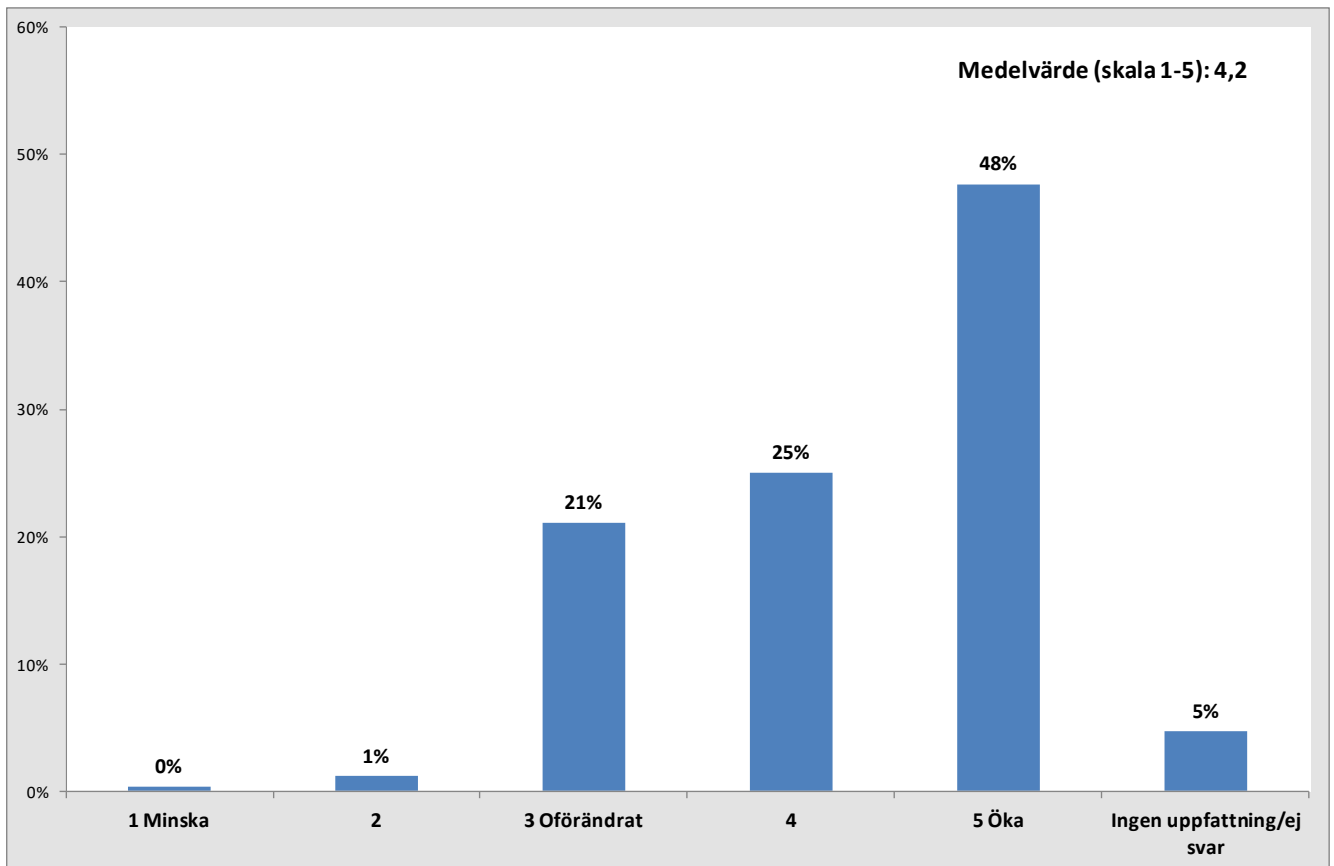
Turism och rekreation (förutom jakt- och fisketurism)

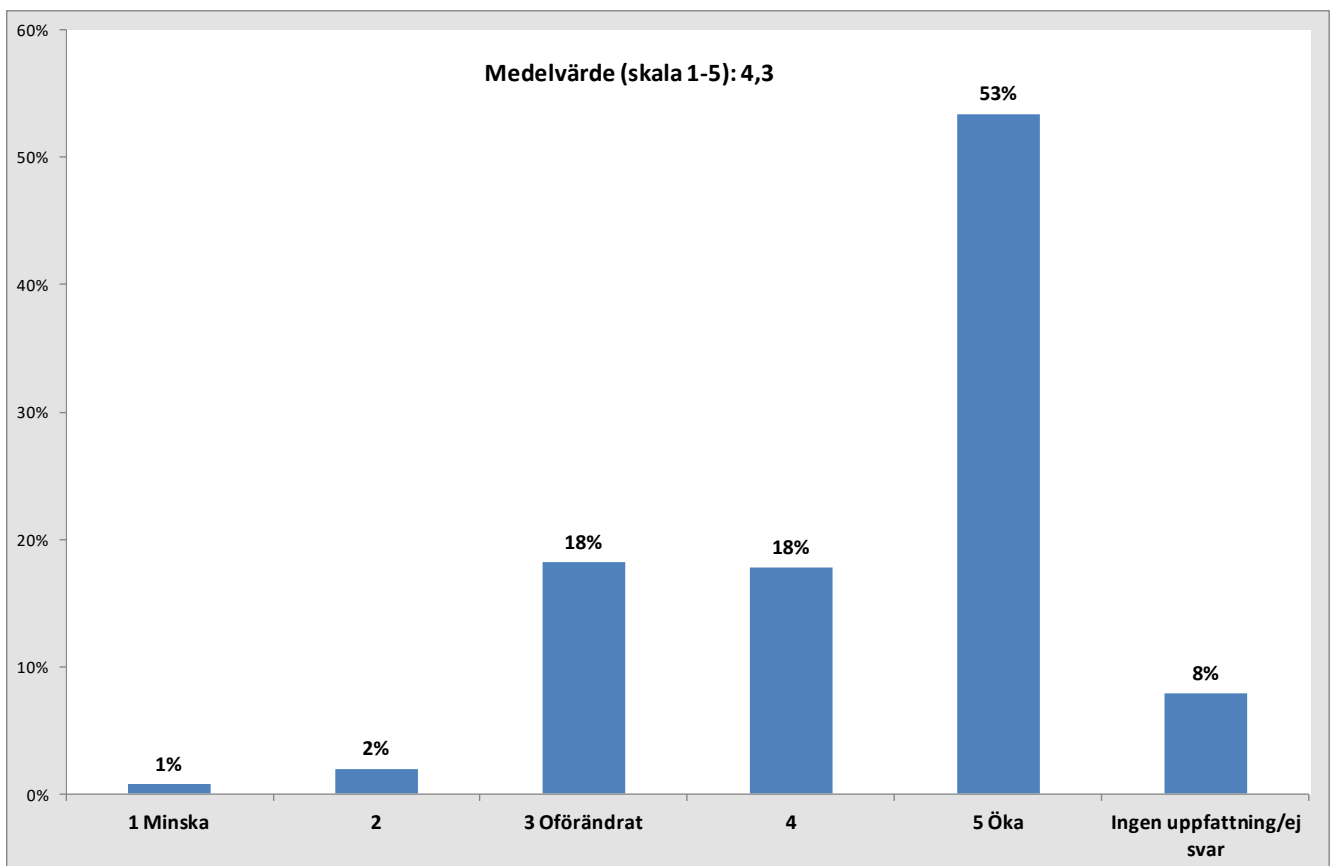
Samiska entreprenörer inom jakt, fiske, turism

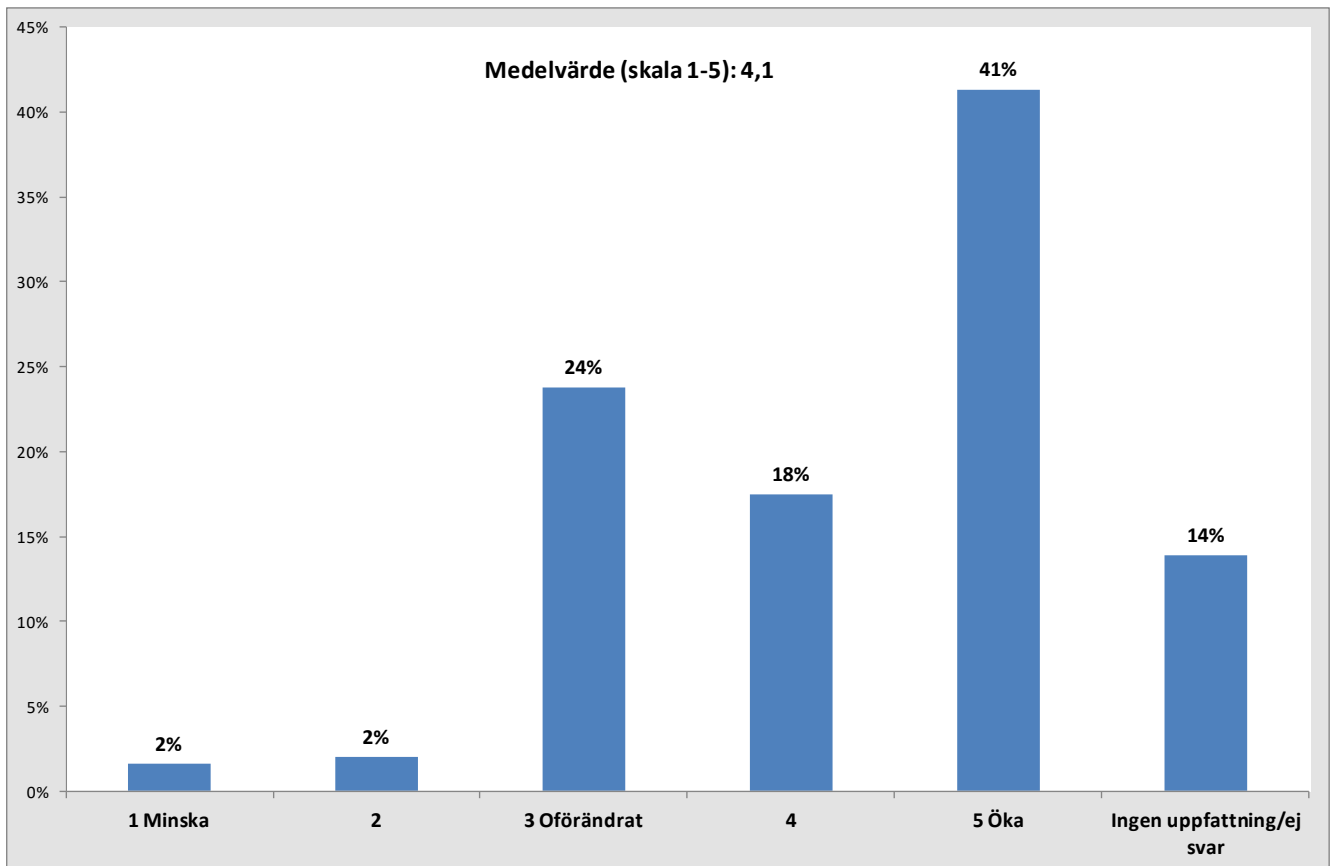
Skogsbruk

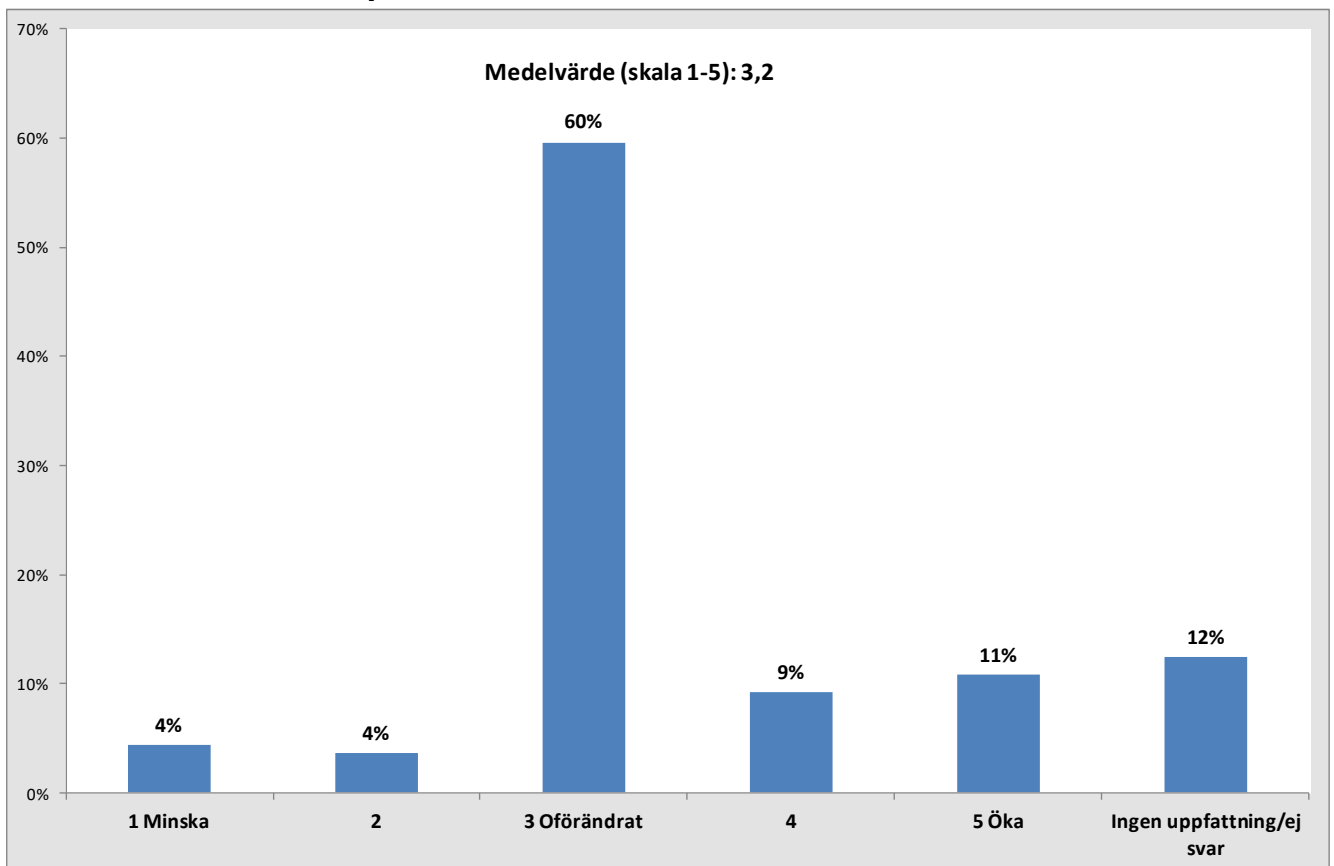
Vindkraftsutbyggnad

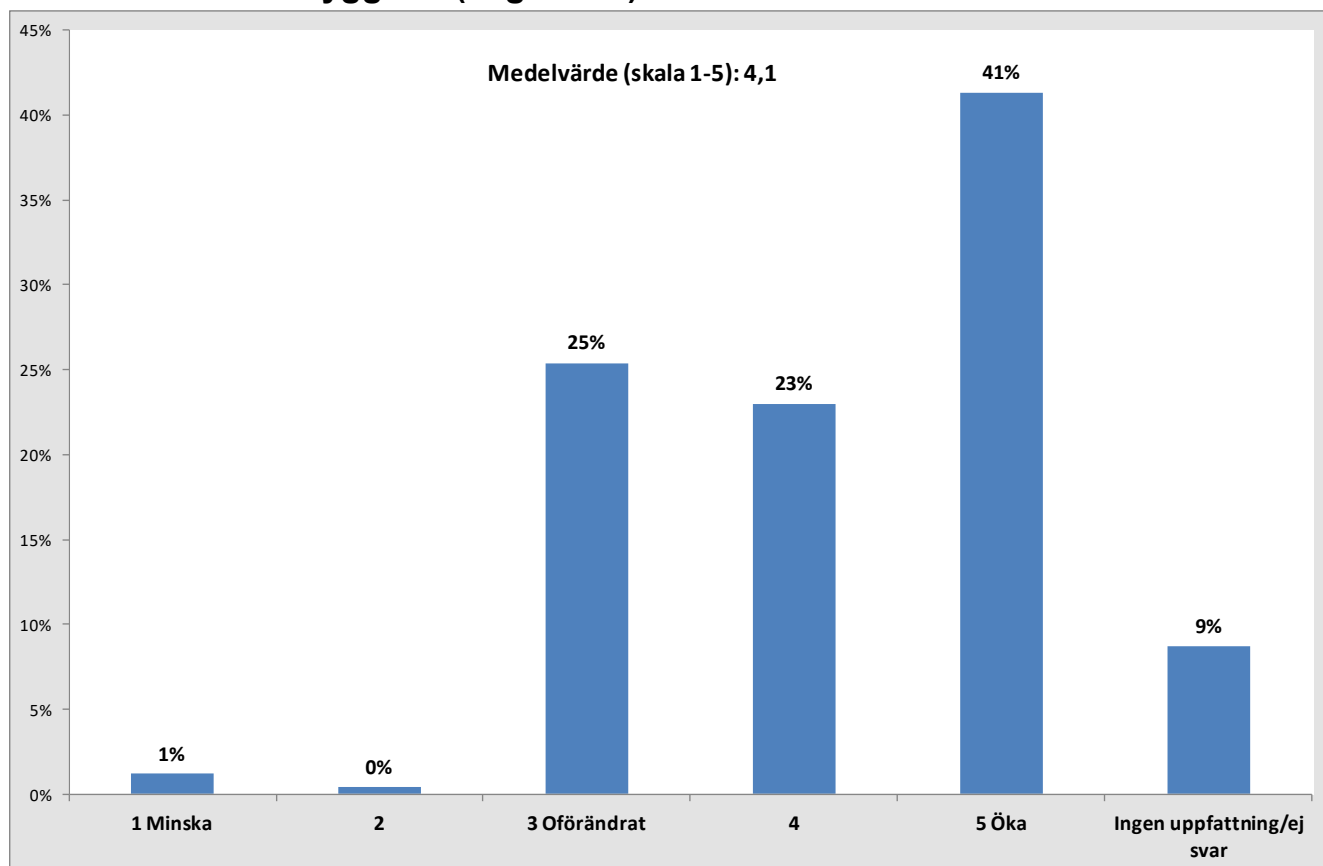
Gruvdrift

Naturresevat/nationalparker

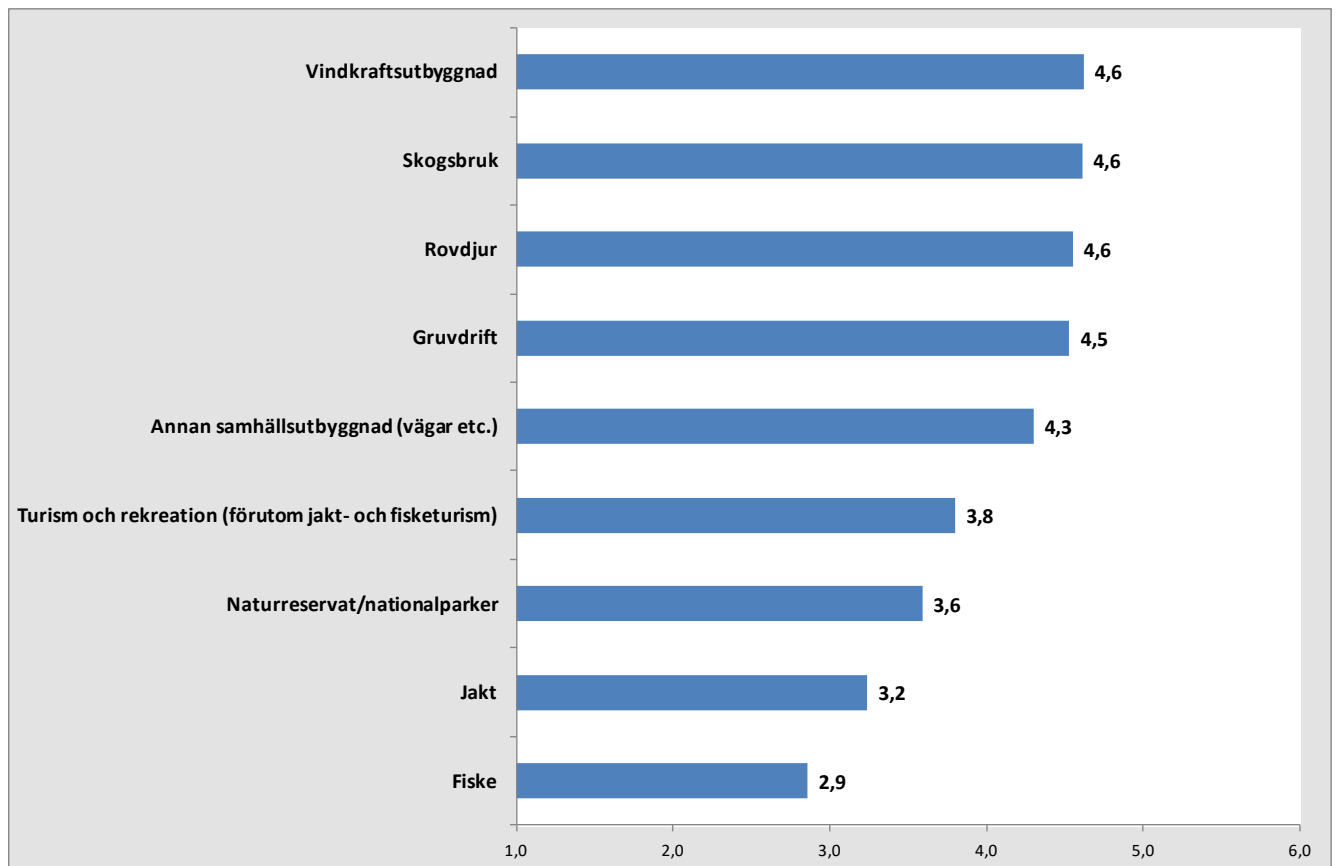

Annor samhällsutbyggnad (vägar etc.)

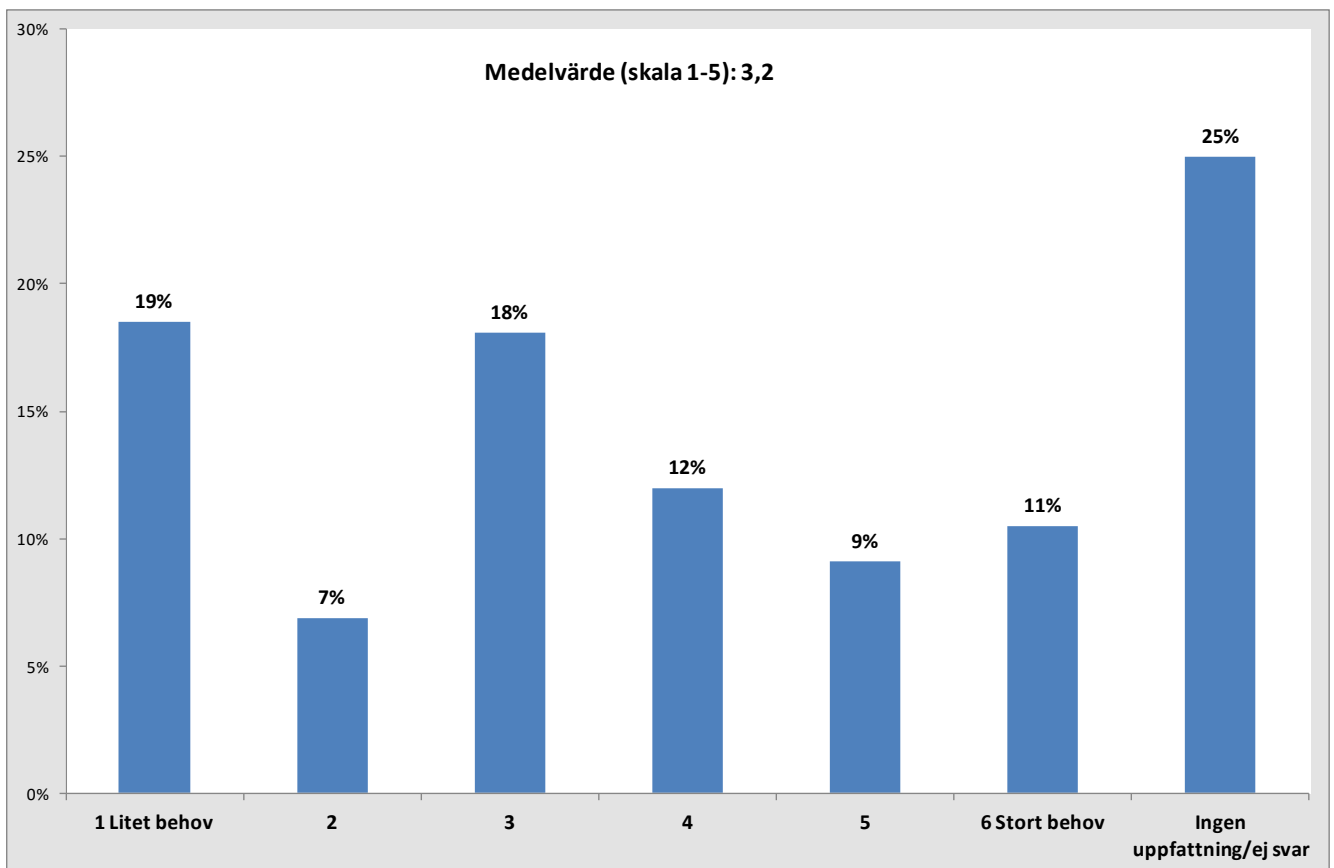

Inom vilka områden ser du att det är störst behov av kompetens som samebyn inte har för att hantera effekter av extern påverkan?

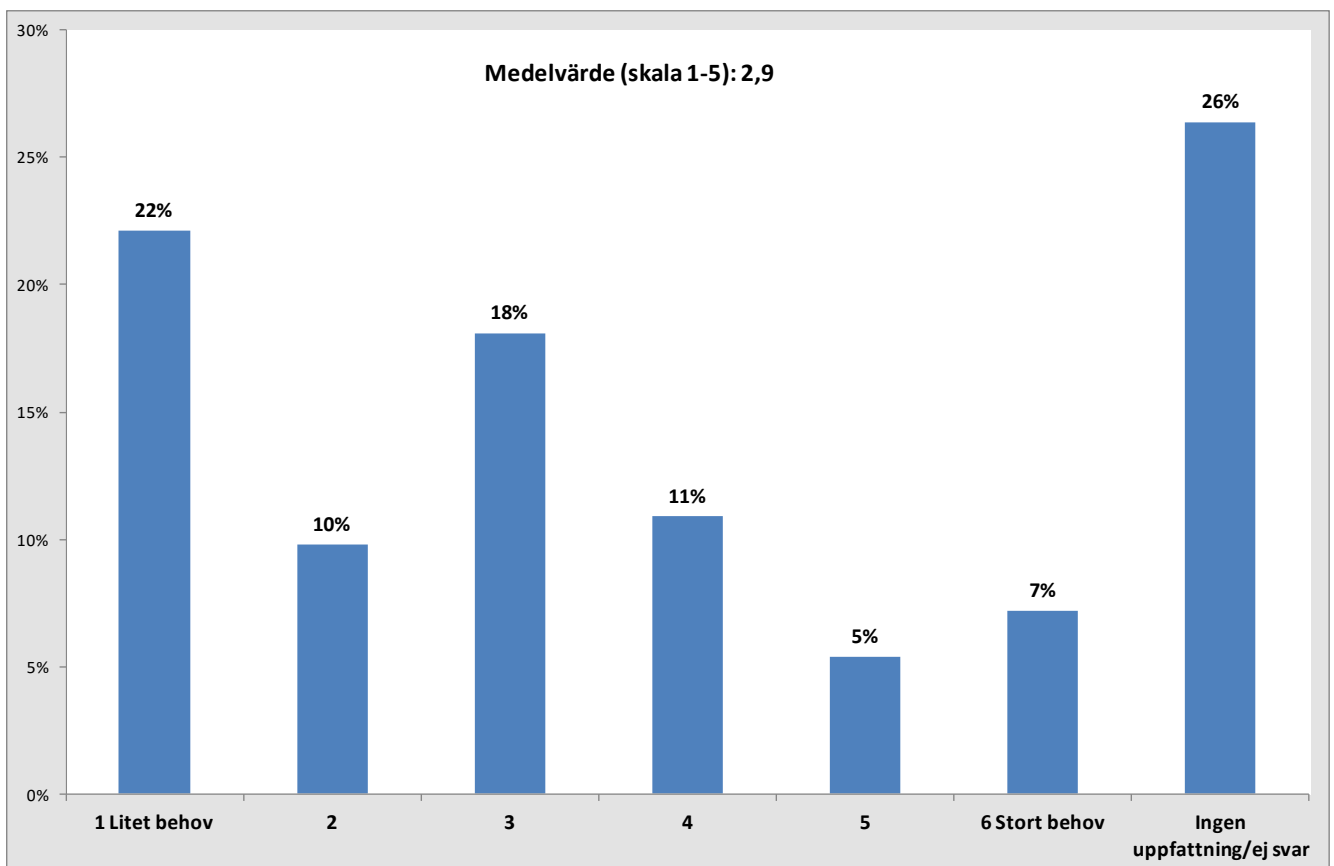
Sammanfattande medelvärde skala 1-5

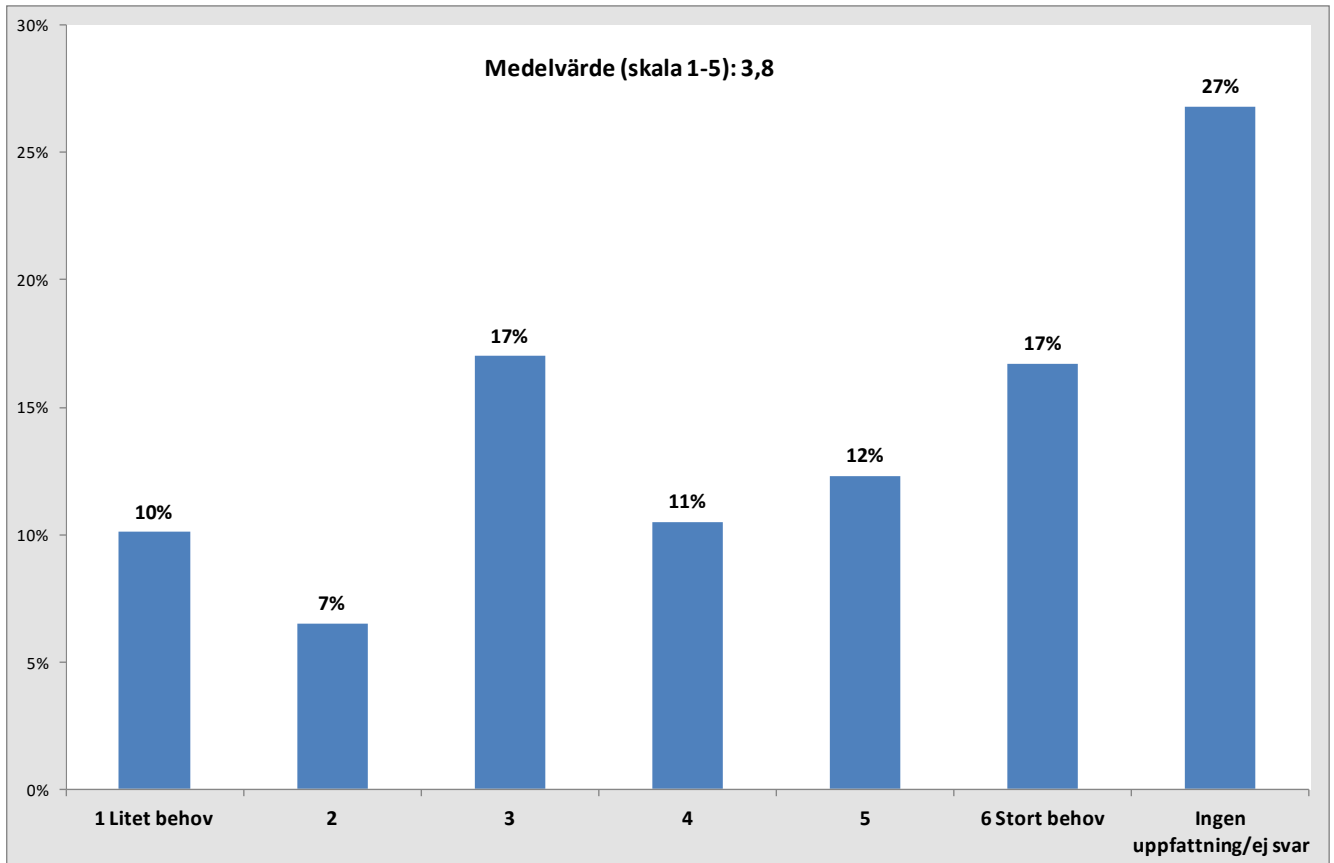
Jakt

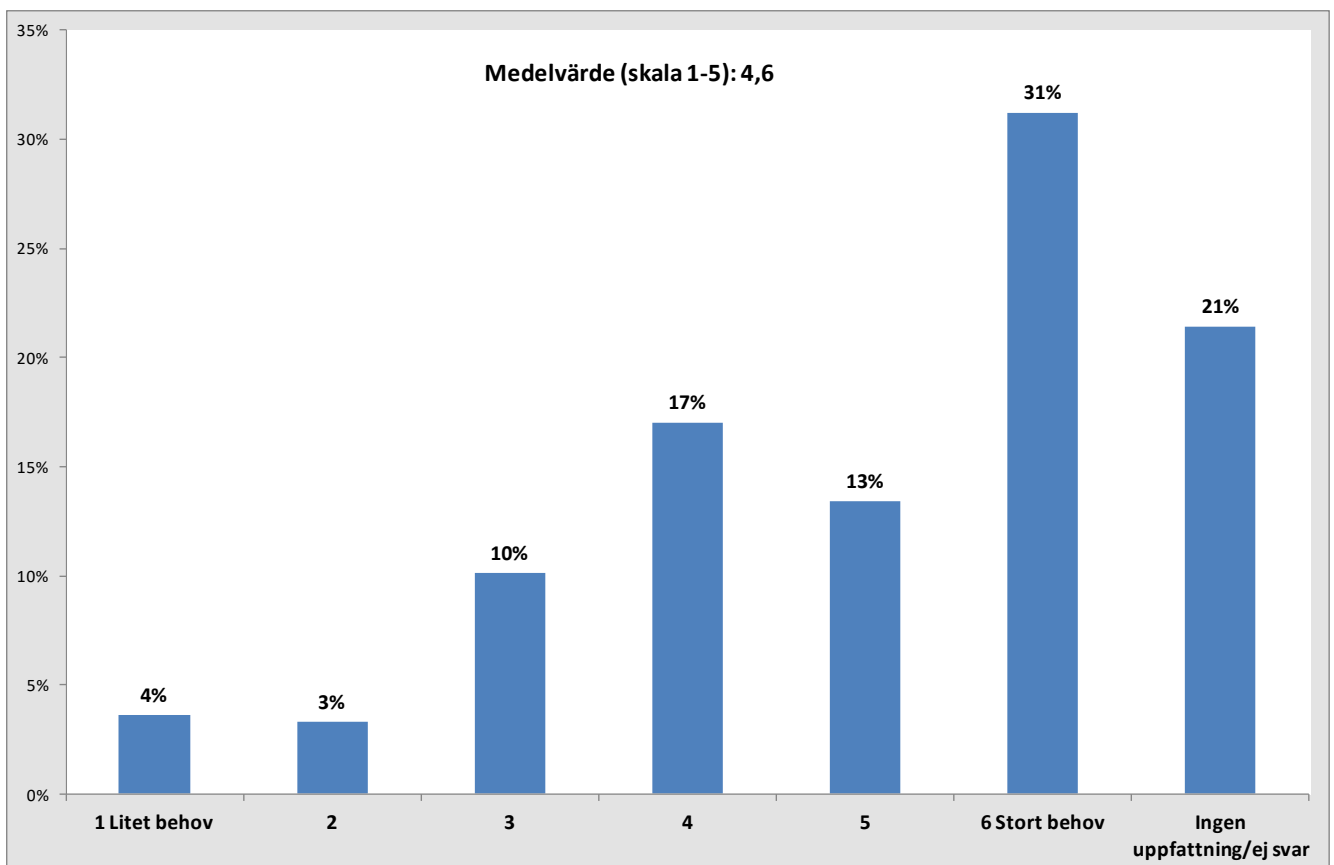
Fiske

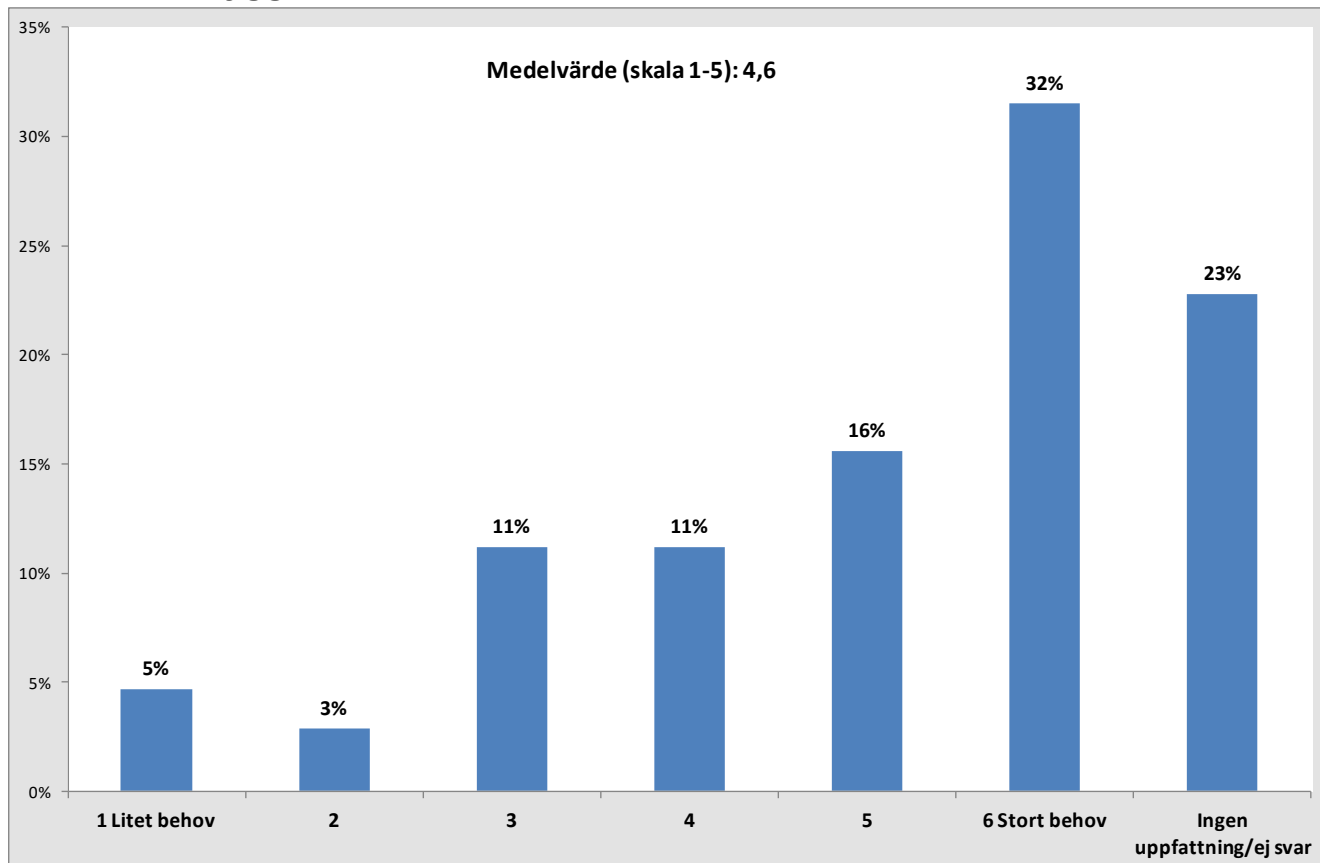
Turism och rekreation (förutom jakt- och fisketurism)

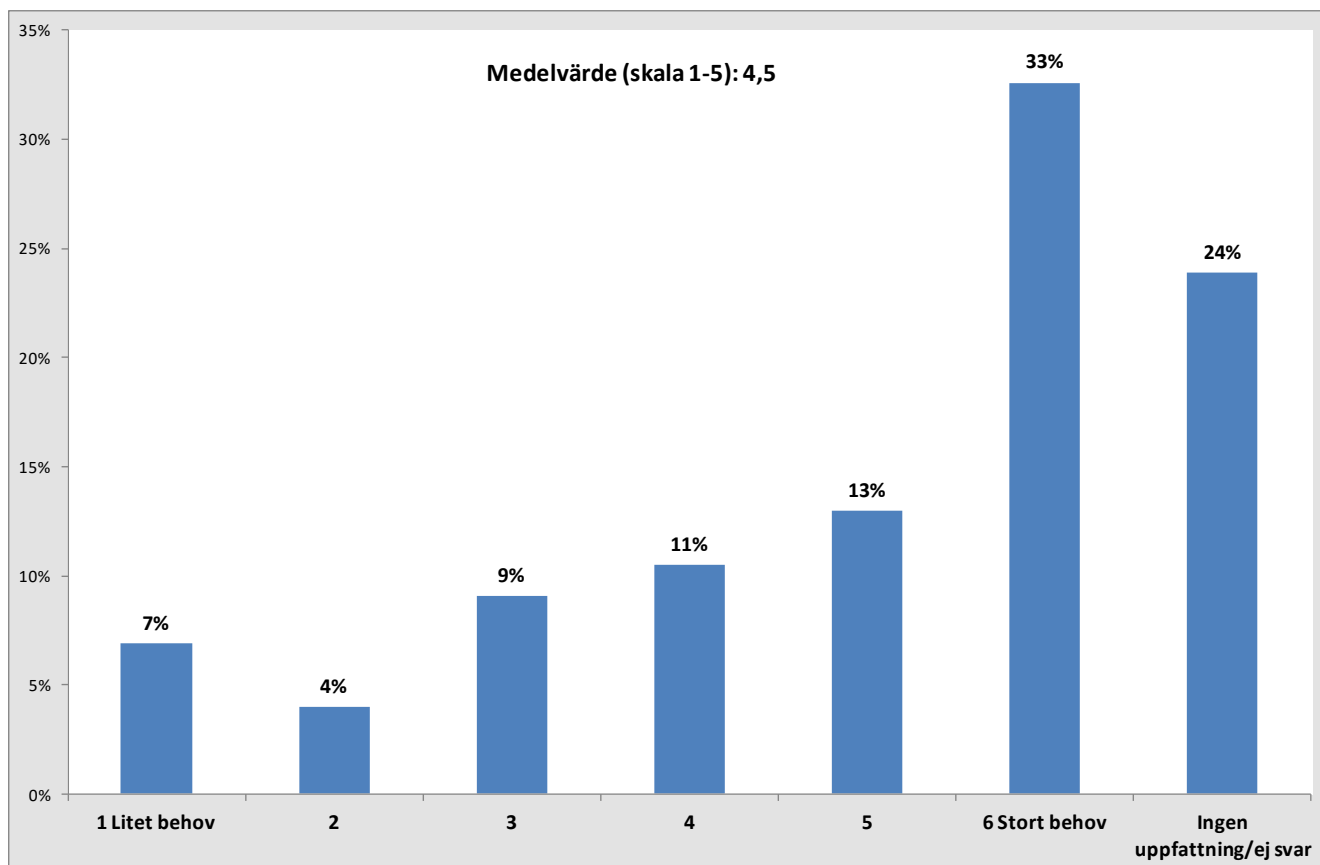
Skogsbruk

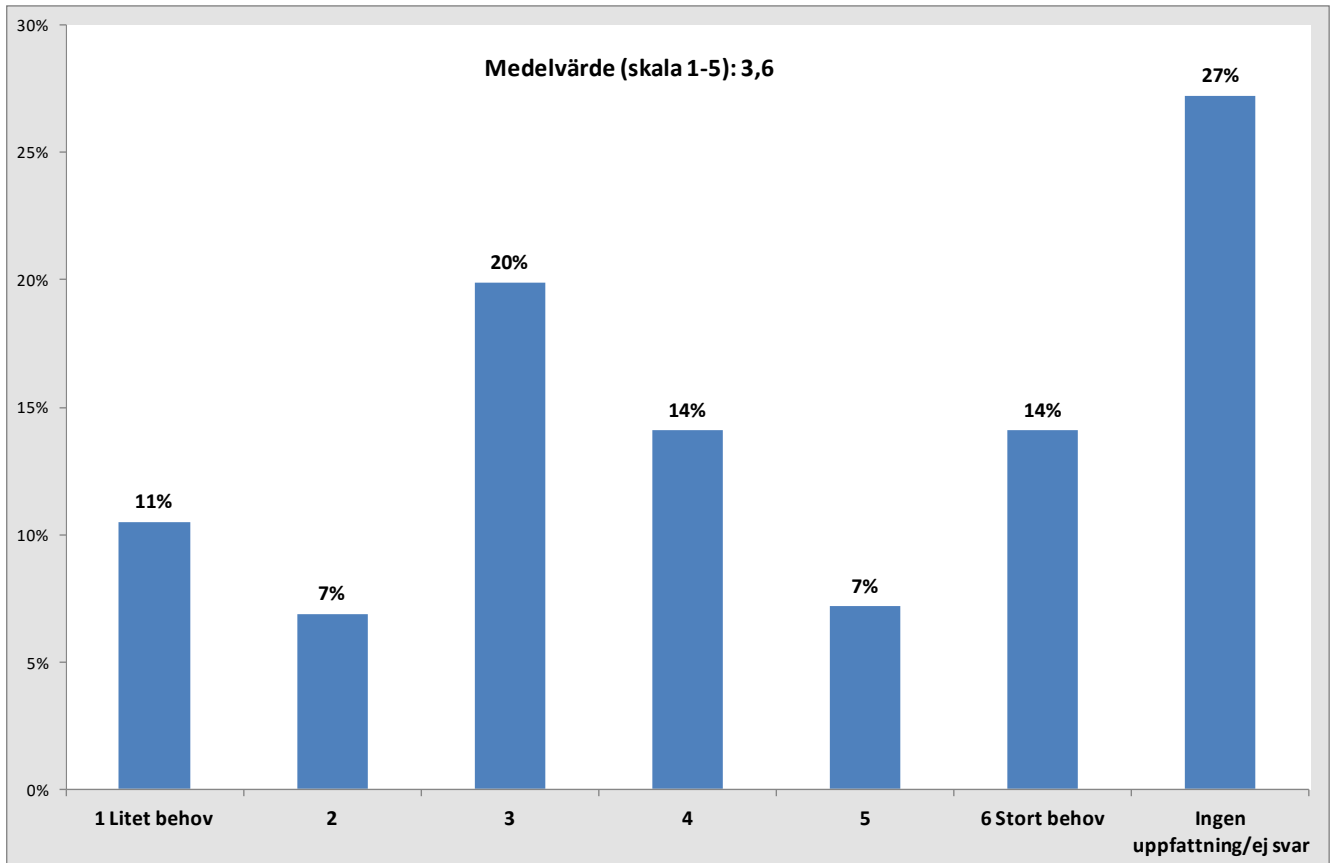
Vindkraftsutbyggnad

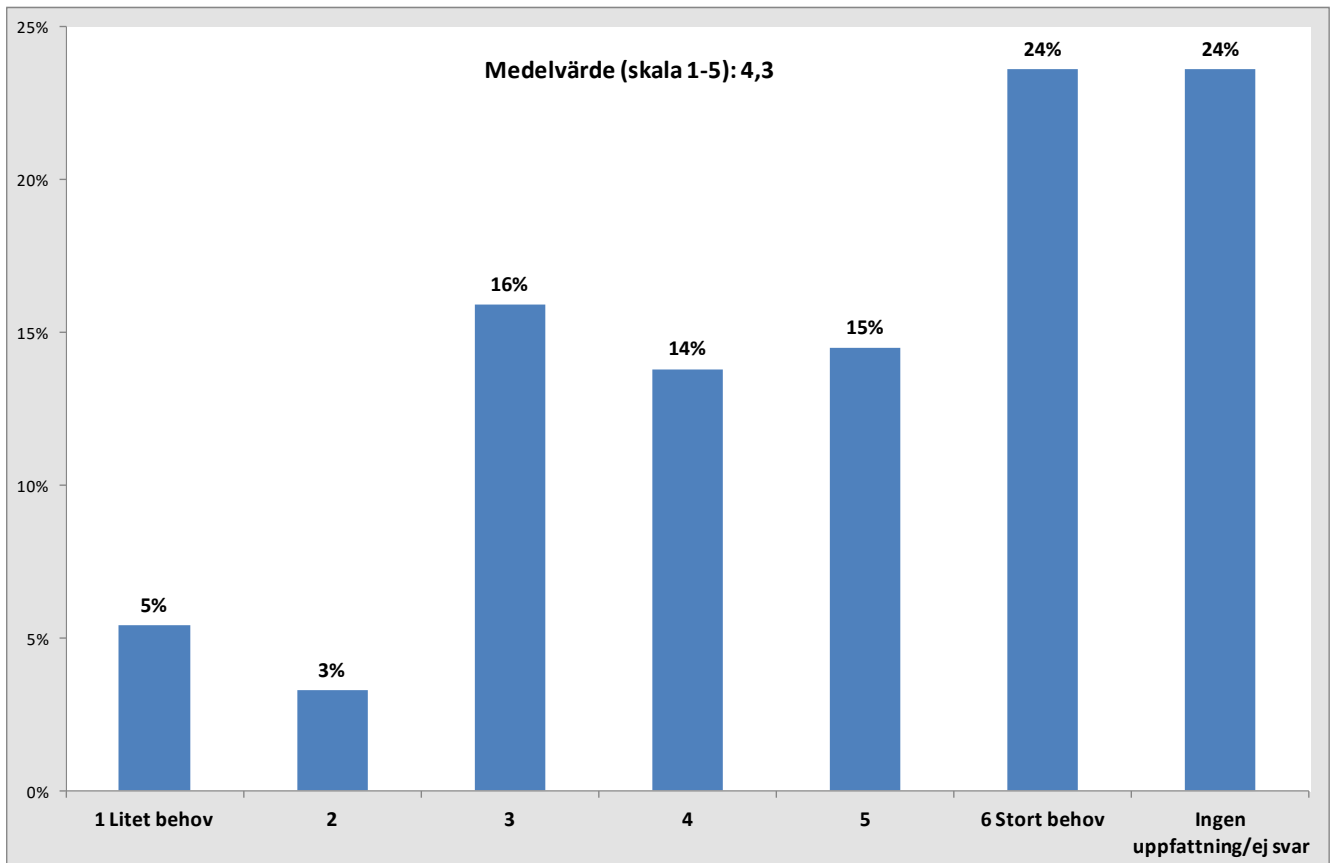
Gruvdrift

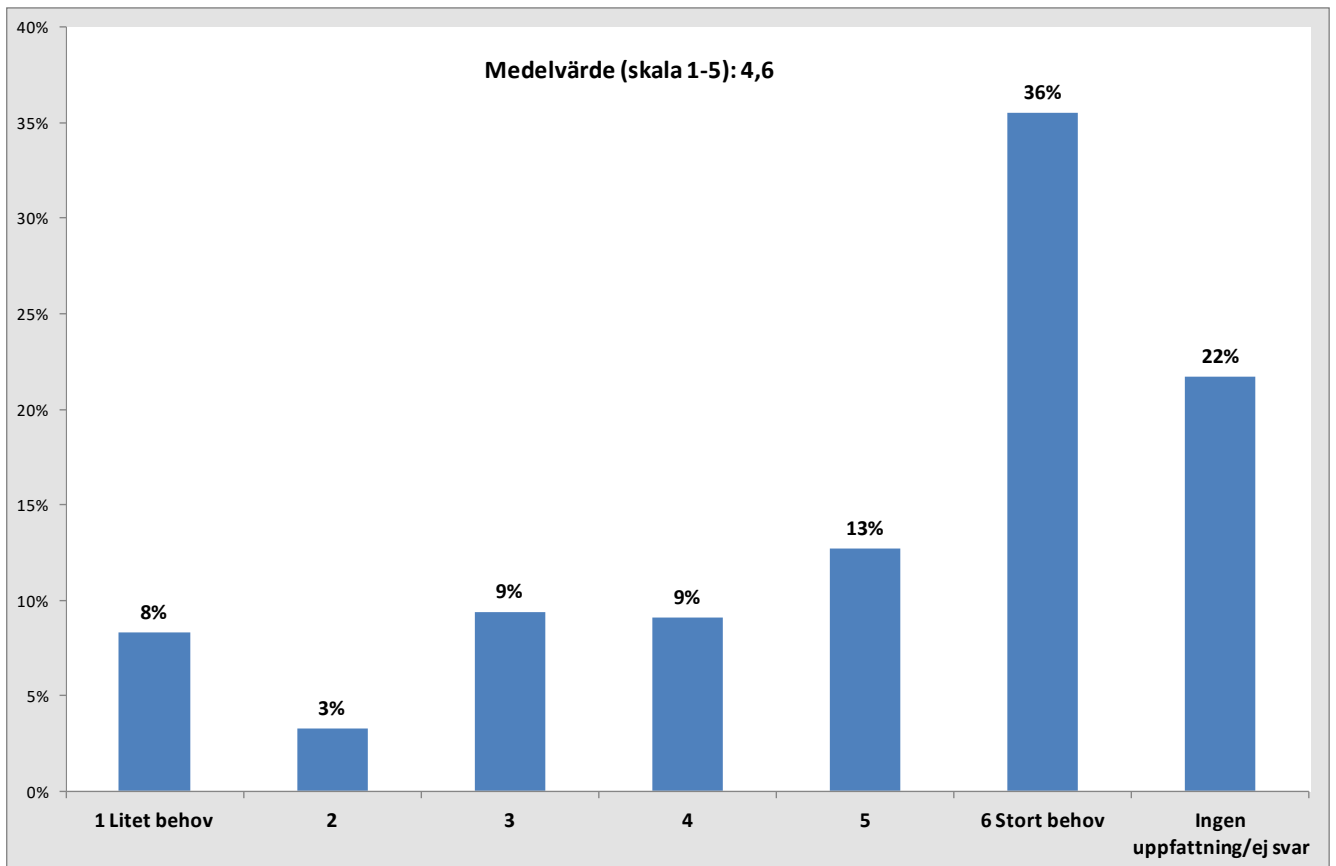
Naturresevat/nationalparker

Annan samhällsutbyggnad (vägar etc.)

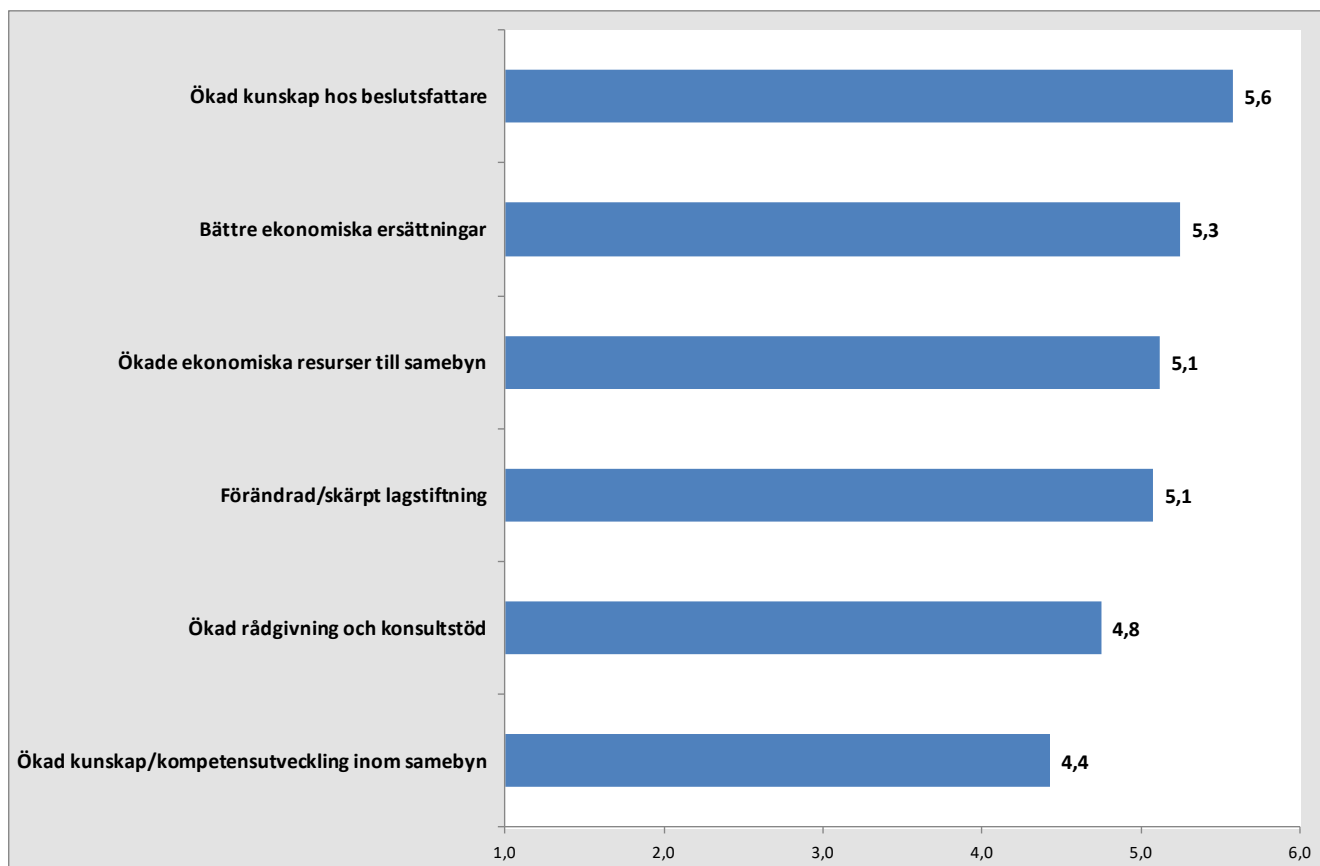

Rovdjur

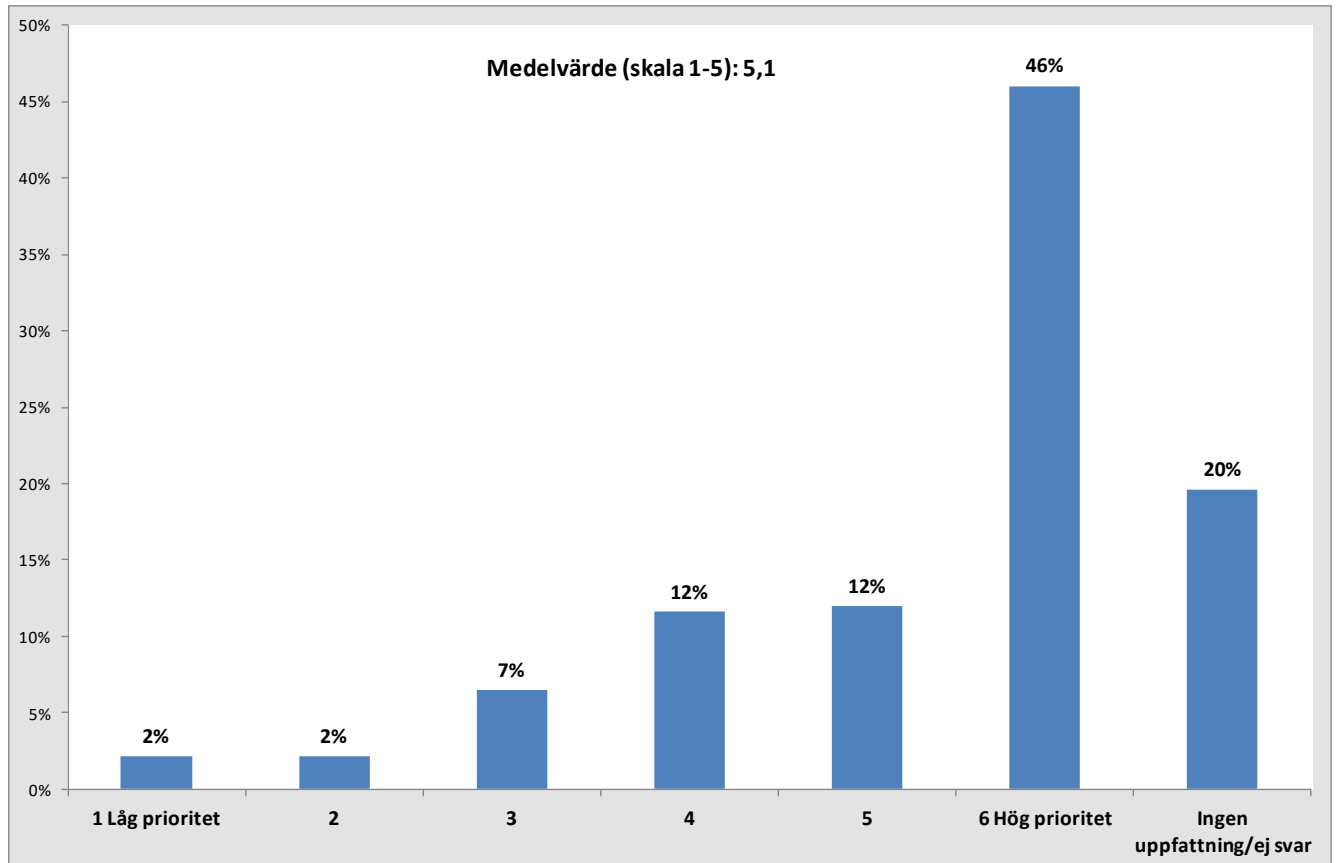

Vad ser du som de viktigaste prioriteringarna för att i framtiden komma till rätta med extern påverkan?

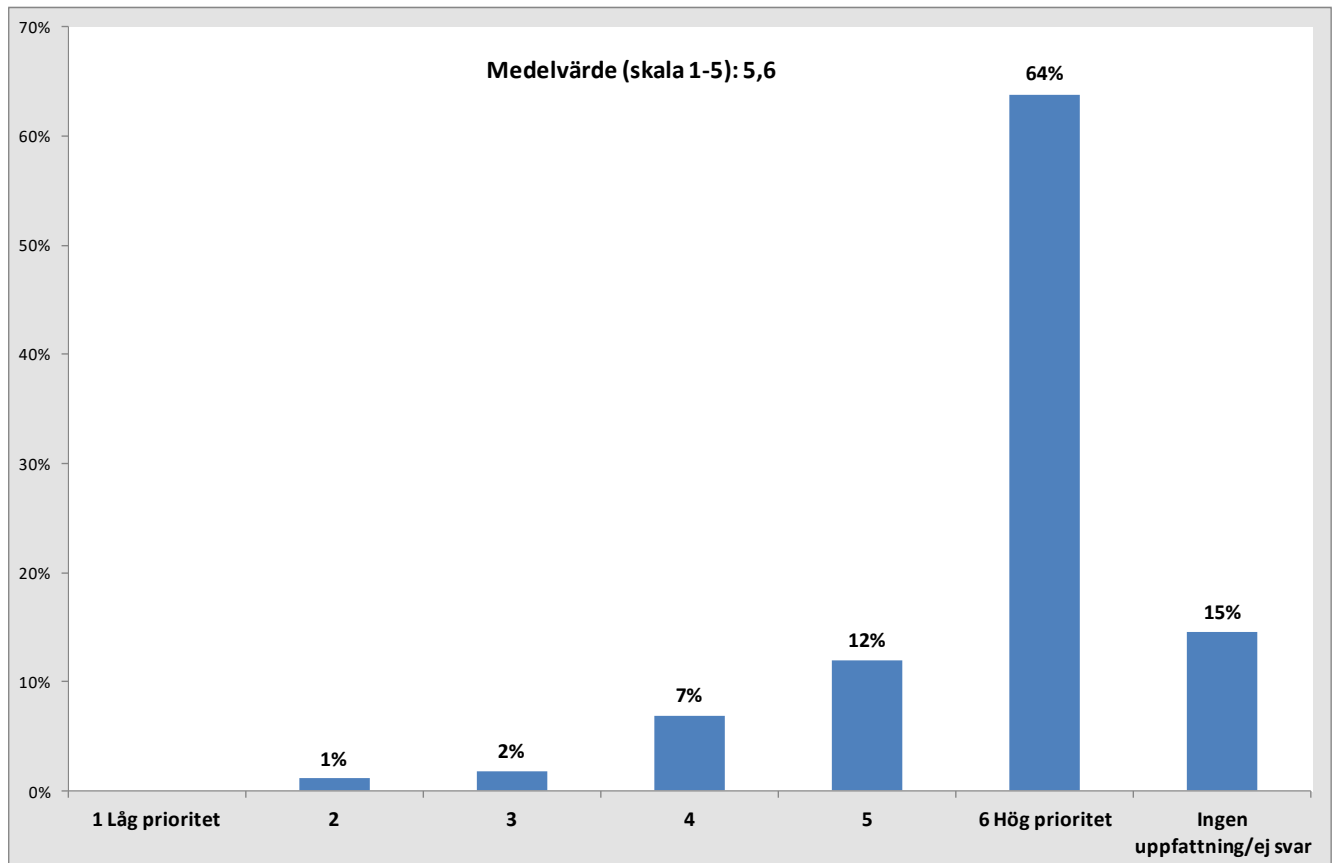
Sammanfattande medelvärde skala 1-6

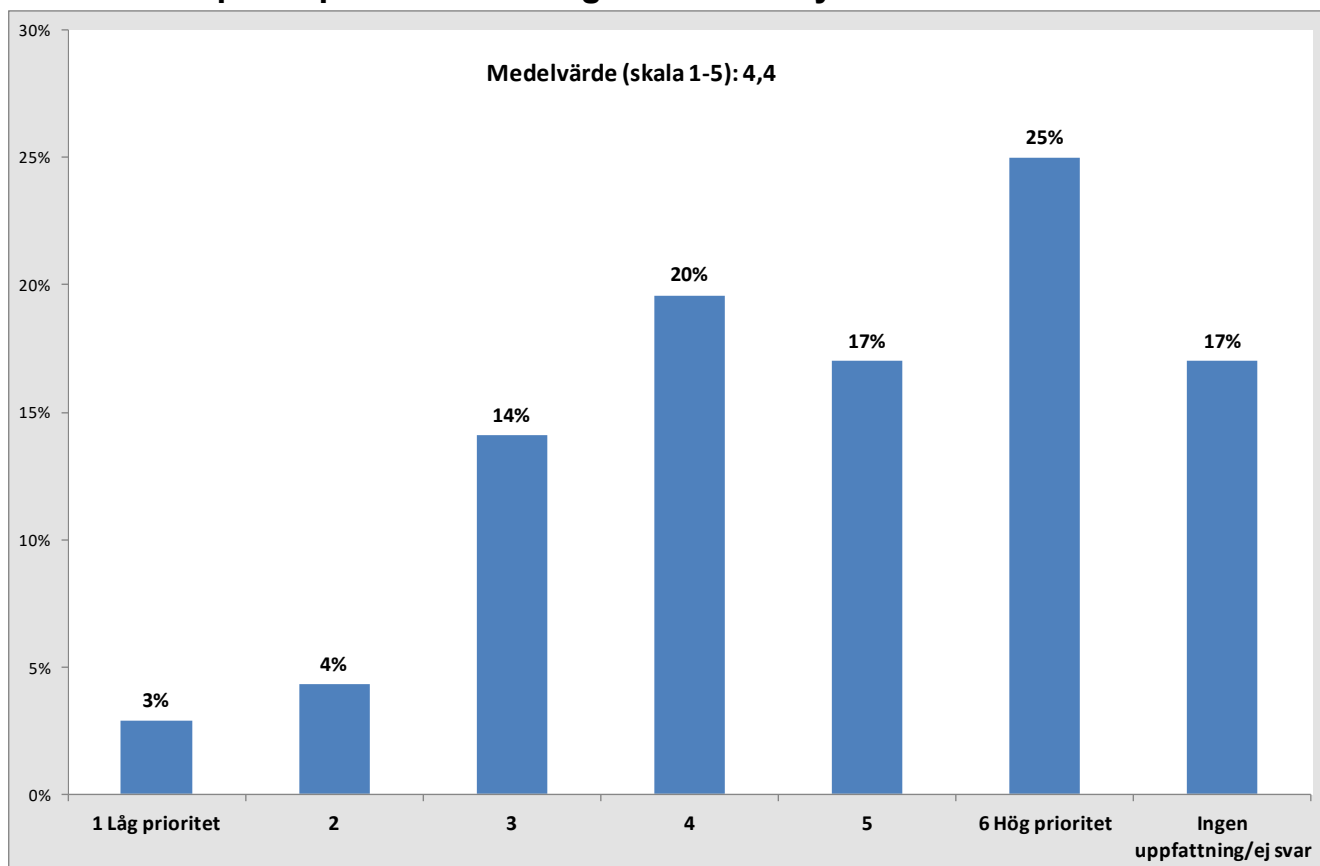
Förändrad/skärpt lagstiftning

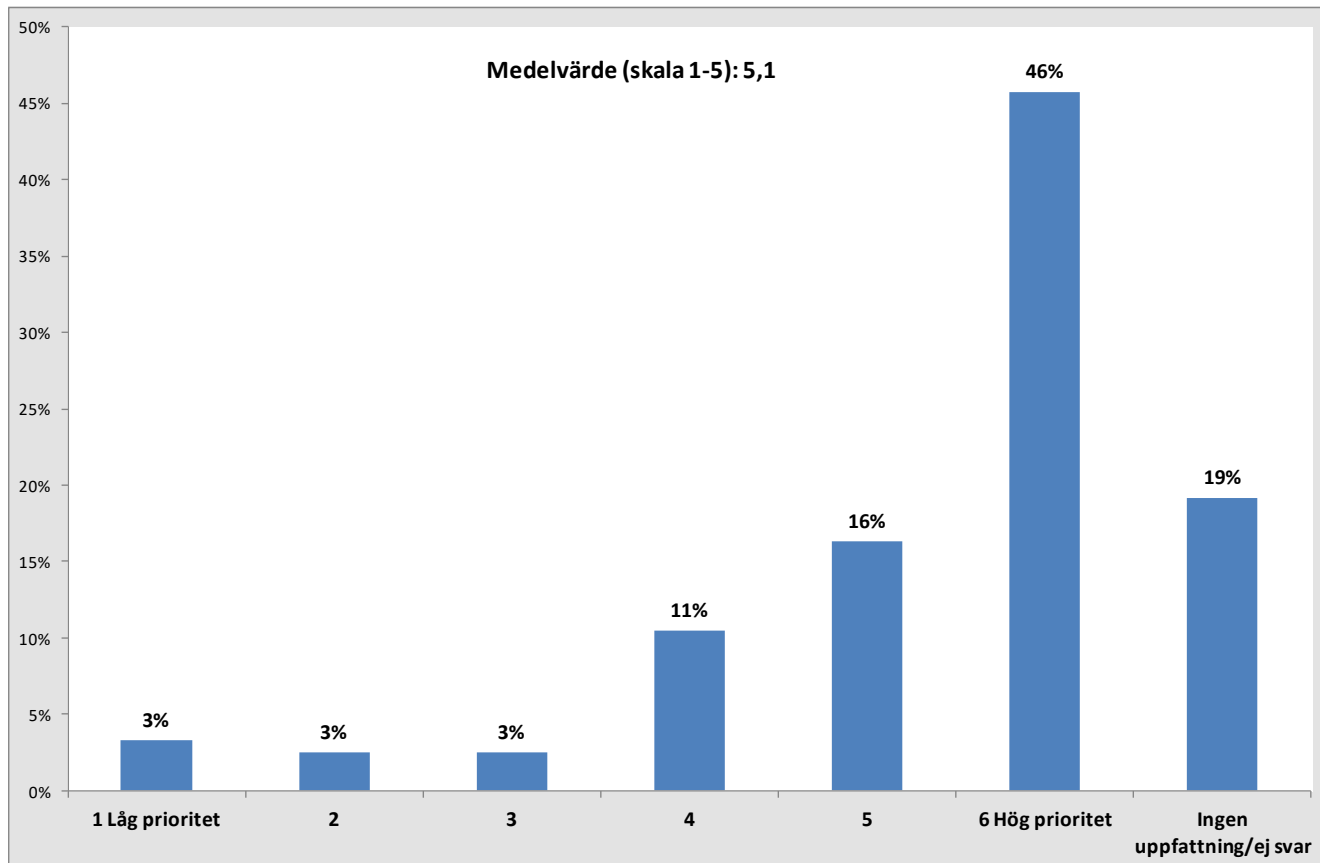
Ökad kunskap hos beslutsfattare

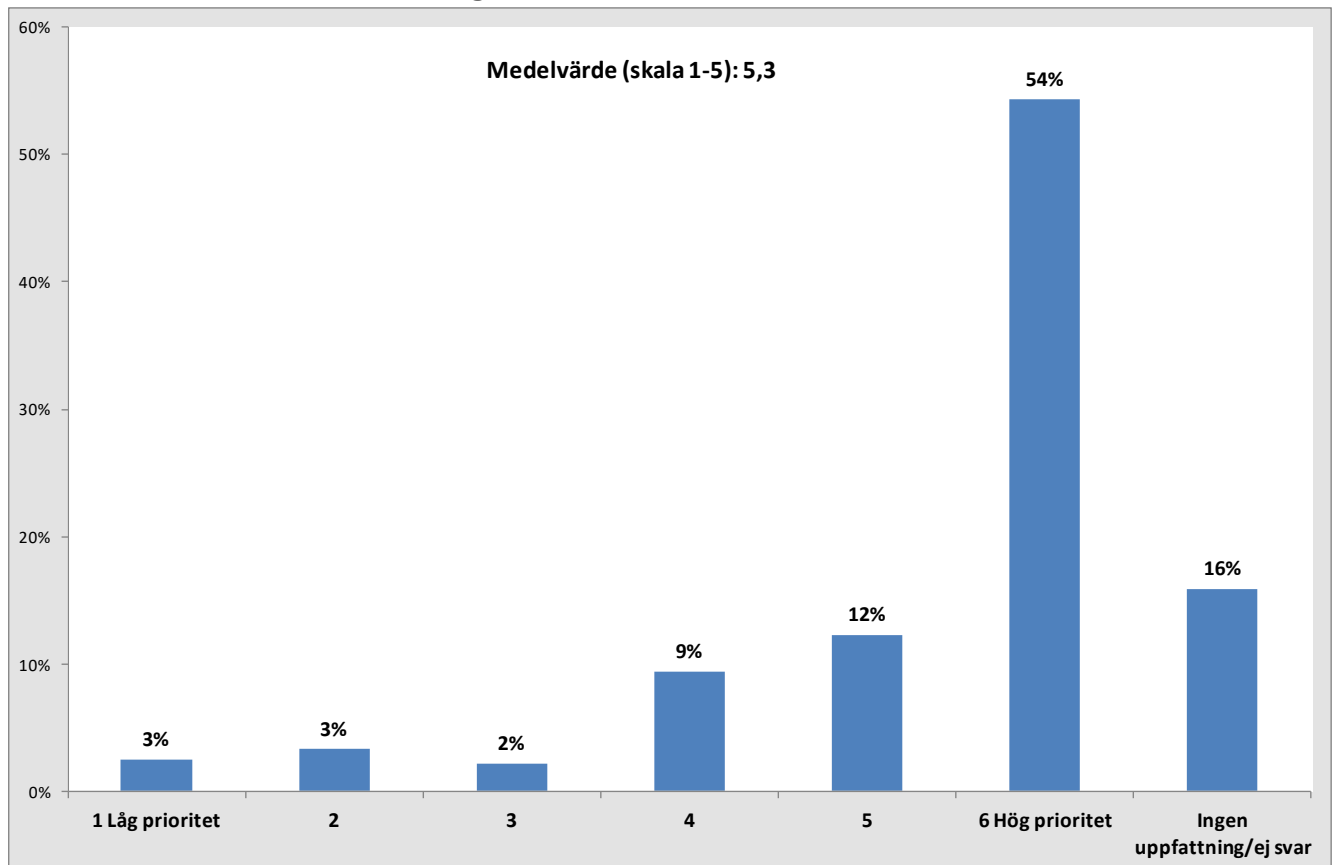
Ökad kunskap/kompetensutveckling inom samebyn

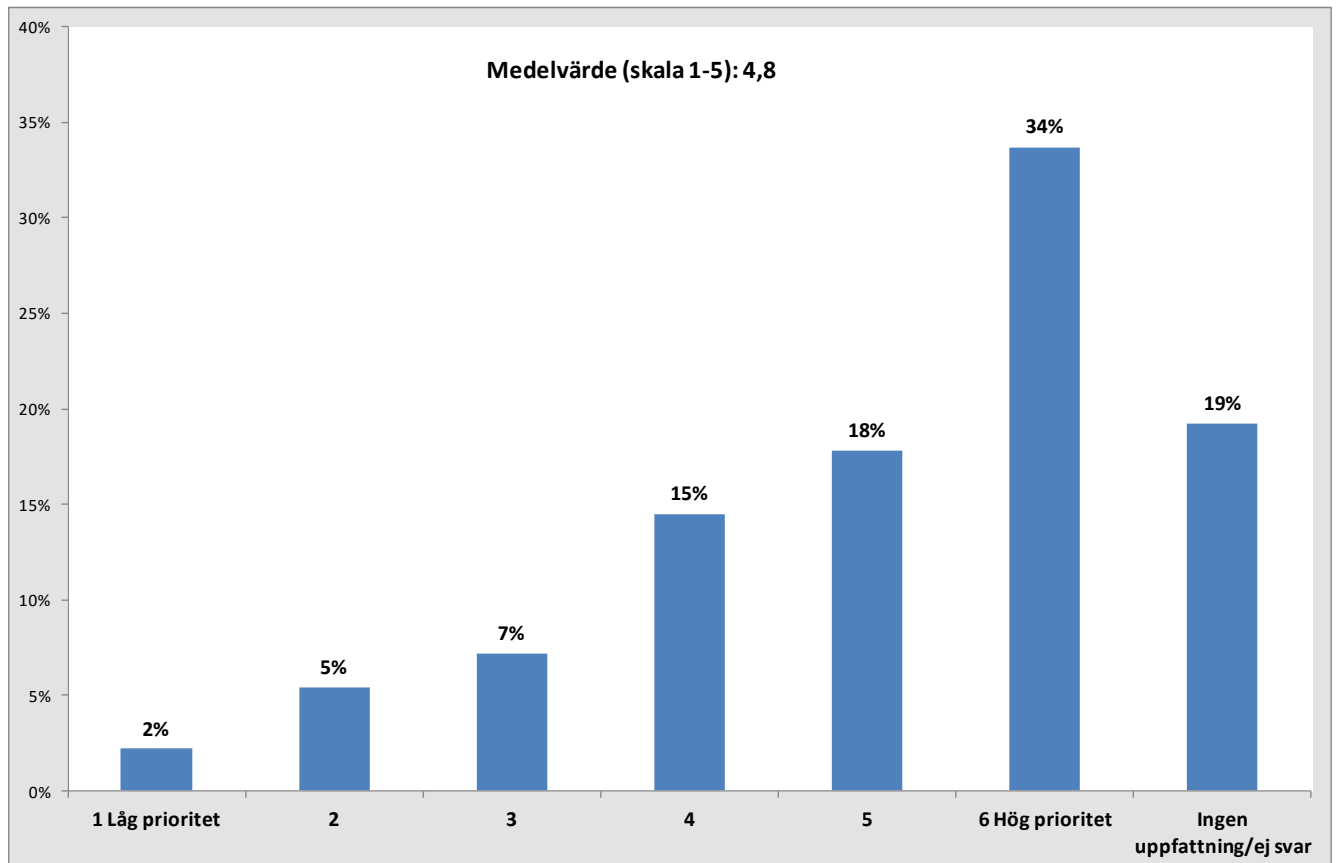
Ökade ekonomiska resurser till samebyn

Bättre ekonomiska ersättningar

Ökad rådgivning och konsultstöd

Något annat som är viktigt

- Att få beslutsfattare och exploatörer att förstå helheten i rennäringen
- Att samhället synliggör, respekterar och värderar renen och dess arbete som en positiv mångfald i Sverige och att renskötseln ses som jämbördigt intresse i jämförelse med markexploatering.
- Beslutsfattarna bör städa upp det förflutna tex, vattenkraften som förstört otroligt många flyttningssvågar som tvingat flera samebyar till att använda lastbil
- De skall inte ta ut vinster från Sapmi.
- För att kunna bedriva processer så behöver Samebyn kunna känna sig trygg med att det finns resurser att ta in ex advokat.
- Kommunsamarbete med samebyar
- Konsulten får inte kosta massor av pengar
- Måste bli ett slut på cirkusen med överklagningar av skyddsjakt på rovdjur. Totala rovdjurstrycket måste ner och klarar inte naturvårdsverket det så måste det till en ny viltmyndighet med nytt folk.
- Naturreservatet och nationalparker är bra.
- Samebyarna står i en obalanserad relation till exploatörer, främst när det gäller basorganisation. Skogsbolag kan ta fram avancerad statistik, tjuvigt informationsmaterial, kan lobba bland politiker på betald arbetstid etc. Dessa möjligheter saknar samebyarna. Samråd är ofta ensidiga informationsmöten. Att beslutsfattare har för låg kunskap är ett direkt resultat av att de inte behöver ha kunskap. Det är ingen som kräver det. Att skärpa lagstiftningen och stärka samisk rätt är därför mest akut och den högsta prioriteringen.
- Öka samebyarnas inflytande över beslut.

Vilken/vilka är de viktigaste frågorna att prioritera framåt i tiden när det gäller frågor kring samhällets påverkan?

Jämtlands län

- Att få egen bestämmanderätt i större grad.
- Att urfolk har rättigheter
- Det allmänna friluftslivet håller på att haverera
- En riksstat som tar i frågan som berör det samiska samhället
- Juridikutbildning bland renskötarna, organisation- och administrationsarbete.
- Kommunernas intressen av att öka besöksnäringen
- Markanvändningen. Begränsningen av turismen
- Markfragmentering, skyddandet av renens betesmarker, dvs samhällsplanering. Infrastruktur och skogsavverkningar.
- Markrättigheten, se till att den respekteras
- Rovdjur, turism
- Samhällets okunskap om samer och renskötsel är det största hotet. Det måste in i läroplanen och ut i samhället. Folk är helt enkelt för oupplysta
- Stoppa turism i renbetesområden
- Tillgång på betesmarker
- Turismens påverkan på mark och klimat
- Utbildning i rennärringsfrågor och samisk kultur. Staten bör göra upp med sitt förflutna. Ratificera ILO 169. Ta krafttag mot rasism riktade till samer.
- Utökad lära om samer och renskötsel
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej.

- *Ökad kunskap och synliggörande, en mer aktiv dialog och klargörande av rättsläget.*

Norrbottens län

- *Rovdjurspolitiken, skydda vinterbetesmarkerna från avverkning, skoterturismen på vinterbeteslanden. STF gör reklam för fjällvandring och deras fjällstugor ligger på samernas marker, en del av dessa intäkter skall gå till samebyn.*
- *Rovdjuren, vinterbetesmarkerna, vinterbetet, skogsbruket, skoterturismen.*
- *1.Bygga upp renskötelsns trovärdighet, framförallt mot Sametinget, länsstyrelsen och jordbruksverket. 2. Renskötelsen måste lära sig att lobba mot riksdagspolitiker och lokalpolitiker*
- *All exploatering av betesmarkerna*
- *Anläggning av nya gruvor och all intrång på renbetesmarker.*
- *Att beslutsfattarna får bättre kompetens rörande renskötelsen och att man har mer samråd med samebyarna i ett tidigare skede, redan när man börjar med olika projekteringar.*
- *Att betesmarkerna inte blir mer sönderexploaterade.*
- *Att betesplatsen inte påverkas*
- *Att människor i allmänhet får större förståelse om hur samer lever.*
- *Att på ett nyanserat sätt förklara varför en sameby behöver olika marker och flyttleder.*
- *Att påvisa samisk markanvändning, bevis för urminnes hävd. Genomgång av markerna för att finna spår av samisk markanvändning i skogslandet. I dagsläget tror jag att samiska fornminnen skövlas av tex skogsdriften men att även renskötande samer är "oseende".*
- *Att Rennäringspolitiska kommitténs förslag om norska renbetesområden inom samebyn inte blir verklighet*
- *Att renskötelsen får starkare lagligt skydd*
- *Att samer/samiska företag/samiska organisationer inbjuds för samråd i kommun, länsstyrelse, regering, enskilda företag etc.*
- *Att vi får mer att säga till om. Ersättningar för uppkommen skada*
- *Begränsa förekomst av vindkraftsparker, (batterifabriker), gruvnäringen. Större arealer än vad som anges ianspråktagas påverkas av verksamheterna ovan.*
- *Ekonomi*
- *Exploatering av naturen.*
- *Flytta beslut som rör rennäringen (t.ex. skoterförbudsfrågor) från kommunerna till länsstyrelserna. Kommunerna vågar inte ta beslut som gynnar/skyddar rennäringen för då förlorar de röster till nästa val.*
- *Friluftsliv, skoter, vindkraft, gruvnäringen*
- *Få mer förståelse bland befolkningen om hur rennäringen fungerar och hur olika saker påverkar rennäringen på gott och ont.*
- *Få politiker att förstå oss här i norr*
- *Förståelse för näringen*
- *Förståelse och acceptans för renskötelse*
- *Förstår inte frågan*
- *Gruvor, turism*
- *Gruvdrift och vindkraftsutbyggnad och turismetablering.*
- *Gruvdrift, vägar, information och kunskap*
- *Gruvor, vindkraft*
- *Hitta långsiktiga och etablerade samverkansformer.*
- *Information. Upplysning. Lagstiftning*
- *Informationsutbyte med samhället/samhällsfunktioner.*
- *Informera*
- *Ingen uppfattning*
- *Ingen uppfattning*
- *Ingen uppfattning*
- *Klimatet. Ersättningar*
- *Klimatförändringar som påverkar rennäringen och renskötelsen*
- *Klimatkompensation*

- *Klimatkompensation.*
- *Konsultation*
- *Kunskap om ex om skogsbruk, rovdjursfrågan*
- *Kunskapslyft i skolan/samhället.*
- *Kunskapsöverföring till maktavare så att de kan ta beslut baserade på kunskap.*
- *Lagstiftningen*
- *Lokal representationen, medbestämmande*
- *Markanvändning*
- *Markanvändning och exploatering.*
- *Markanvändning och rovdjurspolitik.*
- *Markexploatering. Klimatfrågor. Kunskap i båda riktningarna*
- *Markintrången*
- *Mer dialog med beslutsfattare*
- *Mer kunskap om samer och rennäring*
- *Miljöfrågor. Renbetesmarker - förbättra möjligheten att bedriva renskötsel*
- *Minskad betesmark pga. externa exploatörer*
- *Motverka politiker som ägnar sig åt populism och agerar med skytte att skapa agg mot samer. Rätt till ett anständigt liv också för rensköttande samer.*
- *Näringslivet måste kommunicera med samebyn inför stora förändringar på markerna.*
- *Partnerskap och rättigheter inom samebyn*
- *Renbetesfrågorna*
- *Renägare i koncessionerna får äga fler än 30 renar.*
- *Respektera och synliggöra renskötseln.*
- *Rovdjur. Intrång. Information och förståelse för rennäringen*
- *Rovdjur, skogsbruk, miljöpåverkan*
- *Rovdjur, skogsbruk, vindkraft, turism*
- *Rättsstatusen! Skyddet från polis och de statliga myndigheter som är ansvariga för medborgarna. Vi ska kunna känna oss trygga med att strukturerna inte diskriminerar oss. Polisen ska utreda, domstolar ska lagföra etc. de som ger sig på oss. Det är staten som är ansvariga för att alla upplever sig ha rätt till samebyarnas åretruntmarker. Staten har ju lagt beslag på områdena i stället för att ge lagfart till de rättmätiga ägarna, de samer som brukat markerna. De ska informera allmänheten om att samebyarnas områden är att betrakta på samma sätt som privata markägares. Det är inte vi som ska ha den informationsplikten.*
- *Samarbetet mellan stat och samebyn*
- *Samebyns inverkan på beslut*
- *Samebyns självbestämmande över mark- och vattenanvändning*
- *Samhälle? Är det region Norrbotten? Kommun? Respektera yrket rensköttare, de tar strid för renens behov. Begränsa skotertrafiken vissa tider - mer bevakning av skotertrafiken. Sluta exploatera renbetesland för fritidshusbyggandet. Renbetesland är inte vildmark.*
- *Samråd*
- *Samråd*
- *Samråd med aktuell sameby*
- *Samråd med berörda parter.*
- *Samrådsförfarande*
- *Samverkan*
- *Samverkan mellan samebyarna och beslutsfattare.*
- *Se till att de blir regnr. på skotermattorna, för att lättare komma tillrätta med folk som inte vet hur en skoter ska framföras. Ej hetsa djur, eller köra på skogshyggen. Rimligt bötesbelopp 5000-50000kr*
- *Se till att det räcker till alla medborgare*
- *Se över järnvägsspår och vägar. Laga befintligt viltstängsel och bygga stängsel där det saknas.*
- *Skogsbruk och rovdjur*
- *Skoterkörning i betesmarker nära samhället*

- *Starkare rättsskydd för renskötseln*
- *Svår fråga finns mycket att ta ställning till.*
- *Symbios med andra näringar*
- *Ta bort möjligheten, framförallt, för utländska gruvbolag att prospektera och utvinna metaller i Sverige.*
- *Tillgång till betesmarker för samebyns renar*
- *Trafikdödade renar, höja ersättningen lika som Finland*
- *Utbildning i bl.a. förhandlingsteknik, mer kompetens ifrån näringen*
- *Utbyte av information som tas emot med förtroende när samiska näringar påtalas och vill samtala om respektive samebys situation, när det sker kan vi från samebyns sida gå från att oftast säga nej till förändringar till att se framtiden som en möjlighet till utveckling.*
- *Vad gäller koncessionssamebyarna, att vi får samma rättigheter och möjligheter till överläggningar med t.ex. Skogsbolag vad avser avverkningar inom byns områden. Eftersom koncessionssamebyarna ej medges inträde i SSR så måste vi få möjlighet (lagstadgad sådan) att förhandla med berörda myndigheter och entreprenörer som har inverkan på koncessionssamebyarnas områden. Dags att erkänna denna form av renskötsel.*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej.*
- *Vi måste få mer bestämmanderätt*
- *Vi måste komma ifrån tiggarsituationen vi befinner oss i. Eller kolonialismen måste upphöra*
- *Vindkraft, skogsbruk, gruvdrift, lönsamhet, rovdjur*
- *Vindkraft, vattenkraftutbyggnad, vägar*
- *Vindkraftens påverkan. Rovdjurspolitiken*
- *Öka kunskapen hos beslutsfattare*
- *Öka kunskapsläget hos beslutsfattare.*
- *Ökad rätt till att lägga veto i frågor som påverkar renskötsel*
- *Ökad kunskap för allmänheten om renskötsel och renbete*
- *Ökad kunskap till lokalbefolkningen angående rovdjur, jakt, skoterkörning för att minimera störningar i renskötseln*
- *Ökad turism*

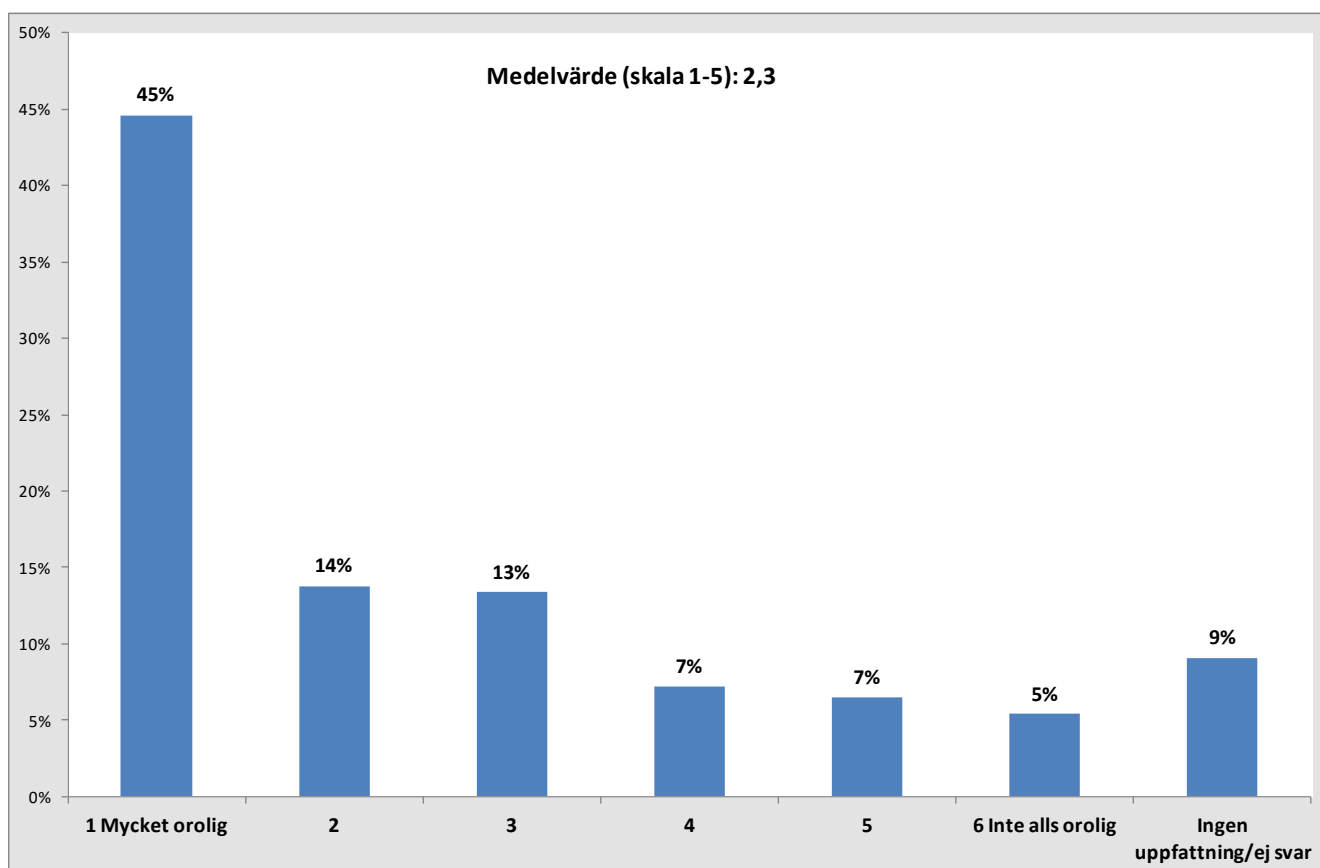
Västerbottens län

- *Att decimera okunskapen bland gemene man när det kommer till naturen, djuren, vattnet, luften.*
- *Att förändra lagstiftning kring särskilt skog, gruvor och vind (och nya sorter av exploatering) för att stärka renskötselns rättigheter över hela beteslandet.*
- *Att samebyn tillfrågas innan ett beslut som angår samebyn fattas.*
- *Att vi kan vara med och styra vår framtid, som det ser ut idag blir man överkörd konstant.*
- *Betesro och tillgången till relativt orörda skogar*
- *Folk måste få insikt och kunskap om rennäringen vilket inte verkar finnas just nu, varken hos beslutsfattare eller i t.ex. skolor.*
- *Få mer bestämmanderätt*
- *Historik om hur de kvalificerade renbetesmarkerna har förändrats de senaste 50 åren. Påvisa hur undanträngda vi har blivit*
- *Kumulativa effekter*
- *Kumulativa effekter och när det är nog för en sameby*
- *Markanvändning. Inget renbete - inga samebyar. Ökad information mot kommuner och Länsstyrelse.*
- *Markerna*
- *Markexploatering*

- *Renen - fritt betande eller farmad?*
- *Sammanhängande betesmarker, flyttleder och klimat*
- *Skogsbruk och vindkraftsutbyggnad*
- *Stärka samebyns rätt att avstyra utvecklingar som påverkar rennäringen negativt.*
- *Utbildning*
- *Vet ej*
- *Vägar och gruvdrift samt annan markanvändning.*
- *Övriga samhället måste få mer kunskap om rennäringen. Måste informeras mer i skolor, inte bara en halv sida som idag. De måste stå flera kapitel i skolböcker om samer och rennäringen . Det är så försvenskat och "gamla översittartag" av svenska staten och samhället. Se exempel som Kiruna kommuns inställning till rennäringen , och samer.*

Miljö och klimat

Hur orolig är du för klimatförändringarnas påverkan framåt i tiden?

Kommentarer

- *Vinterbetet låser sig tidigt på höstvintern. Staten skall stöda utfodringar till 100% på grund av klimatförändring, rovdjur och skogsavverkning.*
- *Vinterbetet*
- *Tyvärr är det nog kommande generationer som får det tufft, men det är vår generation som är skyldiga att bromsa utvecklingen*
- *Svårt att göra något åt klimatet*
- *Risk för handlingsförlamning vid mycket orolig eller ingen oro.*

- Renbetet är a och o. Svalkande sommarsnöfläckor viktiga. Mer korm och broms dåligt för renen. Sena vårar ger sämre kalvar. Sen vårsnön som smälter sent. Snö tidigt - renen vandrar österut tidigare. Dåliga isar på höst- vintern försvårar renflyttning.
- Redan i dag har temperaturen i Lappland/Norrbotten ökat med 1,5 grader under de senaste sextio åren, enligt forskningsstationen i Abisko. Djurens problem att komma åt bete pga. låst bete och nedhuggna gammelskogar
- Markerna krymper, det finns inga alternativ till betesområden om ett område låses. Låst bete över hela samebyns område och utfodring som följd. Renar ska inte behöva utfodras varje vinter, det följer mycket dåligt med det.
- Man får ta vad som än kommer ens väg. Det är inget jag ensam kan påverka
- Kommer innebära stor påverkan på renskötseln på främst naturligt vinterbete men även sommartid. Värme, insekter, parasiter
- Klimatet påverkar vinterbetet, och hittar inte renen mat så kommer inte rennäring att existera i framtiden. Utfodring är inte en utväg då det inte är naturligt, renen är skapad för att gräva fram mat och beta.
- Jag är orolig för hur det blir, men känner mig säker på att vi anpassar oss som vi gjort till allt annat hittills. Vi är överlevare.
- Jag ser förändringar redan nu, kan bli en bra förändring men också stora försämringar
- I skogslandet och det sätt som renskötseln bedrivs kommer just klimatproblemen ej märkas lika mycket som i fjällen.
- Finns det marker för renen att tillgå ökar möjligheterna att klara klimatförändringarna.
- Extremt stressad över bara kommande månad.
- Det är de bra betesvintrarna som nästan inte finns nuförtiden
- Det viktigaste är att förstå effekterna och ha en handlingsplan för att möta de negativa förändringarna. Tyvärr saknar de flesta samebyarna en tydlig beredskap.
- Det hjälper inte att oro sig.
- Det blir bara värre år för år.
- Den globala uppvärmningen med varmare vintrar och isbildning på betesmarker
- Den enskilde individen har så liten möjlighet, så man får följa med den stora massan och anpassa sig.
- Blir orolig för bråk mellan samebyar över betesmarker
- Betesförhållandena har blivit mycket försämrade efter klimatförändringen

Vilka är de största hoten utifrån klimatförändringarna?

Jämtlands län

- Att det blir omöjligt att köra dieselbil i framtiden pga. höga skatter.
- Betesituationen
- Dåliga betesförhållanden
- Dåliga isar, varma somrar. Allt påverkar betet.
- Dåliga vintrar, isigt (i kombination med alldeles för mycket rovdjur = katastrof)
- Förändrad temperatur. Onormala årstider.
- Förändrat renbete
- Igenväxta fjäll, vinterbetet just nu. Extremväder
- Lite snö nere på vinterbeteslanden. Dock ser jag inget hot mot renarnas överlevnad.
- Låst bete
- Låst bete på vintern
- Låsta beten
- Låsta beten. Nya sjukdomar hos ren. Torka, att vissa växter inte växer så de inte får i sig viktiga mineraler. Ökad exploatering av renens mark
- Låsta vinterbeten.
- Markerna ändras, kanske också markanvändningen måste ändras, med klimatet,

- *Milda, blöta vintrar= dåligt bete*
- *Mildare vintrar, mer nederbörd, isbildning på träd och på lavtäcket. Alla saltade vägar som drar viltet till vägarna.*
- *Minskade snöperioder*
- *Regn och milda vintrar, ger låst bete.*
- *Renarna kommer inte att få mat om snön tinar och fryser hela tiden*
- *Renbetet och rovdjuren*
- *Renbetet på snötäckt område samt klimatet*
- *Växlande väderlek*
- *Ändrade mark/betes-förhållanden*
- *Ändrar renens rörelsemönster*

Norrbottens län

- *All gruvverksamhet*
- *Att betet blir låst av is. Att viktiga betesmarker brinner. Ökade sjukdomar*
- *Att betet för renarna försämras pga. isbildning på lav, alltför mycket snö.*
- *Att folk fantiserar om förändringar som inte är ovanliga, så här har det varit i alla tider*
- *Att galna samehatare får ännu ett område där de kan ge sig på renskötseln. De som vill ha bort den har vind i seglen.*
- *Att stödutfodringen av renar blir en alldeles för stor kostnad för renägarna och hopplöshet känsla ökar*
- *Att vinterbetet går att komma åt pga. att det blir mildare väder och isbildning på marken redan under förvintern.*
- *Att vinterbetet oftare blir låst*
- *Att vintrarna är få nyckfulla och detta är det normala med regn, is, låsta beten*
- *Betes problem, is och mycket snö har förödande konsekvenser..*
- *Betessituationen*
- *Betesförhållandena*
- *Betesförlust.*
- *Betet*
- *Betet*
- *Betet*
- *Betet blir sämre. Mildare klimat.*
- *Betet har blivit mycket sämre p.g.a. klimatförändringen de senaste 10 åren. Har hört att många yngre renägare avser att sluta med renskötsel.*
- *Betet, isiga vintrar, dåliga isar*
- *Betet låser sig.*
- *Betet samt förändrad miljö till fjälls*
- *Blir katastrofbete varje vinter*
- *Blöta höstar och milda vintrar*
- *Blötare vintrar, för varma höstar*
- *Blötare vintrar, isbark, kraftiga svängningar, dåliga isar, mycket snö. Somrarna blåsiga och torra.*
- *De milda vintrarna med isbeläggning på marken*
- *Det instabila väderleksförhållandet. Varma vintrar med riklig nederbörd och snö på ofrusen mark.*
- *Det är för stor fråga och skulle kräva för många ord att ens försöka ge sig in i det*
- *Djurens livsvillkor för att få tag på naturlig mat. Problem för renskötseln pga. utfodring, dåliga isar, snömängd och blidväder/isbark. Sommartorka, myrlandskapen torkar in, som ger ren-föda under sommartid. Kalvarnas överlevnad pga. långa hetperioder och torka. Skogsbränder*
- *Dålig växtlighet, isbildning så att renarna inte kan hitta mat.*
- *Dåliga isar, sjukdomar, låst bete*
- *Dåligt bete*
- *Dåligt eller inget fritt bete till renarna.*
- *DÅLIGT RENBETE.*

- *Dåligt vinterbete, nya sjukdomar på renen*
- *Extrema vintrar*
- *Extremt väder*
- *För varma somrar*
- *Förbuskning ökar som orsakar att renlavarna blir utkonkurrerade. Mycket nederbörd, varmare klimat*
- *Försvårad åtkomst av bete vintertid*
- *Försämrade betesförhållanden, snömängden ökar*
- *Försämrat vinterbete. Invasiva arter etablerar sig i renskötselområdet. Nya sjukdomar. Torra, varma somrar/höstar.*
- *Globala uppvärmningen*
- *Gruvor, vattenkraft*
- *Gruvor*
- *Gruvor, turister*
- *Gruvor, vindkraft, rovdjur*
- *Går inte att planera och bedriva traditionell renskötsel*
- *Har ej kompetens att bedöma denna fråga. Många beslut som fattas i är felaktiga och kommer ej att påverka klimatet.*
- *Hur renens naturliga vinterbete påverkas*
- *Höstarnas markisbildning*
- *Ingen uppfattning*
- *Inlåsnings av betet*
- *Is*
- *Is på lavtäckta marker*
- *Is på vinterfodret. Vilket innebär stödutfodring*
- *Isbildning på mark och träd. Stora nederbördsmängder eller torka. Osäkerheten.*
- *Isbildning på marken, stora nederbördsmängder*
- *Isiga vintrar*
- *Isigt vinterbete*
- *Isskorpa*
- *Isvintrar, dåligt bete*
- *Kalhyggen. Isbildning så att renarna har svårt att gräva fram till maten. Gamla granskogarna försvinner, renarna får ej hänglav som är ett måste.*
- *Låst renbete i form av is mot marken pga. växlande temperatur speciellt på förvintern, mer nederbörd inte bra, risk för främmande insekter och djur som kommer med sjukdomar för våra djur, rödingen kanske försvinner.*
- *Låst vinterbete*
- *Låst vinterbete*
- *Låst vinterbete, nya sjukdomar*
- *Låst/isigt bete på vintern. Varma torra somrar som påverkar lavens tillväxt och näringsvärdet i grönbetet.*
- *Låsta beten*
- *Låsta beten*
- *Låsta beten*
- *Låsta betesmarker pga. isbildning och stora snömängder. Tvåa temperaturväxlingar vintertid.*
- *Låsta vinterbeten*
- *Låsta vinterbeten och där det finns bete är det antingen mer rovdjur eller andra intrång som ställer till det.*
- *Mattillgången för renar*
- *Mer nederbörd..?*
- *Mer och nya skadeinsekter.*
- *Milda snörika vintrar med isbildning på mark så att renarna inte kommer åt födan. Infektionssjukdomar hos renen.*
- *Milda vintrar*
- *Milda vintrar med isbildningar som påverkar betet, varma somrar med torka, väderomslagen*
- *Milda vintrar/bete*

- *Miljö och väder*
- *Miljöförstöringar*
- *Minskade betesförhållanden pga. låstbete, snömängd*
- *Människan och maskiner.*
- *Människor*
- *Möjligen sämre bete pga. isbildning tidigt på hösten men så har det varit förut också vissa höstar -naturliga variationer*
- *Möjligheten för renarna att finna vinterbete*
- *Möjligheten för renarna att komma åt renlav*
- *Nederbörd, stora temperaturväxlingar*
- *Nedisning av betesmarkerna*
- *Nedisning av markbete*
- *Okunskap.*
- *Opålitliga vädret som främst påverkar vinterrenbetet*
- *Oregelbundna vintrar, låst bete, höga utfodringskostnader, sjukdomar, massdöd.*
- *Osäkra vintrar, mer sjukdomar eller nya sjukdomar och parasitangrepp*
- *Plasten som slängs i havet i tredje världen*
- *Primärt förnekelsepropagandan som är allmänt accepterad.*
- *Påverkan på lavar m.m. De stora variationerna mellan kyla, värme, regn och snö*
- *Påverkar renbetet*
- *Renbetet*
- *Renbetet*
- *Renbetet förstörs*
- *Renbetet försvinner*
- *Renbetet och luften*
- *Rovdjur, intrång*
- *Rovdjuren*
- *Samebyns förändrade renskötsel*
- *Samhället, okunskap när det gäller renskötselns framtid*
- *Sjukdomar, skadedjur mm*
- *Skare*
- *Snabba väderomslag*
- *Snö och is.*
- *Snömängd. Tidiga vintrar, sen vår*
- *Stödutfodring från tidig höst till sen vårvinter*
- *Svåra betesvintrar och med ett varmare klimat kanske andra djurarter och sjukdomar etablerar sig på betesmarkerna.*
- *Sämre bete, oförutsägbart väder.*
- *Sämre vintrar, renen förlorar sitt naturbete*
- *Temperaturhöjningen*
- *Uppvärmningen*
- *Utfodring*
- *Vad händer när isbergen smälter ner? Hur påverkas golfströmmen?*
- *Varma vintrar*
- *Varma vintrar som bildar isskorpa under snön så att renarna inte kommer åt födan. Varma och torra somrar som försämrar näringsvärdet i födan.*
- *Varma vintrar. Stora mängder nederbörd*
- *Vet ej*
- *Vinter, växlande väder men även sommarn, långvariga värmeböljor, torka*
- *Vinterbete.*
- *Vinterbetessituationen, utfodringsstöd i större omfattning*

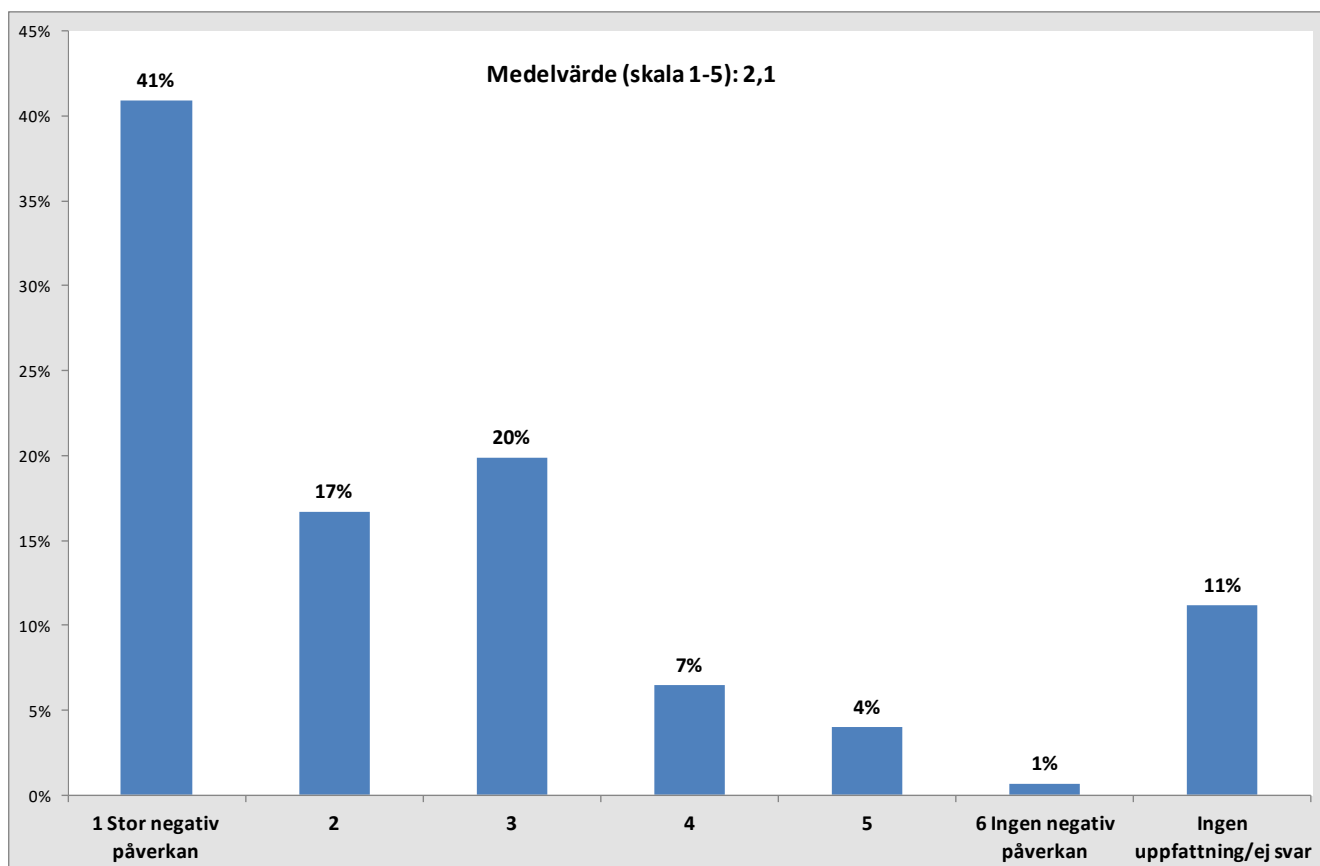
- *Vinterbetessituationen. Utfodringsstöd i större omfattning.*
- *Vinterbetet*
- *Vinterbetet*
- *Vinterbetet*
- *Vinterbetet blir låst tidigt på höstvintr. Rovdjuren kommer åt renarna på grund av klimatförändring, snön bär rovdjuren och renen går igenom snön.*
- *Vinterbetet omöjliggörs. Det är inte meningen att renar ska utfodras varje vinter*
- *Vinterbetet, särskilt på hösten*
- *Vintrarna*
- *Våld inom samebyn. Mordhot är vanligt.*
- *Vädersvängningar*
- *Väderväxling, värme, skadedjur, sjukdomar, gifter i natur*
- *Vädret på vintern*
- *Värmen*
- *Värmen ,samt sjukdomarna som följer med varmare förhållande*
- *Växlande temperatur vintertid.*
- *Ändrade vinterbetesförhållanden. Vi måste mata renen istället för tvärtom som det alltid varit. Det gör att det inte är någon mening att fortsätta med renskötseln.*
- *Ökad turism, gruvetableringar*
- *Ökade problem pga. låst bete nästan samtliga vintrar*
- *Ökande antal rovdjur och rovfåglar*
- *Överkonsumtion, konstgödsel etc.*

Västerbottens län

- *Att aldrig finna vinterbete för mina renar.*
- *Att renskötseln måste förändras så i sin årscykel, att behoven blir så nya, att dagens organisering av rättigheterna inte räcker till.*
- *För lång barmarksbetes tid. Jag tror att grönbete efter augusti har för låg energihalt för att vara till nytta. I praktiken bara bukfylla. Att gå på vinterbete under barmarkstid riskerar att snabbt minska lavarealer och samtidigt öka risken för sjukdomar som utlöses av ofrusen mark.*
- *Inget naturbete på vintrarna*
- *Isbildning, låst vinterbete*
- *Jordens höjda medeltemperatur vilket resulterar i mildare vintrar och dåligt bete.*
- *Kommer innebära stor påverkan/förändringar på renskötseln på främst naturligt vinterbete men även sommartid. Värme, insekter, parasiter.*
- *Låst bete*
- *Låst bete*
- *Låst bete, mer insekter, för varmt, inga riktiga vintrar och inga riktiga somrar*
- *Låst markbete*
- *Låsta vinterbeten, heta somrar, nya sjukdomar och parasiter*
- *Mildare vintrar. Tack vare Kina, USA, Ryssland, Indien, mm.*
- *Människan*
- *Rovdjur och människa*
- *Rovdjuren. Konkurrerade markanvändning*
- *Sjukdomar på ren*
- *Sämre renbete, svårare hantering i övrigt.*
- *Temperaturväxlingar. Milt och mycket regn*
- *Varmare vintrar.*
- *Vet ej*
- *Vinterbetet och skogsbränderna samt kalhyggen*

- Vinterbetet är ständigt låst, skogsbruket har huggit bort all gammal skog så hänglav finns inte längre. Och dom har markberedning som harvar sönder all markvegetation. Och bara unga plantager, vad ska renen äta?
- Väderleksomslag med blida, regn och is.
- Värmen och isiga vintrar

I vilken grad har de senaste årens klimatförändringar/vädersvängningar påverkat förutsättningarna för att bedriva renskötsel?

Kommentarer

Jämtlands län

- De kommer inte åt maten när det blir för mycket snö
- Från oktober-maj.
- För lite snö men förlängd barmarkssäsong är bra
- I år har vi kunnat gruppera
- Låst bete tidigt på hösten i fjället, sedan blir det låst nere i skogen
- Låsta vinterbeten. Torka under sommaren som gjorde att renen bytte betesland. Mycket snö så renen nyttjar vägar osv, blir påkörda av tåg och bilar.
- Med dåliga vintrar är det svårt att hålla en samlad renhjord. Renarna sprider sig överallt och användning av bl.a. salt på vägarna gör att man får mycket påkört.
- Slaktperioden har senarelagts på grund av för lite snö
- Snö som smälter och fryser. Betet blir sämre eller låst renarna sprider sig för att hitta mat. Dessutom får dom ingen betesro pga. rovdjuren

Norrbottens län

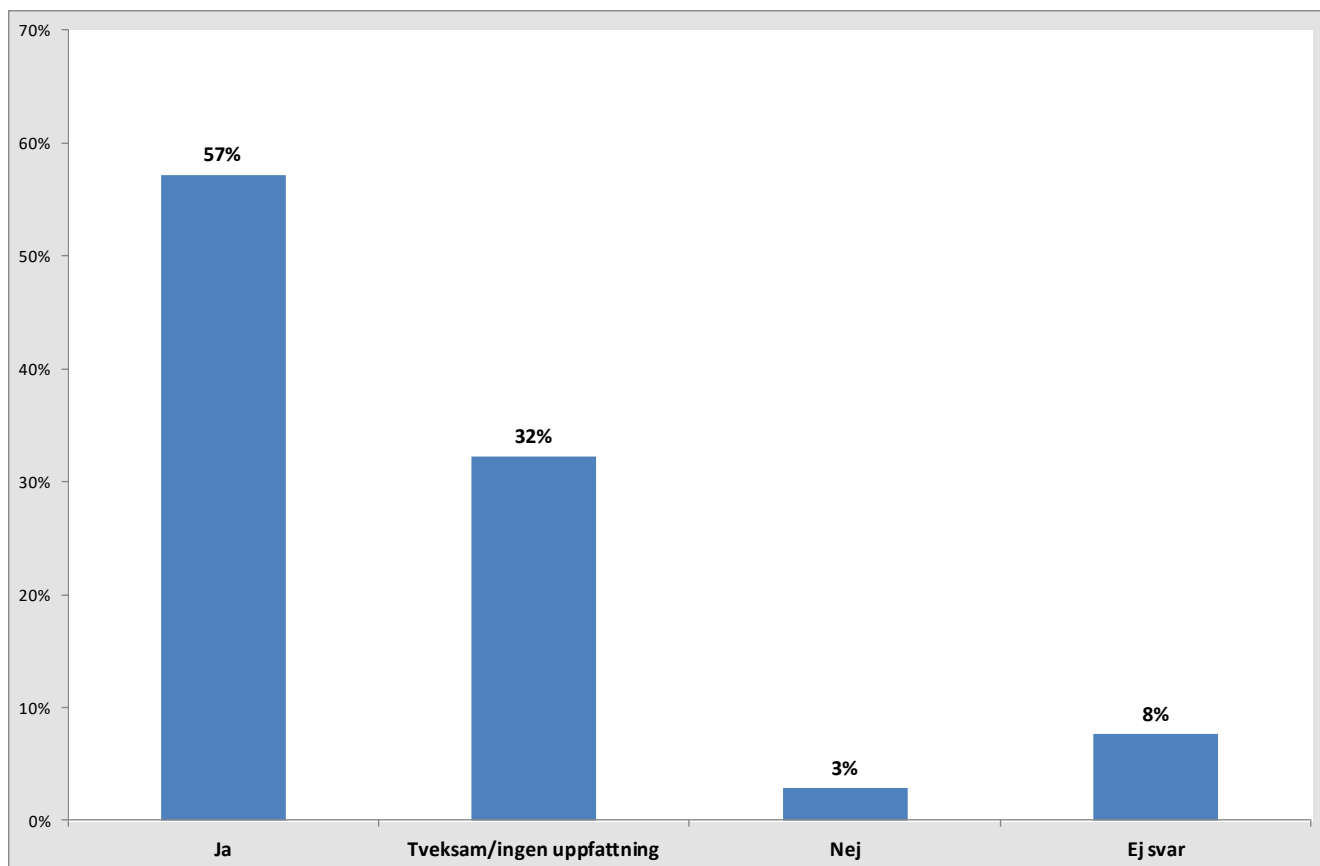
- *Betet*
- *De varma vintrarna leder till ogynnsamma betesförhållanden tillsammans med krympande vinterbetesland som gör situationen för djuret svår, men tunga sociala konflikter i samebyn uppstår.*
- *Det finns inget utrymme att få någon vinst på försäljning om det ens finns något att sälja. Mer kostnader till kantbevakning och utfodring. Men måste ta ett jobb för att kunna pumpa in pengar i renskötseln. Bättre då att börja förvärvsarbete.*
- *Det har blivit regel att vinterbetet försämras av återkommande töperioder under vintern.*
- *Dåliga vinterbeten*
- *Dåligt naturbete, ökade samlingskostnader, renar i sämre form som stryker med lättare.*
- *Dåligt renbete - renen vandrar och söker föda längre och längre bort – svält - rovdjursmat.*
- *Har varit tvungen att utfodra renarna de 4 senaste åren under vinterhalvåret. Ekonomin räcker inte till, allt är för dyrt. Min erfarenhet är att renar som måste utfodras varje vinter, blir mycket svagare renar än de renar som går fritt i naturen.*
- *Heta somrar och regniga höstar, vintrar*
- *I skogslandet har påverkan inte varit så stor.*
- *Isbildning på mark och träd. Stora nederbördsmängder eller torka. Lavhedar med torr mark isas ner.*
- *Isbildning på betesmarker*
- *Isbildning på marken så att inte renen kan nå sitt naturliga lavbete.*
- *Isiga betesmarkeer*
- *Komma åt mat för renarna*
- *Kräver mer arbete med att hålla ihop renarna och då ökar kostnaderna*
- *Lite vinterbetesmarker i hela renskötselområdet*
- *Låst vinterbete.*
- *Låsta beten, att inte veta var vi ska hitta bete som fungerar under längre tid*
- *Med låsta beten tvingas rensköterna hel- eller delutfodra sina renar med stora ekonomiska konsekvenser som följd. Det resulterar i att skötaren antingen tvingas slakta ner sitt renantal för att finansiera det eller söka andra jobb på sidan för att trycka ner kostnaderna.*
- *Minskade renbetesområden samt svårt komma åt marken vissa tider*
- *När det inte finns några val utan man tvingas till utfodring, detta påverkar renen på sikt i första hand negativt och dessutom ödelägger den ekonomin.*
- *När det regnar i januari*
- *Problem av låst bete nästan alla vintrar samt problem med trafikverkets framdragning av nya järnvägssträckningar som påverkar negativt renens präglade vandringar*
- *På vinterbetet, isbildning på lav.*
- *Regn och varma väder som skapar ett istäcke i marken och omöjliggör mattillgången för renarna.*
- *Renbetet*
- *Stödutfodring*
- *Temperaturväxlingar under vintern.*
- *Tillgången till mat pga. låst bete (isskorpa längst ner på marken som omöjliggör åtkomst till lavar och annan föda, djupsnö, uthuggna gammelskogar, som alltid gett renar skägglav att beta av).*
- *Vinterbeteslanden blir tidigare låsta*
- *Vintertid bl.a. Behovet av stödutfodring då bete de senaste åren varit låst pga. isbildning och enorma snödjup*
- *Vintrarna*

Västerbottens län

- *Den tidiga skarbildningen på hösten*
- *Förr sa man att var 7e år gav dåligt vinterbete. Nu är vart 7e år bra vinterbete.*
- *Låst bete*
- *Låst markbete*
- *Negativt är att foderanvändningen ökar, inte så stora påverkningar för de samebyar som har planer för klimatet och givetvis åretruntmarker som tål en ökad verksamhet, alltså att man inte behöver gå på vinterbete i oktober. Mot bakgrund av att vi sett detta redan 1990 har vi haft möjlighet att förbereda oss.*

- Tö och kyla om vart annat, djupa snötäcken
- Varmare höstar och vintrar med regn istället för snö= is på marken.
- Vinterbetet fryser inne och underlaget för vårflytten tinar bort. Extremt sommarväder, varmt och torrt.

Ser du att det skulle behövas mer rådgivnings- och/eller forskningsinsatser kring dessa frågor?

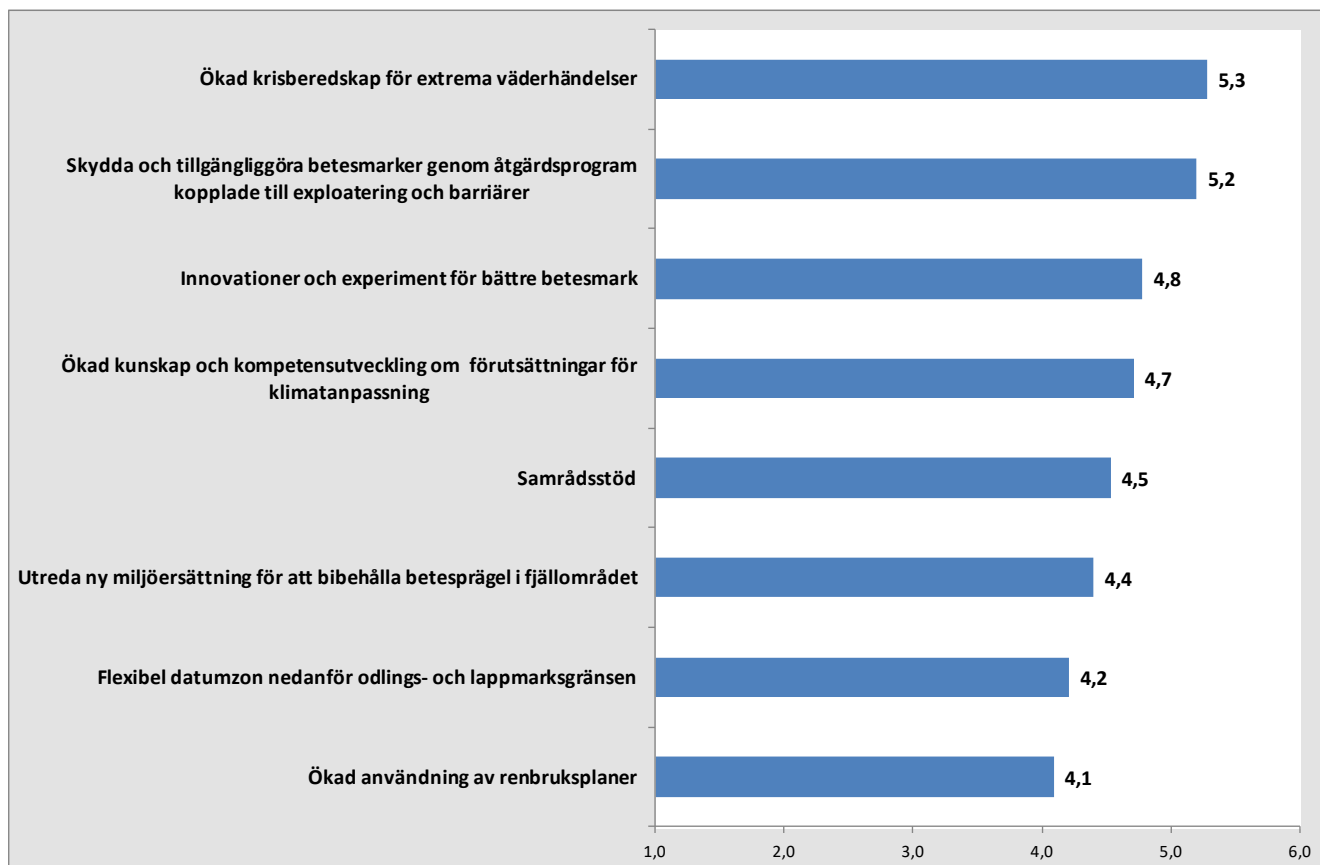
Kommentarer

- Betesförhållanden.
- Både beskrivande forskning som kan belysa hur det ser ut samt experimentell som kan hitta smarta lösningar för framtiden som kan spridas. Rådgivning kring utfordring men även kring sjukdomar. Vi behöver också fundera på hur vi ska kunna överleva på mindre hjordar och ändå få lönsamhet. Ökad förädling, ta vara på ALLT från renen (enligt gammal respekt).
- Forskning kring snökanonanvändningen och dess klimatkonsekvenser. Detta talas det aldrig om, våra marker håller på att torka ut! Detta har pågått under många årtionden, det är nu vi börjar se konsekvenserna. Detta är väldigt allvarligt i den närmaste framtiden.
- Forskning om hur framtiden kommer te sig
- Forskning som innebär att renen behöver större ytor att beta på när det är isbeläggningar på mark.
- Forskning, ja, men gör som Yngve Ryd, fråga erfarna renskötare.
- Hur andra aktörer på renens mark faktiskt bidrar till klimatförändringarna samt att deras okunskap om naturen blir en fara för alla som är i behov av naturen.
- Hur man i framtiden ska förhålla sig till klimatförändringarna, men även hur renskötseln påverkas och vilka effekter det kumulativt har på främst det samiska samhället, men också samhället i stort
- Hur motverkar man de stigande temperaturerna
- Medförande sjukdomar på ren, parasiter
- Metoder om utfodring samt om foder och anläggningar där utfodring sker.

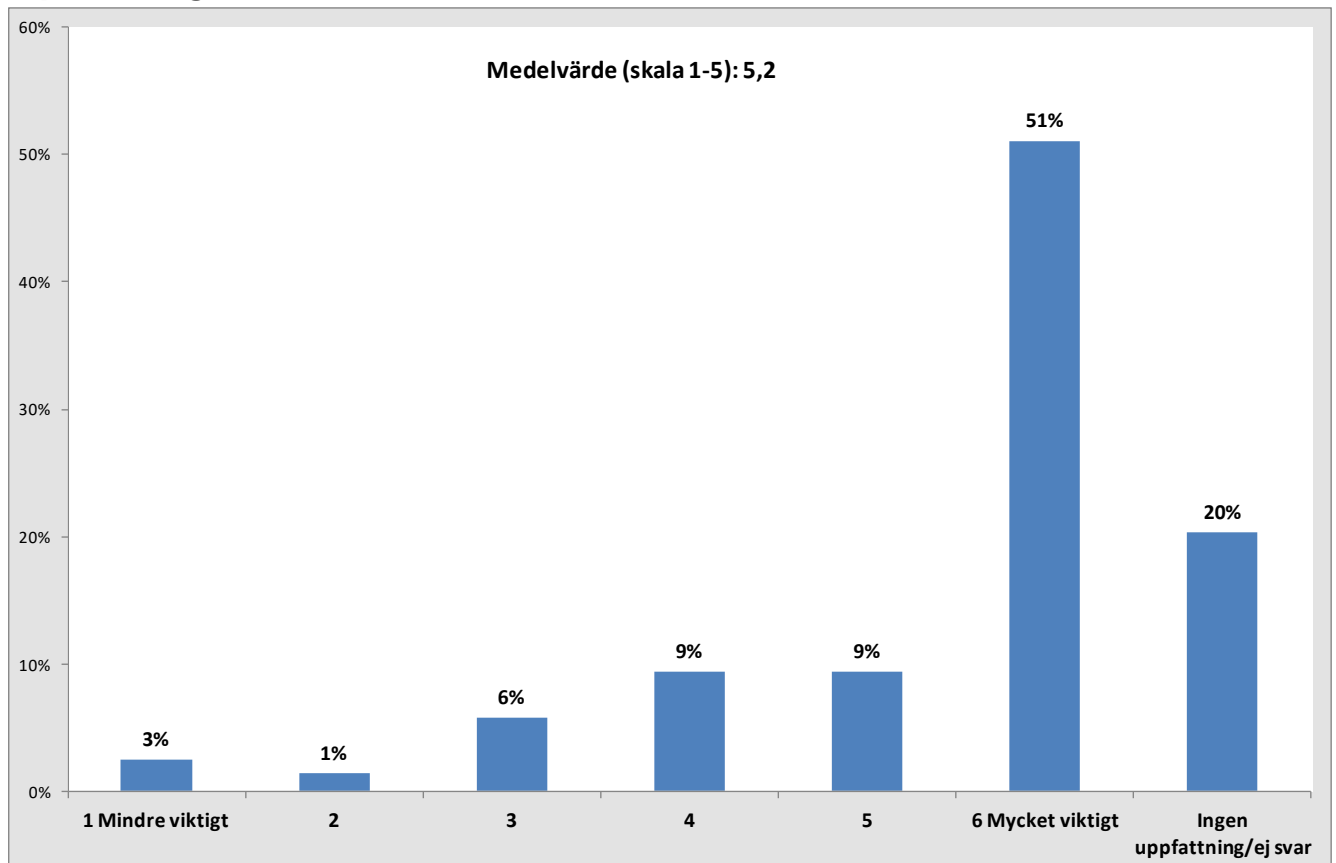
- *Myndigheter måste kunna förklara för allmänheten vad det innebär för renar och andra djur när väderförhållanden förändras. Som det är nu verkar merparten tro att de dåliga betesförhållandena beror på att renskötarna hittar på för att få "bidrag".*
- *Om hur klimatet kommer att se ut de kommande åren.*
- *Om man på något mirakulöst sett hittat något för att få lavar att växa snabbare eller något som hindrar isbildning*
- *Politiken som anammar rovdriften i skogen*
- *Rådgivning hur vi kan möta klimatförändringar*
- *Rådgivningsinsatser, hur menas med det. Vem skall rådgiva mig, om betet är låst? Forskningsinsatser om det blir ett resultat, Ja!*
- *Se 2 frågor före, vilka följer exempelvis inte Parisavtalet??*
- *Sjukdom på renen stressen skadar renen fysiskt. Detta behövs lyftas. Att stress ger fysiska sår. Hur renen undviker rörelse och störningar (GPS) hur renen påverkas av militärövningar.*
- *Sjukdomar*
- *Staterna får själva forska*
- *Stöd behövs*
- *Stödutfodring, sjukdomar.*
- *Utfodring är idag vanligt förekommande. Behövs rådgivning och kunskapsutbyte.*
- *Vi vet inte vad som händer i framtiden*

Vilka åtgärder ser du som viktigast när det gäller klimatanpassning för rennäringen?

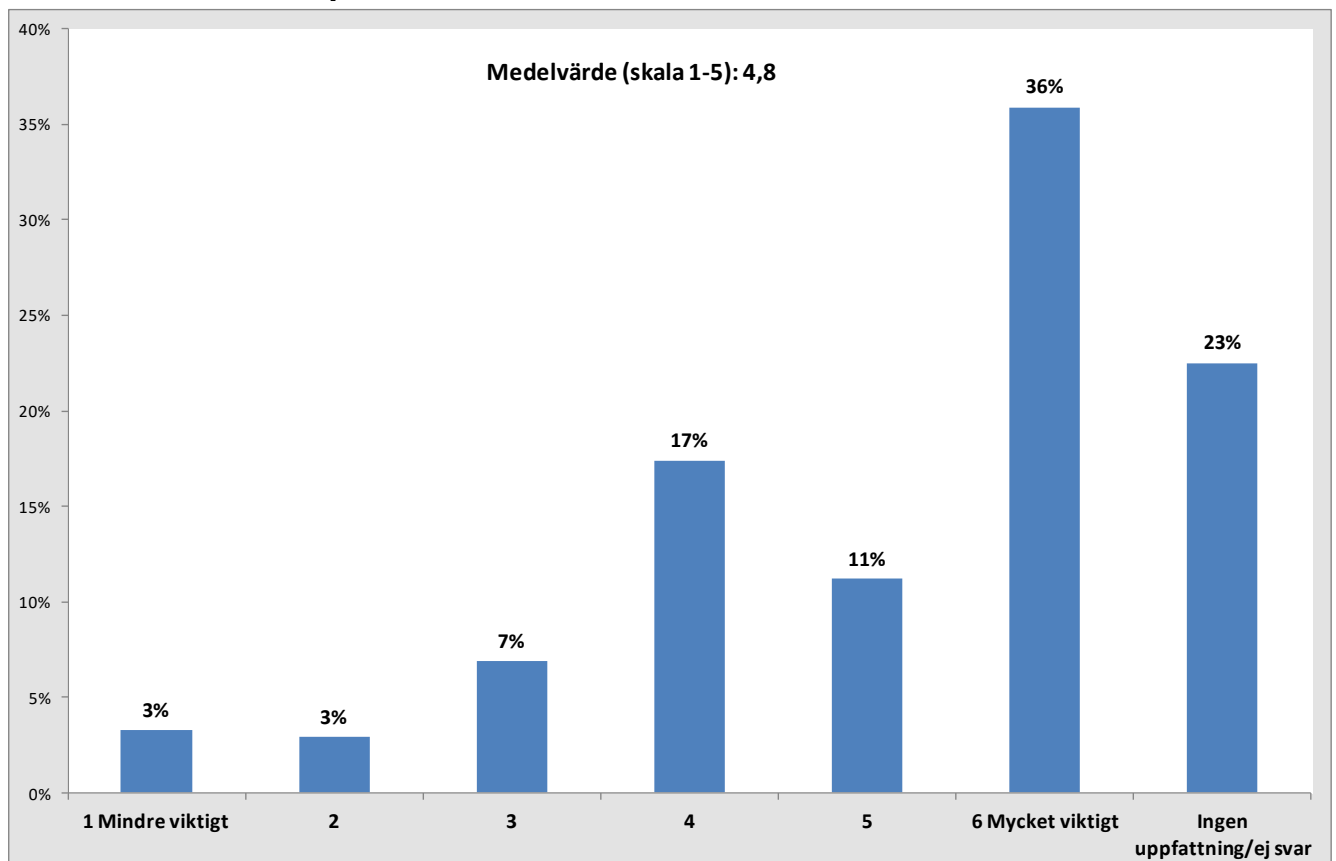
Sammanfattande medelvärde skala 1-6

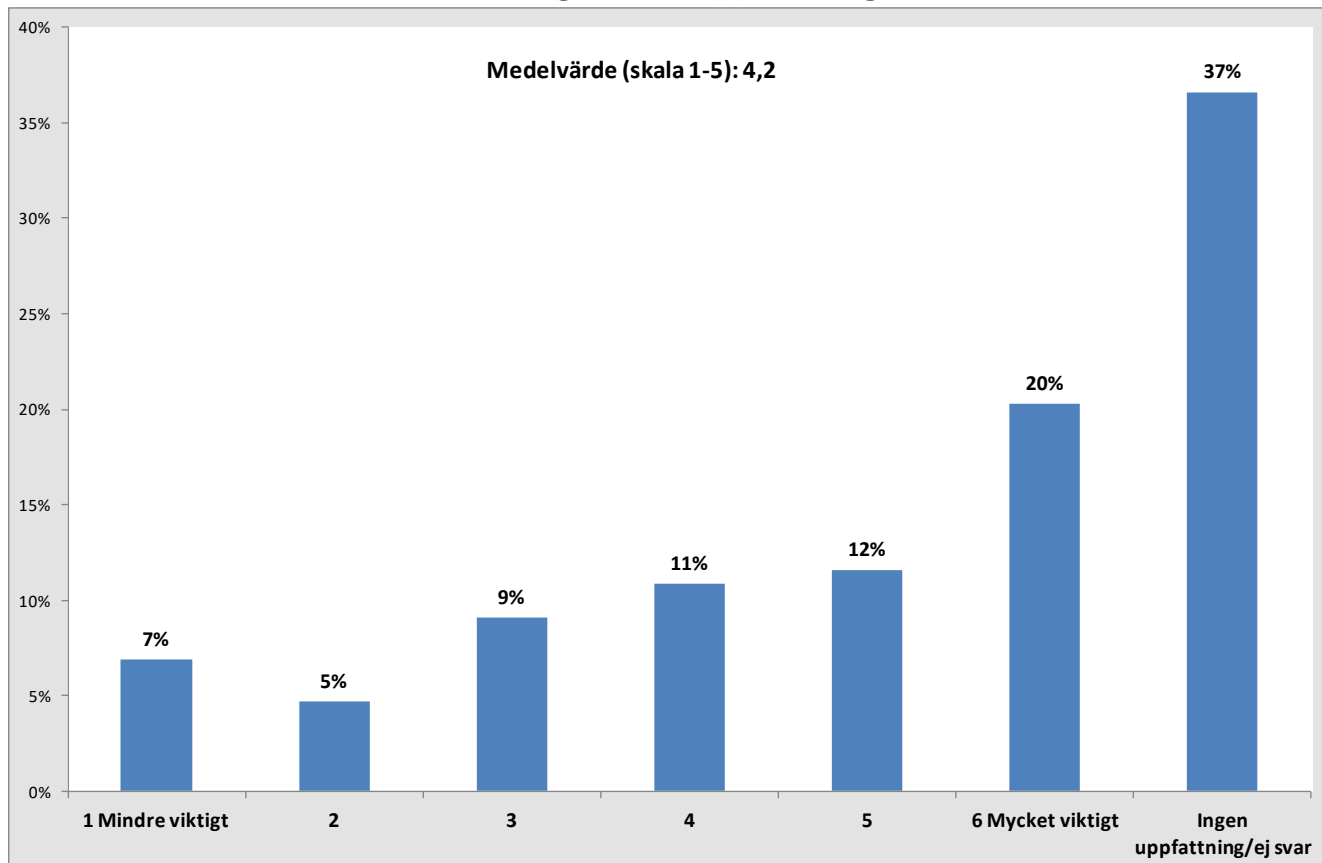
Skydda och tillgängliggöra betesmarker genom åtgärdsprogram kopplade till exploatering och barriärer

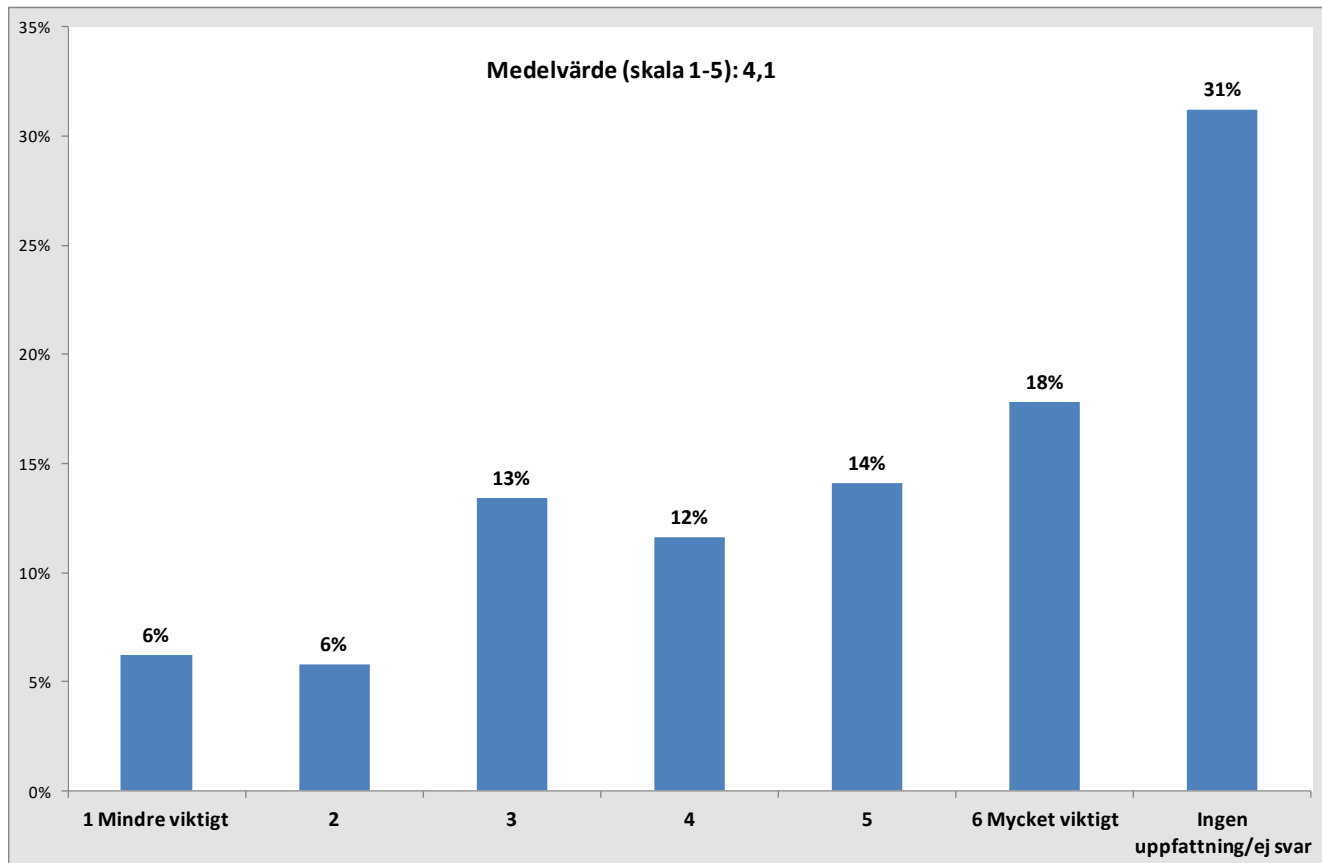
Innovationer och experiment för bättre betesmark

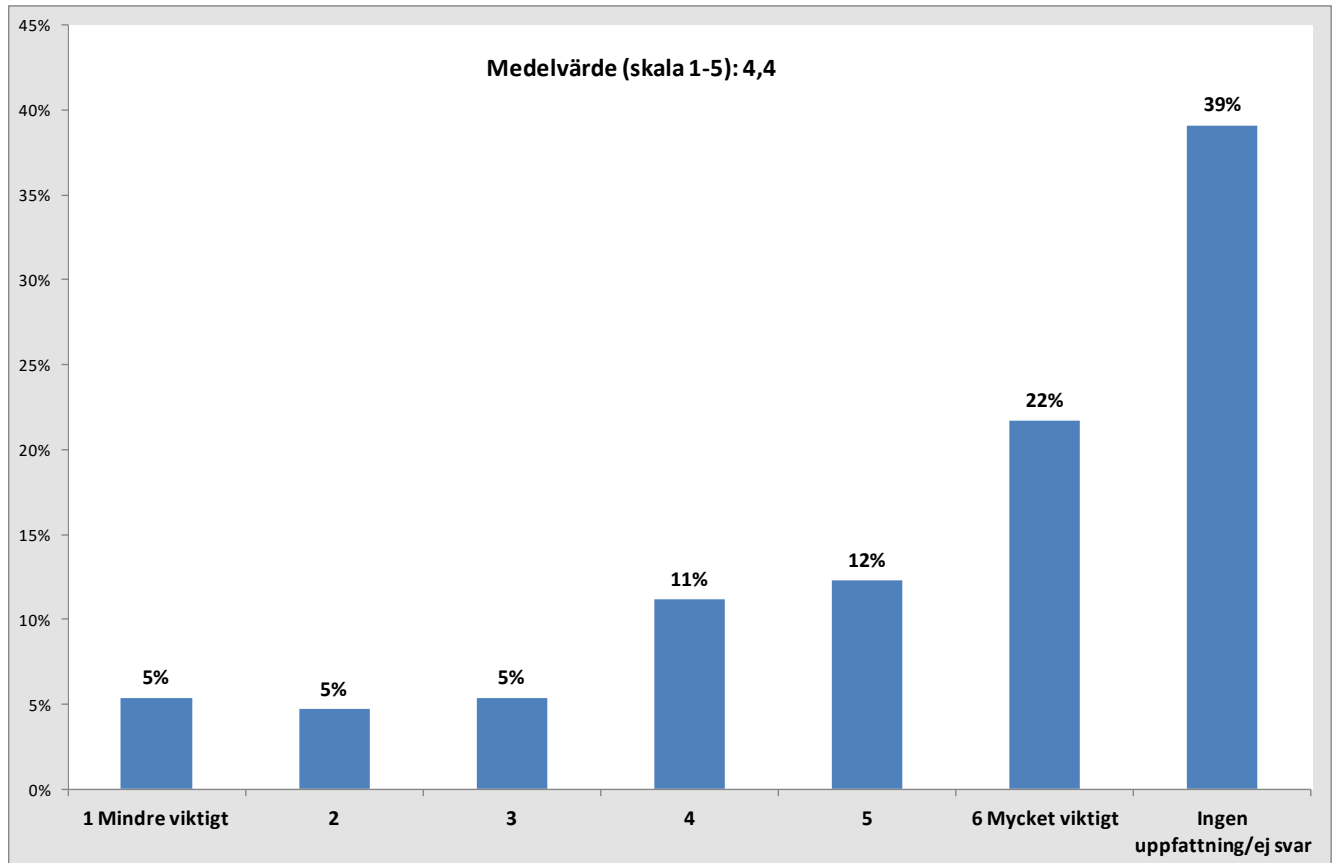
Flexibel datumzon nedanför odlings- och lappmarksgränsen

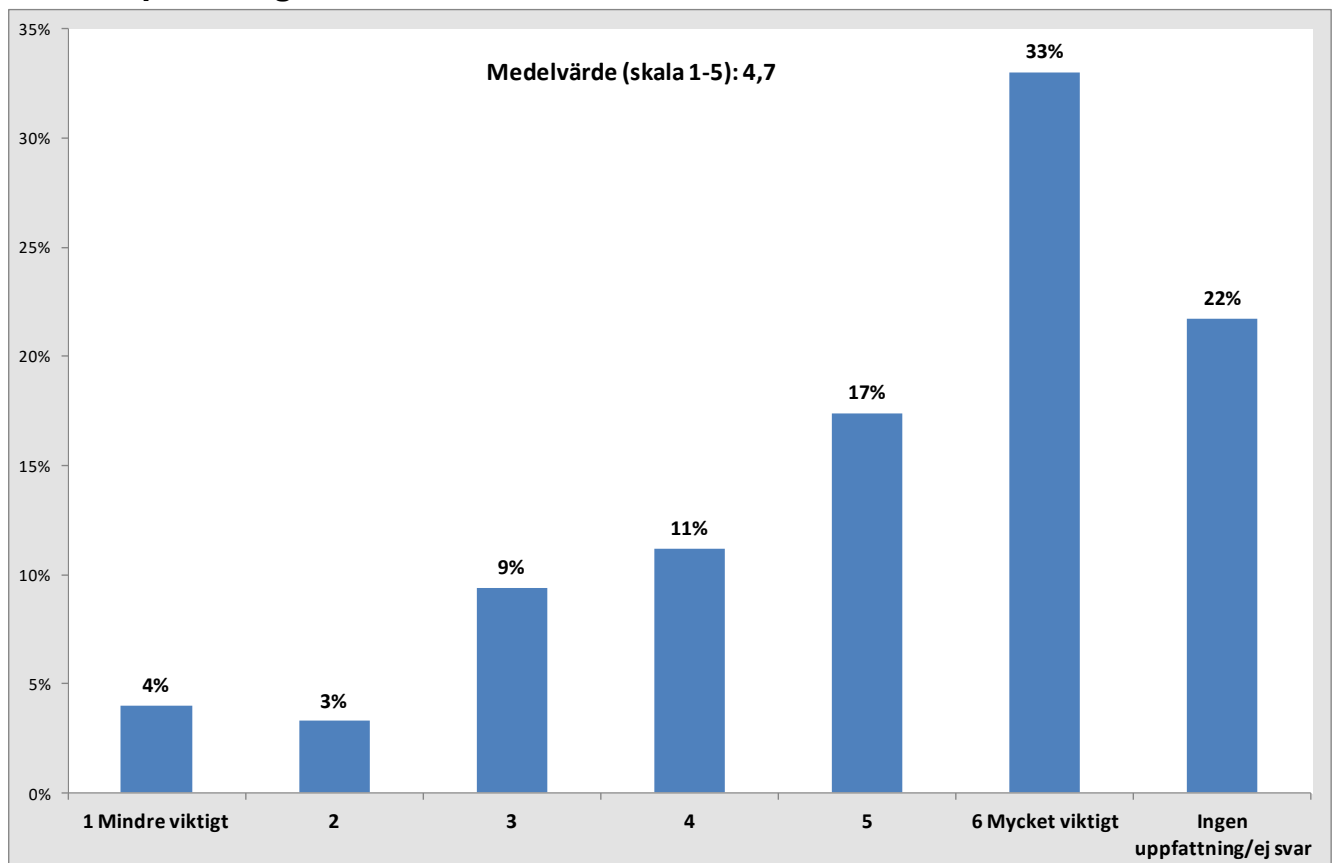
Ökad användning av renbruksplaner

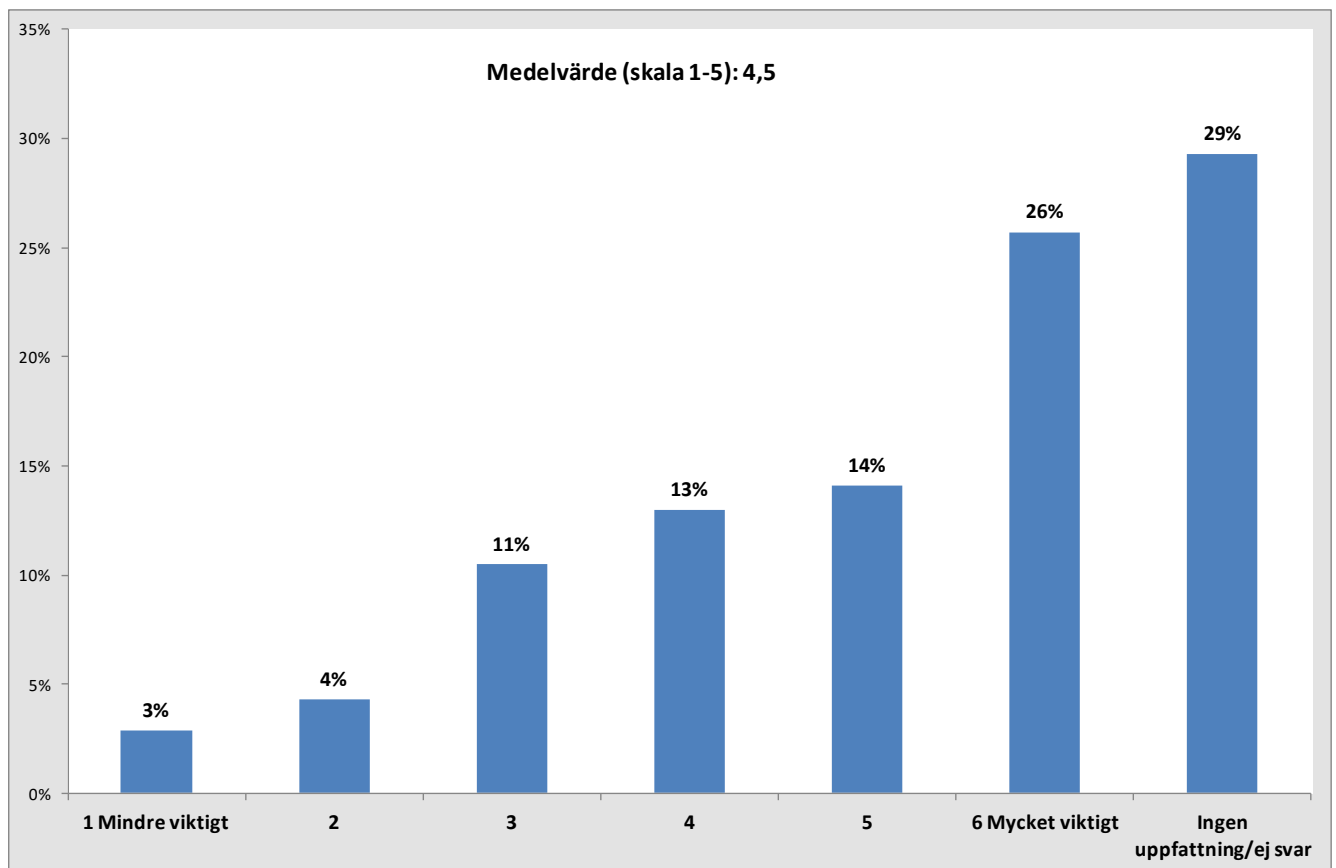
Utreda ny miljöersättning för att bibehålla betesprägel i fjällområdet

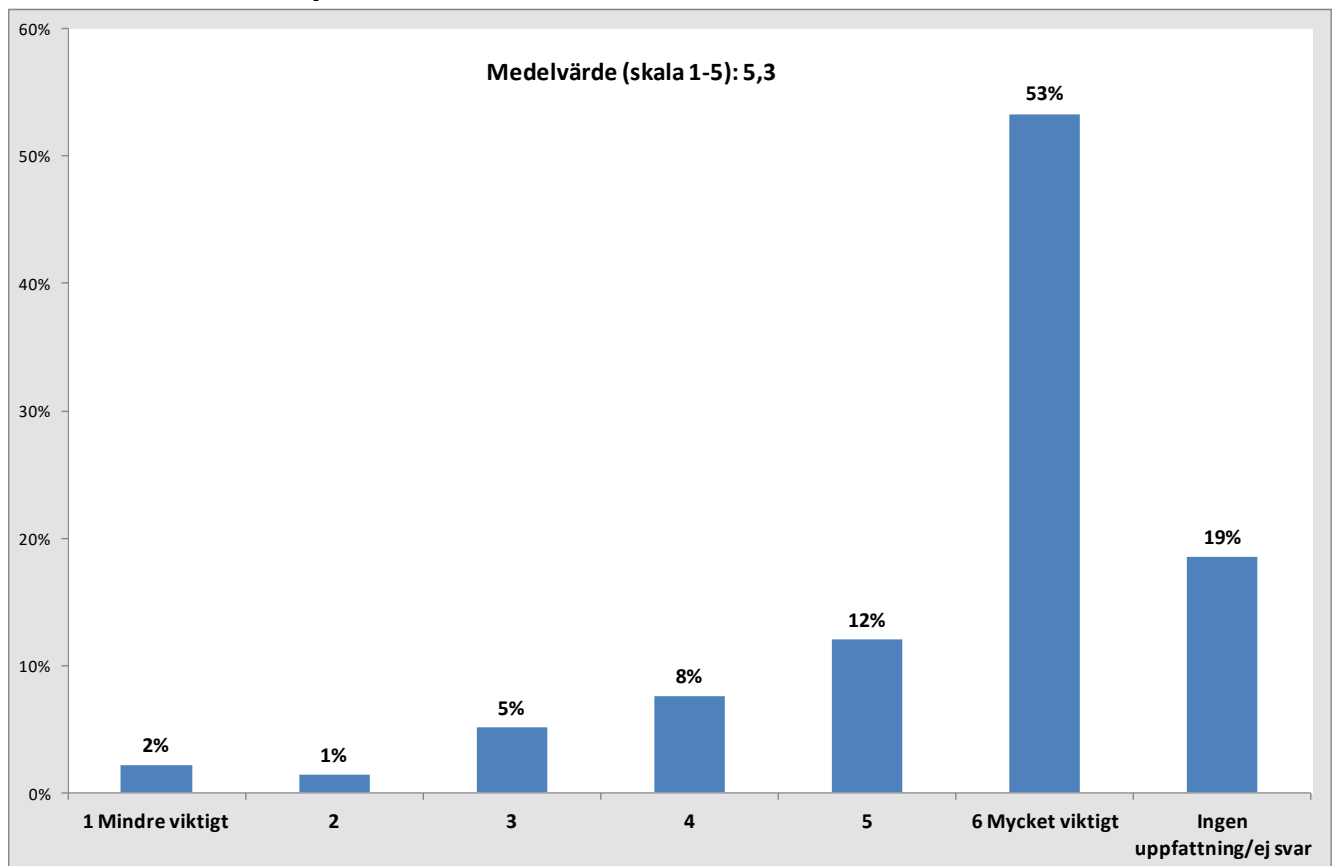
Ökad kunskap och kompetensutveckling om förutsättningar för klimatanpassning

Samrådsstöd

Ökad krisberedskap för extrema väderhändelser

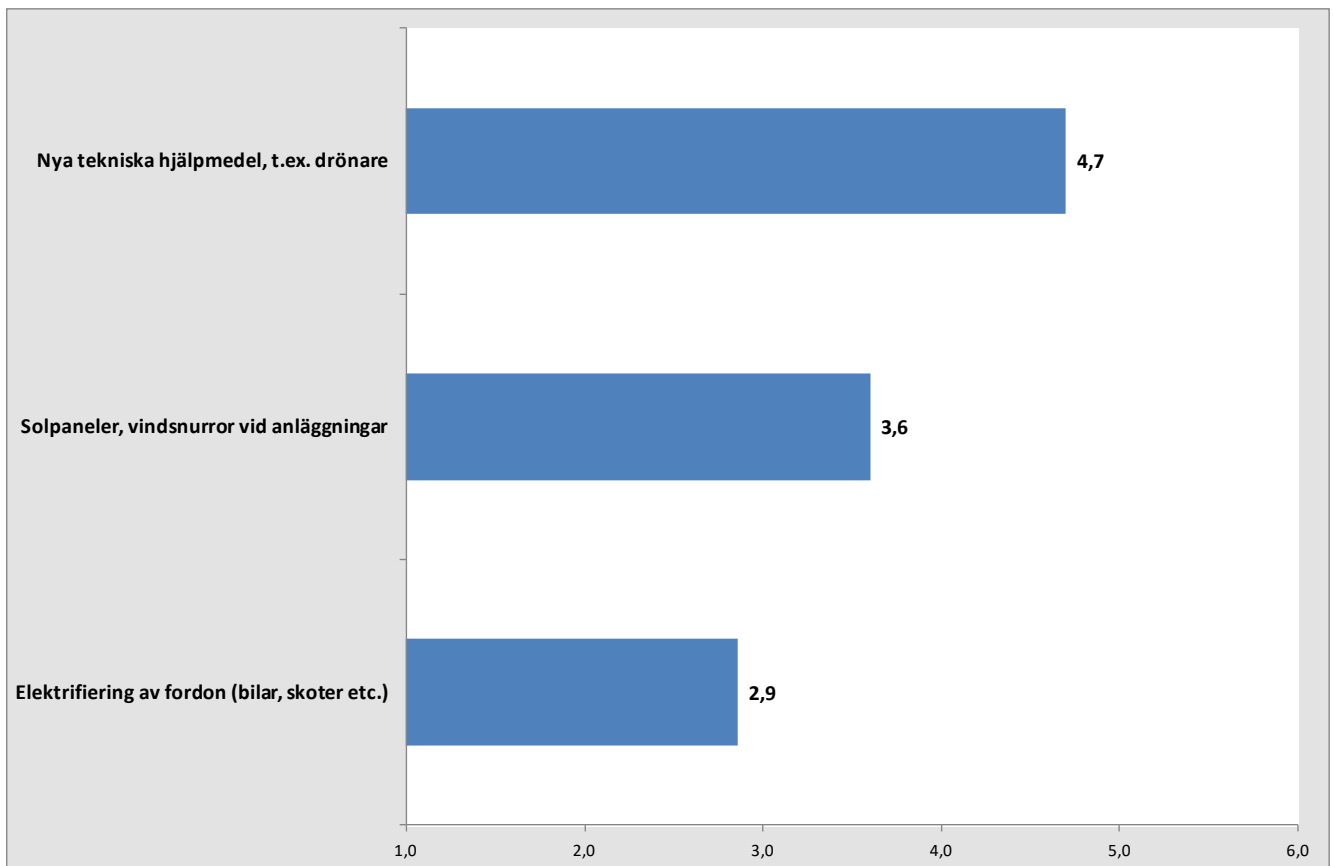

Något annat som är viktigt?

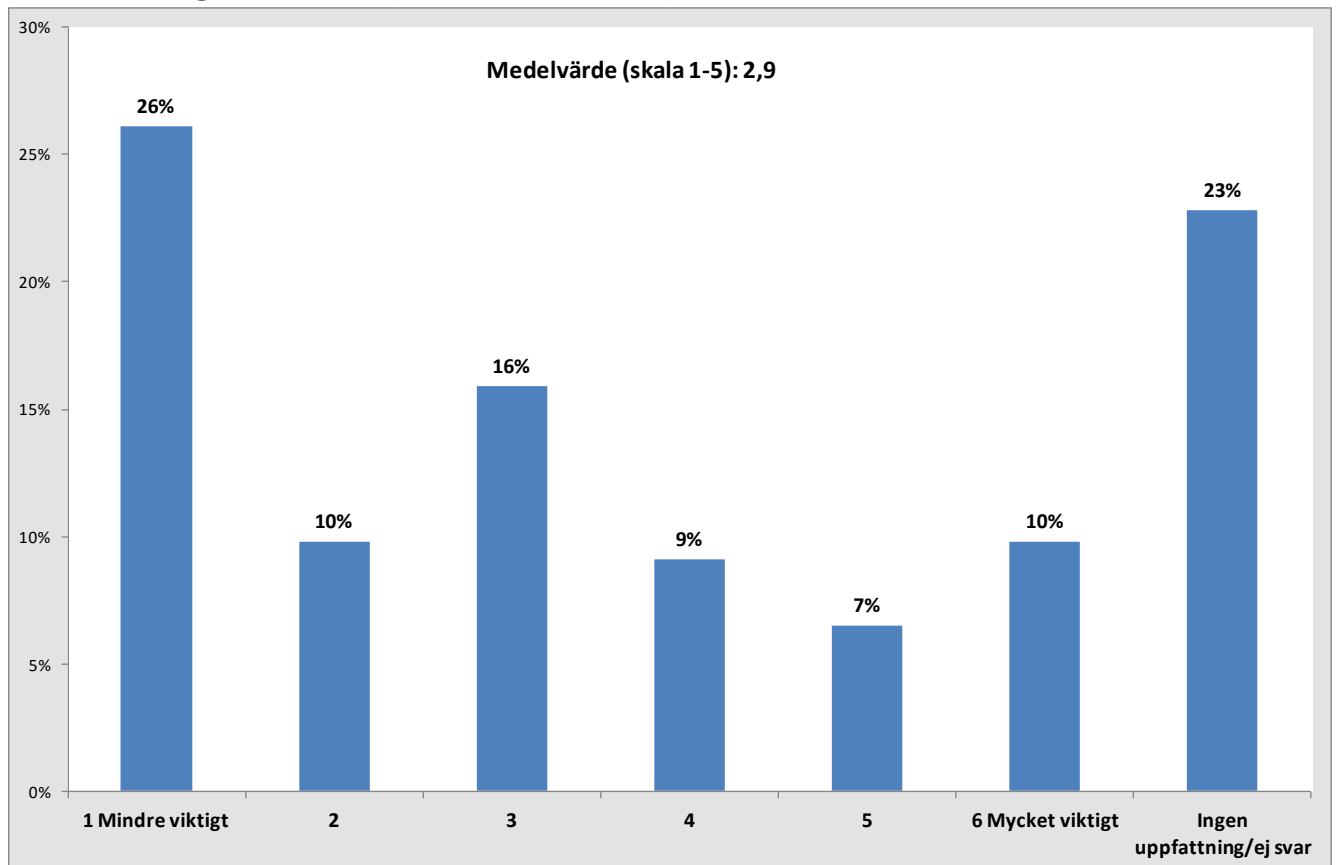
- *All renskötsel kretsar INTE bara runt fjällen. Frågeställningen borde åtgå från all renskötsel, både skogs- och fjällrenskötsel. Däremot tycker jag inte att man skall sammanblanda koncessionsbyarna med övrig renskötsel.*
- *Att pristödet höjs för tidig slakt, september-oktober.*
- *Att renen får vara ifred och får betesro. Alltså inte blir störda av rovdjur, turister och jägare till exempel*
- *Det måste finnas pengar och resurser om det uppstår sjukdomar på djur pga. klimatförändringarna*
- *Det är ju inte bara rennäring som tar skada, utan även jordbruket i Norrland. Forskning, ja det pågår ju, finns även äldre forskning att ta del av.*
- *Detta är en näring där naturen råder. Den tar vad den tar och ger vad den ger*
- *Egen handlingsplan då det blir dåligt. Vad ska jag och min vinterbetesgrupp göra. Gillar inte att blir utlämnad till det kollektiva i så viktiga beslut då höstvinthjordarna ska samlas. Alla har egna agendor.*
- *Flexibel datumzon. Tar man hänsyn till koncessionsrenskötseln som bedrivs året runt inom sin bys område även nedanför odlingsgränsen.*
- *Insatser på flera fronter är lika viktiga och svåra att rangordna.*
- *Mer pengar till foder*
- *Om då medeltemperaturen stiger inom en kort tidsperiod bryts många näringskedjor i naturen och därtill ökas andelen av konkurrerande arter, en naturkraft som är oförutsägbar i dag. I princip omöjligt och lösa morgondagens problem i dag. Ekonomiska resurser ska i merpart frigöras för aktuella uppkommande problem. Här gäller det att ha en grundtes, tro är icke att veta.*
- *Skogsbolagen skulle bli ersättningsskyldiga för betesmarker de förstör. Där de markberedning, gödslar, plantera Contortatall, hugger ner hänglavsbärande skogar.*
- *Skogsbruket tar all lavskog som fungerar som nödbete*
- *Snabba beslut och mer hjälp med katastrofstöd, foderstöd*
- *Staten ska ersätta förlusterna av betesmark pga. exploateringarna*
- *Tror inte rennäringen har problem att anpassa sig till världens väder men samhället i övrigt vilket i sig blir till förfång för rennäringen som tex frågan om betesmark och vad det innebär med alla aktörer/exploatörer och vad dessa faktiskt har för inverkan som kan få hela möjligheten att bedriva renskötsel att bli obefintlig.*
- *Viktigt att i renbruksplanerna tydliggöra vilka marker som måste skyddas med koppling till klimatet och att detta sprids till myndigheter, kommuner och andra exploatörer.*
- *Även utanför renbetesfjällen*
- *Överförandet av traditionskunskap. Gratis foder.*

Vilka åtgärder i renskötselföretagen/samebyarna ser du som viktigast när det gäller att minska miljöpåverkan från renskötseln?

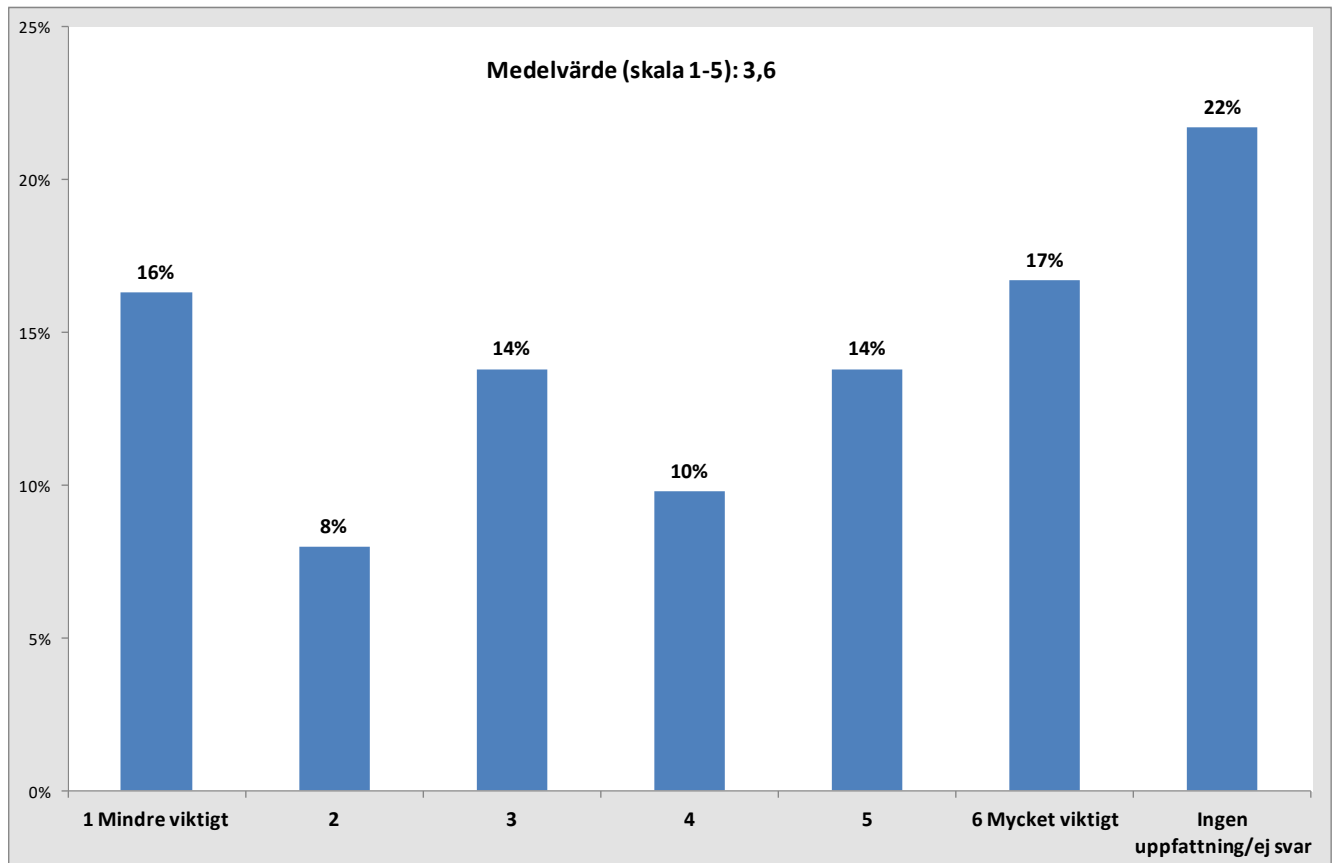
Sammanfattande medelvärde skala 1-6

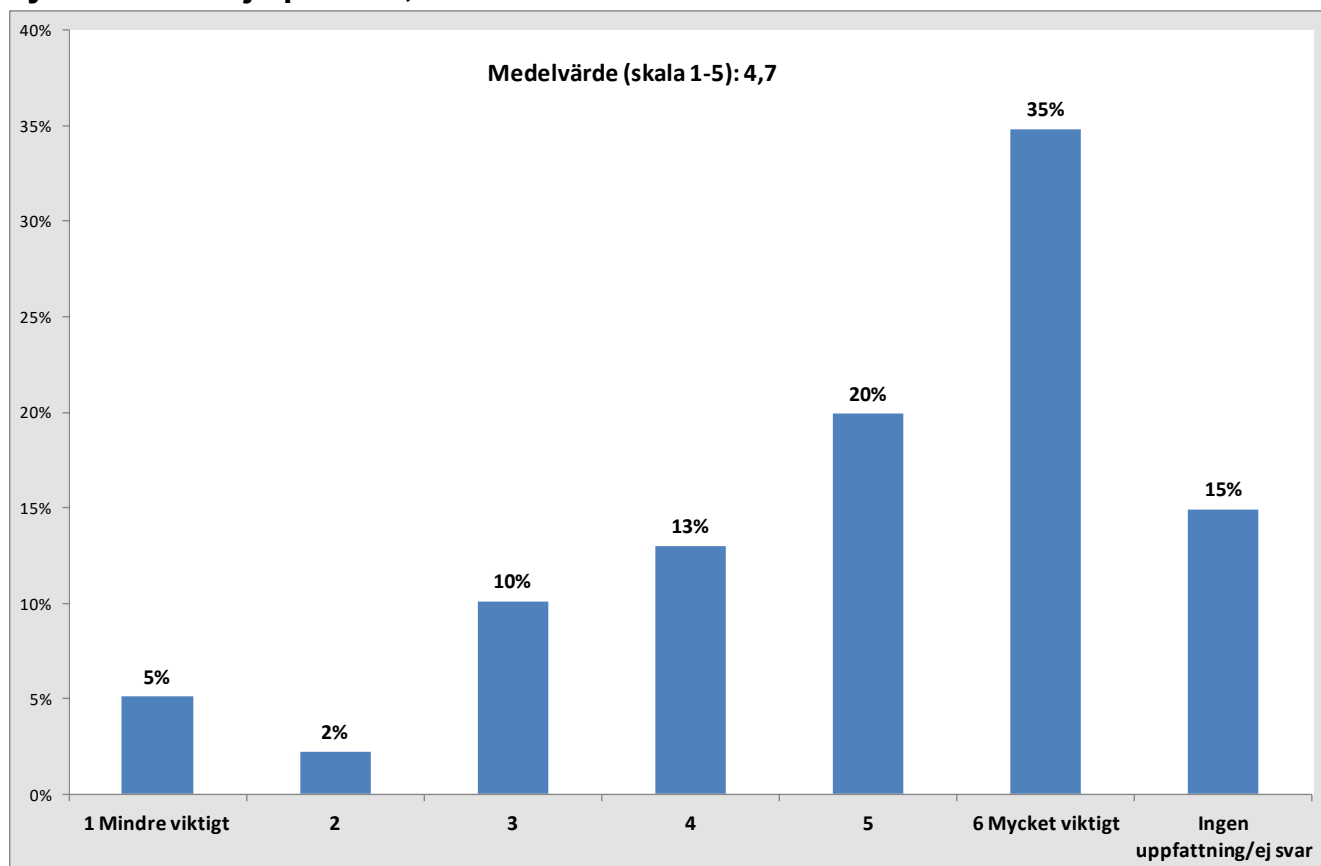
Elektrifiering av fordon (bilar, skoter etc.)

Solpaneler, vindsnurror vid anläggningar

Nya tekniska hjälpmedel, t.ex. drönare

Något annat som är viktigt?

- Anläggningar som nyttjas sällan - elverk.
- Anser att frågorna är fel ställda
- Användning av reflexfärg på hornen för att minska trafikdödade renar
- Att renen inte störs av rovdjur, turister och jägare mm. Får dom vara i fred så behöver vi inte använda lika mycket maskiner för att hålla dom samlade
- Betesro och tillgång till bete! Då kan vi åka skidor och flyga drönare.
- Drönare kan inte ersätta helikopter men komplettera
- Elektrifiering - håller en skoter 12 timmar okej, men annars vars finns laddstationerna i skogen?
- Elektrifiering av fordon är fel uttryck, det finns ju andra co2 neutrala drivmedel man kan se på.
- Elektrifiering kräver batterier och mer gruvor.
- Elektrifiering vore fint, bara det kan säkras att skotern håller extremkyla. Annars blir det livsfarligt att köra en sådan skoter om något sker.
- Elladdare ute i skogen är svårt att få till
- Finns inte någon kostnadseffektivitet i att en så begränsad verksamhet, stressar in sig i modern ny teknik, avvakta in stabila lösningar.
- Hö och renfoderbruk utanför renhagar kommer att ha en negativ påverkan på den naturliga faunan
- Inte vindsnurror men solpaneler
- Komplexa frågor. Batteritillverkning är inte heller bra. Däremot undersöka i vilken utsträckning alla transporter behövs kunde vara viktigt. Små skiljningar har blivit vanligt förekommande, vilket är både dyrt, miljövänligt och tidsödande. Jag är väl medveten om orsakerna med uppsplittrat beteslandskap och isbildning som gör att hjordarna splittras. Kanske behöver vi tänka om helt. Är det rimligt att åka på små skiljningar hela vintern igenom? Går det att använda skidor i större grad? Även renskötare kan väl komma in i slentrian, som alla andra yrkesgrupper gör. Att bara göra på ett visst sätt för att det gjorts så de senaste åren. Bekvämlighet. Tyvärr är renskötseln så utsatt från alla håll att de interna kritiska samtalerna uteblir (till stor del) och då kan slentrianmässig skoterkörning, exempelvis, fortgå. Hur många kan åka skidor idag? Och hur många orkar? Vill?
- Miljövänligt bränsle som maskinerna tål, dvs. motorer som tål miljövänligt bränsle.

- *Minska behovet av användning av motorfordon överlag oavsett vad dom drivs med. Mycket går att göra om samarbetet och förståelsen ökar bland renskötare och mellan samebyar*
- *Minskad användning av motorfordon överhuvud taget*
- *Parisavtalet hur går det?? Sverige ska vara störst och bäst mot omvärlden/utåt. Men tar inte ansvar för sitt eget urfolk.*
- *Renen har ingen negativ miljöpåverkan. Visst kan samebyarna med dess enskilda företag bidra med exempelvis solceller vid hus, anläggningar. Vindkraft vore absurt. Att köra mer miljövänligt med de fordon som finns kan säkert vara möjligt till viss del. Att köra elbil vore också absurt inom renskötseln, gruvor behövs till elbilarnas batterier- minskade renbetesland. Återvinna allt som återvinnas kan.*
- *Renskötselns klimatpåverkan är bara någon promille av hela Kinas eller USAs utsläpp så det är fel att börja härja med Sverige och renskötseln. Det är bättre att lägga krut på att hjälpa och påverka andra länder som släpper ut mångdubbelt mer än vad Sverige gör.*
- *Saknas dock forskning över hur t ex elektrifiering av fordon inverkar på utsläpp och ökad mineralåtgång.*
- *Skapa miljöer där det inte är lika viktigt med fordon*
- *Solpaneler inte vindsnurror.*
- *Solpaneler och vindsnurror behöver batteri. Inte heller så klimatsmart*
- *Sophantering till fjälls. Hitta tillbaks till en del traditionella lösningar för fjälllivet. Materialval till fjällkojor. Gifter vi sprider själva med tvättmedel, schampon etc. till fjälls.*
- *Strängare regler för användning av 4-hjuling och motorcykel*
- *Sändare på ren*
- *Sändare på ren*
- *Ta bort gamla fångstarmar som inte används och annat skräp.*
- *Ta ett steg tillbaka, eller 2*
- *Ökad användning av sändare*

Vilken/vilka är de viktigaste frågorna att prioritera framåt i tiden när det gäller klimatförändringarna?

Jämtlands län

- *Arbeta för att gruvdrift och andra markförstörande näringar upphör eller minskar kraftigt. Minskad turism i fjällen.*
- *Att kunna använda sig av olika hjälpmedel ex drönare. Betesmarker där renarna kan få gå i ro utan påverkan av turism eller rovdjur*
- *Att vi har alternativa betesmarker på reserv så att man kan utnyttja dom om det blir dåligt bete, men då gäller det att inte naturvårdsverket förstört marken med varg och andra rovdjur så att vi inte kan flytta renarna dit*
- *Billigare bränslen*
- *Det är en världsöverspännande fråga och det är alla som ska taga sitt ansvar*
- *Ett sätt för att vi fortsatt ska kunna använda oss utav naturbete och inte ska behöva använda foder.*
- *Hur renarna skall få mat på vintern det är för dyrt att utfodra.*
- *Hur skall renskötseln överleva?*
- *Hållbarhetsaspekten*
- *Ingen aning*
- *Kunskap, ekonomisk trygghet så renskötarna får upp näsan ovan vattenytan och kan börja tänka, inte bara reflexmässigt agera för att överleva vintern.*
- *Möjliggöra för näringen själv avgöra när slakten ska ske. Som det är nu så blir det problem med slakten på grund utav jordbruksverkets veterinärer.*
- *Ska renskötseln överleva måste renantalet ner till en acceptabel nivå men då kanske måste det ju till ett extra tillskott för att det exempelvis ska gå att leva på ett mindre renantal.*

- Skydda renens betesmark. Det tror jag är den bästa chansen vi har. Hjälpa henne att anpassa sig. Och stötta dem som stöttar henne. Sjukdomar på ren är en snabbt växande problematik! Resurser måste finnas för att SNABBT sätta in veterinärer, obduktioner och forskning.
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej.
- Åretruntmarkerna och dess närområden.

Norrbottens län

- 1. Bättre och säkrare väderprognoser 2. Förändrat betesmönster 3. Traditionell hjordstruktur baserat på slakt av oxar
- Alla utsläpp i miljön.
- Använda fordon på ett mer miljövänligt sätt
- Användning av fossila bränslen.
- Att agera snabbt
- Att ha beredskap i någon form för ekonomiska resurser för att kunna livnära renarna vid svåra betesvintrar.
- Att ha en egen personlig handlingsplan när det blir dåliga höstar/vintrar.
- Att rennäringen själv kan börja minska sitt co2 avtryck. Stöd för detta borde prioriteras.
- Att slakten sker tidigt på hösten, september - oktober.
- Att säkerställa att det finns anläggningar och ekonomiska resurser för utfodring
- Att utforma alternativa lösningar till beteskriser. Finna ekonomiska försvarbara upplägg såsom någon investeringsfond för framtida behov etc. då det är svårt att förutse.
- Avverkning av gammal skog, hur påverkar det egentligen miljön.
- Betesfrågor, utfodringar
- Betespåverkan
- Betestillgång
- Betet
- Betet kan förändras
- Bidrag för stödutfodring
- Det vet man inte förrän man ser
- Drönare, sändare
- Effektivisera verksamheterna, dvs mindre energiförbrukning, mindre markskador, mindre utsläpp
- Ekonomi, har vi dålig ekonomi har man inga marginaler att kunna göra förändringar
- Ekonomiskt stöd för utfodring när betet blir låst pga. klimatförändringarna
- Energianvändning
- Ersätta fossil elproduktion med sol, vind söder om Dalälven och kärnkraft.
- Exploatering av marker, skogar, vattendrag och sjöar. Gruvetableringar med slaggprodukter som förstör vattendrag och marker för all framtid. Skogsbruk, som minskar syreupptagning och sänker grundvattennivåerna. Stoppa byggen av nya raffinaderier. Utveckla solenergi, elbilar...ja när batterifrågan är löst. Stora energislukande bilar, bör endast få användas av personer som i sitt yrkesutövande behöver dessa stora tunga fordon. Övriga behöver små energisparande bilar. Kollektivtrafik, tåg och bilpooler, samt elbussar/biogasbussar i städerna. Vindkraftsparker i områden där de behövs, i mellan och södra Sverige, främst hela Mälardalen. (Men det är klart, där bor det ju så många människor som blir störda!!) Vi har tillräckligt med energi i norr. Om vindkraftsparker ska byggas (av ex nya riskkapitalbolag), ska det tas hänsyn till marknyttjande av renskötsel företag. Utveckla och minska fossila bränslen ex i järnverken i Sverige. Förbättra infrastrukturen i inlandet, så att bilkörning kan minska.
- Exploatering.
- Fodersituationen vintertid.
- Foderstöd
- Forskning
- Forskning. Odling eller tillverkning av renlav. Renlav, tillgång till renlav i stor mängd!

- *Frigöra vinterbetesland*
- *Förberedning av skador*
- *Förbruka mindre bensin*
- *Förståelse för vad klimatförändringar kan leda till.*
- *Förståelsen hos beslutsfattare*
- *Förändringar i vinterbetet, mera ostabilt vinterbete.*
- *Genom lagstiftning säkerställa att renen får betso, så att de även vid dåligt bete kan överleva på de knappa resurserna som finns och inte blir störd*
- *Hjälp med stödutfodring*
- *Hur klimatet kommer påverka kommande generationers renskötare.*
- *Hur vi ska lösa betesproblematiken vid tex blöta och snörika vintrar*
- *Hålla renarna friska!*
- *Individuell mental beredskap. Effektiva kombinationer av gamla och nya metoder över hela linjen. Utföra dagens gärningar väl och inte fastna i någon domedagsepok. Vara beredd och frigöra sig från externa vanor och beroenden snabbt vid behov. Och livskultur är viktigare och förstärka än salongskulturen .*
- *Information och utbildning*
- *Ingen uppfattning*
- *Ingen uppfattning*
- *Ingen uppfattning.*
- *Inhämta kunskap, forskning, engagemang, information, påverka politiska beslut.*
- *Insikten om att det sker förändringar och att vi måste anpassa renskötseln, och vårt arbete och metoder, till detta. Innovationsträffar där samebyarna utbyter info om nya metoder och arbetssätt.*
- *Katastrofskadeersättning*
- *Kostnaderna för stödutfodring och att vi hittar andra verktyg annat än pellets för utfodring.*
- *Krisplaner*
- *Kunskap, beredskap*
- *Låsa beten*
- *Mindre utsläpp av växthusgaser*
- *Minska fordon med fossila bränslen*
- *Minska oljeberoendet*
- *Minska på utsläpp av farliga ämnen*
- *Minska utsläppen*
- *Om jag kunde svara på den frågan vore det bra, men min kunskap ligger inte inom det området*
- *Plantera renlav = restaurera vinterbetesmarker*
- *Reglera skogsbruket*
- *Renens tillgång till mat*
- *Se över vår egen klimatpåverkan och konsumtion. Skapa stödsystem, forska samt hitta anpassningsmodeller.*
- *Skogsbruket*
- *Snabb krishjälp och insatser vid plötsliga katastrofala väderleksförhållanden.*
- *Stödutfodring.*
- *Svår fråga, tror det är dom stora industriella utsläppen som måste prioriteras så att de blir miljövänligt.*
- *Svårt och säga*
- *Såklart att minska den globala uppvärmningen, men det är svårt i dagens läge att införa elbilar osv, pga. långa avstånd, brist på laddstationer och även att användning av släp för att flytta renar och skotrar behövs och det orkar inte elbilar dra för tillfället. Så det är svårt för oss att göra något i den frågan, bara hoppas att utvecklingen går framåt så att den marknaden även passar oss renskötare. Staten borde sänka skatten för dieselbilar osv i våra områden där vi inte kan förändra vårt levnadssätt som det ser ut idag. Det skulle göra det lite bättre för oss och även att vi skulle kunna spara dessa pengar till investeringar för framtiden när valmöjligheter förhoppningsvis finns! I vår verksamhet kan vi inte ta bussen eller tåget eller tunnelbanan.*
- *Sändare och drönare*
- *Utfodring vintertid*

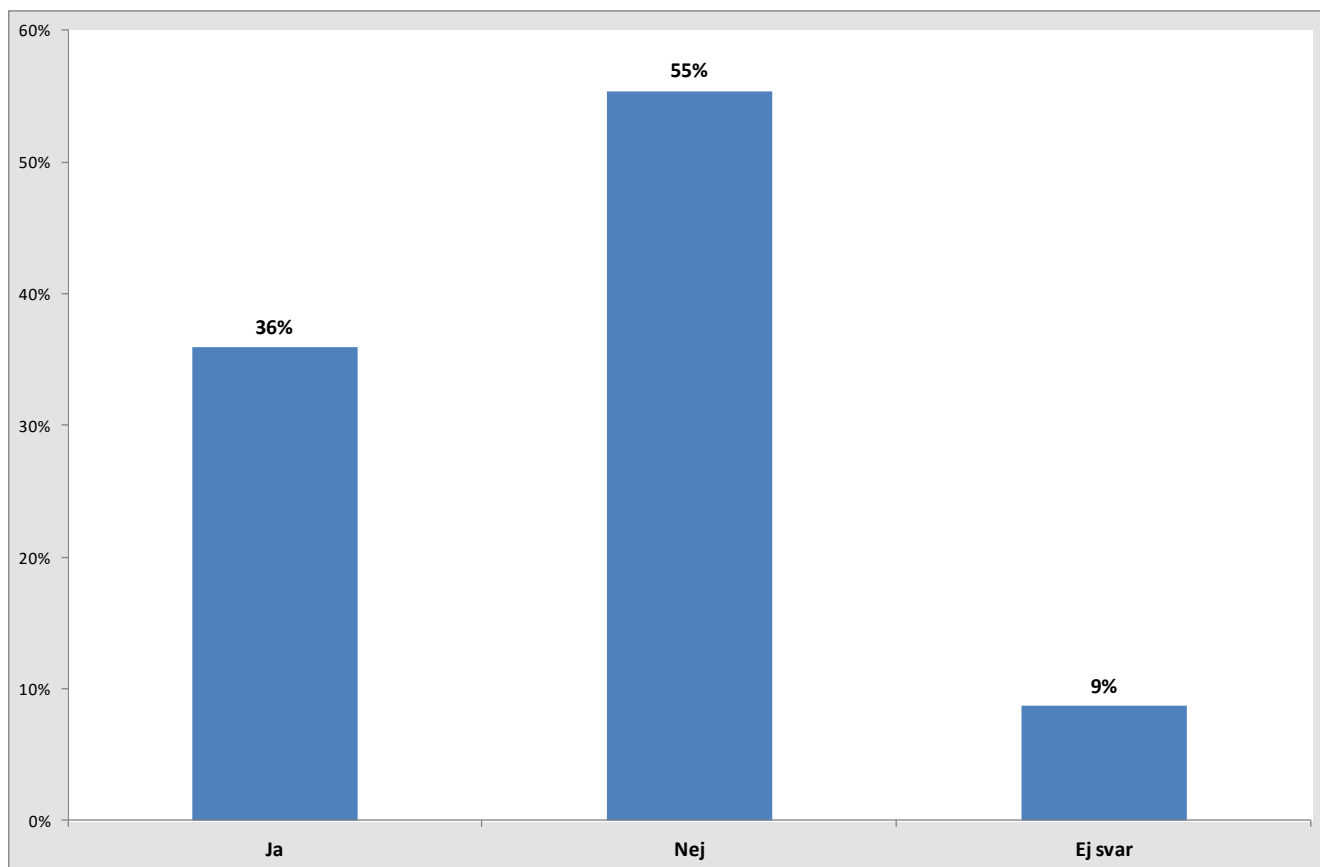
- *Utnyttja markerna i samebyn till max*
- *Utsläpp från fabriker som kan köpa sig fria och står för mycket stora utsläpp.*
- *Vad kan vi göra?? Hur rädda renen från svält, rovdjur och död.*
- *Vad vi gör har lite och ingen påverkan. Det är Kina, Ryssland och USA som är de stora miljöbovarna, dom måste skära ner. Annars spelar det ingen roll vad resten av världen gör. Och definitivt inte Sapmi.*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej.*
- *Vet ej.*
- *Vet ej.*
- *Vet inte*
- *Åtkomst till betesmark*

Västerbottens län

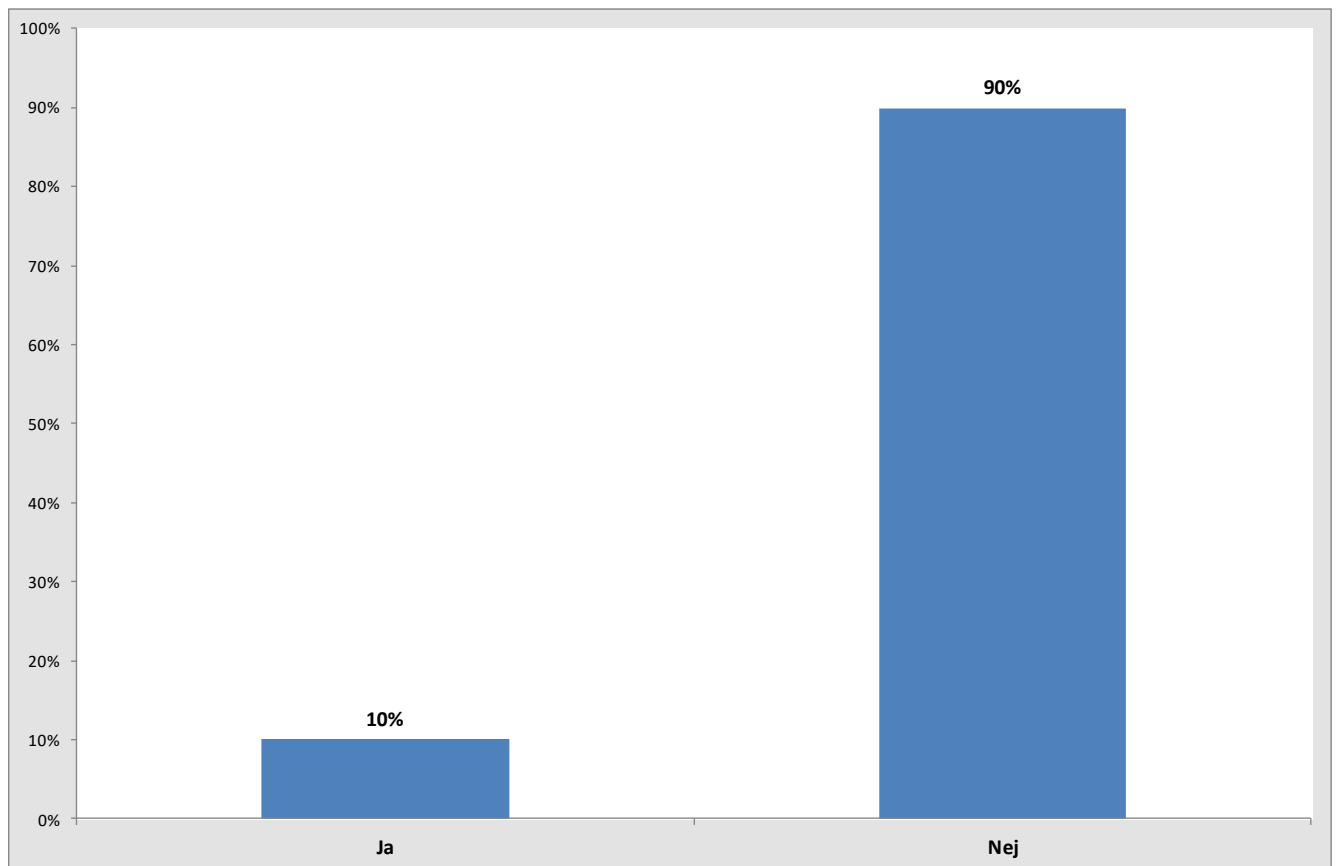
- *Att få övriga världen att minska utsläppen, tex Kina*
- *Att försöka minska utsläpp och effektivisera hjälpmedel.*
- *Att hitta NYA lösningar. Klimatet är globalt, vi kan inte stoppa det.*
- *Att klara vintern utan utfodring*
- *Att möjliggöra renskötseln*
- *Behålla en positiv attityd.*
- *Betet och hur mår djuren*
- *Få alla länder i hela världen att gå med på och genomföra Parisavtalet.*
- *Handlingsplaner för klimatet. Att samebyarna tar frågan på allvar och släpper kortsiktigt tänkande. Att bygga upp en mental beredskap för vad som kan hända på kort och lång sikt.*
- *Hur renen naturligt ska kunna anpassa sig och hur möjligheterna för det ska tillgodoses.*
- *I senare år har vi sett ett allt större behov av kustbetet pga. de dåliga vintrarna. Reserv-beten har snart blivit våra primära och regelbundna val. Tyvärr är det också vid kusten det ständigt exploateras för vägar, järnvägar, bergtäkter, vindparker, samhällsutbyggnad etc. Detta betyder att enorma betesbortfall uppstår. Jag tycker att ex. Sametinget skulle kunna se över möjligheten att skapa kollektiva ersättningskrav för de olika näringarna som inskränker på renskötselns betesområden. Sedan anser jag att Sametinget skall se till att hela samebyarnas områden klassas som "riksintressen" från och med nu. I och med den höga markkonkurrensen som uppstått anser jag att alla samebyns marker är viktiga, och inga områden skall exkluderas!! Alla backar och berg behöver skyddas. Två samhällsrelaterade frågor. Finns många gånger fler som behövs arbetas med!*
- *Klimatanpassning. Vad kan vi göra för att klara renskötsellivet i nytt klimat.*
- *Sammanhängande skyddade betesmarker*
- *Sjukdomsbevakning på ren*
- *Skogsbruket måste upphöra. Då kanske man kan rädda rennäring om ca 80 år när vi fått tillbaka lite hänglavsmarker och kanske hedarna som är sönderharvade har lyckats få mer marklav.*
- *Snabba beslut*
- *Stöd till om man behöver komplettera med utfodring till det naturliga betet under dåliga vintrar.*
- *Svår fråga. Den som det visste.*
- *Tyvärr så är det statliga ersättningar för betesförluster*
- *Vet ej*
- *Vet ej*

Renskötselns stödformer

Känner du till att du kan söka stöd inom Landsbygdsprogrammet för investeringar i ditt renskötselföretag samt för diversifiering av renskötselföretag?

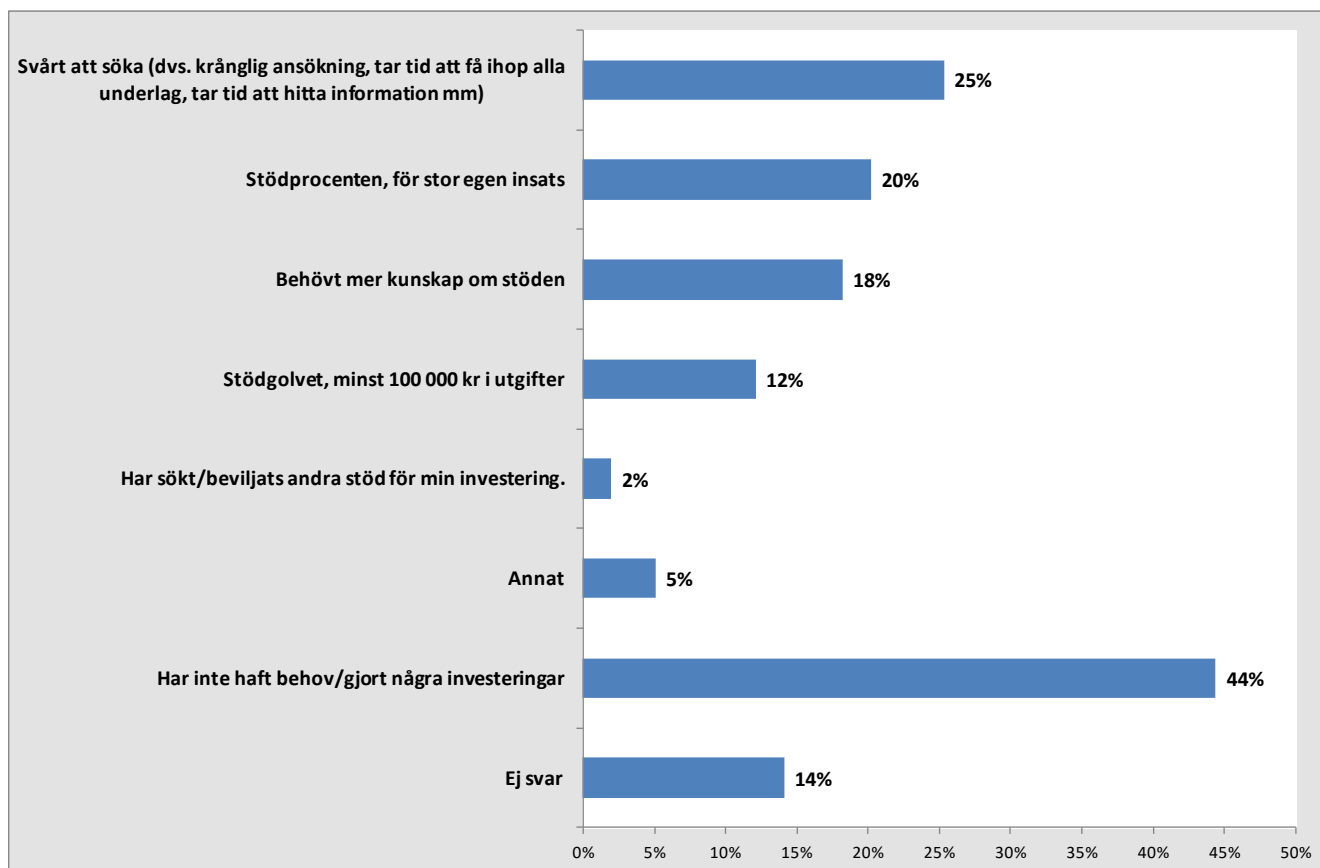
Har ditt renskötselföretag sökt stöd från Landsbygdsprogrammet under de senaste 2 åren?

Kommentarer

- *För byggnation av renskötarbostad*
- *Företagsstöd*
- *Investeringsstöd i landsbygden*
- *Investeringsstöd för lagerhall, förråd och kontor*
- *Men för krångligt*
- *Pengarna är slut*
- *Renvaktarstuga*
- *Startstöd*

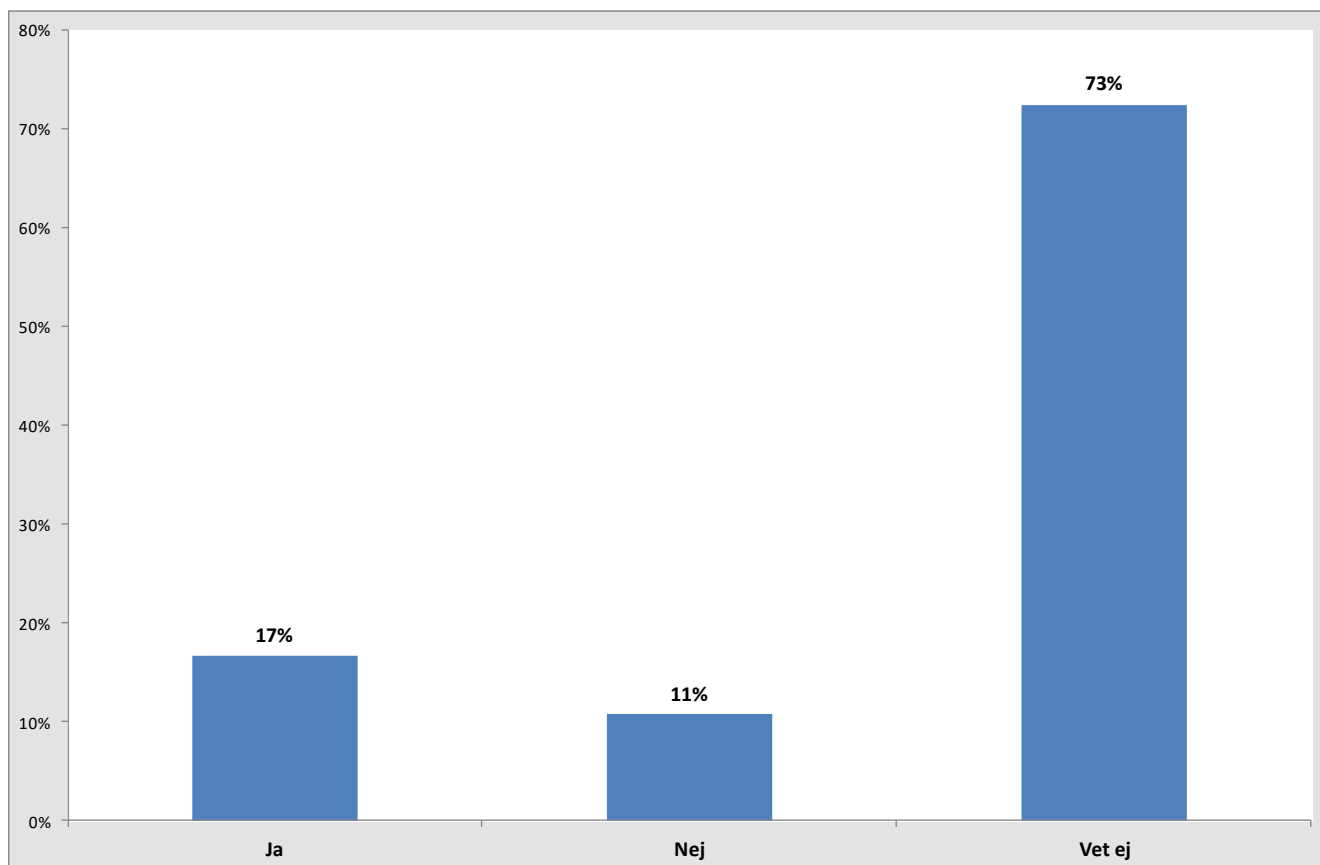
Vad har hindrat dig från att söka stöd inom Landsbygdsprogrammet?

Annat

- Felriktade stöd. Vi behöver stöd för foder och investera i egna anläggningar för att kunna utfodra djuren.
- Hjälp med ansökan
- Hjälp med ansökan.
- Medel slut.

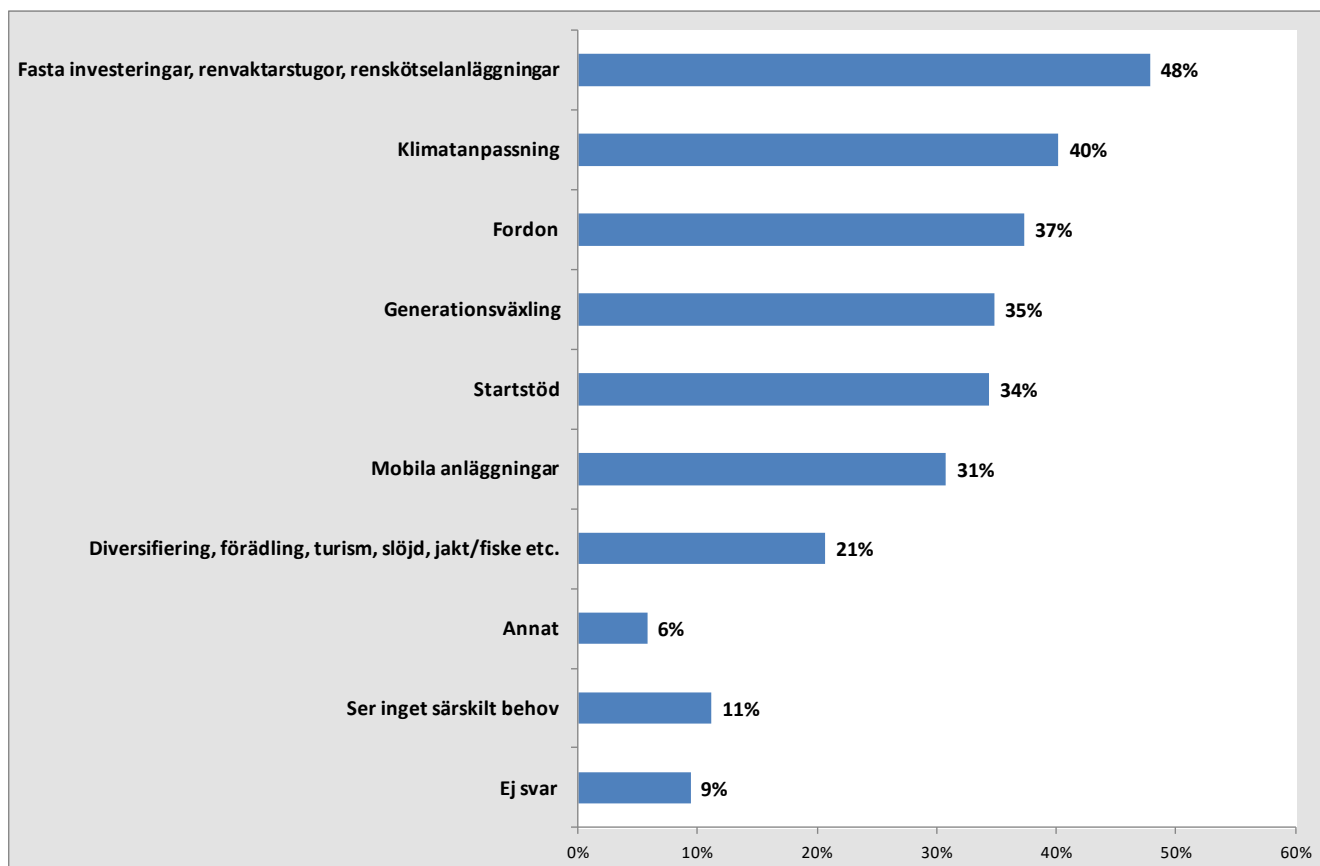
Saknar du några stödformer för rennäringen kopplat till Landsbygdsprogrammet?

Kommentarer

- Att kunna söka stöd för saker som man kan minska miljöpåverkan med tex drönare istället för att använda helikopter
- Driftstöd, bränsleskatt
- Driftstöd, bränsleskatt, stöd till investering av maskiner
- Foderanläggningar, foder
- Fordonstöd
- För inköp till ex drönare, sändare på renar
- Förnya maskinparken
- Generationsväxling, lösa ut befintliga renskötsel företag likt Norge
- Investeringar i driften
- Ja, bonden har lägre kostnad för diesel. Renskötaren ska få lägre kostnader för skoterbränsle.
- Livdjursstöd
- Nybyggnation av renvaktarbostad för hela familjen då det är ett familjeföretag
- Stöd för inköp av maskiner
- Stöd för maskinparken som idag är ett måste
- Transportstöd, kan gälla vilt, fisk, etc.
- Underlätta generationsväxling

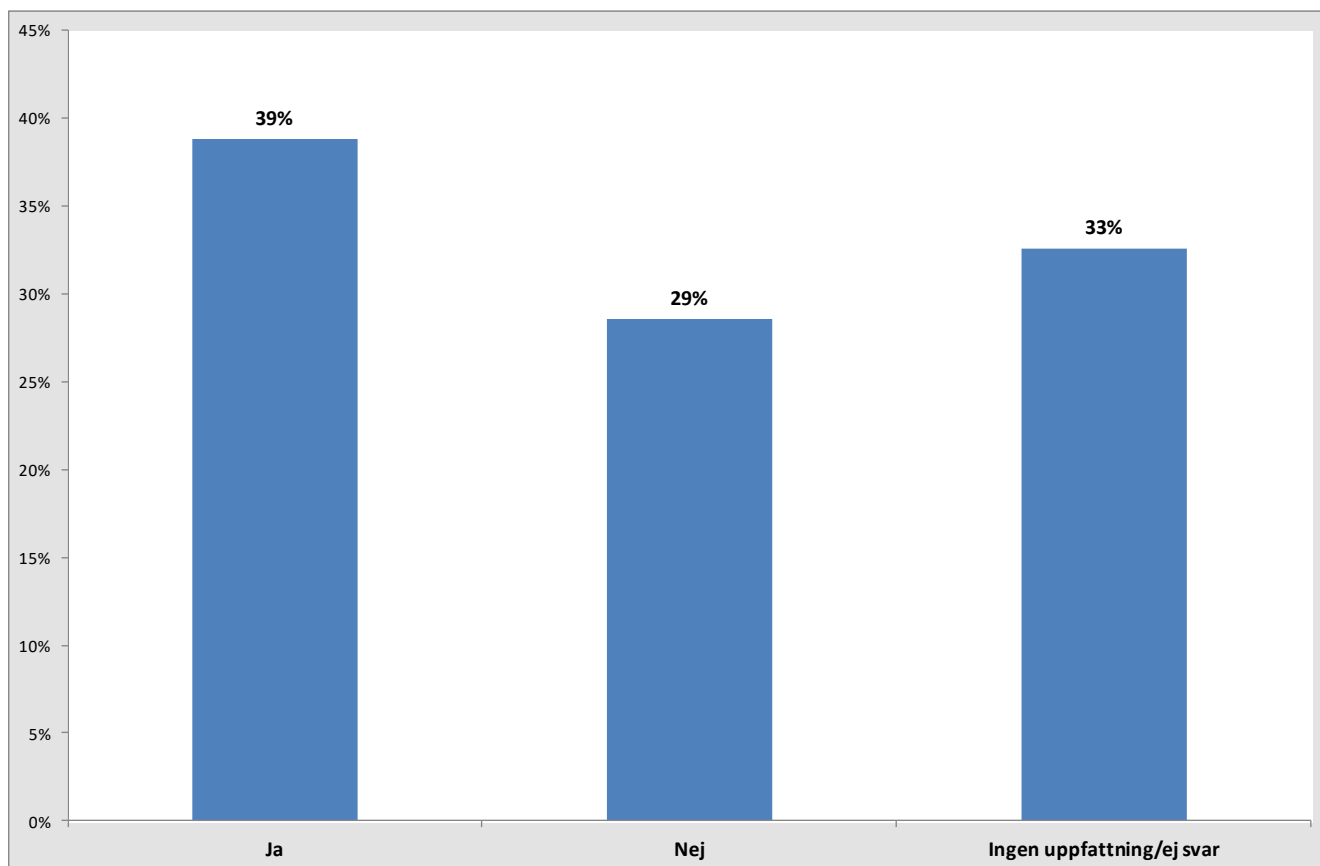
För vilken typ av investeringar ser du ett behov av stöd i framtiden?

Kommentarer

- Den utrustning som vi inte vet om ännu
- Drönare, sändare
- Drönarinköp
- Fordon, körkort, specialbyggda mindre rentransportfordon, GPS på ren
- Kompetensutveckling
- Kvinnors behov ska särskilt uppmärksammas
- Livrenar
- Norges motsvarighet för att kunna söka stöd för att ta in extra folk för mer bevakning under kalvning
- Röjning av flyttleder
- Skattereduktion för bränsle
- Språk och kultur
- Startstödet är inte anpassat för oss som är uppvuxna inom renskötsel. Vi borde vara prioriterade. Men låses ute av att man ska ha ett "nystartat företag" - trots att man tvingas att skapa ett när man var 18 år.
- Sändare
- Transportstöd då vi har våra jakt- och fiskevatten samt turistverksamhet långt från allmän väg.
- Vet ej
- Äldrestöd för avveckling

Anser du att dagens slaktprisstöd fungerar tillfredsställande?

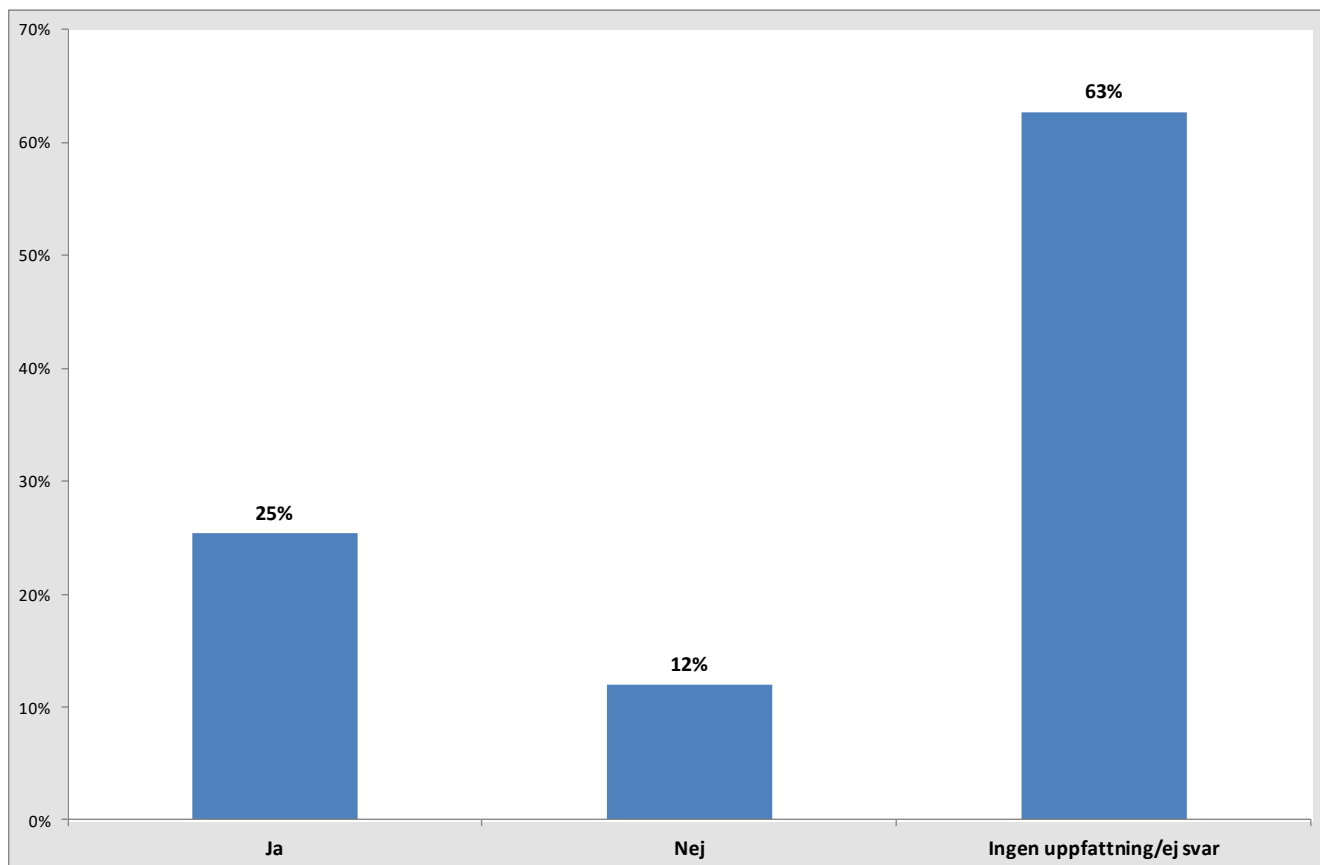

Kommentarer

- *Behöver dock höjas med minst 33%.*
- *Borde som i vårt grannland Finland få livdjursstöd*
- *Bättre ändra till finsk modell där stöd betalas för livren.*
- *Bör höjas.*
- *Den har inte förändrats sen begynnelsen. Den kan lika gärna tas bort. Att man betalar mer för varje slaktad kalv är förkastligt då det har den effekten att handjuren har försvunnit i renhjordarna. Aveln är hotad och dessutom är stora handjur nödvändiga i renhjorden på vinterbete. Dom orkar gräva även i den djupaste snö och på så sätt hjälper kalvar och svaga djur att överleva.*
- *Det bör vara mera produktionsinriktat, och inte till hobbyrenskötsel*
- *Det fungerar, men nog har det kunna justeras upp en aning!*
- *Det är helt oacceptabelt att prisstödet kommer månader efter renen är slaktad!!!!*
- *För låg ersättning*
- *För lågt*
- *För lågt*
- *För lågt när jag jämför med de bidrag jordbruken får, där kan icke verksamma få bidrag för att hålla ängar öppna. Visserligen bra men stöd borde prioriteras åt dem som faktiskt bedriver verksamhet*
- *För lågt prisstöd, har legat på samma nivå många år.*
- *För lågt, ej höjt på årtal*
- *Högre prisstöd för yngre kontra äldre, sedan generellt en höjning*
- *Högre stöd för tidig slakt*
- *Inte ens indexuppräknat! Fy vilken diskriminering.*
- *Ja, men man får gärna höja prisstödet, då vi inte har så mycket att sälja pga. rovdjurstappet.*
- *Kalvslakt gynnas men är oetiskt*
- *Måste höjas*

- Nej, bör höjas då allt blir dyrare i samhället
- Några kronor extra hade inte skadat
- Omöjliggör egen slakt
- Prisstöd för kalv är ett problem. Hamnar man i att sälja kalvar tar man sig inte ur det och resultatet blir inga tjurar.
- Prisstödet betalas alltid ut efter årsskiftet när man slaktar på hösten och det tar tid. Tycker det är tråkigt att ni på Sametinget skyller på att slakterierna inte har skickat in slaktnoterna, då sanningen är att ni inte har någon budget.
- Prisstödet har inte följt med i den övriga kostnadsutvecklingen.
- Skulle som bönderna ha både prisstöd och livdjurstöd
- Skulle säga att det fungerar hyfsat. Skulle få bättras på lite.
- Skulle varit högre
- Så små pengar att de inte gör någon reell skillnad. Ingen motivering att sälja på grund av den.
- Ändra till livdjurstöd. Sjukt att man ska sälja för att få stöd
- Öka stödet

Ser du någon annan typ av stöd (livdjurstöd, någon form av arealstöd) som skulle kunna vara effektivare?

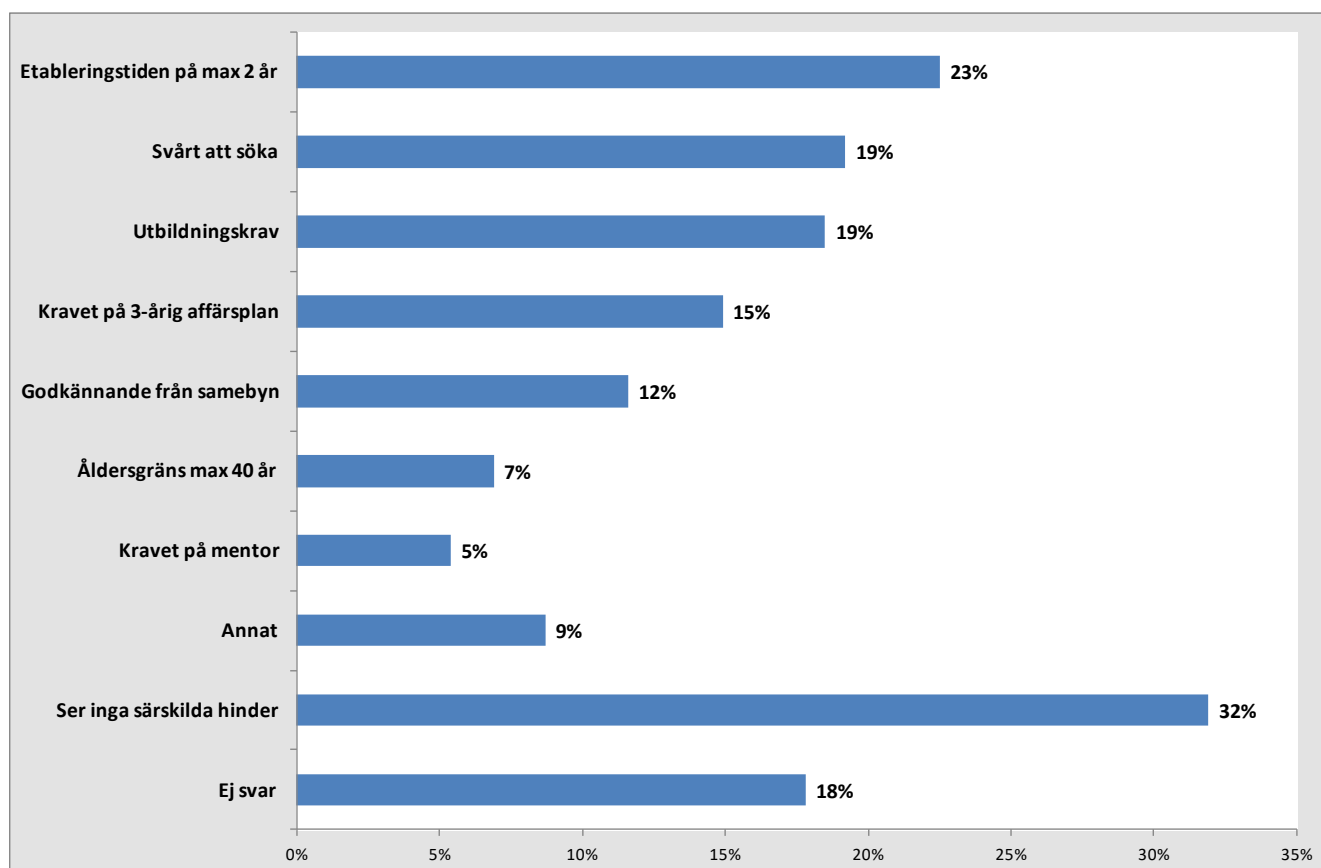

Kommentarer

- Blev trött av alla frågor, orkar inte tänka till just nu
- Bränsle
- Byta ut numera nästan årlig katastrofersättning mot årligt livdjurstöd
- Både arealstöd, livdjurstöd och prisstöd, som bönderna

- *Det är bra om andra stödformer utreds, om tanken är att mer renar ska slaktas så fungerar säkert ett högt kilobaserat slaktstöd. Med tanke på de klimatförändringar som pågår kanske ett arealbaserat årligt stöd skulle vara bättre för att kunna användas de vintrar när betestillgången är dålig och utfodring av renar är nödvändig.*
- *Då kan de unga behålla djuren och bygga upp istället för att slakta.*
- *Ekonomiskt stöd är inte alltid svaret på allt. Oftast hamnar det hos dom mindre behövande och fuskare. Dessutom är det så att ju mer stöd och bidrag man får desto mer oberoende blir man.*
- *En koppling till något annat än slaktdjur riskerar att drabba de små renägarna och arealstöd riktas främst mot samebyar. Ett livdjursstöd som riktas mot alla renägare skulle kanske vara ett alternativ.*
- *En ren renskötarlön från staten så att var och en kan ha ett mindre begränsat renantal att sköta om*
- *EU betalar till kor, hästar och får men ej ren.*
- *Foderstöd. Obduktionsstöd, veterinärsstöd.*
- *Har fått startstöd, jättebra, skulle vilja fortsätta investera och om det fanns möjlighet till något fortsatt stöd skulle det vara jättebra. Särskilt efter dåliga vintrar eller då rovdjursförluster varit orsaken till att renhjorden inte vuxit.*
- *Höjd nuvarande stöd + arealstöd vore att föredra före livdjursstöd. Livdjursstödet skapar bara problem med alltför stora renhjordar som tär på markerna mm*
- *I Finland ändrades lönsamheten i renskötseln, med andra stödformer.*
- *Jämför rennäringen på samma sätt som jordbruksnäringen och ge samma stöd. Livsdjurstöd på grund av rovdjurstrycket.*
- *Kanske, svårt att svara på*
- *Livdjursstöd*
- *Livdjursstöd*
- *Livdjursstöd, foderstöd*
- *Livdjursstöd i den form som jag förstått förekommer i Finland. Skulle hjälpa t.ex. vid behov av stödutfodring mm.*
- *Livdjursstöd kanske vore bättre då rovdjuren tar så mycket ren som annars hade gått på slakt*
- *Livdjursstöd kopplat till samebyns renantal skulle kanske fungera.*
- *Livdjursstöd mycket bättre.*
- *Livdjursstöd åt dom som lever av renskötsel*
- *Livdjurstöd*
- *Nej, då behöver inte folk slakta ren, vilket redan är ett problem att det slaktas för lite i många samebyar*
- *Om bara rovdjursersättningen fungerar, så måste andra stöd inrikta sig mot slakt. Annars sparar vi allt. Det blir för mycket renar.*
- *Pga. stora rovdjursförluster*
- *Prisstöd måste klimatanpassas. Renar med slaktvikt över 45 kg måste premieras högst.*
- *Produktionsstöd baserat på livdjur*
- *Rovdjursstöd*
- *Samma stöd som jordbruket, arealstöd*
- *Se hur Finland har det*
- *Skogsbruket skulle behöva stå till svars för den skada som de skapar och har skapat över en lång tid och för en lång framtid. Naturbetet är så hårt påverkat att övrig industri/exploatering blir förödande, men med det inte sagt att det blivit det oavsett skogsbrukets redan befintliga skada. Men sammantaget är det förödande. Skogsbruket står helt fria från ansvar vilket är mer än gallet!*
- *Slaktstöd uppmuntrar ju till slakt, ett livdjurstöd upp muntrar ju till att behålla renarna*
- *Stöd de ungdomar som är renskötare idag. De behöver stöd!*
- *Stöd för intensiv getning (kantbevakning) av renhjorden för att skydda mot rovdjurs angrepp under kalvning.*
- *Stöd för våga tro på framtid inom renskötsel*
- *Större slaktstöd*
- *Vet inte*

Vilka hinder ser du för unga renskötare att söka startstöd?

Annat

- Antal livdjur
- Att det är så många i en by som får stöd kan vara ett problem när markerna är begränsade
- Begränsat antal stöd som beviljas
- Beloppet. I dagsläget får man inte ihop tillräckligt med renar för beloppet som utbetalas och det är för högt ställda krav kring inkomster från renskötseln.
- Beloppet är för litet
- Det är onödigt byråkratiskt.
- Du får inte inneha ett registrerat företag
- Ekonomi
- Ekonomiska hinder
- För få som har möjlighet att få
- Ingen uppfattning
- Inte insatt i detta
- Man skall redan uppfylla kravet på yrkesskicklighet innan, trots att de unga är i en uppstartsfas.
- Samebyarnas renantal är hindrande och kan betyda att vissa medlemmar inte får möjlighet att söka.
- Skatter, det mesta går till skatter.
- Stödet bör tas bort.
- Ta bort affärsplan och etableringstid,
- Varför måste det vara lika procent kvinnor/män som får söka. Många bra manliga renskötare faller utanför systemet.
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vilken kunskap har de som godkänner ansökningarna om den sameby som den sökande tillhör?

Ser du några andra stöd som saknas?

- Under 35 år
- En ung renskötare har ingen ekonomi överhuvudtaget. Måste finnas annat att kunna livnära sig på i början.
- Har inte tänkt på det
- Stöd att söka för att kunna ta in extra folk under kalvningstid. Detta är nödvändigt då det är sånt hårt rovdjurstryck
- Stöd för att köpa livrenar av den som vill avveckla.
- Stöd för att man ska ha ett ihållande mentorskapsprogram inom byn. För att säkra att kunskapen överförs. Nu släcker man bränder på olika håll, och måste lista ut saker och ting själv. Vore bra om mentorerna avlönades att lära upp yngre.
- Stöd för avveckling för äldre renskötare kanske. Subventioner för bränsle. Renskötare ska alltid flytta sig för andra intressen och rovdjur. Det minsta man kan begära är väl billigt bränsle. Man kör inte skoter för att det är kul, utan för att man måste. Oftast på grund av någon annan!
- Stöd för förlust till rovdjur och exploatering på betesmarker.
- Stöd för vi som har flyttlederna förstörda och måste flytta renar på lastbil.
- Utrustning till utfodring då man tvingas till att utfodra. Även utvecklingsmedel för att undersöka och testa andra foderalternativ än de som idag finns på marknaden och egentligen inte anpassad för renen. Renför innehåller typ havre, betfor etc. det är inte sådant som renen normalt äter.
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Vet ej
- Är inte insatt i vilka som finns.
- 35-50 år
- Att få tillbaks gammal kunskap som försvunnit, allt fokuseras på nytt. Men det är mer av vikt att kunna luta sig mot gammal kunskap när det kniper.
- Bränslestöd
- Bränslestöd, skattereduktion som hos bönder och fiskare
- Foderstöd ska vara självklara de år då det behövs.
- Har haft så många idéer genom åren men just nu kommer jag inte ihåg något av det
- Jag tycker man skall ta en titt på Norge, bra stöd samt att om du inte håller renantalet så blir du utan stöd.
- Klimatanpassningsstöd tex för att prova elskotrar
- Klimatomställningsstöd
- Livdjursstöd
- Livdjursstöd
- Livdjursstöd
- Livdjursstöd som man har i Finland
- Nej
- Nej
- Nej
- Stöd för unga befintliga renskötsel företag
- Stöd till bränsle för alla som lever i glesbygd
- Tror dom måste ändra rovdjursersättningen totalt, ett väldigt gammalt system som jag anser är urdålig.
- Vet ej
- Vet inte
- 51-65 år
- Arealstöd från skogsbolagen. Rovdjursstöd som är baserat på alla rovdjursindivider som finns, och förluster av alla renar som dödas.
- Avvecklingsstöd
- Avvecklingsstöd på ca 1 miljon kronor för personer/företag som väljer att sluta driva sitt renskötsel företag.
- Avvecklingsstöd.

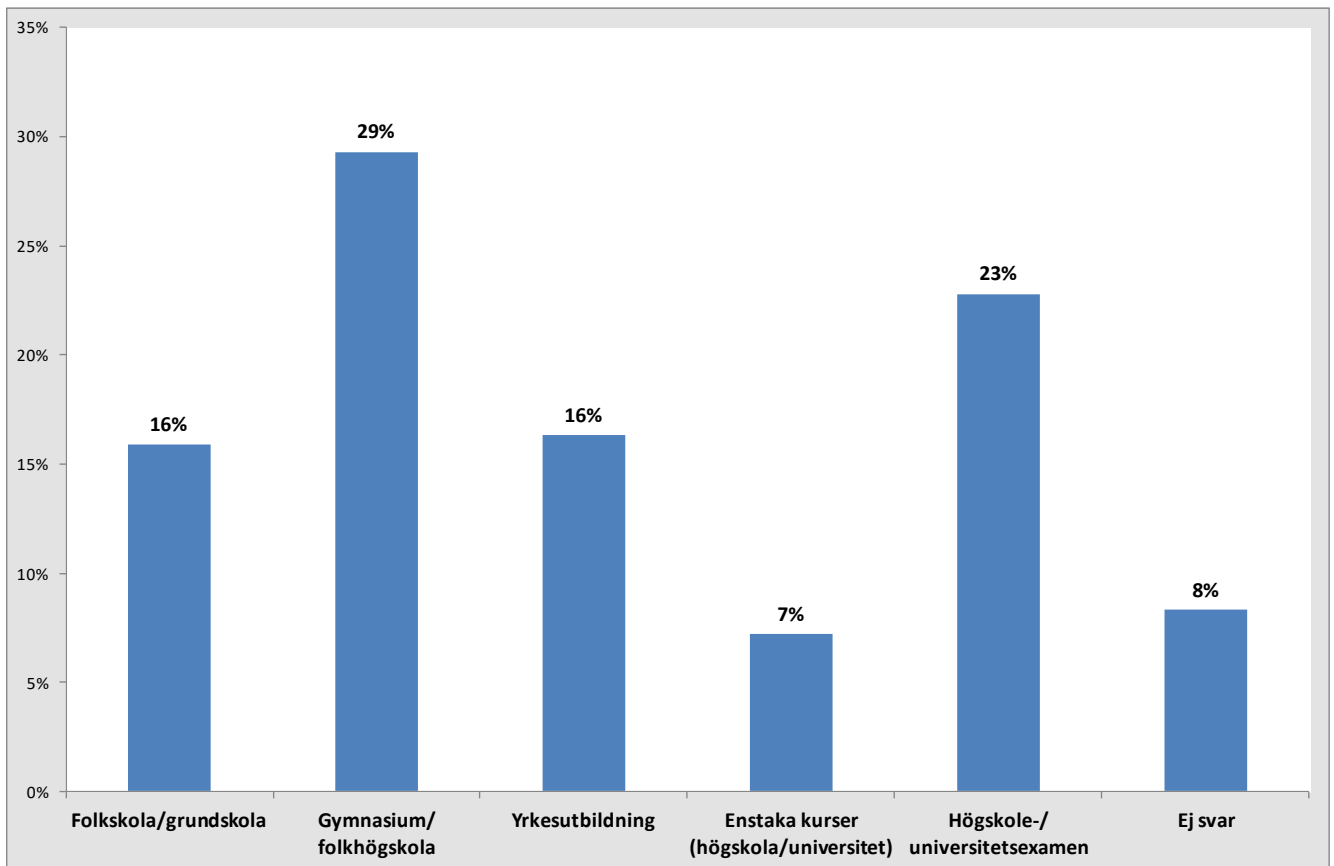
- *Ekonomiskt stöd på grund utav rovdjur*
- *En neutral kontakt för rådgivning och hjälp för de som står utanför grupp 1 och 2 men även för de som ej bedriver renskötsel men är aktiv inom tex turism, slöjd och annat kopplat till vår kultur*
- *Extra stöd till trafikdödade och rovdjursrivna renar*
- *Fordonsstöd.*
- *Försäkringsfrågor om livdjur där ersättningen är alldeles för låg vid t.ex. bilpåkörningar eller rovdjursförekomster*
- *Förädling av duodjimaterial från ren*
- *I Finland får de 30 Euro per ren i EU stöd, men ej i Sverige. Båda två ingår i samma EU???*
- *Juridisk hjälp och rådgivning att tillgå vid t ex samråd med exploatörer och vid vissa remissvar.*
- *Kan ej svara på*
- *Kan inte komma på något just nu.*
- *Kulturella frågor bör lyftas, annars tappar vi kultur tillhörighet. Samiska språket.*
- *Mer utfordring skapar mer jobb, ett fordon som river ensilagebalar behövs. Stöd för att hyra lastbil med kran som underlättar transport av renfoder och ensilage under renflyttning (då kanske behövs lastbilskort och krankort). Utveckla maskiner, redskap som underlättar ovanstående arbetsmoment.*
- *Nej*
- *Nej*
- *Nej*
- *Nej*
- *Nej.*
- *Nej.*
- *Någon typ av investeringsstöd till rennäringsföretagare.*
- *Rovdjursstödet bör ses över. Eftersom rovdjuren tar mer ren än vad som påstås*
- *Skogsbolagen bör vara skyldiga att utge ersättning till samebyar för skadorna som uppstår pga. bland annat avverkning*
- *Stöd till barnfamiljer och kvinnor*
- *Stöd.....det är de facto en enorm massa ersättningar som staten utan att fundera skulle ha betalat för länge sedan. All skada som staten via sitt ägande mer eller mindre i bolag eller egenintresse i bolagen som möjliggjort en våldtäkt av marken/naturen. Alltså således till förfång för renskötselns varande/existens och utan ansvar för det redan befintliga näringarna som omfattas av rennäringen.*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Övergång till traditionella driftsmönster, tex långa flyttningar på hösten, skidor i kombination med drönare etc. Initialt har dessa övergångar stora ökande kostnader innan de blir lönsamma på sikt. Öka stödet till grön infrastruktur,*
- *Över 65 år*
- *Beloppet är för lågt*
- *Driftsstöd vid behov, vid sämre betesår.*
- *Fordonsstöd*
- *Fraktstöd vid slakt utanför vägarna*
- *För nya anläggningar, hagar för utfodring*
- *Ingen uppfattning*
- *Ingen uppfattning*
- *Ingen åsikt*
- *Ja*
- *Massor*
- *Nej*
- *Nej*
- *Nej, för mycket stöd skapar falsk trygghet*
- *Stöd till drönare, GPS, datorer, 4hjulingar. De stöd som bönderna får. Eller de stöd som ges till rennäringen i Norge.*
- *Svårt att säga, det är viktigt att företagen får bärkraft så att de inte bara blir ett bidrag under några år sedan försvinner de. Kan tänka att samebyarnas stöd i allmänhet också ställs i relation till vem som får medlen. Kanske samebyarna*

borde kvotera så att unga i större omfattning kan avlönas under projekt. Sametingets främjandeanslag skall omfatta alla samebyar och inte som nu, bara de som inte får bygdemedel. Så ett större anslag som riktas mot olika investeringar kanske ger bättre effekt än fler och krångligare stöd i Landsbygdsprogrammet.

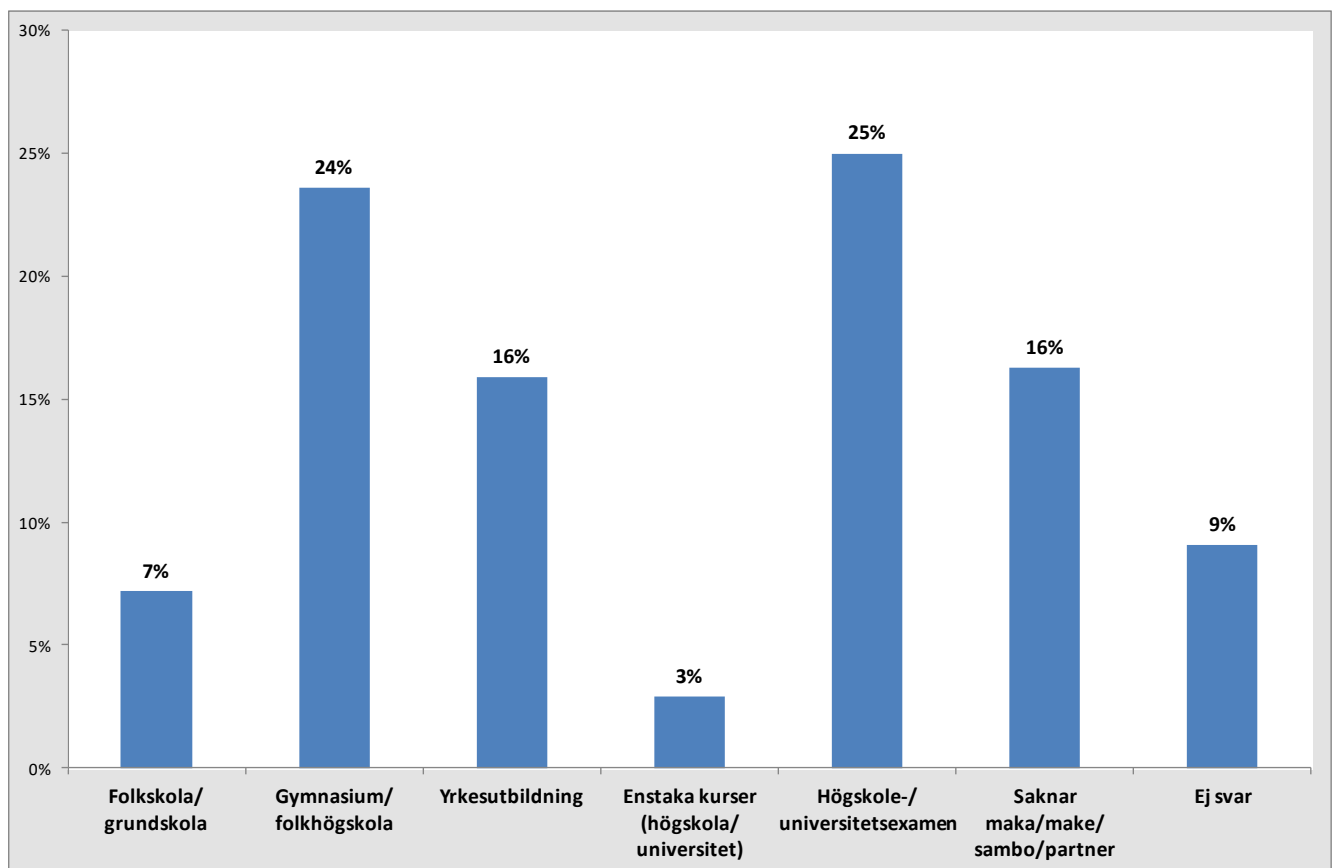
- *Utvecklingsstöd ex. till drönare, GPS, datorer och andra moderna hjälpmedel som kan utveckla renskötseln*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej*
- *Vet ej.*
- *Vet ej.*
- *Vet inte*
- *Vi ska undvika stöd utan istället komma ifrån tiggarsituationen. Lösning? = markägande*

Bakgrundsfrågor

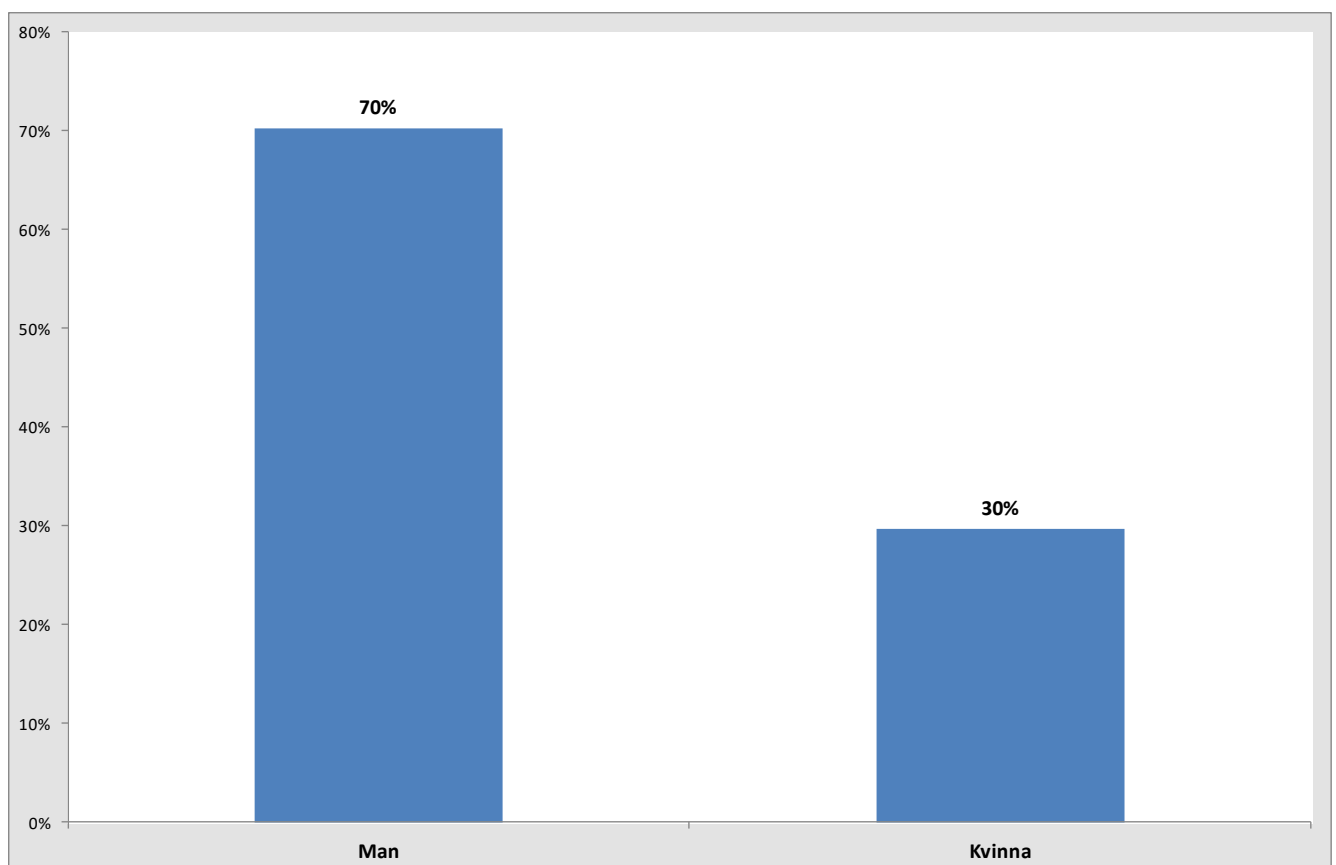
Vilken utbildning har du?

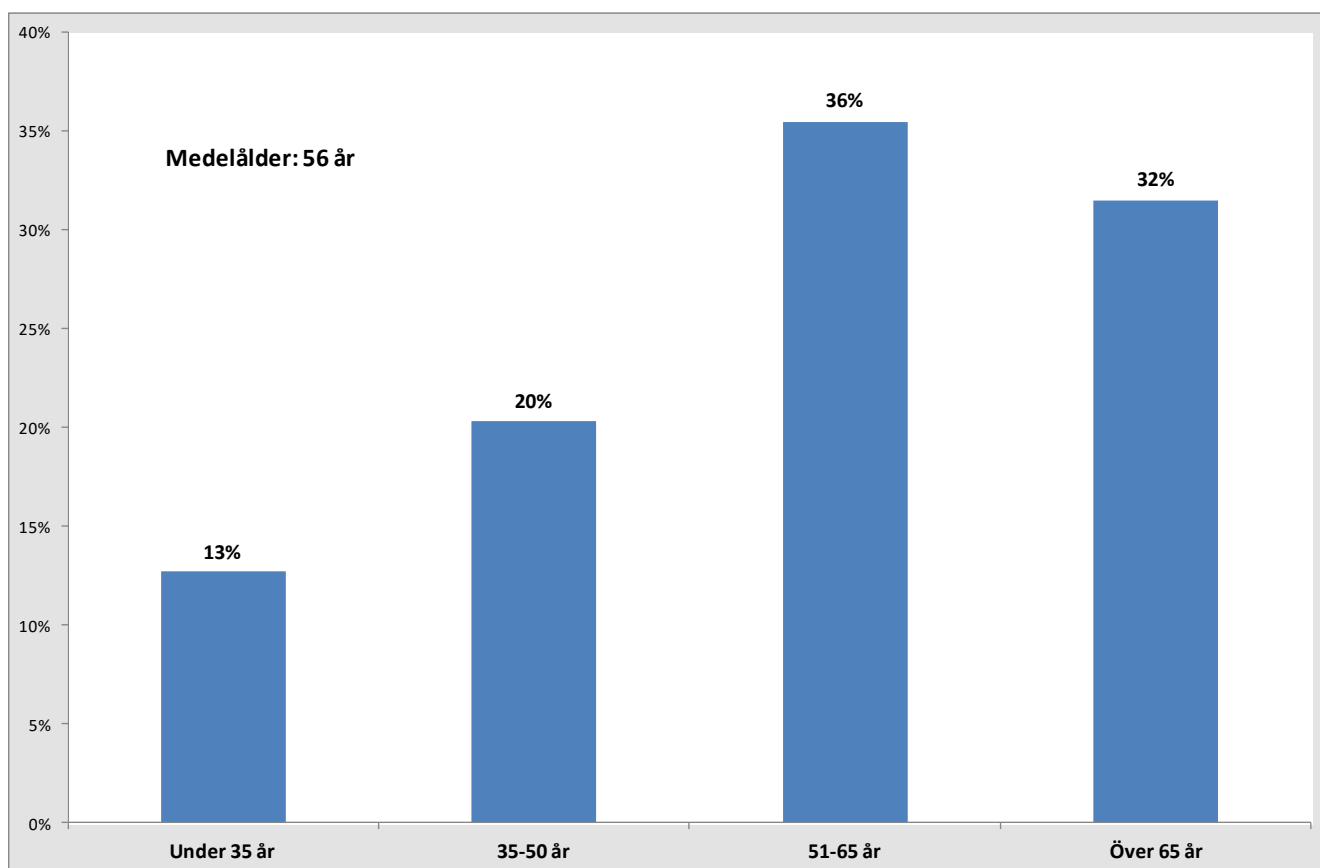
Vilken utbildning har din maka/make/sambo/partner?

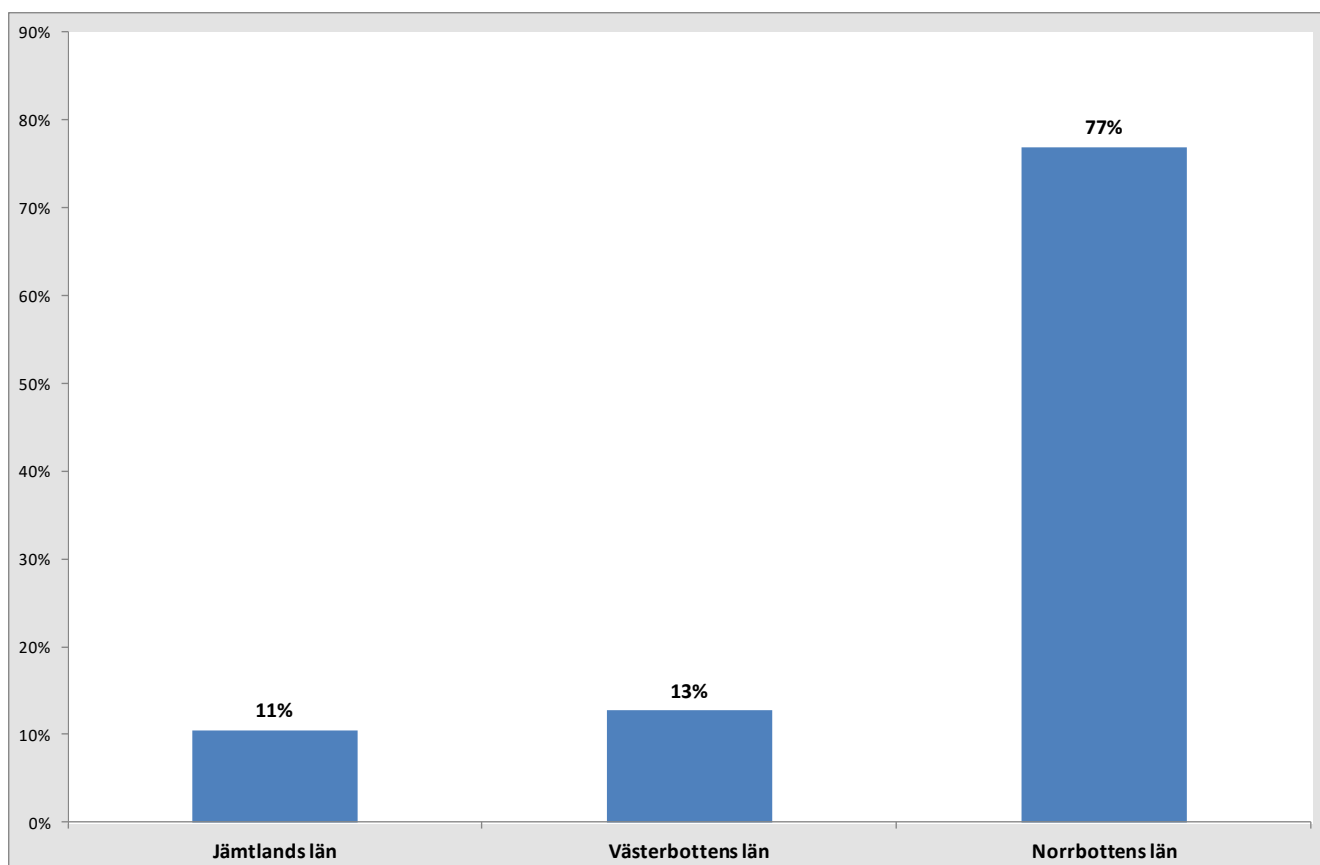
Kön

Ålder

Hemlän

Antal slaktade renar

